

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

PSİKODİYALEKTİK DİZİSİ

#direnlibido

CEMAL DİNDAR







CEMAL DİNDAR; Psikiyatrist - yazar. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde tıbbiyeyi bitirdikten sonra Bakırköy Akıl Hastanesi'nden psikiyatri uzmanlığını aldı. Urfa Devlet Hastanesi'nde çalıştığı dönemde sosyokültürel dinamikler ve ruhsallık ilişkisi üzerine yoğunlaştı. 'Anadolu ruhsallığı' çerçevesinde çeşitli makaleler yayınladı. İstanbul'a yerleştikten sonra politik psikoloji, anti-psikiyatri, sinema ve ruhsallık alanlarında yaptığı çalışmalarla dikkat çekti ve Akıl Defteri dergisinin editörlüğünü yürüttü. Psikodiyalektik Araştırmalar Derneği kurucularındandır. Ruhsallık bilgileri ile diyalektik düşünceyi birlikte inceleyen psikodiyalektik çalışmalarını dernek kapsamında yürüten Dindar'ın yayınlanmış kitapları:

Yuvasız Kuşlar Gibi/ Deliliğin Resimli Sivil Tarihi (Otopsi, 2003), **Simsiyah Leylekler** (aura kitaplığı, 2004), **Politik Psikolojinin Cinleri** (Otopsi, 2004), **Bilim ve Felsefe Açısından Ruhsallık Bilgileri** (Afşar Timuçin ve Yavuz Erten ile birlikte, Bulut, 2007), **Nal / Bir Akıl Hastanesinin Hatıra Defteri** (Telos, birinci baskı 2007; ikinci baskı, 2013) **Bi'at ve Öfke/Recep Tayyip Erdoğan'ın Psikobiyografisi** (Birinci baskı, Telos, 2007; ikinci baskı, Cadde, 2011), **Darbeci** (Destek, 2010), **Öfke Dili/Yeni Sağ Zihniyetin Yapıtaşları** (Cadde, 2010)

Telos: 2
Psikodiyalektik Dizisi: 1
Dizi editörleri: Cemal Dindar, İshak Saygılı

≠direnlibido
Gezi Direnişi'nin Psikodiyalektiği
Cemal DİNDAR

Birinci baskı: Kasım 2013

Telos Yayınevi
Sertifika no: 28676
Şehit Muhtar Mahallesi, Ana Çeşme Sokak
No. 14/4 Beyoğlu 34435 İstanbul
Telefon: (0212) 249 24 80
www.teloskitap.com
e-posta: info@teloskitap.com

Kapak ve sayfa tasarımı: Ebru Özbay - serbest.com.tr

Düzelti: Onur Bütün

Baskı: Ceylan Matbaa (Sertifika no: 23352)
Davutpaşa Caddesi, Güven İş Merkezi
B-Blok, No: 318
Topkapı, İstanbul
Telefon: (0212) 6131079

ISBN-978-605-85643-0-5

#direnlibido

Gezi Direnişî'nin Psikodiyalektiği

Cemal DİNDAR



Medine ve Sultan'a

ÖNSÖZ

Bu kitap, öncelikle, Gezi Direnişi ile yüzeye çıkan sosyokültürel dipakıntılarımıza dair bir inceleme. Tarihi güncele bağlama konusunda yeni tezler öneriyor ve 'Anadolu ruhsallığı' üzerine diyalektik bir araştırma için başlangıç metinlerinden biri olma iddiasını taşıyor.

Okur, özellikle kitabın ilk bölümünde psikanalizden tarihe, edebiyattan antropolojiye değin farklı bilgi alanlarının Gezi'de buluşmasına da tanıklık edecektir. Bununla birlikte, yazarken, aşırı uzmanlaşma ile birlikte iyice renksizleşen bilimsel dile teslim olmamaya çalıştım. Hem dil, hem de kitabın kurgusunun 'Gezi ruhu'na uygun olarak şehirlerimizin gökkuşağı rengine boyanan merdivenleri misali renkli, inişli çıkışlı olmasına özen gösterdim.

Dileyen, Gezi Direnişi'nden dört ay önce başlayan ve halen devam eden sürecin öyküsü niyetine de okuyabilir. İkinci bölüm, Gezi'den önceki aylarda yazdığım ve Gezi'nin dinamiklerine değindiğini şaşırtarak gördüğüm denemelerden oluşuyor.

Son bölüm ise, başlıca Gezi Direnişi sürecinde yapılan söyleşileri içeriyor.

Narphotos grubuna, Gezi Direnişi'nde çektikleri fotoğrafları kitaba almama izin verdikleri için şükran doluyum. Türkçeye büyük bir yanlışla bilinçdışı olarak yerleşen bilinçsiz'e giden yolda imge asıl dildir. Onların yüce gönüllü katkılarıyla kitabın dili bereketlendi.

Bu kitabı iki güzel insanın anısına ithaf ediyorum; babaanneme, adı Medine ve anneanneme, adı Sultan.

Yalnız adları bile 'Anadolu ruhsallığı' için esinleyici...

Her ikisini de Gezi'de filizlenen doğa ve insan sevgisinin temsilcileri olarak hatırlıyorum ve bu temsilin geleceğe yürüdüğünü görmek, yaşadığım coğrafyaya güvenimi çoğaltıyor.

Bu güveni, yazdıklarımla biraz olsun duyurabilmeyi umuyorum.

*Okmeydanı,
17 Ekim 2013*

Birinci Bölüm

DİKTATÖRLÜK RUHSALLIĞINA KARŞI
GEZİ DİRENİŞİ RUHSALLIĞI



1

GERÇEĞİN ÇÖLÜ

Öyledir!... Neşemiz de melankolimize dâhildir ve bildik hikâyedir; düğünlerde ‘Ey on beşli on beşli’ türküsü eşliğinde oynanır. Oysa o türkü, artık yetişkinin kalmadığı köylerde kasabalar da on beş yaşındakilerin Çanakkale Savaşı’na, dönülmez yollara çıkışına ağıttır. Doğum ve ölüm, ninni ve ağıt, düğün ve cenaze... Birbirleriyle karışır, hemhal olur.

Yas evinde neşeyi, düğün evinde hüznü, kederi bulmayı iyi biliriz. Öyle durmamız dahi yeter. Onlar bizi gelir bulurlar. Her şey karşıtına bir geçer pir geçer... Karşıtıyla buluşmuştur, bulaşıktır, bulanıktır. Yurt sevgisiyle yeryüzünü ‘memleketim’ nidalarıyla kat etmiş şairden kolayca bir vatan hainliği imgesi yaratılır da, evrensel kültüre merhabası cep telefonuyla sınırlı olan ve kendine bi’at etmeyeni yitik hükmünde gören tiranlardan demokratlar dökeriz; üstelik tütsüler, ağır kurşunlar eşliğinde. Biraz da kendimize şaşırır şaşırır...

Durumumuz, Ergin Günçe’nin o güzelim şiirindeki gibi, epey kör topal... epey çiçek dolu. Türkiye kadar:

“...Hâfız kadınların fîngirdekleri
Tüccar, telsizciler, terlikçiler
Aklımda bir kasabanın çiçeğini tamamlar
Hamamı her gün turşu kokar
Demek, düğünlerinde böyle oynarlar
Gözleri duvarlara, tavana bakar
Köylerin solgun aşk çiçeği
Düğün ne kadar uzundur, sağdıç çiçekleri
Güveyi pencereden bir silah atar
Kız evi utanarak tarar sakalını
Göge bir duman çiçeği salınır...

...

*Umudun çiçeği
Türkiye kadar bir çiçek
Yüzünün niyeti bir aşk çiçeği
Bir kalkışma yüreğindeki çiçek.”¹*

İşte!.. Öyledir, yüzümüzde bir niyet olarak durdukça ve soldukça o çiçek, bir hicap kızarır; düğünlerde tavanlara, duvarlara bakarak oynamak başlar. Türkiye kadar yayılır, birikir, sonra... Bir kalkışmaya dönüşür.

Fakat o kalkışma anına kadar, solgundur, hüznölüdür, yastadır. Çünkü hicap çölünde türlü hayaletlerle baş başa... pısmış bir cesaret de vardır o yasta.

O vakit, Freud’un ‘Yas ve Melankoli’ çalışmasının nerdeyse gövdesine yerleştirdiği Shakspeare sözü, bir Anadolu türküsünde canlanır yitmezce. Hamlet’ten:

“Herkesi kendi çölüne salsan, kırbaçlanmaktan kim kurtulabilir ki?”

Çünkü orada, Ben’e, benliğimize Üst-ben’in tiran gölgesi bir kere düşmüştür ve o gölgenin çölündedir yaşadıklarımız, yaşamadıklarımız.

Nihayet neşemiz de hüznümüze, kederimize ve hepsi birlikte kader diye diye olduramadığımız, onduramadığımız hayatlarımıza dâhildir.

Melankoliğin kendine bu yüklenmesinin diğer insanların nazarında o kişinin imgesiyle örtüşüp örtüşmemesinden daha önemli olan, bu yükün melankolik ruhsal durumu belirlemesidir. “Ben’e nesnenin gölgesi düştü” der, Freud.² O gölge, Ben’in nesne ile özdeşleşmiş kısmını belirler ve melankolide bu gölge öylesine büyük bir bölüme düşer ki, Ben’in geri kalan kısmıyla bu bölüm arasında

1) Ergin Günçe, *Türkiye Kadar Bir Çiçek /Bütün Şiirleri*, Can Yayınları, 1988, İstanbul, sy. 54.

2) Sigmund Freud, *Yas ve Melankoli (Metapsikoloji içinde)*, Çev. Emre Kapkın-Ayşe Tekşen Kapkın, Payel Yayınları, Mart 2002, sy. 249.

bir yarık, kayıp nesne ile Ben arasındaki çatışmanın temsili olarak, ortaya çıkar. Böylece, karabulutlarla kaplanmış olan Ben'in bu bölümü, nesneleşir, karşısına geçmiş olan Üst-ben'in zulmüyle baş başa kalır. *"Tüccarlar, telsizciler, terlikçiler... Köylerin solgun aşk çiçeği..."* Ya da bu sesin ikizi başka bir sesle:

*"Divan Nâzım Hikmet İkinci Yeni
Kaç gündür adını düşünüyorum
Ne demiş uçurumda açan çiçek
Yurdumsun ey uçurum."*³

O 'adı düşünülen'dir melankolinin çekirdeği.

Düğünler hakikaten hiç tamamlanmayacakmış gibi... Ne çok uzar.

Her insan her neyse O ile doğar. O, her neysedir. Belirsizliğinde hem çöldür, hem bir hevestir. Öncelikle, Ötekinin, Üst-ben'in hevesidir. Ona bir ad verilmiştir. Rahme düşüşüyle birlikte, herneyseğin ilk belirlenimleri ötekinin düşleminde belirir.

Tiranların arzusundaki cepheye sürülecek müstakbel askerlerden biri olmak, mesela.

Bu düşlem, tiranın belirlediği ne kadar eksik, yarık varsa oradan biter. O, yarıktan doğar. Üst-ben ile kayıp nesnenin gölgesinin düştüğü Ben arasındaki yarığın metafor olmaktan kurtulduğu tek bir an vardır; doğum. Çünkü melankolideki yarık ile karşılaşma, tüm acısına rağmen, nasıl ki Ben'in intihar girişimleriyle yıkımına olduğu kadar yeniden kurulması için bir geçişe imkan sunarsa, doğum da, tiranın-liderin-şefin düşleminden dünya sahnesine düşerek Ben'in kurulmasına bir geçiştir.

Burada Agamben'i ve Kayıp Nesne adındaki kısa ve yoğun makalesini hatırlayalım.⁴ Agamben Freud'un melankoliye atfettiği

3) Cemal Süreya, *Sevda Sözleri-Bütün Şiirleri, Yapı Kredi Yayınları, 43.Baskı, Haziran 2011, syf.150*

4) Giorgio Agamben, *Kayıp Nesne, Çev. Şeyda Öztürk, Cogito, Sayı 57, Yaz, 2007, sy.258-260*

ruhsal dinamiklerle Ortaçağ keşişlerinin akedia deneyimi arasında koşutluk kurar. İleride üzerinde duracağım, bu Ortaçağ çağrışımları hiç de boşuna değil. Her ne kadar makalenin adı 'Kayıp Nesne' olsa da, onun önerdiği kavram 'hayali kapasite'dir. Miskinlik ve çaresizliğe düşmüş kilise keşişleri bunları lanetlenmenin ve inanç için tehlikenin işareti olarak görüp, tefekkürle, yüce bir inayete erişme kapasitesine dönüştürmeye girişmişlerdi. Benzer şekilde, Agamben'in yorumuna göre, Ben "*gerçekte hiçbir şey kaybedilmemişken bir kayıp gerçekleşmiş gibi*" davranmakta, bu hayali kapasiteyi '*yasın cenaze takımlarıyla*' donatarak – bu harikulade metafor da Freud'a ait- sanki ona sahip olduğuna dair fantazmagorik bir gerçeklik sunmaktadır. Ben'in kendine katarak kayıpmış gibi davrandığı, geleceğidir. Geleceği, yaşanmadan geçmişe mal ederek mitolojide çocuklarını, saatlerini yutan ve melankoliyle özdeşleştirilen zaman tanrısı Kronos/Satürn mitosunu ile de buluşur. Bu mitos, bizde felektir. Gök, gökyüzü, sema, dünya, âlem, talih, şans, baht ile karşılanır. Türküler de dâhil kültürde epey yer işgal eder, bu mitos. En son dirildiği yer ise, neoliberalizmin kökleştiği yıllarda herkese baht dağıtan bir popüler yarışmanın adıdır: Çarkıfelek.

Biz tekrar Hamlet'in çölüne dönmeye cesaret edelim.

Bir Anadolu türküsüdür:

*Sende bu mecnunluk hevesi varken
Çölünü de kendin yaparsın gönül
Leyla aşkı bana bahane zaten
Yoktan derdine dert katarsın gönül.*

*Her kimden neden de bekleyip çare
Dertlerinden ümit bağlayıp pire
Kerametler icat edip boş yere
İlahlar yaratıp taparsın gönül...*

“*To be or not to be*”yi, “*Bir ihtimal daha var o da ölmek mi dersin...*” diye çeviren Can Yücel’in ruhu şad olsun. Yine de bu türkünün özellikle ilk kıtasının bildirisinin ve bunun ilahlara bağlanmasının Freud’u Shakspeare’in Hamlet’inden de daha güçlü doğruladığı bir damar yok mu? Karac’oğlan’ın o ciltlere bedel “*Aşk sevdası geldi çağladım coştum*” dizesiyle birlikte... Mecnunluk hevesi... Aşk sevdası... Biz buna arzu diyelim. Şunu da ekleyelim: Bu istek, dilek, heves anlamındaki Farsi kelimenin, arzu’nun, Divanü Lugati’t Türk’te Türkçe hali çakal anlamına da gelir. Dilin mucizevi bir sürçmesiyle, günümüzde tam da ayrılık anında birbirimize hoşça kal dememizin, “*Düğün ne kadar uzundur*”, arzunun hemen hiç doyurulmayacağı, ötekinin gidişiyle bir yarığın kalacağı duyumuyla bağını düşünelim.

Şunu da düşünelim; mekânda Ben’in kat ettiği mesafenin momentlerini, sıla ve gurbetle, Arapça ile ve kavmin garba dönük göç yoluyla belirlerken araya Farsi arzuyu koymamızı, Osmanlı’da bilim dilinin Arapça, sanat dilinin Farsça’ya yaslanmasını... Tabi, asıl, Ben’in sıla ve gurbet arasında gönülsüz bir şekilde ve Gönül olarak varlığını, kültürün, sözün temsilcisi olarak Âşık’ın dilinde ötekine dönüşen Ben’i, Gönül’ü hatırlayalım.

İşte, öyledir!... Neşemiz melankolimize ve her ikisi de yaşama hevesimize... Tiranların gölgesinin düştüğü yerde... çöle... ve elbette bunlar bastırıldıkça geri dönen yaşama arzusuna, psikanalizin diliyle libido’ya, dâhildir.



II

ZAMANIN ŞAKALARI

Bu inceleme boyunca açıklamaya çalışacağım tezlerden birini baştan söyleyeyim: 2013 yılı Haziran ayı içinde İstanbul’da yaşayanlar hızlandırılmış bir bin yıl yaşadılar. Anadolu’da yaklaşık bin yıl içinde ne türden sosyokültürel gerilimler, çatışmalar, birlikler yaşanmışsa hemen hepsi ve neoliberalizme karşı yeni direniş olanakları üretmesiyle daha fazlası Gezi’deydi, İstanbul’daydı, Türkiye’deydi ve dünyadaydı, o bir ay içinde. Yaratıcı bir tarihsel an’a tanıklık ettik ve bu yaratıcılık ‘orantısız zekâ’ya sahip çocuklara dair bir söyleme indirgenemeyecek kadar bereketli olacaktır; yaşayıp göreceğiz, yaşayanlarımız görececek. Geleceğe dair bu bereketin ipuçlarını bir şehrin orta yerinde ağacıyla, insanıyla dile gelmiş bir parkta bizzat geçmişten gelen dipakıntıların, mitosların, sembollerin bir bir dirilmesinden anlıyoruz. Cemal Süreya’nın deyişiyle; *“Simgelerin, herkesin olduğu an,/ Ay fena oynar yerinden.”*

Ay fena oynamıştır yerinden. Gün yüzüyle, karanlık yüzüyle. Freud’un psikanalizin nesnesi yaptığı ‘bilinçsiz’ kavramını Türkçeye ‘bilinçdışı’ olarak çevirenin boynundaki vebal büyüktür. Zira psikanalizin Türkçede düşünülememesi için ilk büyük darbedir. Çünkü, Ay’ın karanlık yüzü de Ay’a dahildir. Bilincin karanlık yüzünü bilincin dışına atan bir terim, bilincin diyalektiğini hadım etmiştir.

Gezi’de, o karanlık yüzde bastırılmış olan ne varsa, gürül gürül akmış, geri dönmüştür. Üç ayrı zaman; Anadolu’nun bin yıllık tarihindeki dertler ve dermanların zamanı, 24 Ocak-12 Eylül Darbesi’nin bu ülkeyi kapattığı pasif mazoşist konumun zamanı ve neoliberalizmin küresel zamanı bir parkta harmanlanmış ve bir direnişe dönüşmüştür. Devinim çözmüş, devinim birleştirmiştir bu geniş zamanı.

Üstelik tuhaf şakalarıyla...

O şakanın içinde neler mi var? V for Vendetta diye bir film ve Fawkes maskesi var, mesela. Şaka nerede mi? Olay geleceğin İngiltere’sinde geçiyor ve öyküdeki despotun adı Sutler. Yüce bir mil-

let sevdasıyla yapılan deneylerden ortaya çıka çıka öldürücü bir mikrop çıkıyor ve o Sutler ki, salgının yarattığı toplumsal dağılma- yı fırsata çeviriyor, kurtarıcı olarak toplumsal onay alıyor ve des- potizmini bu onayın üzerine bina ediyor. Geleceğin İngiltere’ sin- de olası tirana ad olacak Sutler ise, Webster sözlüğünde geçmişten gelen bir anlama gönderiliyor; *“a person who followed an army for the purpose of selling provisions”*, erzak satmak amacıyla bir ordu- yu izleyen kişi. Toplumların kriz dönemlerinde parlayan tiranla- rın savaş meydanlarını izleyen kuzgunlarla özdeşliği böylece ku- ruluyor.

İster istemez, bizimkinin bildiğimiz ilk işinin toptan gıda olma- sı ve bugün, elinde savaştan başka ‘kurtarıcı proje’ kalmaması akla geliyor.

Başka şakalar da var. Türk edebiyatının hakkı verilmemiş eser- lerinden Nahid Sırrı Örik’in Sultan Hamid Düşerken’i, Sultan Tay- yip Düşerken diye de okunabilir. Belki de modernizm tarihimiz- de iki kurucu metin vardır: Kanun-ı Esasi bir, 1960 Anayasası iki. 24 Ocak-12 Eylül Darbesi, ileriye dönük olarak, neoliberalizmin önündeki engelleri kaldırmak için yapılmıştır. Bununla ilişkili ol- mak üzere, geriye dönük olarak da, 1960 Anayasası’nı tasfiye giri- şimidir.

Abdülhamid ilkinin, Kanun-ı Esasi’nin ve Birinci Meşrutiyet’in bitirilişinin adıdır. Tayyip Erdoğan ise despotizme yatkın kişili- ği ile Kenan Evren’in, neoliberal siyasete uygun pragmatizmi ile Özal’ın devamı olmasıyla 1960 Anayasası’nı kuran felsefenin tasfi- yesinin adı kabul edilebilir. 1982 Anayasası ile 1960 Anayasası ara- sındaki uçurumdan doğmuştur ve 12 Eylül Darbesi’nin yaratmak istediği kişiliğin ta kendisidir.

“Sultan Hamid elinde tutmakta devam etmiş olduğu telgrafi bir kere daha, dudaklarında pek acı bir tebessümle okudu.” Na- hid Sırrı, Abdülhamid’in düşüş ve İkinci Meşrutiyet’in yükseliş öy- küsüne bu cümle ile başlıyor. Elindeki telgraf Serez mutasarrıfın-

dan gelmiştir ve *"Kanun-ı Esasi iade olunmazsa Reşad Efendi'ye biat edileceğini, pervasız"* bildirmektedir. Sonrası malum. Tarihimizin pek görkemli bir halk hareketi ile devrin muktedirleri yalılarının, konaklarının duvarlarının halka karşı epey geçirgen olduğunu birkaç günde öğrenirler ve yine birkaç günde, muktedir olanlar zayıflıklarıyla yüzleşirler. Onlardan biri de Mehmet Şahabettin Paşa'dır. Günümüzün, ANAP'tan beri yeni-sağda yerini alan adı lazım değil siyasetçi tiplerini hatırlatan bu ihtiyar paşa, ne olursa olsun, yeni düzende de var olmak ister. Bu uğurda, kızı Nimet'in aracılığına bile rıza gösterir. Onun, İttihatçı bir subayla, Binbaşı Şefik Bey'le gönül ilişkisini bu uğurda yönlendirmekte beis görmez. Başarılı da olur. Romandan aktarıyorum:

"Şefik... Büyük bir saygı ile biraz eğilerek bildirdi:

Tebrik ederim Paşa Hazretleri. Yeni âyân listesini şimdi Sultan Hamid tasdik edip Bâbîâli'ye iade etti. Bu listeye zat-ı devletleri dâhilsiniz. Artık heyet-i âyân aza-yı kiramından bulunuyorsunuz. Gazeteler yarın ilan edecek.

Ve düğün hususunda babasıyla anlaşmış bir damadın emin ve huzurlu bakışıyla, gözkapaklarını apaçık tutmaya çalışarak Nimet'e baktı. Nimet, padişahı onun Abdülhamid değil Sultan Hamid diye zikredişini ilk defa duyuyordu.

Bunu kendisine karşı gösterilmiş bir saygı sayarak memnun oldu ve o da ciddi ve huzurlu bir bakışla, "Evet, artık mesele halledildi! diyen bir bakışla gözlerini genç adama verdi."⁵

Belli ki adlandırmalar o dönemde de önemliydi ve Sultan Hamid yerine Abdülhamid demek, ittihatçılığın, en azından Abdülhamid'e muhalif olmanın önemli göstergelerinden biriydi. Bugün de lider'i veya partisini nasıl adlandırdığınıza göre muhalif mi yandaş mı olduğunuza kolayca hükmedilebilir.

II. Abdülhamid otuz üç yıl dillere destan bir despotizmle ülke-

5) Nahid Sırrı Örik, *Sultan Hamid Düşerken*, Oğlak Yayınları, 1999, syf. 134

yi yönetmiştir ve jurnalcilik tebaasındaki her ölümünün nerdeyse ikinci mesleği olmuştur. 24 Ocak-12 Eylül Darbesi'nin belirlediği dönemde yaşadığımız düşünülürse, Gezi Parkı Direnişi'ne değin geçen süre de otuz üç yıldır ve AKP döneminin 2010 referandumu sonrasını İkinci 12 Eylül olarak adlandırmamız, Gezi'den öncedir.

Abdülhamid'e, panislamizmin büyük pratisyeni olan padişaha, 'Ulu Hakan' yakıştırmasıyla büyüyen bir kuşağın beslendiği ideolojiye en sert karşı çıkışın otuz üç yıl sonra ortaya çıkışı...

Bu da zamanın ruhunun ikinci şakasıdır.

Asıl büyük şaka ise, Gezi Direnişi ile *Anadolu ruhsallığı* olarak kavramsallaştırdığım ve bu toprakların dipakıntılarında kaybolmayan gerilimleri içeren özgünlüklerin neoliberalizme karşı evrensel direnişin özüne yerleşmesidir ve bizlerin bu toprakların direniş damarına güvenimizin en önemli işareti olarak tarihte yerini almıştır. Neoliberal zamanların toplumları kimliklere bölüp öyle bırakan sahnesinde daha dün yolu kesişmez denilenler, Gezi'de aynı fotoğraf karesine yerleşmiştir. Yeri geldiğinde bunu tartışacağız.

#direnlibido
"Diktatörlük Ruhsallığına Karşı Gezi Direnişi Ruhsallığı"



III

KURBAN YA DA...

Gezi Parkı Direnişi'nin toplum ruhsallığında etkileri zamanla daha iyi anlaşılacaktır. Yalnız direnişin başladığı 31 Mayıs günü değil, 12 Eylül 2012 tarihli referandum sürecindeki ilk işaretleriyle birlikte epeydir toplum ruhsallığı iki belirleyenin gerilimine güçlü bir şekilde kapılmıştı.

Bu belirleyenlerden biri Lider'in ruhsallığı. Diğeri ise, Gezi Parkı Direnişi ile *'ben de buradayım'* diyenlerin; bizzat yönetilenlerin ve özellikle de Tayyip Erdoğan'ın zihninde ve gönlündeki yüzde ellinin dışında kalanların ruhsallığı.

AKP iktidarının ve liderinin zihniyet dünyalarının, yapısı gereği otoriteye bağlılık bildirisine dayanan her sağcı zihniyetin yaklaşabileceği nihai sınıra ulaştığının işaretleri özellikle son aylarda belirginleşmişti. Elinizdeki kitapta paylaştığım ve büyük çoğunluğu son dört ay içinde yazılmış olan yazılar bu belirtilerle dolu. Örneğin 1 Mayıs 2013 günü neredeyse tüm şehrin tutuklanması üzerine BirGün'de yayınlanan yazıdan aktarıyorum:

"Sağın bu sinizmini, şefi-lideri işaret ederek perçinleyen değil, onu açığa çıkartıp gülünçleştirecek bir duyarlılığa, akla, dile ihtiyacı vardır.

1 Mayıs günü bu şehirde yaşananlar önümüzdeki dönem Türkiye'nin kapatılmak istendiği deliliğin önemli bir işareti olarak da toplumsal belleğe kaydedilmiştir: Yeni sağın öngördüğü Türkiye. İnsanların acılarına, siyasal bir sömürüye uygun olmadığı zaman tamamen selamsız olma, insanın has özelliklerinden olan eşduyumu yetisini tamamen yitirmeye sonuçlanan aşırı kibirle bir şehre boca edilen gaz arasında epey güçlü bir metafor da kurulabilir.

Fakat gazların olduğu kadar kibrin de bir halkın bünyesinde etkili olmasının bitebileceğinin, son kullanma tarihinin geçebileceğinin işareti olarak da okunamaz mı, geçen 1 Mayıs günü?"

O dil, Gezi Parkı Direniş'i'yle geldi ve tam da umduğumuz gibi oldu: Şef'in dilini gülünçleştirdi.

Tayyip Erdoğan ve danışmanlarının göremediği, ya da görme-lerine rağmen güç aşkıyla görmezlikten geldikleri temel çerçeve şuydu: Toplumda cinsiyetten kuşaklara, mesleki rollerden emek bölümüne nice katmanlaşma varken, yalnız Lider aşkına dayalı bir kutuplaşmanın bir toplumsal düzeni sürdürmeye yeterli olacağını sandılar. Oysa böylesi bir toplumsal düzenek, öncelikle kendi tabanlarını yapaylaştırdı, yapay bir kitle haline getirdi. Benim savım, bu direnişle ve direnişin diliyle birlikte, Tayyip Erdoğan'ın öncelikle kendi kitlesi için liderlik vasfının örselendiğidir. Despotizmi giderek artan ve tek lider keyfiyetine yaslanan yönetme biçimi ile hipnotize etme gücünü epey kaybetti. Daha bir ay önce bu keyfiyetle kitlelere yasakladığı 1 Mayıs Alanı ve çevresindeki duvarlara nakşedilmiş nice sözle, o muktedir olma hali değerden düşürüldü. Görünür çıkar ilişkisiyle, yani mevzuat düzeni organik bir şekilde iktidarın sürmesine bağlı olan mutlu azınlık dışında, ister AKP tabanı isterse diğer 'yüzde elli' olsun, 31 Mayıs 2013 tarihi ile birlikte büyü bozuldu.

Direniş başladıktan sonra çıktığı Kuzey Afrika gezisinden dönüşünde havaalanında kurulan sahne trajikti. O güne değin bedeniy-le ve gerçekte içeriği oldukça kısıtlı olmasına rağmen kadim göndermelere sahip olduğu için de hipnoid bir etki yaratan, belagatiy-le neredeyse avucunun içindeymiş gibi yönlendirdiği kitle, bu kez Lider'ine koltuk değneği olmaya çalışıyor ve dik durması için gayret gösteriyordu. Bir ara yükselen *"Tayyip şaşırma, sabrımızı taşıırma"* sloganı ise, bizzat o kitlenin Lider ile kurduğu duygusal bağın iki değerliliği üzerine güzel bir sürçmeydi. Ki, büyük harfle, yani despotizme yaslanmış Lider'in, Şef'in kendi tebaasında da bu iki değerlikli aşk-nefret tahterevallisinden kurtulma imkânı yok. Şefleşme sürecinin temel özelliği bu olduğu için.

Çünkü lideri ‘ben ülküsü’ yerine koyup onun gereksinimlerine göre kendi yaşama arzumuzu yönlendirmenin öteki yüzü, kendi benliğimizin, Lider tarafından ipotek altına alınması, işgali anlamına da gelir. Bu ülküleştirmenin incinmesi ise Lider için en büyük risktir. Zira burada ya hep ya hiç kuralı işler. Şef’in gerçekte hiç de o denli güçlü olmadığına dair en ufak bir işaret, onu ülküleştirmiş olanlara kendi ben’leriyle buluşma şansı verir; şöyle veya böyle, kapatıldıkları yapay kitlenin dinamiklerinden kopartır. Deyim yerindeyse, Gezi Parkı Direnişi, Şef’e gücünün çeperini, neye muktedir olup neye olmadığıнын sınırını göstermesiyle, en çok da onun telkini altında olanları özgürleştirebilir. En azından bu imkânı sundu, diyebiliriz.

Bunun da iki yüzü var elbette; grup üyelerini Lider’in ortak ülküleştirilmesinde buluşturan, aynılaştıran özdeşleşmelerden, hele de grubu kuran özdeşleşmelerden kopmak güçtür. Üstelik tekinsizdir de. Ortak duyudaki sürüden ayrılanı kurdun kapacağı kabulü bu tekinsizliğin en saf ifadelerinden biridir. Lider’in, örselenmiş Lider-yüce millet mitosunu onarmak için düzenlediği ‘Milli İradeye Saygı’ mitinglerinin ikincisinde yaşlı bir kadının dilinden dökülen “*Biz Tayyip Erdoğan’ın g.tünün kılıyız*” sözleri, kitle dolaşımıyla, saygıda kusur edilmemesi gerekenin kim olduğunu epey kaba bir şekilde duyurmuştu.⁶ Bir iğrenme ve şaşkınlık duygusuyla karşılanırsa da, bu söz, Gezi Parkı Direnişi sürecinde toplum ruhsallığımız açısından yapısökümcü bir işlevé sahiptir. Despotizmin

6) Freud, beden atıklarından köken alan bir özdeşleşme örneğini Shiller’in Wallensteins Lager oyunundan veriyor. Asker, kendini generalle özdeşleştiren çavuşa gülüyor. Çünkü çavuş kendini generalle özdeşleştiriyor. Nasıl mı? Generalin balgam çıkartıp tükürüşünü taklit ederek.

“Askerin, üstünü, yani ordunun liderini kendine ideal almasına karşılık kendini eşitleriyle özdeşleştirdiği ve kendi egolarından oluşan bu topluluktan yoldaşlığın öngördüğü karşılıklı yardım ve paylaşım yükümlülüğünü aldığı açıktır. Ama kendini generalle özdeşleştirmeye çalışması aptalca olacaktır.”

Sigmund Freud, Grup Psikolojisi ve Ego Analizi, (Uygarlık, Din ve Toplum içinde), Çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınları, İkinci Basım, 1997, Ankara, sy. 166

dozu arttıkça, bağlanılan Lider'in yüzünün nurundan başlayan aşk, giderek kendi benlik değerinin onun en kıymetsiz beden imgesine eşitlenmesiyle sonlanıyor işte. Mısır'da, belli ki Ortadoğu üzerine aynı safta iş tutulmuş olan Mursi ve yandaşlarının tasfiyesi sürecinde Tayyip Erdoğan'ın yine kadim bir anlatıya, Musa –Firavun anlatısına yaslanması ve “*bir Musa çıkar*” nidası, kendini, giderek kut-sallık alanında yüceleştirmeye başlaması ile destekçisi olan yurttaşlarımızın benliklerindeki bu değersizleşme diyalektik olarak birbirini tamamlamaktadır.

Mesele vücut parçalarıyla özdeşleşme, daha doğrusu, kendi benlik değerini onun en kıymetsiz vücut parçasından bile daha değersiz görme olduğunda, Lider ve ideologlarının ‘yüce millet’ söyleminde tek tek yaşayan bireylerin değerinin ne olduğu da artık aşikarlaşıyor. Tam da baskı aygıtı olarak biber gazının şehre boca edildiği günlerde, sanki Lider'in payına düşen bundan bir kademe daha sofistike bir şey olması gerekiyormuş gibi... Gazın uçuculuğuna karşı iyice görünmez olan dalga boyları devreye girdi: Gezi Direnişi'ni izleyen günlerde Yiğit Bulut'un telekinezi ile Tayyip Erdoğan'a suikastta bulunacağına dair bilimkurgu fantezisinden söz ediyorum. Yiğit Bulut'un bu açıklamalarının ve yine bizzat Lider'in aynı günlerde sorduğu “*Ayaklar baş mı olacak?*” çıkışının öte yüzünde o be-

7) *Ayakların baş olmasına dair bu çağrışımın Lider'in söylemine giderek yerleşmesi ile kendi gücünden eminliği ve despotizm dozu arasında dolaysız bir ilişkinin varlığı görünüyor. Adorno'nun, Freud Teorisi ve Faşist Propagandanın Yapısı başlığıyla ve Yılmaz Öner'in güzel çabalarından biri olarak dilimize kazandırılan makalesinden şu alıntı, bizzat Lider'in 'Biz psikoloji de sosyolojiyi de biliriz' türü çıkışının gerekçesini iyi açıklıyor:*

“(Burada ortaya çıkan)... A.B.D.'deki faşist propagandanın elle tutulabilir somut siyasal sorunlarla pek ilgilenmediğidir. Fesatçıların sözleri çoğunlukla insana yöneliktir: Bunlar, rasyonel hedefleri, rasyonel biçimde ortaya koyarak kendine açıkça yandaş kazanmak niyetinden çok, ruhbilimsel hesaplara dayanmaktadır. “Ayaktakımı kışkırtıcısı” deyiminin, kitleleri aşağılayıcı bir anlam taşımasına karşı çıkmanız bir yana, irrasyonel ve öfkeli bir saldırganlık havasını ifade ettiği doğrudur. Bizdeki “Hitler olsaydım”cılar bu saldırganlığı teşvik ederler. İnsanlardan ayaktakımı diye söz etmenin terbiyesizliği bir yana, fesatçının amacı, onları ayaktakımı yapmak, yani mantıklı bir siyasal amaç

den kılıyla özdeşleşme vardır ve 'yüce millet'in muktedirlerin gözünde hangi gerçek'e denk düştüğünü güzel duyurmaktadır.

Bir yurttaşımızın ve olasılıkla nice yurttaşımızın benlik değerinin bunca değersizleştirilmiş olması benzer siyasal koşullarda hatırlanacak ve Tayyip Erdoğan ve çevresinin boynunda, en büyük veballerden biri olarak kalacaktır.

Neoliberalizmin bilimi kendi çerperinde aşırılaştırarak nerdeyse mistik bir yaşantıya dönüştürmesine iyi bir örnek olan telekinizi açıklamasına nasıl gelindi? Daha doğrusu, Tayyip Erdoğan'ın 1999'da Pınarhisar Cezaevi'nde yattığı günlerde bu cezaevine kutsal metindeki Yusuf meseline atıfla Yusufiye denildiği günlerden, ya da 2003 Ocak'ında günlerce Radikal gazetesinde tefrika edilen Akif Beki çalışması 'Harfler Erdoğan'ı Anlatıyor'daki Musa benzetmesinden bu günlere nasıl gelindi?

"Şeyh uçmaz müritler uçurur" misali, bu benzetmelerle gelindi. 12 Ocak 2003 tarihli Radikal'de Akif Beki, Lider'inin seçilmişliğini Hurufi kodlarla ve ebcet hesabıyla çözüyor:

"Erdoğan: Yıldızı Müşteri, harfî dad. Mertebenin ismi, âlim, peygamberi Musa. Günü perşembe, yaradılışın beşinci günü, göklerde ikinci kat. Madeni su, harflerden Sin. Bu mertebede tecelli eden ilahi isim, Muhyi..."

Bir gün sonraki Radikal gazetesi ise Erdoğan ile Musa arasındaki özdeşleştirmelerle yüklü:

"Erdoğan, İbn-i Arabî'nin çizelgesine göre Musa Peygamber soyundan. Yani, hem Musa Peygamber'in karakteristik özelliklerini taşıyor, hem de hayatı bu peygamberin yaşamöyküsüyle paralellikler gösteriyor..."

gütmeden zor kullanmaya hazır bir kitle haline getirmek ve pogrom (halkı kırdırma) havası yaratmaktır. Genelde bu fesatçıların hedefi, Gustave Le Bon'un ünlü kitabından bu yana 'kitle psikolojisi' diye adlandırılan şeyi yöntemli olarak kışkırtmaktır."

Theodor W. Adorno, Eleştiri-Toplum Üstüne Yazılar, Çev. M. Yılmaz Öner, Belge Yayınları, Mayıs 1990, syf. 22-23

Beki, Musa ve Şuayb peygamberler ile Erdoğan ve Erbakan ilişkisi, yine Musa ve kardeşi Harun ile Erdoğan ve Gül arasındaki ilişki arasında bağlar kura kura devam ediyor.⁸ Yüceltme şu görkemli finale erişiyor:

“Son olarak, Erdoğan’ın varlık mertebesinde tecelli eden ilahi isimler ve anlamları söyle: Alim, gizli ve açık her şeyi bilen anlamına geliyor. Muhyi ismiyse, diriltten, hayat veren.”⁹

Gezi Direnişi’nde duvarlara yazılanlarla bu yüceltme arasındaki mesafe, Akif Beki’nin mistisizmi Hurufilik ve ebcet hesabıyla kurması ile Yiğit Bulut’un yok edilme tehlikesi altında olan Yüce’sine dair telekinezi fantezisi arasındaki mesafeye de denk düşüyor. Tüm bunların fantezi olmayan ve halkların gerçeğinde acı ve kana eşitlenen yönü ise şu Erdoğan açıklaması: *“Fok balıkla-*

8) *“Bir Hurufî için, Erdoğan’ın yaşamöyküsüyle bu kıssa arasında paralellikler kurmak zor olmaz. Cumhuriyet tarihinin en önemli siyasi şahsiyetlerinden birinin, Erbakan’ın yanında yetişiyor. Onu liderliğe götüren süreç, kazara işlediği bir suç, okuduğu bir şiirle başlıyor. Sürgüne değil ama cezaevine gidiyor, halkın umudu olarak dönüyor. Siyasi yasağı önce büyük bir kötülük gibi gözüktüyor, sonra Erdoğan için yeni bir başlangıca dönüşüyor. Kendi yolunu çiziyor. Tesadüfe bakın ki (böylesine Hurufler ancak tevafuk diyebiliyor), yasakları başladığı yerde Siirt’te bitiyor. En çok, devlet gücüne sahip bir kesimin korkularından çekiyor, öcü gibi gösteriliyor, siyasi yaşamında hep bununla mücadele ediyor. Karşısındaki gücün korkuları (bu anlamda kehanet) gerçek oluyor: İktidara geliyor; onu son umut ve kurtarıcı olarak gören halkının oylarıyla.*

Musa Peygamber’le Erdoğan’ın yaşamındaki en inanılmaz paralellik tam bu noktada ortaya çıkıyor. Erdoğan iktidarını Abdullah Gül’le, en az 30 yıllık bir geçmişe dayanan yol arkadaşıyla paylaşıyor. Burada İbn-i Arabî’nin, Musa ile ilgili yorumuna değinmek gerekiyor. Çünkü içinde, Erdoğan’ın Gül’le ilişkileri konusunda çok çarpıcı bir ipucu barındırıyor bu yorum. İbn-i Arabî, önce Musa Peygamber’le kardeşi Harun’un arasını açan olayı ve İsrailoğullarının gözü önünde Musa Peygamber’in aceleci davranarak, aslını araştırmadan, suçladığı kardeşi Harun’u nasıl küçük düşürdüğünü hatırlatıyor. Sonra da, sabırlı davransa, Musa Peygamber’in İsrailoğullarının sapkınlığında kardeşi Harun’un suçsuz olduğunu göreceğini söylüyor...”

Akif Beki, *Harfler Erdoğan’ı Anlatıyor*, Radikal, 12-13 Ocak 2003

9) a.g.y.

*rıyla ilgili saatlerce yayın yapan uluslararası medyanın, Mısır'da, Filistin'de ölen çocukları görmesi için acaba ne kadar kan akması gerekiyor? Mısır'daki darbe yönetimine şunu hatırlatmak istiyorum. Bu dünya kudretli gibi görünen firavunlara bile kalmadı. Er ya da geç bir Musa çıkar ve zulmün hesabını sorar."*¹⁰

Yeni sağ söylemde, kendine yönelen suçlamaları, nerdeyse hiç içselleştirmeden ve bir değerlendirme işlemine tabi tutmadan, kendisine fırlatılan ateş toplarını gerisin geri çocuğa fırlatan ebeveyn misali, ötekine yansıtmanın eşsiz bir örneği şu 'fok balıkları'. Zira biliyoruz ki, Gezi Direnişi boyunca bizzat Lider'in arzusunca penguen belgeselleri izlettirildi ve penguenler direnişin sembollerinden biri haline gelmişti. Bu bir yana, söylemi de aşan ve gerçeklikle sınılamaya nerdeyse başka bir kapalılık örneği olan risk alanı şu: O, inanıyor.

Onlar, inanıyorlar.

Neye mi? Bu seçilmişliğe... Musa hatırlatmasında, din, hatta mezhep birliğine dayalı kurbanlara ağlamak da dâhil, 'kurtarıcı lider' özdeşleşmesi güçlü bir şekilde işliyor ve bu özdeşleşme, hepimizin hayatını kendi arzuları doğrultusunda şekleştiren bir Lider yaratmış görünüyor.

Bunları düşününce, iyi ki Gezi Direnişi oldu ve bu, eğer herhangi bir bünyesel geçişe izin verirse Lider'in ve yakınlarının da hayırnadır. Yazık ki, direnişin ne dediğini ne ruhsal olarak ne de zihinsel olarak işleme eğilimi sezilmiyor. Kamplaştırmayla, yeni sağın çok iyi bildiği bölme ile durumu epey tekinsiz bir aralığa taşımış bulunuyorlar.

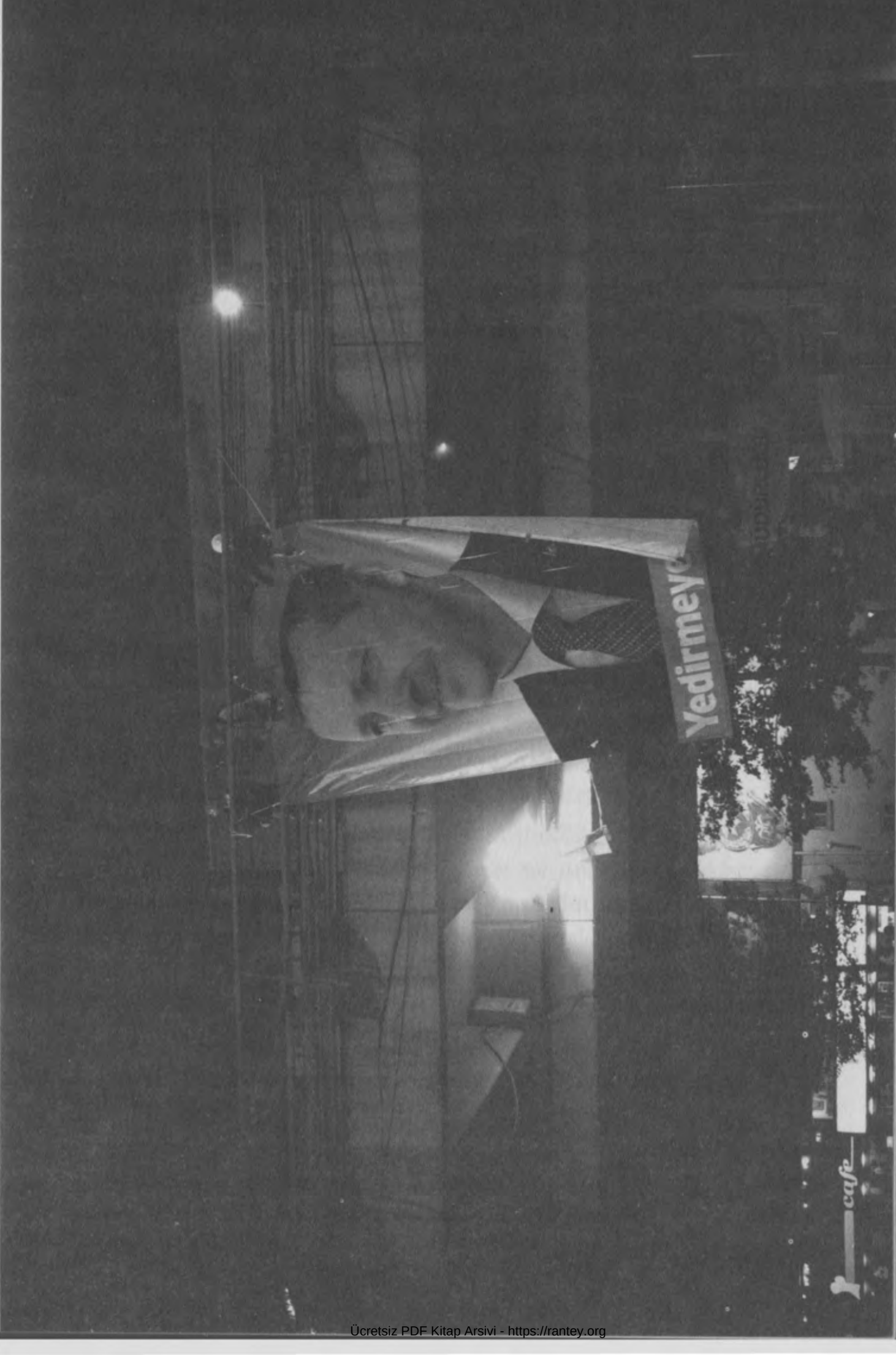
Bu tekinsizlik duygusunu herkes, hepimiz, muktedirlerin gözünde hangi yüzde ellide olursak olalım aşmaya çalışacağız ve bu da bir başka tekinsizlik olacaktır. Zira Tayyip Bey'in Kuzey Afrika gezisi dönüşü kendisini Atatürk Havaalanı'nda karşılayanlar-

10) Metehan Demir, "Erdogan: Bir Musa çıkar hesap sorar", Hürriyet, 16 Ağustos 2013

ca atılan sloganı hatırlayalım: *“Yol ver gidelim, Taksim’i ezelim...”* Yine de, sloganın bizzat ‘yol ver’ ile kopma-kurtulmayı da içine alan bir taleple başlamasına bile ümit bağlanamaz mı?

Bir de böyle bakıldığında, Tayyip Erdoğan’ın artık bir Şef konumuyla erk üstlenmesi AKP kadroları ve tabanı nazarında da zor görünüyor. Zira bunca insanı ve yan yana gelmez denilen toplumsal grupları kendi karışıklığında birleştiren bir Lider’in bizzat takipçilerine, içeriye de bir baskı timsali olduğunu düşünmek ruhsalılık bilgisinin abecelerindendir. Bizi ürkütmesi gereken ise, böylesi bir konumdan çekilip, yeni koşullara göre yeni bir dil geliştireceğine ve yönetim becerisi göstereceğine dair ne bir filozofinin ne de kişilik özelliklerinin işaretlerini vermemesi. Üstelik gücünün doğruundayken yedeklendiği danışman kadrosunun da hala bu erk sarhoşluğu içinde olduğu, açıklamalarından anlaşılıyor. AKP seçmeni veya değil, hepimizin değeri, yaşlı bir kadının dilinden dökülen beden parçasıyla özdeşleşmenin açığa çıkardığı gibi, ‘mala gelen ziyandan’ daha yukarıda olmayacaktır. Karşıda konumlananlar zaten düşmanca bir tutumu hak edenler olarak kodlanmış durumda. Taraf olanlar ise, Lider’in kutsal amaçları için potansiyel kurbanlar olarak onu izlemek ile yükümlüler. Bu Lider’e kurban olmak edimi dışında da geride bir hiç!

#direnlibido
“Diktatörlük Ruhsallığına Karşı Gezi Direnişi Ruhsallığı”



IV

BEN ÜLKÜSÜ VE DESPOTİZM

‘Ben ülküsü’ kavramı Freud’un kuramında ‘Üstben’in öncülüdür. Freud, kuramının nihai çatısı olarak yapısal modeli önerir ve ruhsallığı O, Ben ve Üstben olarak üç ayrı yapının karşılıklı etkileşimiyle çözümler. O, *Es*, deyim yerindeyse, doğduğumuzda bizle doğan her neyse O’dur. Ben, ise O’nun, gerçeklikle etkileşiminden filizlenir ve bir yapıya kavuşur. Üstben ile kavramsallaştırdığı ise başta ve temelde dil olmak üzere, toplumsal-kültürel yapıların Ben ile etkileşiminden köken alır; vicdan, otorite temsilleri, ahlak kuralları üstbenin etkinlik alanlarıdır.

Freud, incelediği nesnenin kendisini sunmasına sabır gösterme konusunda bilimci sadakati en güçlü kuramcılardan biridir. Bunun en önemli işareti bizzat kuramının gelişimidir. Her yeni deneyiminde kuramı yeniden düşünme ve değiştirme konusunda hiç de tereddüt etmemiş, vazgeçebilmeyi ve değiştirmeyi göze alabilmiştir. Yine de, içine doğduğumuz kültürel ortam, bu sadakati de sınırlayabiliyor. Ana çalışma alanı ‘ruhsal gerçeklik’ olmasına ve orada, ‘üstben’ olarak kavramlaştırdığı yapının hiç de ben’den daha üstte olmadığını, hatta bilinçsizliği ve arkaik kökleriyle O’nun ilk(s)elliğine daha yakın durduğunu sayfalarca yazmasına rağmen, iş kavramsallaştırmaya gelince kültürün zokasını yutmuştur.

Nasıl mı? Ruhsal gerçekliğin kendi bütünlüğünün ne söylediğinden kopup toplumsal-kültürel yapının ne dediğine odaklanarak. Doğrudur, toplumsal sistemlerde başta devlet olmak üzere, lider, baba, din ve ahlak bilgileri, yaptırım güçleriyle Üst’tür, üstedir ve Ben’i yargılayıp dururlar. Oysa ruhsallıkta bunların temsilleri neredeyse en ilksel olana, O’ya yakındırlar. Hem yapısal olarak, hem de dinamik olarak.

Bu kuramsal tartışmaya şu nedenle de gerek duydum: Hemen her tür sağcı ideolojilerin çekirdeğine yerleşen ve despotizm dönemlerinde aşıkarlaştıran Lider-yüce millet yüceltmesinin dinamikleri çok büyük bir bölümüyle *bilinçsiz*’in alanında oluşur. Lider’in gücü, belagatindeki görünür içerikten kaynaklanmaz. Büyük bölümüyle bu güç, yukarıda andığımız gibi, belagatin biçimine dayanır

ve kaçaklar sıklıkla bu biçimi kararsızlaştıran durumlarda ortaya çıkar. Özellikle faşizan, despotik propaganda yöntemlerinde korunan ve tavizsiz, neredeyse kutsal bir yapıya dayanıyormuşçasına sürprize yer vermeyen kurgu, biçime dayanır. Tayyip Erdoğan'ın söyleminin Gezi Parkı Direnişi sonrasında sık kaçak yapmaya başlaması, daha öncesinde neredeyse hiçbir sürçmeye yer vermeyen ve makine gibi işleyen belagatin sürçmelerle dolması, mevcut biçimin Direniş'in etkisiyle epey kararsızlaştırıldığının işaretleridir. Despotizm kitleyi olduğu kadar Lider'i de ilk(s)el bir ruhsallığa geriletir. İçeriğin giderek yoksullaşmasının asıl dinamiklerini de burada, özellikle Lider'in kullandığı ilkel savunma düzeneklerinde aramak yerindedir.¹¹

11) "Özgül savunma düzenekleri

Klasik kitaplarda gelişim düzeylerine göre iki kümeye ayrılırlar:

Alt düzeyde ilkel savunmalar

Bölme, Yansıtma, Özdeşleşme, Yadsıma, İlkel Ülküleştirme, Yüceltme, Değersizleştirme-Tümgüçlülük

Üst düzeyde gelişmiş savunmalar

Bastırma, Yansıtma, Yer Değiştirme, Döndürme, Karşıt-Tepki Kurma, Yapıp Bozma, Soyutlama, Düşünselleştirme, Akla Uygunlaştırma."

Prof. Dr. Celal Odağ, Nevrozlar-1, Halime Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Vakfı Yayınları, İzmir, 1991, syf. 70.

Toplum şiddetle bastırıldığında bölme, yansıtma, özdeşleşme ve ilkel ülküleştirme gibi savunma düzeneklerinin muktedirin söyleminde, deyim yerindeyse baskının ideolojik bileşenleri olarak yerini alması gerçekten dikkat çekici bir nokta. Alt düzey savunma düzeneklerinin önemli bir bölümünün Freud sonrasında tanımlandığını ve kurama katıldığını biliyoruz. Freud'un Totem ve Tabu ile Kitle Psikolojisi ve Ben Analizi'ndeki tezleri arasında Klein'cı bağlar kurmak için olanaklar sunan bir kuramsal düzlemde söz ediyoruz.

Yeni sağ söylemde en çok dikkat çeken savunma düzenekleri bölme, yansıtma, özdeşleşme, ilkel ülküleştirme ve yüceltmedir. Bu incelemedeki kuramsal yüke temas etmeyi kolaylaştıracaklarını umarak özellikle bölme ve yansıtma, özdeşleşme düzeneklerini kısaca özetleyelim:

Bölme; ruhsal gelişimin ilk döneminde karşılaşılan ilk nesneler hemen hep parça-nesnelerdir. Saldırganlık veya libidoya eklemelenmelerine göre de hep-

Atatürk Havalimanında Tayyip Erdoğan’ın dönüşüyle düzenlenen müsamerede kitlenin kendi benlerini Lider’in emrine vermiş sloganlarını hatırlarsak, “...Taksim’i ezelim” bu sloganın kökeninde, tek tek her destekçisinin Ben’ini ipotek altına almış, hipnotize etmiş olan Lider’in cenderesi, onun temsil ettiği ilksel şeflik vardır.

Despotik bir Lider kurgusu kadar kitleyi oluşturan bireyleri yok sayan, araçsallaştıran, niteliksizleştirip sayıya indirgeyen başka bir kurgu yoktur. Sağın sandık fetişizminin kaynağı da bu niteliksizleştirme ve yukarıda sözünü ettiğimiz hipnoid bağdadır.

Freud, bu ‘grup ruhu’ ile ilgili, Le Bon’un incelemesinden alınlarla, temel özellikleri sıralar: Salt sayısal nedenlerle yenilmez bir güç duygusu, özellikle yıkıcı duygular başta olmak üzere –Taksim’i ezelim- bulaşıcılık ve telkine yatkınlık, tahrike açıklık ve dürtüsellik, otoriterlik, önceden planlanmamışlık, arzu ile doyum arasında gecikmeye tahammülsüzlük, kadir-i mutlaklık aşkı, eleştiriye kapalılık, fantezilerle düşünmeye yatkınlık, Lider’inden ötekine yönelmiş şiddeti bekleme hali, baskı ve korkuyu bir ihtiyaç gibi yaşama, muhafazakârlık ve geleneğe saygıda kusursuzluk, kelimelere sihirli güçler atfetme, tabular... Freud, bu özelliklerin yalnız kitleyi de-

iyi veya hep-kötü’dürler. Hep-iyi, bir değer olarak iyi’nin çağrıştırdıklarıyla ilgisinden daha çok Klein’in zaman zaman belirttiği gibi ‘ideal’ olandır. İdeal nesne ile kötü nesne karşıtlığının söylemde sıklıkla ahlakçı bir düzleme savrulması tam da bu karşıtlığın nedenlerinden değil sonuçlarından biridir. Ahlakçılık, ötekine yöneldiği kadar belki bundan daha güçlü bir şekilde kendiliğe de yönelir. İçsel iyi ve kötü’yü birbirinden yalıtarak ideal olanı korumaya alır.

Yansıtımlı özdeşleşme ise; savunma düzenekleri içinde öznelarasını kat ederek eşitsiz bir ‘ilişki biçimi’ yaratma konusunda en işlevsel olanıdır. Kişi, kendinde olan bir ‘arıza’yı ötekine yansıtır ve onun bu özelliği kabul etmesi için de ruhsal bir zorlama uygular. Mesela düşmanca duyguları olan bir kişi bunu ötekine yansıtır ve o kişiyi-grubu kendine yönelen bir tehdit algısının temsilcisi haline dönüştürür. Süreç içinde kişinin ruhsallığında var olan ‘kötü’, benlik sınırlarını ihlal ederek dış temsilcilerine kavuşur. Böylece ‘Ben’ değil ‘O’ ruhsal olarak tehdit edicidir. Bu her ne kadar kaygıyı üst-düzey savunmalar denli gidermese de en azından korkutucu olan ruhsal parçaların yansıtıldığı kişiyi kontrol etme yolu haline gelir. Ötekine kalan ise yoğun bir çaresizlik duygusu ve tam-güçlü bir muktedirce, ‘Şef diyelim mi? kontrol edildiği duygusudur.

ğil Lider'ini de bağladığını özlü bir şekilde yazıyor: *“(Lider’in) Grubun inancını kamçılar için, kendisi de güçlü bir inancın çekimine kapılmış olmalı; kendine ait bir iradesi olmayan grubun kabul edeceği güçlü ve etkileyici bir iradeye sahip olması gerekir.”*¹²

12 Eylül Darbesi günlerinde Kenan Evren’in temellerini attığı ve Tayyip Erdoğan’ın büyük bir hüsnü kabulü üstlendiği bu çerçeveyi *Lider ve Yüce Milleti* mitosunu kavramlaştırıyorum.

Lider sultasıyla yaratılan tüm bu çerçevenin, sağ ideolojilerin manivelalarından olan ‘insan doğası’ kabulüne eklenmesinin karşısına, Freud’un kilise ve ordu ile örneklendirdiği ‘yapay kitle’ kabulünü yerleştirmek isabetlidir. *“Çünkü”* diyor Freud, *“grup otorite uygulayıcısı olan, cezalarıyla bireyi korkutan ve onu birçok ketlemeye boyun eğmeye zorlayan insan toplumunun yerini alır.”*¹³

Katı Lider kültüyle biçimlenmiş kitlelerin davranış kiplerinde, özellikle ötekilere yönelen ‘nefret-ezme-yok etme’ içeren saldırganlıkta bizzat Lider’in narsisizminin ve arzusunun gölgesini seçmek hiç de güç değildir. Kitle, tek-adam, Şef’in arzusuna teslim olduğu ve kendi yapısı bir ‘insan toplumu’ olmaktan çıkıp yapaylaştığı ölçüde bu nefret ve kindarlığın şiddeti artacaktır. Artmıştır. Lider ve onun yüce milleti diyalektiğinde insani olan tek dinamik de yine bu nefretin doğasında gizlidir. Tam bir ülküleştirmeyle teslim olduğumuz bir ilişki, yukarıda andığımız gibi bağrında ben’imizi hiçleyen Lider’e olumsuz duyguları da taşır. Bu olumsuz duyguların teslimiyete, boyun eğmeye karşı çıkmış olanlara yönelmiş olmasının merkezinde de yine Lider vardır. Kitlenin ötekine yönelen nefretini bizzat Lider’in nefreti olarak okumak gereklidir. Kitle, Lider’in diliyle, onun arzusu doğrultusunda konuşmaktadır. Despotizmin doğurduğu, bu güce eklenenen her söz ve eylem, ister bir miting alanında “...ezelim” nidaları, ister ölçsüz bir şekilde şiddet uygulayan polis gücü olsun, bizzat Lider’in söz ve eylemidir.

12) Sigmund Freud, *Grup Psikolojisi ve Ego Analizi*, (Uygarlık, Din ve Toplum içinde), Çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınları, İkinci Basım, 1997, Ankara, sy. 108

13) A.g.y. 112

Defalarca tekrarlamakta yarar var ki, asıl sorun da bu söz ile eylem, dil ile kas gücü arasına yerleşmiş olan on binlerce yıllık uygarlaşma serüveninin iptal edilmesindedir. Bu, oluşturduğu yapay kitle ile grup dinamiğini sanki iki kişi arasındaki bir ilişkiye indirger. İki taraftan biri Lider, diğeri ise onun kitlesidir. Lider’e bir hipnoid bağla bağlanmak ve onun telkinlerine boyun eğmek dışında bir sevgi tarifi böylece imkânsızlaşır. Grup üyelerinin birbirine karşı duyduğu sevgi ancak bir başkasının, yani Lider’in gölgesinin altında ve Lider’e duyulan bağla gerçeklik kazanabilir. Ki, bu kuramsal gerçek, bizzat Lider’in dilinde meydanları kat eder: “*Yaradılanı severiz yaradandan ötürü.*” Meali; birbirinizi sevebilirsiniz, tek koşul, benim varlığımın o sevgi ilişkisindeki yerini ihmal etmediğiniz müddetçe... Her türlü sevgi ilişkisine bu gölge düştüğü zaman, Lider’in varlığı da talepleriyle yerini alacaktır... Diyonizyak her türlü madde ve etkinliğin düzenlemeye tabi tutulmasıyla, üç çocuk talebiyle vs.

Biz yine de, yeryüzüne yolu düşmüş her insanda, Lider’de de olumlu duyguların saklı da olsa varlığına dair bir iyimserliği diri tutalım. Yukarıdaki ruhsal dinamikleri de gözeterek, Tayyip Bey’in Gezi Parkı Direnişi sürecinde evde zor tuttuğu yüzde elliden söz etmesini, bizzat kendi ruhsal evindeki bölünmüşlük ve kendi öfkesini kontrol çabası olarak da okuyalım. Eninde sonunda Kasımpaşalı’dır, buralıdır, diyelim. 12 Eylül 1980, hatta 1970’lerin ikinci yarısından beri neoliberalizmin bu topraklara ekilmesi sürecinin hemen tüm gösterenleriyle kendi iktidarı döneminde hızla sahnelenmesinde ve popüler kültürden edebiyata, siyasetten günlük yaşama her yere eter gibi sinmişliğinin katı ve çıplak gözle görünür hale gelmesinde işlevsel bir rolü olmuştur. Kendisini de, tümgüçlü haliyle, inandığı ne varsa küresel sermayenin yerleşmesinde ideolojik aygıt haline getirmişliğiyle bu sürecin kurbanlarından biri kabul edebiliriz.

Başdanışmanın ‘*Erdoğan’ı yedirtmeyiz*’ açıklamasının bir yüzünde belki de zaten neoliberalizmin hizmetinde taşeronluk yaparak ziyan olmuş bir liderliğin açık edilmesi vardır.



V

SOSYOLOJİ DE,
PSİKOLOJİ DE BİLMEK

Tayyip Erdoğan'ın, Taksim Dayanışma Grubu'nun temsilcileriyle görüşmesinde, temsilcilerden birinin 'mesele sosyolojik' minvalinde söz alması üzerine çok sinirlendiği ve 'biz sosyoloji de biliriz, psikoloji de' dediği medyaya yansımıştı. İlk bakışta, liderin bu tutumu yadırgansa da, söylediklerinin asıl gücü iddianın doğruluğunda gizli. Bu sözlerdeki örtük gerçek, her iki disiplinin ideolojik değerine dair bilginin Lider ve kadrosunca çok iyi bilinmesidir. Lider'in söyleminin etkinliğinin yıllar içinde çiviye çakmada çekiç ne denli etkiliyse, öylesine bir alet kertesince doğrulanmış olması var o sözde. Hepimizin üzerine son yıllarda daha belirgin bir şekilde boca edilen kibrin kökeninde, bu söylemin etkililiği her vakada doğrulandıkça, her bir doğrulanmayı bizzat söylemin yıkılmazlığının ve Lider'in seçilmişliğinin işareti olarak gören büklenmecî tutum da cabası...

O, Lider, biliyor. Bilgisinin yıkılmazlığının, ne biliyorsa onun her türlü bilgiden üstte olduğunun kanıtı, bizzat Lider'in deneyimi ve yaşamı. Örnek yaşamı. Oysa Lider de dâhil, erkin parçası olan her öznenin üzerini örttüğü her neyse, meslek yaşamım boyunca herhangi bir Türkçe telif eserde neredeyse hiçbir referansa rastlamadığımız ve toplum ruhsallığı konusunda anahtar kıymet-teki şu pasajda saklı:

*"... Başından beri iki tür psikoloji vardır: guruptaki bireylerin ve babanın, şefin, ya da liderin psikolojisi. Gurup üyeleri tıpkı bugün bizdeki gibi bağlara tabiydi, ancak ilkel kabilenin babası özgürdü. Zihinsel etkinlikleri yalnızken bile güçlü ve bağımsızdı, iradesinin başkalarından destek alması gerekmiyordu."*¹⁴

Bu iki tür ruhsallık bilgisinin yoğunlaştırılarak yapay kitle (Lider'in yüce milleti!) üretilmesinde, Lider'in her türlü toplumsal sözleşmeyi yük gibi görme ve kendi keyfiyetinin hepimizin hayrı-

14) Sigmund Freud, *Grup Psikolojisi ve Ego Analizi*, (Uygarlık, Din ve Toplum içinde), Çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınları, İkinci Basım, 1997, Ankara, sy. 154

na olduğunu vaaz etmesi, bu ideolojik manevra, bizzat tüm psikolojilerin yerine konulur. Bu keyfiyetin tartışılmazlığı, tek tek grubu oluşturanların keyif alanlarının, libidinal enerjilerinin nasıl tanzim edileceğinin, neyin yenilip içileceğinin ve cinselliğin, Lider'in asker ve işçiyi, ayrıca o askerleri üretecek kadın sayısını garantiye alacak üremeye eşitlenmesinin de ön koşuludur. *Lider-yüce millet* mitosuna tutulup tüm libidinal enerjiyi grubun idealleri, gerçekte Lider'in taleplerinin hizmetine adanmak da 'iki tür psikoloji'de grup üyelerinin payına düşendir. Lider'le kurulan hipnoid bağın doğasına gelince:

"(Lider'in) egosunun çok az libidinal bağına sahip olduğunu varsaymamız gerekiyor; kendinden başkasını sevmiyordu, ya da başkalarını sadece kendi ihtiyaçlarına hizmet ettikleri ölçüde seviyordu. Egosu nesnelere gerekli olandan fazlasını vermiyordu..."¹⁵

Bizim başımıza son on yılda gelenleri hatırlarsak; Lider'in keyfinin dışına düşen ve onun gereksinimleriyle örtüşmeyen taleplerin, en son Gezi Direnişi'nde olduğu gibi, hızla bir 'dış mihrak', ihanet, komplo söylemiyle damgalandığını gördük. Bunu tamamlayan ise, 'kandırılmış ve ihanet içinde olanların' Lider'in kutsal bildiği alanları dünyevi olanla, kaçak keyiflerle 'kirlettiği' söylemiydi. Camide alkol içme suçlamaları, Gezi Parkı'nda prezervatif aramalar, zaten parkın öncesi ve sonrasıyla 'en uygunsuz' cinsel deneyimlerle özdeşleştirilmesi de buraya yazılabilir. Kime göre uygunsuz. Elbette Lider ve onun değerler silsilesine göre...

"... Tek bir olasılık düşünülebilir: İlkel baba, oğullarının dolaylı cinsel dürtülerini doyurmalarına engel olmuş, onları perhize ve dolayısıyla kendisine (babaya) ve diğerlerine karşı cinsel amacı engellenen bu dürtülerden kaynaklanan duygusal bağlar geliştirmeye zorlamıştır. Deyim yerindeyse onları gurup ruhuna zorlamıştır. Son çözümlemede babanın cinsel kıskançlığı ve hoşgörüsüzlüğü grup ruhunun nedenleri olmuştur."¹⁶

15) A.g.y. sy.155

16) A.g.y. sy.156

Freud'un tezlerini izlemeye devam edersek, Şef-Rahip-Komutan, yani büyük L ile Lider etrafında oluşan hemen her yapay kitlenin özünde, tek tek üyeleri Lider'in gölgesinde birleştiren ve kendisi için değil Lider-kitle birliği için oluşan bir libidinal bağ yer alır. Bunun en sık maruz kaldığımız ve semptomatik değerdeki işareti, son yıllarda Tayyip Erdoğan'ın dilinden eksik olmayan 'üç çocuk' talebi ve cinsel yaşamın, özellikle de kadın cinselliğinin üremeye özdeşleştirilmesidir.

Yaşama arzusu, enerjisi Lider'in ve onun şahsında grubun hizmetine sunulur. Geçerken, 'hizmet' kavramının son bir yıldır yeni sağın söyleminde üstlendiği işlevi de analım.

Gezi Direnişi ile birlikte, Lider'in keyfiyetinde ve güdümü altında akması istenilen yaşama arzusunun öyle olmayacağı, hatta '*bu işte bir yanlışlık olduğu*' da, alanlarda, duvarlarda, şarkılarda ilan edildi.

Erosun bastırılması ve bireysel arzunun kendi mecrasında bir hayat deneyimine dönüşmesinin- Biz oturur, iki kadeh içer, şarkı söyler, ağlar, güler, rahatlarız- önündeki en büyük engelin, biz-zat Lider'in güçle beslenen keyfi olduğu... "*Para, güç, nefret, avmler bunlar kafa yapan maddeler.*"

*Para güç nefret avmler bunlar kafa yapan maddeler
Kahretsin ki seni anlıyorum önemli olmak istiyorsun
Ama geçmiş şu anını ve geleceğini mahveder
Dünyayı sana versek bile asla yetmeyecek
Ölümden hepimiz korkuyoruz ama cepsiz kefen tek gerçek
Nasıl anılmak istiyorsun, buradan böyle girilmez
Toprak bile kaldıramaz bu kadar ihanet ve nefret
Yeter artık kendine vurma
Biz de yanlış sevildik ama savaş açmadık
Biz oturur, iki kadeh içer, şarkı söyler, ağlar, güler, rahatlarız*

*En akıllımız terapiye gider
Bırak beni konuşayım kendi bildiğim dilde
Anlatayım şu derdimi kalbini aç da bir dinle
Sen seçmedin ben seçmedim hayat bir kaza farz et!*
(Hüseyin Badıllı şarkısı)

Geçerken, psikoterapi eleştirisini, ‘en akıllımız terapiye gider’,
aldığımızı da kaydedelim.

#direnlibido

"Diktatörlük Ruhsallığına Karşı Gezi Direnişi Ruhsallığı"



VI

‘MITOS, YITME
N’OLUR’

Eğer, günümüzde bir toplum Lider sultasına boyun eğmiş bir sürüleştirme işlemine tabi tutulursa, ki halk olarak 1 Mayıs1977 günü bir meydanda hedef gözetilmeksizin üzerimize kurşunlar boca edildiğinden beri maruz kaldığımız budur, direnme artık mitosların da direnmesi haline gelir. Yine, 555 K, beşinci ayın beşi saat beşte Kızılay'da ile Gezi'nin öncüsü bir eylemin bildiri-şiirini yazmış olan Cemal Süreya'nın şair öngörüsünün tanıklığıyla ve yazdığı son dizelerden biriyle söylersek, Gezi Direnişi'ne değin gelen süreçte belki de yıllardır şu duaya âmin deyip duruyorduk:

"Mitos, yitme n'olur."

Mitos dendiğinde... Bir ay içinde zembereği boşalmış bir bin yıl yaşadığımıza dair savımıza dönebiliriz.

Şöyle veya böyle, bir yol hikâyesidir. Önce, Sümer'de yerleşik tarımın bereketiyle doğmuş ve bugüne değin toplulukların yaşamlarının başlıca hangi kurumlarla ve değerlerle biçimleneceğini belirlemiş Mezopotamya Uygarlığı'ndan söz etmeliyiz. Yani, ilk tapınak merkezli yerleşimden, rahip kimliğinden, devletin icat edilmesinden, ilk okuldan, elbette yazıdan, ilk çiftçi günlüğünden, ilk büyük anlatılardan, Sümer'le başlayıp Sami geleneğine gelene dek taşlaşmış ataerkillikten... Habil ve Kabil'den... Yani Freud'un ruhsallık alanındaki en büyük düşünce deneyi olan *Totem ve Tabu*'daki kurucu şiddeti Şef'in katline yerleştirmesine karşı Yakındoğu'da kurucu şiddetin kardeş kâtlime kaydırılmasından söz etmeliyiz.

Bunun karşısına yerleşen ve karşıtlığında bir birlik kurmaya çalışan ise bozkır-göçebe birikimidir. Orada, göçebelik anacılık, şaman kimliği ve çiftçinin karşısında çoban, doğayla yapılmış kutsal av anlaşmaları, kanın karşısında kemiğin ruhu vardır.

Bin yıl önce, Anadolu'ya imparatorluklar kurucu bir iştahla gelen bu ruh, fetih sürecinde İslam'ın gaza kültüne yaslanmış, fethederken, öyle görünüyor ki, uygarlıkla daha önceki temrinleri bir yana, yukarıda sözünü ettiğimiz uygarlıkla da ilk kez bu ölüde fet-

hedilmiştir de. Bilgin Saydam'ın *Deli Dumrul'un Bilinci* adlı öncü çalışması tam da bugünlerde yeniden çalışılmalı, bu fethedenin fethedilmesi hikâyesinin halen devam ettiğine dair içerdiği ipuçlarıyla değerlendirilmelidir.¹⁷

Gezi, bir de bu yönüyle bir Türkiye'ydi ve bu bin yıllık hikâyenin yeniden harmanlanmasına vesile oldu.

28 Şubat Darbesi ve 31 Mayıs 2013 tarihi ile başlayan iki tarihsel an arasında bizler hızlandırılmış bir bin yıl yaşadık. 28 Şubat günlerinin komutanının dilinden dökülen “28 Şubat bin yıl sürececek” sözü, Şefin arzusu lehinde olmasa da, gerçekten bin yıllık bir sahneye dairdi. O dönemki ordunun komutanının, Şef'in, bu sözünün tamamlayıcıları ‘asker bir milletiz’ ya da ‘her Türk asker doğar’ kabulleridir. Bozkır-göçebe birikiminin öznesi olarak görülen ordu-milletin bin yılı aşkın sürmüş ve Anadolu'ya erişmiş yolculuğunda, o ordu-milleti, mevcut sosyokültürel yapımızın diğer dinamiği olarak gördüğüm Mezopotamya birikimi her daim karşıladı. 28 Şubat, bu coğrafyanın özgünlüğünü belirleyen bu karşılaşmayı yoksaydı, İslami siyasetle mevcut temsilcilerini bulan bu dipakıntıyı bastırdı.

17) *Dedem Korkut Hikâyeleri*, yalnız Anadolu'da değil, büyük bir coğrafyada bilinir ve öyle görünüyor ki, burada sözünü ettiğimiz sürecin devam etmesiyle ilgili olarak, hala ruhsal bir işleve sahip. Bilgin Hoca, *Deli Dumrul'u* ‘sıkışmışlığın kahramanı’ olarak niteliyor:

“*Deli Dumrul'un*, Azrail'le karşılaşmadan önce, İslami açıdan ‘küfür’ olarak değerlendirilebilecek bir inancın temsilcisi olduğu çok belirgindir. Daim duran güçlü Tanrı'yı ve Allah'ın birliğini ‘sözde tanısı da ‘hâl’de henüz tanımamaktadır. ‘Bağlarındaki kara salkımlı üzümünden şarap’ yapıp içmektedir. İslami inanca göre Allah'ın –kendi başına iradesi olmayan- ölüm meleği Azrail'e; yani düpedüz, sonradan ‘Görklü Tanrı’ diye yalvaracağı mutlak gücün temsilcisine savaşı ilan etmektedir. Azrail'i tanımlaması, eski şaman değişlerinde betimlenen ‘Han Erlik’, yani pagan Orta Asya Türklerinin, yeraltındaki karanlık dünyanın hâkimi ve ölüm ruhu olarak korktukları ‘tengri’nin tarifine benzer. Tüm öyküde ‘Allah, eski şamanistik-animistik dönemin tengrilerinden herhangi biri gibi tanımlanır ki, bu tanımların çoğu İslami Allah anlayışına hiç uymaz...”

Bilgin Saydam, Deli Dumrul'un Bilinci, Metis Yayınları, Birinci basım, 1997, sy. 111

Sonra ne olduğunu biliyoruz: bastırılan güçlü bir şekilde geri döndü. Belki de böylesine bilinçsiz ve tepkisel olduğu için de, yeni dönemin Şef'i, AKP Liderinin dilinde, 28 Şubat'ın söyleminin tam karşısına yerleşen ve ayrı görülse de aynı olan bir söylemi yarattı: “Ben bu ülkenin imamıyım.” Ya da, o orduyu ehlileştirme, ya da seçtikleri deyişle askeri vesayeti kaldırma sürecinde güçlü bir polis örgütü yaratıldı ve bu polis gücü, ironik bir şekilde sanki sözünü ettiğimiz diğer dipakıntının artık bir daha öyle hazırlıksız olmaya-
cağını ilan edercesine ‘*imamın ordusu*’ olarak anılmaya başlandı. Karşılarına dikilen ise, bizzat Lider'in güya aşağılayıcı adlandırmasıyla ki aynı adlandırmaya Kenan Evren'in de bir zamanlar sığınmış olması rastlantı mı? *Çapulcular*... Direnişçiler, sanki sosyokültürel soyağaçlarının, Osmanlı tarihi boyunca çapulcu olarak da adlandırılan göçebe ile kan bağlarının farkındaymışçasına büyük bir hüsnükabul gösterdi, bu ada. Epey Anglosakson geleneğe sahip Boğaziçi Caz Korosu'nda bile halk türkülerine yaslanıp neşyle çapulculuğunu ilan ederek...

12 Eylül Darbesi günlerinde bizzat Kenan Evren'ce hemen her şehrin meydanında ekilen Lider-Yüce millet diyalektiğinin ruhsallığının tarih öncesi Şef-sürü diyalektiğine yaslandığını ileride ayrıntılı tartıştım. Nihayet, 12 Eylül Darbesi, bu diyalektiği halka şiddetle dayatırken temel tezi, 27 Mayıs Anayasası ile belirlenmiş mevcut uygarlık aşamasının bu topluma fazla geldiği idi. İkinci 12 Eylül günlerinin ‘*İmamın Ordusu*’nun karşısına, Gezi Direnişi'nde önce “*Mustafa Kemal'in askerleriyiz*” diye çıkıldı. Sonra, sanki bu Lider-Yüce Millet mitosunu çökertilmek istenir gibi, bu lider merkezli çıkış da geriye çekildi ve meselenin evrensel uygarlık birikimine sahip çıkmak olduğuna dair işaret fişekleri çakıldı:

Turgut Uyar'ın dizeleriyiz.

Cihat Burak'ın resimleriyiz.

Einstein'ın saçının teliyiz.

Freud'un sakalının kılıyız...

'İmamın ordusu' nitelemesini giderek gülünçleştiren ise bu neşeyi yüklenen ve bizzat baskı biçimlerini alaya alan duvar yazıları oldu:

Gazlar Meksika'dan mı hacı.

Oh biber.

Biber gazı cildi güzelleştirir.

Gaz yok mu?

Biber kafası.

Biber gazı bir Alex değil ama portakal gazı bir Hagi resmen.

Tomates biber patlıcop.

Yeter artık ya polis çağıracağım.

Kahrolsun bağzı şeyler.

Slogan bulamadım.

Bu duvar yazılarının her birini okurken bile içerdikleri neşenin yayıldığı aşikâr. Fakat bu neşenin tamamlayıcısı olan polis şiddeti de bu ülkede hala aşikâr. Her bir duvar yazısı ve taşıdığı neşenin, biber gazı kapsülü veya plastik mermi ile yaralanma, gözünü kaybetme, ölümle karşılaşma anına denk geldiğini bildiğimizi bilmemek gerekiyor, bu neşeye katılabilmek için. Yaşama arzusundan vazgeçmemek için ölümü göze almak, o meydanlarda, sokaklarda Lider'e, efendiye karşı biricik üstünlük olarak bir eylem görgüsüne dönüştü. Biber gazının bedene kattığı acıyı bu neşeyle yadsımak, biber gazı cildi güzelleştirir ve nihayet meselenin, Ben olarak yeniden varlaşmanın bedenini ortaya koymakla mümkün olduğunu göstermek. Kime? Efendiye. Arzumuzun sahibi olduğu vehmine kapılana...

Sık bakalım sık bakalım

Biber gazı sık bakalım

Kaskını çıkart copunu bırak

Delikanlı kim bakalım.

Direnişle özdeşleşen bu marşın bir süre sonra, Lider ile polis gücünü oluşturan bireyler arasında ayırım yapan, Lider dolayımıyla polisleri aynı ülküde birleştiren özdeşleşmenin iptalini dileyen şu taleple, “*Polis simit sat, onurlu yaşa*”, buluşması da, çağrı niteliğiyle dikkat çekiciydi. Kendine şiddet uygulayan polisin üzerine düşen Lider’in gölgesini görüp onu da bu belirlenimden kurtarma arzusu, direniş boyunca karşı karşıya gelen polis ve halk arasındaki diyalektik geçiş anlarını yarattı. Bu anlar, Gezi Direnişi’nin karşısına aldığı asıl dinamiğin *Lider-Yüce millet diyalektiği* olduğunu ve Tayyip Erdoğan’ın negatif Lider niteliğiyle Gezi’deki varlığının işaretleriydi de.

Polise yöneltilen ‘Onurlu yaşa!’ çağrısındaki eşduyumun orada kalmadığı, giderek Lider’i anlama ve onun kendini kapattığı yücelikten yeryüzüne davet etmeye dönüşmesi ise, Gezi Direnişi ile özdeşleşen şarkılardan birindeki şu soruda : “*Kim sevmedi söylesene sayın başkan sen çocukken?*”

Yine de bunun Gezi’yi ve direnişi kuşatan baskın bir eşduyum olmadığını, böyle olmamasının önündeki en büyük engelin de bizzat sürekli bölerek yöneten ve öfkeyi belagat sanatı olarak gören Lider olduğunu belirtelim.

Gezi’nin, direnişle özdeşleşmiş bir liderinin ortaya çıkmamasının toplum ruhsallığı açısından önemli bir soru olarak durduğu aşikâr. Bunu, direnişe katılan grup ve kişilerin örgütlü direniş pratiğine yabancılığı ile açıklama kolaycılığı yerine, bu grupları direniş paydasında özdeşleştiren bir Lider’in zaten var olduğunu kabul etmek bana gerçekçi geliyor. Tayyip Erdoğan karşıtlığının direnişin ana belirleyeni haline gelmesi, bir negatif Lider olarak, onu Gezi’nin de lideri haline getirdi ve direnişi bu dinamik belirlediği için de mesela örgütlü sol gruplar, kendi yapılarından kaynaklanan güçlükler başka bir tartışmanın konusu olmak kaydıyla, ancak Gezi’nin çeperinde yer alabildiler.

Sözünü ettiğim bu dinamik, mevcut sahnede direnen için ol-

sun, direnenlere şiddet uygulayan için olsun, ruhsallık açısından liderlik niteliği taşıyan tek bir kişiyi taşımakta. Bu, direnişin, deyim yerindeyse yumuşak karnıdır ve neoliberalizm karşıtlığı ana belirleyenlerden biri olmadıkça da öyle kalacakmış gibi görünüyor.

Yadsımalara dönersek... Buna, polise karşı polis çağırma uyarısı da dâhildir. Durumun güçlüğü ve gülünçlüğü yukarıya aldığım son duvar yazısına geçiş değerinde: "Slogan bulamadım." Sözün içeriğine tam bir aymazlıkla ve biçimini bir bildiriye dönüştürmesiyle bu bedenliliği güzel duyurmuyor mu? Orada artık en dip yerde, mevcut sistemin bizleri mecbur ettiği çölün de sınırındayız. Susuzlukla susama, buna yaşamaya susama- arzu- da diyebiliriz, artık bir başlangıçtır. İçeriğin, çölün, Lider'in keyfince hayatın çölleştirilmesinin yoksulluğuna itirazımız, tam da o başlangıcın belirsizliğinde filizlenmekte.

Öyleyse: "*Kahrolsun bağzı şeyler.*"

Çapulcular oldu mu?

Meydanlara doldu mu?

Gönderdiğin tomalar

Beşiktaş'a vardı mı?

Maskeyi yüzüme

Maske taktım yüzüme

Biber gazı yollamış

Hediye gözlerime

Barikatı aşmalı

Şu taksime varmalı

Gezi çok güzel ama

Polisi olmamalı

Maskeyi yüzüme...

(Boğaziçi Caz Korosu)

Tayyip Erdoğan'ın, 31 Mayıs günü başlayan Gezi Direnişi'nde kendisine itiraz ve isyan edenlere dair sorduğu soru çarpıcıydı: “*Bunlar 28 Şubat'ta neredeydiler?*” Aldığı yanıt ise, her güçlü liderin yeni kuşakları biçimlendirme, teknik malzeme haline getirme, kendi arzusu doğrultusunda altın nesil kalıbına dökme arzusuna karşı çıkan harikulade bir oluşa işaret ediyordu: “*Kreşteydik.*”

Dil ile düşündüğümüze göre ve düşünmenin de eylem olduğu kabulüyle söylersek; baskıya, yasağa, emir kipine karşı bu itirazın duvar yazılarıyla ve neşeyle karşılanması Türkçenin diyalektiğinin gücünü de gösteriyor. Bu güç, tam da o mitosların hala dilin beşiğinde canlı bir şekilde yaşıyor olmasından da kaynaklanıyor. Buna, bir halkın dilindeki ‘yaşama arzusu’, bizzat o dili konuşanlara sunduğu bir arzu alanı olarak da bakabiliriz. Libido’yu, her ne kadar, bu dünyaya gelirken getirdiğimiz her neyse O’na içkin bir enerji olarak düşünsek de, belki de dil aracılığıyla Ben’e ve ötekilere akıyor, bağ kuruyor, bağlıyor.

‘Ülkenin imamı’nın, her türlü yaşam alanını kendi doğrularıya düzenleme, düzeltme arzusunun karşısına, işte, belki de, o yok sayılanın, yani bozkır-göçebe birikiminin asıl evi olan dille, yani Türkçenin neşeli sesiyle çıkılmış olmasının bir yanı da bu: göçebenin, Lider’in diliyle çapulcunun, hiçlendiği yerde ‘Ben de varım’ demesine dair yaşama coşkusu.

Bu görüşümüzü, yani Gezi Parkı’nda nice mitosun yeniden canlandığı ve bu topraklara yeni bir yaşama arzusu bahşettiğini destekleyecek başka belirtilerden de söz edebiliriz. Ağaç, dünya direğidir. Şamanların bir ağacın yaprağında bilgeleştiklerine inanılırdı. Gök ile yer arasındaki bağı temsilidir de, o. Neoliberalizm döneminde siyasetin öznesi haline getirilen kimliklerin ve stereotipik sol söylemlerin devrede olduğu, İstiklal Caddesi’ni mekân tutan nice eylemin değil, Gezi Parkı’nda avm yapımına karşı ağaçların korunması eyleminin bir toplumsal isyana dönüşmesinde,

başka nice etkenle birlikte, herhalde bu mitosların da payı vardır. Sonrası ise, bu resmi tamamlayan nice sembolle geldi: bizzat ülkenin imamının eylem yapanları, göçebeye işaret eden bir kelimayle, yani çapulcu diyerek anması. Parkın kısa sürede çadırlardan kurulu bir obaya dönüşmesi, dilek ağacı... LGBT bireylerin direnişte üstlendikleri rol.¹⁸

18) LGBT: lezbiyen, gey, biseksüel, trans.

Gezi Direnişi sürecinde en güçlü, birleştirici seslerden birinin LGBT yürüyüşünde çıkmış olması da, aşağıdaki alıntı düşünüldüğünde, rastlantı değil ve direnişle ilgili sosyokültürel olarak bastırılmış olan bozkır-göçebe dipakıntılarının geri dönüşüne dair tezlerimizi desteklemektedir:

"İskitlerin "öte-dünya" inançlarının bir parçası olarak, belirli İskit erkeklerinin "kadın hastalığı"na uğramaları ve bazılarının kadınlığa dönüşmeleri, Herodotos tarafından nakledilen bir efsaneye dayandırılır. Bu efsanenin ilk inanç sistemi birikimlerine ait olduğu bellidir. Sibiryâ kökenli şaman törenlerinin eski Grek dünyası mitologyasına bile bazı unsurlar halinde sinmiş olduğu –örneğin İskit mitolojisindeki ok'la simgelenen "sihirsels uçuş"un Apollo'nun kişiliğinde yenilendiği- hatırlanırsa, bazı epik şiirlerin, hatta bütün epik şiirin şamanî kökenli olabileceği ihtimali belirir... İskit inançlarının- ki bu inançları yalnızca İskitlerin inançları olarak değil, İskitler aracılığıyla taşınan inançlar şeklinde de düşünmek gerekmektedir- eskiliği ve yaygınlığı dikkate alındığında, "kadınlaşma" sosyal bir araç görünümünü kazanmaktadır. Söz konusu olan yapay bir "kadınsallaşma" ya da kadınlığa öykünme değildir; sosyal işlevsellik gösteren bir kadın-yerine-geçme, tarihöncesinin anahanelikle şekillenen kolektivitesinde bir unsur olma yükümlülüğünü sürdürme çabasıdır."

Ümit Hassan, *Eski Türk Toplumunu Üzerine İncelemeler*, Alan Yayınları, İkinci Baskı, 2000, sy. 74-75

Sencer Divitçioğlu, Kök Türkler eserinde konuyla ilgili referansları gözden geçiriyor. IX. Yüzyılda yazılmış İrk Bitig'de geçen, "uzun tonluğ küzünüsin kökle içgünmüş yarın yanrayur kiçe kenrenür"- uzun donlu, aynasını gölde kaybetmiş, sabah sır verir, gece danışır- sözündeki 'uzun donlu', uzun giysilinin kam, yani şaman olduğunu belirtiyor ve şu tespiti de içeren bir dipnot düşüyor:

"...Yakut ve Türkmen kamlarının travestist olabileceğine işaret etmiştim. Fakat bunların fiilen eşcinsel olup olmadığı bilinmemektedir. Buna karşılık, eski Uygur kamları oğlancılıkla suçlanmışlardır. Günümüzde ise, Kuzey Asya Çuk-si kamlarının bir kısmı fiilen eşcinseldir, o kadar ki erkeklerle birlikte yaşarlar (Eliade 1983: 200), tıpkı Kuzey Amerika Kızılderililerinde olduğu gibi (Whitehead 1981: 89). Bu son antropoloğa göre kamların eşcinsel oluşunun nedeni

2012 yazında Altaylar’a seyahat etme imkânım oldu. Yalnız ağaçlar değil, mesela kutsal bilinen bir dağın tüm yamacı, bez parçalarıyla doluydu. Nehir boylarında birden bire karşınıza çıkıyor, bu yamaçlar. Gezi Parkı’nda direnişin sembollerinden birinin dilek ağacı olması da bu yanıyla kültürel devamlılığa işaret etmiyor mu?

‘İmamın ordusu’ adlandırmasının içerdiği yoğunlaştırma da ayrıca ilginç! Freud, Kitle Psikolojisi ve Ben Çözümlemesi’nde ‘yapay kitle’ örneği olarak tam da bu adlandırmada yoğunlaştırılan iki ayrı kitleyi örnek verir: *kilise ve ordu*. Belki de 12 Eylül 1980’de ordunun başının cunta lideri olarak toplumun başına geçmesi ile başlayan sürecin nihayet ‘ülkenin imamıyım’ diyen ve lider olma biçimi benzer despotik tonlar taşıyan birinin şefliğine evrilmesinin işaret ettiği en az bir gerçek vardır. Ki o hepimizin ömrüne kalın harflerle nakşedilmiş bir gerçektir: Yıllardır yapay bir kitle olarak yaşıyorduk. Gezi Parkı Direnişi’nin hepimize iyi gelen böylesine karnaval tadında olması, o yapaylığın çözülmesinin ta kendisi olmasıdır. Neoliberal kültür ve siyasetin halkı kimliklere bölüp öyle bırakmasıyla kurulan siyaset sahnesinde, şura bura çeyrek yüzyıldır birbirine selamsız duran toplumsal grupların yan yanlığa alıştıkları yer olmasıyla Gezi Parkı Türkiye’nin geleceğinin imkânlı mekânı olarak da yıllarca esinleyiciliğini koruyacaktır, kuşkusuz. Orada ve Taksim 1 Mayıs Alanı’nda, Haziran’ın ilk yarısında yaşananlar geçmişten değil gelecekte dönmüş gibiydi. Yıllardır, yeni sağın cenderesine kapatılmış toplumsal grup ve bireylerin yaşama enerjilerine yeniden kavuştukları, baskıyla yıldı-

bellidir. Ona göre: “İki cinsiyetin birlikte yaptığını, iki cinsiyetten herhangi biri yapamaz.” Erkek ve kadının kendi başlarına yapamayacakları işler arasında kalmama da vardı. Çünkü ne eril ne de dişil olan kam, Tengri ya da onun yardımcılarıyla özel bir ortamda, özel bir kişi olarak konuşur. Böyle bir yeteneğe sahip olmak, ancak erkek ve kadın cinsiyetinin aşılp, cinsler-üstü olunmasıyla mümkündür.”

Sencer Divitçioğlu, *Kök Türkler*, Yapı Kredi Yayınları, Ekim 2000, Birinci bas-
kı, sy. 82

rılmışlıktan, muktedire karşı '*ben varım*' iradesini gösterdikleri bir deneyim oldu. Benim tezim, o iki hafta içinde, 12 Eylül ruhu'nun bittiği ve yeni bir döneme geçtiğimizdir. Toplum bir kez daha, tam da en fazla bastırıldığı anda, mitoslarına yaslandı ve şimdi, kendini yeniden kurdu.

#direnlibido

"Diktatörlük Ruhsallığına Karşı Gezi Direnişi Ruhsallığı"



VII

GELECEKTEN DÖNEN

Tam da şimdi ve burada... V for Vendetta!

Bu film ve filmin ünlendirdiği Fawkes maskesinin Gezi Direnişi’nde üstlendiği işlev, neoliberal yaşam biçimlerinin de dünyanın dört bir yanında doğan her çocuğa bir ortak bilinçsiz alanı sunduğunun semptomu gibiydi. Filmde öykü gelecekte, 2020’lerden döner ve maske ise geçmişten, 5 Kasım 1605’ten gelir. Guy Fawkes, bu tarihte, bir grup arkadaşıyla İngiliz parlamentosunu barutla havaya uçurmaya kalkışmış, başarısız olmuş ve öldürülmüştür. Film, bize öncelikle geçmişten gelen bu isyan öyküsü ile gelecekte dönen ve bu öyküyü aynalayan başka bir öyküyü, V’nin öyküsünü birleştirerek sunuyor ve geçmişi-geleceği şimdi yaparak, bir mitosa dönüştürüyor. Öykü de bu mitosla başlıyor:

“5 Kasım gününü hatırla! Patlamayı, ihaneti ve komployu. Bu ihaneti unutmak için hiçbir neden göremiyorum. Peki ya o adam? Adının Guy Fawkes olduğunu biliyorum ve 1605’te parlamento binasını yakmak istediğini de. Ama gerçekte kimdi? Nasıl biriydi? Bize adamı değil, fikrini hatırlayın dendi. Başarısız olabilir, yakalanabilir, öldürülür, unutulabilirdi. Ama dört yüz yıl sonra bile düşüncesi dünyayı değiştirebilirdi.

...Ama bir fikri öpemezsin, dokunamazsın, sarılamazsın. Fikirler kanamaz, asla acı çekmez ve asla sevmez. Ben o fikri özlemiyorum. O adam! 5 Kasım’ı o unutturmuyor. Onu asla unutamiyorum.”

İncelemenin başında yazdığım gibi, öyküye göre, 2020’de, sözde Pax Americana tamamen çözülmüştür ve İngiltere, Sutler adında bir despotun keyfiyetinde tam bir sıkıyönetim ile yönetilmektedir. Tarihler, bir de Sutler’in toptan gıdacı –büfeci anlamları düşünüldüğünde, ister istemez, Gezi’de “hatırlandı, 2023 hedefi hatırlandı” demek yerinde değil mi?

Filmin başında Fawkes’in 17. Yüzyıldan gelen öyküsü ile gelecek başlatılırken hemen ardından Londra’nın Sesi Prothero’nun bu mitosu karşılayan sesi, geçmişte politikaya karıştıkları için ebe-

veynleri katledilen ve filmde tüm gelecek düşleminin temsilcisi olarak görülen Evey'in odasındaki televizyondan duyulur. Prothero, Amerika'nın niye rezil bir duruma düştüğünün Londra sakinlerince sorulduğunu varsayar ve cevabını verir:

"Beni izlediğinize göre sorduğunuzu varsayıyorum... Tanrısızlık. Kimse geçmişinden kaçamaz. Kimse ilahi adaletten kaçamaz. Sizce yukarıda değil mi? Bu ülkeyi göremez mi sanıyorsunuz? Yapmamız gerekeni yaptık... Ordaydım. Hepsini gördüm. Göçmenler, Müslümanlar, homoseksüeller, teröristler ve o insanlardan kaynaklanan hastalıklar. Ölmeliydiler. Güç birlikten gelir, birlik de inançtan. Ben Tanrı'dan korkan bir İngiliz'im. Bundan da gurur duyuyorum."

Kenan Evren'in anılarından yola çıkarak da yazdığım *Darbeci/12 Eylül Ruhu ya da Halkın Yüce Milletle İmtihani* kitabımda kuramsal olarak da temellendirdim. Gerçek'in en fazla kaçak yaptığı yer, muktedirin söylemidir. Bu hipnoid konuşmada, evin içi ile televizyonun kurgusu arasındaki mesafenin iptali, "Beni izlediğinize göre sorduğunuzu varsayıyorum", ruhsal gerçeklikte, tek tek bireylerle Lider'in arasındaki hipnoid bağa dairdir de. Ve işte anahtar cümle: "Kimse geçmişinden kaçamaz." Bu sözü söyleyen Londra'nın Sesi Prothero, o geçmişte, güçlü nesil yaratma sevdasıyla kurulan ve alınan deneklerden bir V'nin umutvari veriler gösterdiği laboratuvarın komutanı.

Çıkan yangından V kurtulur. For Vendetta... İntikam için.

Yangından kurtulan bir de; Londra'nın Sesi'nin "göçmenler, Müslümanlar, homoseksüeller...", kısaca, 'o insanlar'dan kaynaklandığını söylediği, gerçekte kendinin başında olduğu laboratuvarındaki araştırmalarda ortaya çıkan bir virüstür.

Yüz binler ölür. Virüsü yaratanlar onu öldürecek ilacı da yaratırlar ve kurtarıcı olarak geri dönerler. V, o zulümde kaybettiği yüzünü, et ve kemiği kapatmak için takar Fawkes maskesini. O geçmişten gelen maske, filmin sonunda özgürlüğün sembolü haline

gelir, bir halkın yüzü olur. Filmin sloganlaştırdığı replik ise yine maske dolayımı iledir: “*Bu maskenin altında etten fazlası var, bu maskenin altında bir fikir var ve fikirlere kurşun işlemez.*” Maske, geçmişin mitosu ile geleceğin düşünüy bir halk için birleştiren simgeye dönüşür. Böylece, tiranı ve tiranlığını herkes adına olumsuzlayan işarettir de.

Filmin ve Fawkes maskesinin Gezi Direnişi’nde belirgin simgelerden biri olmasına dair ipuçları öykünün bu kadarında bile vardır. Muktedirler eliyle oluşturulmuş bir felaket dönemi, yine aynı muktedirlerin kurtarıcı olarak dönüşü ve kendi düzenlerini kuruşu, bu kuruluş sürecinde itiraz eden birkaç kuşağın işkencelerde, cezaevlerinde, kamplarda kurban edilmesi... ‘Altın nesil’ arayışları... Bütün bunlarla birlikte, güçlü millet, güçlü lider, güçlü ülke söylemleri.

Günümüzde neoliberalizmin en büyük dayanağının yeni-sağ hükümetler olduğu ve onların iktidarlarının da yukarıda sözü edilen değerlerle allanıp pullandığı düşünülduğünde, James McTeigue’nin 2005 yılında çektiği V for Vendetta, zamanın ruhunun özüne yazılı bilinçsizi duyurma konusunda epey başarılı. Bunun en önemli belirtisi de, Gezi Direnişi’nin bu bilinçsizden gelen maskeye sahip çıkması ve benimsemesi.

Filmde V, Evey’nin sadakatini sınamak için, onu, kendisinin de geçtiği bir hücrede tutar. Evey, V tarafından sorgulanmadığı dönemlerde hücrede fetus pozisyonunda yatar. Sanki hücre rahimdir ve yeni bir doğuma hazırlanmaktadır. Hayatın-hücrenin- değersizleştirmiş bir köşesinde, bir fare deliğinde, geçmişte aynı hücrede kalmış başka birisince tuvalet kâğıtlarına yazılmış bir öykü bulur. Filmde Guy Fawkes’inkinden sonra, geçmişten gelen ikinci öyküdür bu. V’nin kurguladığı hücrede tek sahici şeydir ve Evey’in ‘ruhsal doğum’una rehberlik eden söze dönüşür:

“*Bunun bir hile olmadığına seni ikna edemem, biliyorum. Ama umurumda değil. Ben benim. Adım Valery. Daha ne kadar yaşa-*

rım bilmiyorum, ama birilerine hayatımı anlatmalıyım. Bu yazabileceğim tek yaşam öyküsü. Tanrım! Tuvalet kâğıdına yazıyorum.

1985'te Nottingham'da doğdum. O yılları pek hatırlamıyorum, ama yağmuru hatırlıyorum... Büyükannemin Tottle Brook'da çiftliği vardı. Büyükannem, "Tanrı yağmurdadır" derdi. İlk kız arkadaşımı orada tanıdım. Öğretmenimiz geçiş döneminde olduğumuzu, değişeceğimizi söyledi... Ben değişmedim...

Amerika'nın savaşı büyüdü ve ondan sonra bir daha gül yetiemedi. Hiç kimse için. Kelimelerin anlamları değişiyordu. Bağlılık yeminleri giderek güçleniyordu...

Umarım dünya daha iyi bir yer olur. Ama en çok da seni tanımasam bile, sana yazdıklarımı anlayabilmeni umuyorum. Seni hiç görmemiş olsam bile. Seninle gülmesem, seninle ağlamasam da... Ya da öpmesem de... Seni seviyorum.

Bütün kalbimle seni seviyorum.

Valery"

Geçmişten gelen mektuplar...

Evren'in anıları dikkatli okunduğunda, 1970'lerin sonlarının, V for Vendetta'tadaki laboratuvar benzeri, bir Türkiye laboratuvarı olduğu görülüyor. Cunta liderinin darbeden tam bir yıl önce, sanırım o dönem Birinci Ordu Komutanı olan Haydar Saltık'ı çağırıyor ve kendisine 'darbenin olgunlaşıp olgunlaşmadığını çalışacak' güvenilir kurmaylar bulmasını emrediyor. Bu olgunlaşma sürecinde, mesela Maraş Katliamı oluyor. V for Vendetta'da, toplumun yeni döneme hazırlanmasında laboratuvar ortamında hazırlanan virüs çalışması benzeri bir dönem olduğu, şimdilerde daha aşikâr. Virüsün önce o laboratuvara gelmesi gibi, Türkiye'de neoliberalizmin önünü açan 12 Eylül Darbesi de önce cezaevlerine geliyor. Yeni Türkiye, baskı aygıtlarından kültürel dokusuna, Darbeci kitabımda çözümledim, önce cezaevlerinde sınanıyor.

Evey'nin örneğinde olduğu gibi, yeni kuşaklar bu hayaletle,

İkinci 12 Eylül Darbesi ile yani liberallerin ve bazı sol grupların büyük bir aymazlıkla destekledikleri referandum sonrasında karşılaştılar.

Tuhaf bir rastlantı da var filmin öyküsü ile Türkiye'nin hakikati arasında ve belki de bu tekinsiz rastlantılar nedeniyle de film sembolleriyile, Gezi Direnişi'nin orta yerindeydi. 2020'de yaşayan Evey'nin fare deliğinde bulduğu mektubu yazan Valery, 1985'te doğduğunu yazıyor. Yani, 2013 yılında yirmi sekiz yaşında olması gerekir. Gezi Direnişi'ne katılanların yaş ortalamasıdır, yirmi sekiz. Şöyle de diyebiliriz: AKP döneminde yirmi sekiz yaşında olanlar, direndiler çünkü neoliberalizmin küresel ölçekli yaşattığı kâbusu ne görmek, ne de o kâbusun bir parçası olmak istediler. Onların ebeveynlerinin büyük bölümünün 12 Eylül 1980'de gözetilme ve işkenceden geçirilmiş kuşağa ait olduğu düşünülürse... Şef ile baba arasındaki niteliksel ayrılıktan bihaber, Gezi'yi baba ve çocukları arasındaki çatışmaya indirgeyen kaba psikanalitik çözümlemelerin kabalığı da aşikarlaşır. Şef ve baba arasındaki niteliksel ayrımla düşündüğümüzde, Gezi Direnişi, Şef'in yeni düzeninin siyasetten kültür alanına hemen her yerde değersizleştirip fare deliğine tıktığı babaların-annelerin öykülerini Şef'e karşı yüceltme, sahiplenme çabasıdır da...

VIII

BASTIRILANIN GERİ
DÖNÜŞÜ:
KAM VE KAMU

Bu incelemenin başlarında Nahid Sırrı Örik'in Sultan Hamid Düşerken'ini anmıştık. Romanı anımsamamız boşa olmasa gerek. Zira başta da söylediğimiz gibi, Türkiye'nin mevcut muktedirlerinin Osmanlı'da başlayan ve Cumhuriyet'e evrilen Türk modernleşmesine karşı en fazla yücelttikleri kişiliklerden biridir, Abdülhamid.

Bunun bir sebebi, Cumhuriyet'in Osmanlı'yı değersizleştirme ve kendini özellikle eğitim sistemi içinde yüceltme sürecinde seçtiği 'kötü nesne'lerin başında II. Abdülhamid'in gelmesiye, çok daha belirleyici bir sebep; Abdülhamid'in şahsında bir ideolojik yapıya kavuşan panislamizmdir. Günümüzün Yeni Osmanlıcılık ideolojisinin belkemiğini de bu oluşturur.

Buraya değin tartıştıklarımıza, bu tartışmalarla Gezi Direnişi'ni kavramaya, yönelik en büyük desteklerden biri Freud'un insan bilimleri üzerine yazdıkları ise, diğeri bir başka doktordan, bizim doktordan, Hikmet Kıvılcımlı'dandır.

Bu inceleme için okuduğum "*Osmanlı Tarihinin Maddesi*" yapıtı büyük bir şaşkınlık oldu. *Anadolu ruhsallığını* bozkır-göçebe birikimi ile Mezopotamya'nın ayrılıklarında birliği yoluyla anlama çabamda, öyle görünüyor ki, Doktor'un çalışmasına daha çok dönmemiz gerekecek. Zira aynı belirleyenlerin diyalektik birliğini Kıvılcımlı bir tarih araştırması olarak yapmış durumda ve bu dinamikleri Osmanlı'nın kuruluşunun temeline yerleştiriyor. Maçka Teknik Lisesi'nde okuduğum günlerde Harbiye'de otobüsten iner ve Teşvikiye'ye yürürdüm. Sabah talimindeki askerler koşarken bir yandan da bağırırlardı: "*Her Türk asker doğar, asker ölür her Türk.*" Benim bugünkü yüceltmelere daha uygun şekilde 'ordu millet' olarak andığım bu dipakıntıya, Kıvılcımlı 'halk ordusu' diyor ve karşı savını 'kul ordusu' olarak adlandırıyor. 'İmamın ordusu' adlandırmasının bu ikincisi ile kavramsal bağını hiç de yabana atmamak lazım. Bir de, bugünün 'kamusal alan' tartışmaları düşünülünce, Hikmet Kıvılcımlı'nın 'kamu' teriminin kam, yani şaman ile bağı-

na işaret edişi epey esinleyici.¹⁹ Özellikle de Yeni Osmanlıcılık peşinde savaşı girme iştahını hiç saklamayan bir siyasi erke karşı o kamunun, şamanik itirazlarla dolduğu şu günlerde!

Osmanlı Tarihinin Maddesi'ni okurken, ruhsallık alanında bir sürprizle de karşılaşıyoruz. Kıvılcımlı şu soruyu soruyor:

"Bir Türk boyu olan Kayı'lı Osmangiller, toplum içinde hükümdar durumuna girdikleri zaman, niçin kendilerine 'şah' demediler de, 'padişah' dediler?"

Güzel soru değil mi? M. Nihat Özön'ün Osmanlıca-Türkçe Sözlük'te kelimenin farsça olduğu belirtiliyor. Anlamı: *"Büyük şah, hükümdarlar hükümdarı."* Sahi niye, 'şah'la yetinmemiş ve kendine has bir hükümdarlık adı, üstelik Farsın 'şah'ını güçte aşan bir adı, 'padişah'ı seçmiş Osmanlı?

şimdi anımsamıyorum, lakin Doktor'un bir dönem Bakırköy Akıl Hastanesi'nde çalıştığını duymuştum. Soruyu soru ile ve Freud'a referansla tamamlıyor: *"Ve bu 'padişah' sözcüğü, neden Osmanlı kültürü ve Türkçe dili için sonuna dek anlamı (tam Freud komplekslerindeki 'püskürtüm'-refoulment-olayı ile) 'sansür' edilmişçesine açıklığa kavuşturulmadı?"* Yani, şahlıkla yetinmeyip şahlar şahı olma arzusunun altındaki sosyokültürel gereksinimi açığa çıkarma konusunda bile bir çaba niye gösterilmedi. Üstelik şah ve onunla

19) *"Her tarih öncesi ilkel sosyalist komuna gibi, Kayı adlı Oğuz Boyu'nun da, barışta Kam (yahut şaman) adlı bir kutsal lideri, savaşta da Han adlı (kan örgütü sözcüğünden gelme) bir savaşçıl şefi vardı.*

Kam da, han da, iliklerine dek eşit-yiğitlerin seçtikleri DEMOKRATİK BAş'lardan başka bir şey değillerdi. Onları 'hükümdar' yerine koymak, cumhurbaşkanını padişah saymaktan bin kez daha sersemce bir yalan uydurmadır. İlk Kayı Boyu'nda henüz 'hükümdar' yoktur ki, onun ailesinin 'ortak malı' bulunsun. Orda, en tutarlı medeniyet ailesinden bin kez daha kaynaşı bir tek parça, yekvücut aile demek olan KAN örgütü vardır. Toprak da, ister istemez, fethedilince Kam ve Kan ailesinin, yani 'Kam'dan gelen kamunun 'müşterek mülkiyeti' olur."

Hikmet Kıvılcımlı, Osmanlı Tarihinin Maddesi, Sosyal İnsan Yayınları, İstanbul 2007, sy. 121

özdeşleşen her türlü çağrışımın, “Siz de şah diyeni öldürürlerse”²⁰, ‘ölüm cezası’ ile özdeşleştiği bir tarihi kastediyoruz. Kıvılcımlı’nın sorusu, kanımca, kamca bir soru ve hala güncel. Zira yaşadığımız coğrafyanın sıkıştığı yer, bin yıl önceki sıkışıklıkla bir. Günümüzde Yeni Osmanlıcılık sevdasına düşmüş olanlar da İran- Şii karşıtlığı üzerine yeni bir siyasi harita arzusu ile iş görüyorlar. Üstelik bu siyasi projeyi yürütenlerin de dâhil olduğu önceki siyasi yapı, Milli Görüş’ün de İran İslam Devrimi’ne yaslanarak güç kazanmış olması da bin yıl öncesinin sahnesine dâhil. Üstelik 28 Şubat günlerinde, yani ‘postmodern darbe’ zamanlarında, bu adlandırmayı da bin yıl öncesinin sahnesiyle düşünürsek epey bizanten değil mi, darbeyi yapanların gerekçelerinden birini hatırlayalım: Sincan Belediye Başkanı Bekir Yıldız’ın İran delegesini de konuk ettiği ‘Kudüs Gece-si’ Çankaya’nın kulağının dibindeydi ve bu etkinlik temel nedenlerden biri olmuştu.

O İslamcı kadro, şimdi nerdeyse külliye İran karşıtı bir siyasanın neferi olmuş durumda...

Cemal Süreya’yı, o iflah olmaz göçebeyi, yeni muktedirin diliyle çapulcuyu, gel de anma!

20) Osmanlı’nın ilk yüzyılında bugün yerleşik terimle bastırılan, Kıvılcımlı’nın deyişiyle püskürtülen bu dinamiğin XVI. Yüzyıldaki akıbeti şu Pir Sultan deyisindedir:

“Şu karşıki yayla ne güzel yayla
Süremedim demi kalıyor şöyle
Ala gözlü Pîrim sen himmet eyle
Bu yıl bu yayladan Şah’a gideriz.

Alınmış abdestin aldırırlarsa
Kılınmış namazım kıldırırlarsa
Sizde Şah diyeni öldürürlerse
Bu yıl bu yayladan Şah’a gideriz...”

Cahit Öztelli, Pir Sultan Abdal-Bütün Şiirleri, Özgür Yayın-Dağıtım, Yedinci baskı, İstanbul, 1989, sy. 149

*“Tanrım, siz şu uzun Anadolu’yu
Çocukluk günlerinizde mi yaratınız?”*

Ve bu hal, Türklerin Anadolu’ya yerleşme pratikleriyle fena halde uyumlu. Zira bastırılanın ne olduğunu Kıvılcımlı yazıyor:

“...Osmanoğulları, yalnız ilk günlerde değil, hatta Birinci Osmanlı Devleti sayılması gereken 100-150 yıllık Osmanlılığı sırasında, kendilerini Selçuk şahlığının empiresinden, hegemonyasından ruhça olsun kurtaramadılar.

Bir ‘İlhanlı Uç Beyi’ idiler. Şah Alaeddin’lerin gönderdikleri davul ile sancak altında derlenip savaştılar. En başarılı günlerinde bile, Selçuk şahlığının geniş kültür erleri (bilginleri, örgütleri: Bektaşilik, Ahilik tarikatları) gücüne dayanarak derleyici, söz yerinde ise devletleştirici oldular. Alçakgönüllü göçebe Kayı Türkü; kendisine Uç Beyliği veren ‘şah’ların ‘şah’lıklarını ellerinden almayı akıllarından geçirmediler.

‘Şahlık’ bir iktidar ve devlet olarak yıkıldıktan sonra bile, Osmanlı Türkü, eski ‘şah’larının ruhları önünde onlara bağlılığını ve saygısını unutmadı. Onun için ‘şah’ sıfatını takınmak, Osmanlı Türküne her zaman ağır geldi. Bunu olayların gidişi açıklıyor.”²¹

Kıvılcımlı’nın, Freud’a atıfla belirttiği vakayı; feodal ilişkilerde bi’at edilene karşı tepkinin, bu bi’at koşulları ortadan kalkınca nasıl da karşıt-tepkiye dönüştüğünü, asıl, Yavuz Sultan Selim dönemiyle ve hilafetle, yani Farsi-Şia karşısında Arap-Sünni çizgiye yaslan-

21) Hikmet Kıvılcımlı, *Osmanlı Tarihinin Maddesi*, Sosyal İnsan Yayınları, İstanbul 2007, sy. 123

Sol tarihte izleyicilerinin bile ‘doktorcu’ olarak anıldığı, uzun hapisliklerde, coğrafya ile Marks’ın kuramını buluşturma konusunda yeğin bir emek vermiş, sosyalist mücadele tarihimizde neredeyse kimsenin temas etmediği ‘yerel dertler’ ile uğraşmış Hikmet Kıvılcımlı, Gezi Direnişi de dâhil birey –devlet ilişkisini Freud kuramını pespaye bir karikatürleştirmeye ebeveyn-çocuk (sıklıkla da baba ve oğul) dinamiği ile açıklayanlara yıllar öncesinden cevap veriyor. Doktor, italik, tırnak içine alma gibi o kadar çeşitli ifade tarzları kullanıyor ki, okurken bana kalan, onun yaşadığı çöle, hüznle birlikte, şahitlik kalıyor. Bunca anlatma isteğiyle...

makla taçlandığını biliyoruz. Bu tarih boyunca, içe alınıp bünyeleştirilenin bizanten gelenek olduğunu da biliyoruz.²² Bugünün Anadolu'sunda Yeni Osmanlılık sahnesini kurmaya çalışanların, Hikmet Kıvılcımlı'nın güzel Türkçesiyle, günümüz Osmangillerinin de, önce yücelttikleri İran İslam Devrimi'nin şimdi tam karşısına yerleşen bir söyleme ve savaş arzusuna kapılmaları, üstelik Sünni ortodoksiye dayanan panislamist bir siyasetle iş görmeleri, bunun karşısına nice şamanik sembolle yüklü Gezi Direnişi'nin ve özellikle avukatlar ve hekimler olmak üzere meslek odalarının çıkması rastlantı mı? Siyasette 'ustalık' iddiasında bulunanların tiranlaşmasına karşı Kızılırmak boylarının tarihsel kişilikler oldukları kadar mitolojik varlıklar da olan Ahilik'in piri Ahi Evren ve Hacı Bektaş temsilcilerini de görmek hiç güç değil Anadolu'nun dört bir yanına yayılan direnişte.²³

Kıvılcımlı, *Anadolu ruhsallığını* belirleyen temel diyalektiklerden birinin anacıl-ataerki karşıtlığı ve birliği olduğuna dair tezime yakın

22) Bunun Osmanlı'yı önceleyen bir 'Anadolu derdi' olduğunun güzel bir semptomunu Gordlevski aktarıyor:

"Sarayın örgütlenmesi ('çaşnıgir', 'salar' –başkan- vb.) Farsça terimlerin bolluğunun da gösterdiği gibi, İran öğelerini koruyordu, ama Selçuklular, Bizanslılardan bir dizi san almışlardır. Türkler, İstanbul'da konuk oldukları zamanlar, Bizans imparatorları, onlara seve seve yüksek sanlar bağışlıyorlardı. Örneğin, Vakayiname'de –artık Moğol döneminde- Fahreddin Sevastos'a rastlanıyor. Kuşkusuz, bu, Augustus şeklindeki eski sanını koruyan bir dönme Rum da olabilir. Belki de, Bizans'ta sık sık 'kayser' sözcüğünü işiten Selçuklular, bir ada mı yoksa lakaba mı dönüştüğü belli olmayan bu sanı, feodallere dağıtıyorlardı. Sultan I. Kılıçarslan'ın oğullarından birinin adı Muizeddin Kaysarşah'tı ve burada, daha önce vurgulanan Bizans ('tsezar' sanının aktarılması) ve İran ('şah' sanı) ikili etkisine rastlanmaktadır."

V. Gordlevski, *Anadolu Selçuklu Devleti*, Çev. Azer Yaran, Onur Yayınları, 1988, sy. 294

23) "O tarihçil devrimler çağında, sık sık buluşan ermiş üçler Kırşehir'de toplaşırlardı. Şehir Üretmenleri Örgütü'nün başı Ahi Evren ile Türk İl'blerinin 'Ozan'ı Aşık Beşe, o zaman debbağ (derici) Ahilerin çalıştıkları Kırşehir ırmağı boyunda buluşurlar, Köy Üretmenleri Örgütü'nün başı Hacı Bektaş'ı beklerler, orada 'yarenlik' ederlerdi."

Hikmet Kıvılcımlı, a.g.y. sy. 137

bir kavramlaştırma da yapıyor. Tarikat güçlerini, dervişleri, dolaysız bir şekilde şamanlara bağlıyor ve bu şaman kişiliğinin İslam'a dervişlik olarak aktarıldığını, daha önemlisi, bu yola '*dışi yol*' diyor ve mayasında ilkel komün yaşamının bulunduğunu belirtiyor. Temel özelliklerinin başında, mevcut otoriteye karşı direnç odakları olması, ortodoksi ile aralarındaki mesafenin varlığı, kardeşlik ve hoşgörü ve Kuvvâcılı'nın deyişiyle "*İş başa düştüğünde... Pir aşkına*" kılıca sarılmak.²⁴

Bir farkla, bu kez coğrafya, yine bir Kırşehir'li olan Şeyh Edebalı'nın gördüğü düşün sonuçlarını yaşamış bir coğrafya ve direniş de halk için nihai olarak bir kâbusa dönüşmüş olan bu rüyanın tekrarlanmaması için direniyor.²⁵

Tüm bunların, I. Cumhuriyet'i feshedip II. Cumhuriyet'i kurduğu farz edilen bir siyasi kadronun II. Osmanlı'nın kuruluş fantezisine kapıldığı günlerde olmasına ne buyrulur!

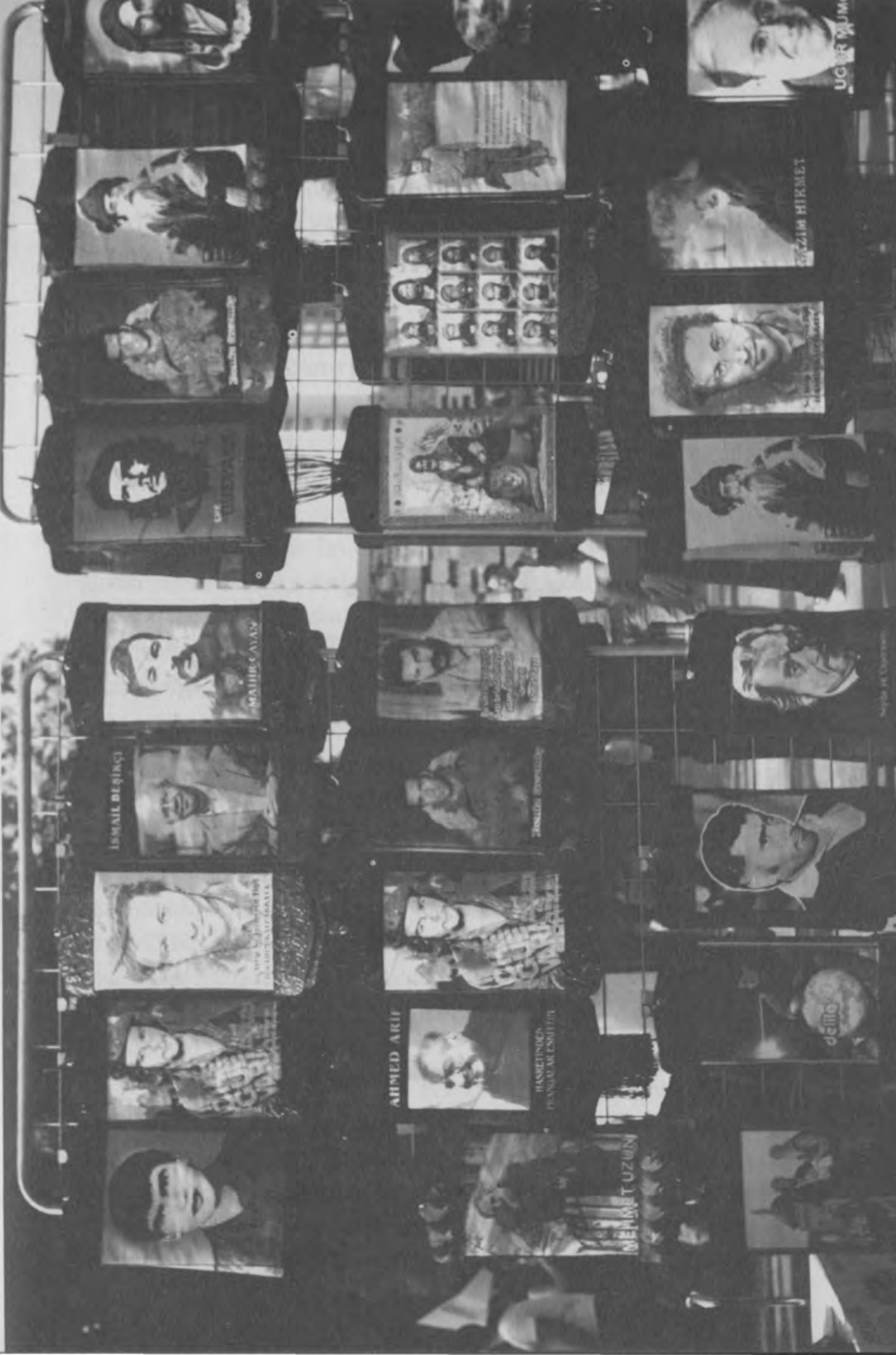
24) Kuvvâcılı, a.g.y. sy. 142

25) "*Kırşehirli Şeyh Edebalı'nın Osman'a kızını verişi gibi, o kızın karnından çıkacak çınar ağacının bütün dünyayı kaplaması rüyası da, yorumu da, Kızılırmak serhaddinden Sakarya serhaddine gelişin mitolojisi. Bütün gerçek mitolojiler gibi, o Osmanlı 'rüyası' da, yalnız tarih sezilerinden kaynak almıştır. Yoksa o anacık babacık günlerinde kimin aklından esirdi, Bursa'dan kılık da Kırşehir'in en ücra Suluca Karahöyük'ü önündeki Hacı Bektaş'ın solugundan, Yeniçerilik ruhunu çıkartmak?*"

Kuvvâcılı, a.g.y. sy. 137

#direnlibido

"Diktatörlük Ruhsallığına Karşı Gezi Direnişi Ruhsallığı"



UGUR MUM

MEZLİM HİKMET



MAHİR CAVAN

İSMAIL BEŞİRCİ

YUSUF KUTLUER

YUSUF KUTLUER

YUSUF KUTLUER

AHMED ARIF

HASRETİNDİR

MEHMET UZUN

delig

IX

TARİH VE DİRENÇ

Gezi Direnişi ile ilgili toplum ruhsallığına dair semptomlardan biri de, tarihteki toplumsal örselenmelerin özellikle ufukta savaş belirttiğinde birlikte yaşama pratiklerini de besleyebildiğine dair işaretleri sergilemesidir.

Bu yanıyla, Gezi Direnişi, belki de öncelikle, neoliberalizmin, avemeleriyle olduğu kadar etnik veya dinsel kimliklere yaslanan siyasetiyle yorulduğunu gösteren bir dil geliştirdi.

Kimliklere göre ayrıştırarak yöneten, on yıllardır buna göre topluluk tarifleri yapan ve sınırlar belirleyen, bunlarla Balkanlar’da, Kafkaslar’da ve Ortadoğu’da yeni toplumsal yapılar inşa eden neoliberalizmin en işlevsel aracını, kimlik ayrışmalarını geçersizleştirme arzusuyla dolu bu dile AKP’nin direnci anlaşılabilir. Çünkü direniş öncelikle iktidarlarını ve liderlerini karşısına almıştı ve bu ülkede yönetme, iktidarı daim kılmada ideolojik bir araca dönüştürdükleri din, özellikle antikapitalist Müslümanların etkin katılımlarıyla kamusal alanda başka bir özneye anılmaya başlamıştı.

Asıl şaşkınlık, Direniş’in ilk günlerinde daha belirgin olmak üzere, Kürt siyasetinin aldığı mesafeydi.

Bu şaşkınlığın büyük bölümü, özellikle doksanlı yıllar olmak üzere acımasız bir şekilde şiddet uygulanan Kürt halkıyla ve Kürt siyasetiyle duygusal özdeşleşmesi yeğin olan sosyalist grupların payına düştü. Yaklaşık yirmi yıldır, seçimlere bile ortak adaylarla girdikleri ve kader birliği içinde olduklarını düşündükleri Kürt siyaseti, handiyse ‘ben bu sahnede yoğunum’ derken, yine aynı dönem, ‘ulusalcı’ nitelemesiyle olumsuzladıkları başka sol gruplarla kendilerini yan yana buldular.

Gezi Direnişi’ni önceleyen zaman diliminde Kürt siyasetinin yeni-sağ ile yaptığı ve bugünden bakıldığında barış sürecinden çok, yeni sağın Yeni Osmanlıcılık ülküsüyle yönlendirilmiş bir savaş sözleşmesi olduğu anlaşılan sözleşmenin niteliğini de gözler önüne serdi, direniş. Öcalan’ın Diyarbakır’da miting alanında okunan Newroz açıklamasındaki “Bizi bin yıldır İslam bayra-

ğı birleştiriyor” sözü, coğrafyanın belleğinde Yavuz dönemindeki Alevi kırımının, II. Abdülhamid dönemindeki panislamist siyasette Kürt beylerinin üstlendiği rollerin, Hamidiye Alayları ve Aşiret Mektepleri’nin anılarıyla da yüklüdür.

Tarihteki toplumsal örselenmelerin direnişteki rolü derken; Gezi’de ayrışmadan çok birliğin öne çıkışından söz ediyorum. Halk, coğrafyanın bilinçsiz bilgisine dâhil bir tepkiyle, bu kâbusları bir daha yaşamamak için de direnmiştir.

Paradoksal da olsa, Gezi Direnişi’ni ortaya çıkaran başlıca dinamiklerden birinin ‘barış süreci’ olarak adlandırılan sözleşme olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte, Direniş’in daha önce Kürtler’e düşmanca tutum alan gruplarca bile bir Kürt düşmanlığına dönüştürülmemesi, bir; halkların kendiliğinden eylemliliğinin birlikte yaşama arzusunu daha yeğin taşıdığını, iki; bu iki halkı cezaevlerinde bile ayıran ve bir tutuklu eğer Kürt ise, daha fazla şiddet uygulayan 12 Eylül düzeninin ve onun devamı olan siyasetlerin çözüldüğünü göstermektedir. Olumsuz olan hemen her duygu, Gezi Direnişi’nde, yeni sağa ve liderine yöneltilmiştir.

Yine de bu topraklarda yaşayan ve beraber yaşama arzusunu taşıyan herkeste Gezi Direnişi ile ilgili en büyük hayıflanma, bu direniş zemininde barışı yaşama ve yaşatma olanağının değerlendirilememesine dair olsa gerek.

Eleştiri sevgi işidir ve Gezi Direnişi bir de bunu göstermiştir: eleştirmekte cesur olmanın vaktidir.

Önce, şu ‘milenyumcu’ söylemin yapısına bir bakalım:

28 Şubat komutanının ‘Bin yıl sürecek’ beyanı bir yanda... Abdullah Öcalan’ın ‘bin yıllık İslam Bayrağı’ açıklaması öyle... En son il başkanları toplantısında Tayyip Erdoğan’ın ‘bin yıllık kardeşliğimiz’ söylemi beri yanda...

Belki de coğrafyanın, yaşadığımız toprakların kapatıldığı çaresizliğin, halkların yöneticilerinin ve dolayısıyla yönetilenlerin ner-

deyse bin yıl önceki feodal ilişkilere kapatılmışlığının semptomudur da, bütün bunlar. Öyle ya, epeydir Yeni Ortaçağ’a girdiğimiz savi orta yerde değil mi?

Umberto Eco, daha neoliberalizmin şafağında, 1972’de yazdığı ‘*Yeni Bir Ortaçağa Doğru*’ denemesinde günümüz toplumsal yaşamına dair epey öngörülü sezgilerde bulunmuş. “*İyi bir Ortaçağ yapmak için ne gerekir?*” sorusuna “*Her şeyden önce, çözülmeye yüz tutmuş bir barış ortamı...*” diye cevap veriyor. Ortaçağ’ı önceleyen Pax Romana’nın çözülmesini bugünden yansılayacak olan da elbette Pax Americana krizi. Bunlarla birlikte, özel güvenlik önlemlerinin artması ve şirketlerin, binaların şatolara benzemesinden söz ediyor. Buna, dönemin ruhuna uygun bir adlandırmayla, ‘*yaşam alanlarının Vietnamlştırılması*’ diyor. Bir dipnotla, bugünün öğrenci eylemleri ve üniversitelere polis gücünün müdahalesinin benzerlerine dair Ortaçağ’dan örnekler de veriyor.²⁶ Yeni göçebelik, güvensizlik hissi, ‘dünyanın sonu’na dair milenyumcu korkular, mistik yaşantılara eğilim, otoriteye saygı ve yeni bir düşünce sunmada çekiniklik, mantık oyunlarına düşkünlük, sanatta seçkin ile popüler olan arasındaki mesafenin kapatılma çabası, hep bir geçiş döneminde yaşamaya dair ruh hali, Eco buna ‘*kalıcı*

26) “Öğrenciler, sınıflar aşırı kalabalık ve öğretim aşırı derecede otoriter olduğu için protesto eylemlerine girişirler. Profesörler işi öğrencilerle düzenleyecekleri toplantılarda çözmeye hazırdırlar, ancak olaya polis müdahale eder. Bir çatışmada beş öğrenci öldürülür (1200 yılı). Profesörlere ve öğrencilere özerklik veren bir reform yürürlüğe konur, üniversite rektörü altı profesörün önerdiği adayın öğretmenlik belgesini reddedemeyecektir (1215 yılı). Notre Dame rektörü Aristoteles’in kitaplarını yasaklar... Dilenci tarikatlar on iki kürsüden üçünü ele geçirir. Laik öğretim üyeleri bunları bir tarikat mafyası oluşturmakla suçlayarak isyan ederler (1252 yılı). Bir yıl sonra öğrencilerle polis arasında şiddetli bir çatışma patlak verir, laik öğretim üyeleri öğrencileri desteklemek amacıyla derslere girmezler, tarikata bağlı öğretim elemanları derslerini sürdürürler (1253 yılı)...”

geçiş dönemi' diyor... Ve tabi manastırlar:

"Bir manastıra (ülkenin gözden uzak bir köşesinde inşa edilmiş, surlarla çevrili, yabancı, barbar güruhların saldırılarına hedef teşkil eden, dünyayla hiçbir ilgisi olmayıp, kendi özel araştırmalarını sürdüren keşişlerin yaşadığı bu mekâna) bir Amerikan üniversite kampüsü kadar benzeyen ikinci bir yer bulamazsınız. Ara sıra Hükümdar bu keşişlerden birini saraya çağırır, onu danışmanı yapar ve Katar'a elçi olarak gönderir; o da en ufak bir değişiklik olmamışçasına manastırdaki hücrelerinden dünyevi yaşama geçer, iktidar sahibi bir insan konumuna gelir..."²⁷

Bunlar, çok tanıdık gelmiyor mu?

Şimdi biz, bizdeki 'bin yıl' sevdasına dönebiliriz. Üç alıntı yapacağım. Zaman sırasına göre... İlki 28 Şubat sürecinde Genelkurmay Başkanı olan Orgeneral Kıvrıkoğlu'ndan... İkincisi 2013 Mart'ında Abdullah Öcalan'ın açıklamasından... Üçüncüsü de 10 Ocak 2008 ve 21 Eylül 2013'te Tayyip Erdoğan'ın yaptığı iki konuşmadan.

"28 Şubat bitmiştir" şeklinde yaklaşımlarla karşılaşıyoruz. 28 Şubat bir süreçtir. 1923'te başlamıştır ve bu tarihten bu yana irticaya endeksli olarak sürmektedir. Bunu müdafaa olarak kabul ediyoruz. 28 Şubat gerekirse 10 sene sürecektir. Bu gerekirse 100 sene, gerekirse 1000 sene devam edecek bir süreçtir."²⁸

27) A.g.y. sy.33

28) "Orgeneral Kıvrıkoğlu'nun açıklamalarının en çarpıcı noktası, irtica tehlikesi tümüyle ortadan kalkmadığı sürece ordunun 28 Şubat sürecini devam ettirme kararlılığının gevşemeyeceğini vurgulamasıydı.

Kıvrıkoğlu, bu bölümde şunları söyledi: "28 Şubat'ta Milli Güvenlik Kurulu'ndan 18 maddelik bir karar çıkmıştır. Burada tavsiye edilen 18 karardan temel eğitim de dâhil olmak üzere yalnızca 4 tanesinin kanunu çıkmıştır. Ancak diğerlerinin de çıkmasını teşvik edici bir durum görmüyoruz. Bir de '28 Şubat bitmiştir' şeklinde yaklaşımlarla karşılaşıyoruz. 28 Şubat bir süreçtir. 1923'te başlamıştır ve bu tarihten bu yana irticaya endeksli olarak sürmekte-

*"Bugün kadim Anadolu'yu Türkiye olarak yaşayan Türk halkı bilmeli ki Kürtlerle bin yıla yakın İslam bayrağı altındaki ortak yaşamları kardeşlik ve dayanışma hukukuna dayanmaktadır."*²⁹

*"Hiç kimse kendini boş umutlara kaptırmamasın. Türkiye'nin huzurunu istikrarını bin yıllık kardeşlik ruhunu biz kurda kuşa yem etmeyiz."*³⁰

"Bu paketin Türkiye'nin ufkunu nasıl açtığını anlatacaksınız. En önemlisi de bu paketin bin yıllık kardeşliğimizi nasıl daha da

dir. Bunu müdafaa olarak kabul ediyoruz. 28 Şubat gerekirse 10 sene sürecektir. Bu gerekirse 100 sene, gerekirse 1000 sene devam edecek bir süreçtir. Meclis 1 Ekim tarihinde açıldığında 28 Şubat'ın kalan diğer kanun tasarılarının da hızla ele alınmasını bekliyoruz." Askerden 12 mesaj, Hürriyet, 04 Ekim 1999
29) *"Bugün kadim Anadolu'yu Türkiye olarak yaşayan Türk halkı bilmeli ki Kürtlerle bin yıla yakın İslam bayrağı altındaki ortak yaşamları kardeşlik ve dayanışma hukukuna dayanmaktadır.*

Gerçek anlamında, bu kardeşlik hukukunda fetih, inkâr, ret, zorla asimilasyon ve imha yoktur, olmamalıdır.

Kapitalist Moderniteye dayalı son yüzyılın baskı, imha ve asimilasyon politikaları; halkı bağlamayan dar bir seçkin iktidar elitinin, tüm tarihi ve de kardeşlik hukukunu inkâr eden çabalarını ifade etmektedir..."

Abdullah Öcalan'ın Newroz mesajının tam metni: "Bu son değil, yeni bir başlangıçtır.", sendika.org, 21 Mart 2013

30) *"Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, AK Parti'nin genişletilmiş il başkanları toplantısının açılışında yaptığı konuşmada Diyarbakır'daki terör saldırısı başta olmak üzere terör olaylarını değerlendirdi. Erdoğan'ın konuşmasındaki önemli bölümler şunlar:*

· Kurda kuşa yem etmeyiz: Huzur ve istikrarın bu ülkenin her yanına dalga dalga yayılmasından rahatsız olanların kirli oyunlarını da hep birlikte izliyoruz. Hiç kimse kendini boş umutlara kaptırmamasın. Türkiye'nin huzurunu istikrarını bin yıllık kardeşlik ruhunu biz kurda kuşa yem etmeyiz.

· 70 milyon birlikten yana: Bir arada yaşama irademiz her zamankinden çok daha güçlenmiştir, daha da güçlenecektir. 70 milyon insanımızın kalbi birlikten yanadır, vahdetten yanadır. Bunu Diyarbakır'da biz özet olarak da gördük. Bütün o ağır bedele rağmen gördük. Hamdolsun tevekkülü gördük. O işte bizim milletimizin değer yargılarından kaynaklanan kaza ve kader meselesidir."

Bin yıllık kardeşliğimizi kurda kuşa yem etmeyiz, Yeni Şafak, 10 Ocak 2008

pekiştireceğini anlatacaksınız.”³¹

Bi’at ve Öfke kitabımda çözümlemiştim. Kıvrıkoğlu’nun açıklamasını olumsuzuyla okursanız, tespit doğrudur: 28 Şubat, neoliberalizmin kabul edemeyeceği ve onu kabul edemeyecek bir siyasi kadroyu ve fikri, Milli Görüş’ün milliciliğini tasfiye etmesiyle ve onun içinden AKP’yi çıkartmış olmasıyla, Tayyip Erdoğan’ın bin yılı ile buluşur. 28 Şubat Şef’inin 1923 tarihini milat alıp ileriye fırlattığı bin yıl, öyle görünüyor ki, Erdoğan ve Öcalan’ın söylemlerinde yine aynı tarih son kabul edilip geriye fırlatılmış durumda.

Kürt siyasetinin yeni sağ ile panislamist bir Yeni Osmanlıcılık paydasında buluşmasını ve siyasal ufkunu buna bağlamasını anlamak için, öyleyse işaret edilen döneme, bin yıla bakalım.³²

31) *“Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, partisinin Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı’nda konuştu. Demokratikleşme paketinin ayrıntılarını haftaya açıklayacaklarını, o güne kadar yapılan yorumların tamamının afaki olduğunu belirten Erdoğan, şu mesajları verdi:*

Burada sizden arzum şudur: Bizde öyle bir muhalefet anlayışı var ki her değişimin önünde duvar gibi duruyor. Daha paket açıklamadan, afaki yorumlar yapanlar paket açıklandığında da her zamanki istemezük tavrını gösterecek, her zaman olduğu gibi korku senaryoları üreteceklerdir. Siz onlardan çok daha fazla çalışacak, onlardan çok daha fazla kişiye ulaşacaksınız. Elinizdeki bilgiler dâhilinde, çerçevesinde konuşacaksınız. Bu paketin Türkiye’nin ufkunu nasıl açtığını anlatacaksınız. En önemlisi de bu paketin bin yıllık kardeşliğimizi nasıl daha da pekiştireceğini anlatacaksınız.”

Bin yıllık kardeşlik güçlenecek, Star, 21 Eylül 2013

32) *İsmail Beşikçi’nin, bu ortak tutumun Yeni Osmanlıcılık ve panislamist ideolojiden beslendiğine dair çözümlememizi destekleyen bir söyleşi Cumhuriyet’te yayınlanmıştı:*

“Bin yıllık İslam kardeşliği”, “Çanakkale’de birlikte savaştık”, “Cumhuriyeti omuz omuza mücadele ederek kurduk” “Alevi-Sünni İslam kardeşidir” “İslam Birliği”, “Misak-ı Milli” gibi sloganlar, inkârcı, asimilasyoncu, ırkçı, sömürgeci, Türk devletinin, Türk-İslam Sentezi anlayışının sloganlarıdır. Öcalan’ın bu sloganlara sarılması devleti rahatlatılabilir ama Kürtlere bir hak, özgürlük ge-

Abdullah Öcalan'ın sözündeki gerçeklik iki halkın yönetici sınıflarının arasındaki kader birliğindeki ortak paydaya olduğu kadar, Kürtler'in temel özelliklerinden birine de işaret ediyor. 1990'lı yıllarda televizyonda bir tartışma programını anımsıyorum. Şeyh Sait'in torunu olan ve yıllarca Adalet Partisi'nde siyaset yapmış Abdülmelik Fırat, *"Türkler'de devlete ne kadar önem verilirse, Kürtler de dine en az o kadar önem verirler"* diyordu ve kendisinin medrese eğitiminden; Farsça, Arapça ve Türkçeyi ana dili Kürtçe kadar yetkin konuşabildiğinden söz ediyordu. Osmanlı ulemasında önemli oranda Kürtler bulunmaktaydı ve Doğu'daki medreselerin ünü ve etkinliği Osmanlı Sarayı'ndan Hindistan'a değin uzanmaktaydı.³³

Cumhuriyet ile birlikte laik eğitimin yerleştirilmesi ile medreseler kapatılsa da, uzun dönem medrese tarzı geleneksel eğitimin gizli bir şekilde bölgede sürdürüldüğü bilinmektedir. Buralarda eğitim görenler, halk nezdinde 'ilim sahibi' ayrıcalıklı bir sınıf haline gelmişti, örnek gösterilirler ve saygı görürlerdi. Belli bir topluluğun içinde ilim sahibi bir ulemanın varlığının o toplulukta

tirmez. *"İslam kardeşliği"*, Kürtleri kandıran, oyalayan bir slogandır. İttihat ve Terakki'den beri Türk egemenleri Kürtlere karşı hep bu sloganı kullanmışlardır. Cumhuriyet dönemi bunu daha ince politikalarla uygulamıştır. Öcalan, Kürtlerin haklarını ve özgürlüklerini hiç gündeme getirmeden, *"Misak-ı Milli"*den söz etmektedir. Bu, devletin gizlemeye çalıştığı bir arzudur. Devletin, Türk egemenlerinin bu arzusunu Öcalan ifade etmektedir. Ama yaşama geçmesi artık mümkün değildir. Siyasal bakımdan eşitlik olmadan kardeşlik olmaz. *"İslam kardeşliği"* Kürtleri her zaman kandırmıştır..."

İsmail Beşikçi: "Başbakan 'tıkaç' komisyonu istiyor", Söyleşi: Türey Köse, Cumhuriyet, 29 Mart 2013

33) Coğrafi tesadüf, Kürtler'i İslâm'ın üç büyük kültürel bölgesi arasına yerleştirmişti ve birçok kürt âlim, Arapça'nın ve tabii ki Kürtçe'nin yanı sıra Türkçe ve Farsça da biliyordu. Bu onlara Farsça yazan Hindistan Müslümanlar'ı ile Türkçe ve Arapça konuşan dünya arasındaki ilişkide kültürel aracılık rolünü verdi. Mekke ve Medine'de ders veren Kürtler, Endonezya kadar uzaklarda bile kalıcı bir etki bıraktılar."

Martin an Bruinessen, Kürdistan Üzerine Yazılar, Çev. Nevzat Kırac, İletişim Yayınları, 4. Baskı, sy. 33

özellikle dini yetersizlikleri giderdiğine inanılmaktaydı. İşlevleri, Bruinessen'in kaydettiği gibi bir ruhban sınıfına yakındı.³⁴ Ulemanın hemen hepsi bir tarikata tabi idi. Tarikatlar, yalnız müritler ile ilahi olan arasında değil, öyle görünüyor ki, müritler ile hükümet temsilcileri ve ağalar arasında da arabuluculuk işlevini üstlenmişlerdi. Bruinessen, 1974-1976 yılları arasında iki kez ziyaret ettiği Şeyh Osman Nakşibendi'nin yazlarını geçirdiği köydeki manzaranın bir resmini çizmektedir. Bu resimdeki belirgin çizgiler çok tanıdıktır: hemen her gün Şeyhi görmeye yüzlerce insan gelmektedir. Kimi hastalarına şifa bulmak, kimi de yoksulluktan kurtulmak, doğal afetlerden korunmak için muska yazdırmaktadır. Hatta Kuzey Irak'ta savaşıyan Kürt gerillalar, mermi ve şarapnele karşı muska istemektedir. Kimileri yaşadığı köyden şehirlere çalışmaya gitmek için izin almaya gelmiştir. Bazıları aralarındaki anlaşmazlıkları halletmesi için, ya da hükümetle ilgili işleri için şeyhin huzuruna çıkmıştır. Şeyh, hastalara otlar, tatlılar vermektedir. Gerillalara mermi durdurucu muskalar yazmaktadır. Muskanın işe yaradığını kanıtlamak için gerillalar Bruinessen ile iddiaya girmeyi bile önermişlerdir. Bu işler olurken, dünyevi birçok öge de şeyhi des-

34) *Din adamları, genellikle, sıradan insanlarla Allah arasında, dualarıyla taraftarlarının kurtulmasını sağlayabilecek, arabulucular olarak görülürdü. Bu inanış, girişimci ulemaya, önemli bir politik erk sağladı. Gerçekten de dini otoritelerin belirli bir zümresi kayda değer bir dünyevi güç elde etti. Bunlar tasavvufi tarikatların liderleri olan şeyhlerdi. Kürtler'in İslam'a yaklaşımında güçlü mistik (tasavvufi) öğeler vardır. Geçmişte olduğu gibi bugün de Kürt ulemanın çoğu bir tarikata bağlıdır. Her tarikatın Tanrı'nın adlarının ve öteki dini kelimelerin düzenli olarak zikri, nefse hakimiyet, çile çekmenin ve meditasyon tekniklerinin çeşitli biçimlerinden oluşan kendine özgü mistik uygulamaları vardır. Tarikatlar, müritlerine yalnızca ruhani yolda rehberlik etmekle kalmayan, onlarla görünmeyen dünya arasında arabuluculuk da yapan şeyhler tarafından yönetilir. Önemli şeyhler genellikle, yetkilerine vekâlet eden, başka yerlerde temsilciliklerini üstlenen ve eskiden olduğu gibi, sıradan izleyicilerle kendileri arasında arabuluculuk yapan birkaç halifeye sahiptir."*

Martin an Bruinessen, Kürdistan Üzerine Yazılar, Çev. Nevzat Kırac, İletişim Yayınları, 4. Baskı, sy. 34-35

teklemektedir. Şah ile çekilmiş fotoğrafları duvarları süslemekte, yanına gelip saygı sunan hükümet görevlileri ziyaretçi kalabalığını, ziyaretçi sayısının çokluğu da hükümet görevlisini etkilemektedir.³⁵

17.yüzyılda Nakşibendilik, IV. Murat'ın ipe gönderdiği Şeyh Mahmud'un çevresinde örülmüş, azizlikten simyagerliğe değin birçok özellikle birlikte, çıkışı İbn-ül Arabi'nin metafiziğine, Vahdet ül-vücut'a bağlanmaktaydı, yüksek sesli zikirle, şiir ve müzikle vecdi teşvik etmekteydi.³⁶ Güçlendikçe, Sünniliği en katı biçimde vurgulayan tarikat olmuş, resmi ulema ile ilişkileri hep iyi tutmuştur. Yine de, Kürt Nakşibendi şeyhleri çevresinde, Sünniliğe hiç de uygun olmayan halk inanışları çıkmıştır. Şeyhlerin her türlü mucizeyi gerçekleştirebildiklerine, Allah ile aralarında dolaysız bağlantı olduğuna, hatta bazı şeyhlerin mehdiliğine dahi inanılmaktaydı. Bir şeyhe bağlanma, onun yoluna tabi olma, inancın önkoşulu gibi görülmekte, böylesi bir bağlanma olmadığında lanetlenmekten korkulmaktaydı. Bağlanma pratikleri belliydi; hemen her yıl ziyaretine gidilmeli, hediyeler sunulmalı, önemli kararlarda onayı alınmalıydı. Dertlerin, yoksullukların çaresi onda aranmalı, hastalıklar ve başka tehlikeler için muskalar yazdırılmalıydı.³⁷

Abdölmelik Fırat'ın, sanırım Siyaset Meydanı'ydı programın adı, televizyonda söylediği ve Türklerin devlet kutsamasına karşı konumlandığı Kürtlerde din yüceltmesi ile Bruinessen'in incelemesinin başına aldığı şu Kürt deyişi hiç de uyumlu değil: "*Li gora gawire Kurd misiman e.*"³⁸

35) a.g.y. sy. 102

36) a.g.y. sy. 66

37) a.g.y. sy. 159

38) "*Gavurla karşılaştırıldığında Kürt Müslümandır.*" (li gora gawire Kurd misiman e.) Bir övgü sayılamayacak bu Kürt deyişini nereden duyduğumu veya okduğumu hatırlamıyorum, fakat kesin bir gururla söylenmişti. Bunun aslında bir Türk veya Arap deyişi olduğunu sanıyorum; bunlar kendilerinin Kürtler'den daha Müslüman olduklarını düşünen insanların söyleyebileceği türden sözcükler. Ve gerçekten insan, Kürdistan'da İslami ortodokslukla zor bağdaşan inanç ve ibadetlere sık sık rastlar. 1920'lerin ve 30'ların Kürt milli-

Öcalan'ın açıklaması ile uyumlu olduğu söylenebilir. Zira meselenin özü, tam da Öcalan'ın bu açıklamayı, Yeni Osmangiller ile anlaşma ve bir siyasal çıkış imkânı olarak kurmasıdır. Bu imkânı gördüğü yerin de Osmanlı tarihi, bu tarih boyunca Kürtlerle Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilerin serüveni ve bu serüvende dinin işlevi olduğu aşikârdır.

Yalçın Küçük, bu ilişkilerle ilgili üç eşik, üç dönem belirliyor:

Yavuz Sultan Selim ile birlikte, Kürtler'in sosyal düzenleri, Osmanlı'nın egemenliğinin kabulüyle birlikte, sınırları oldukça geniş, bağımsızlığa yaklaşmış bir özerkliktir. Yavuz'la yerleşmiş olan düzen, güçlü Kürt beyliklerinin hâkimiyetindeki büyük aşiret birlikleridir. Bu düzen, hem İran sınırında güçlü direnme noktalarının varlığını, hem de Osmanlı Devleti'nin en az sayı ile en etkin bir şekilde bölgeyi kendi siyasetine uygun yönetebilmesini sağlamıştır. Beylerin bağımsız davranabilme olanakları öylesine sınırsız olmalı ki, İdris-i Bitlis, I.Selim'i desteklediğinde, aynı zamanda Osmanlı egemenliği altında bir Kürt birliği oluşturmayı da hedeflemekteydi.³⁹

II. Mahmut dönemi, Kürtlerin tarihinde önemli bir değişimin yaşandığı dönemdir de... Yeniçeri Ocağı da dâhil merkezi erkin güçlenmesinin önündeki engelleri ortadan kaldırmayı hedefleyen Mahmud, doğudaki Kürt feodallerinin üzerine ordularını gönderdi. Bundan sonraki macera, Cumhuriyet'e sirayet eden, önceleri

yetçileri bir 'Arap dini' olan İslam'dan sapmaları, Kürt ruhunun Arap ve Türk hâkimiyetine isyanı olarak yorumlamış, bu düşünceyle büyülenmiş ve gurur duymuşlardı."

Bruinessen,a.g.y., sy. 17

Bruinessen'inin mi, yayıncının mı olduğu belli olmayan dipnotta, bu cümle- nin XX. yüzyılın ilk yarısında yazılan eserlerde genellikle yer aldığı belirtilmiş ve örnek olarak Celaded ve Kamran Bedir Han tarafından 1932-1934 yılları arasında Suriye'de yayınlanmış olan 'milliyetçi kültür dergisi' Hawar'ın 26. Sayısı gösterilmiş.

39) Yalçın Küçük, *Kürtler Üzerine Tezler*, Dönem Yayıncılık, Birinci Baskı, Ağustos 1990, sy. 47

Bedirhan gibi Kürt beylerinin, sonra da daha çok Şeyh gibi dini kimliklerle ortaya çıkan kimliklerin liderliğindeki Kürt isyanları ile aktı.⁴⁰ Bu isyanlar ve onlara verilen tepkiler, bu topraklarda modernleşme serüveninin ana eksenlerinden biri oldu.

Bu dönemin başka kendine özgü özellikleri de vardır. Mısır-Osmanlı savaşında, İbrahim Paşa ordusunun, Osmanlı ordusunu yenmesi iki şeyi gösterdi. Birincisi; Osmanlı ordusunun doğuda da yenilebildiğini, ikincisi; müslüman bir ordunun Halife ordusuna üstün geldiğini... Mayasında dini birliğin çok önemli olduğu Kürt-

40) "19.yüzyılın ikinci yarısından sonra tarikat şeyhleri en önemli politik liderler oldular. Bu, Avrupa emperyalizmine tepki olarak politik çerçevede gerçekleşen değişikliklerle doğrudan ilişkilidir. Avrupa baskısı altında Osmanlı Hükümeti, bir idari reform uygulayarak daha önceleri yarı otonom olan Kürt emirliklerini kaldırdı ve ilk kez bölgeyi doğrudan merkezi denetim altına aldı. Aşiretlerin çoğu önceleri emirliklerin birer parçasıydı. Aralarındaki çatışmalar, aşiretleri askeri amaçlarla bir araya getirebilen daha yüksek bir otoritenin, yani Kürt emirinin denetiminde çözülebiliyordu. Bu emirliklerin ortadan kalkmasıyla, Kürt toplumu çatışan ve kavgaya eden aşiretlere bölündü. Otoriteleri aşiret sınırlarını aşan yegâne şahsiyetler şeyhlerdi...

... Kürt şeyhleri, genelde, yalnızca ruhani kişiler değillerdi. Birçoğu kendini eyer üzerindeyken de seccade üzerinde olduğu kadar rahat hissediyor, silahını da tespihi kadar güvenle tutuyordu. İlk milliyetçi hareketlerin liderleri ya da önde gelen kişileri böyle insanlardı. Nakşibendi ağı değişik aşiretlerden büyük kalabalıkları ortak eylem için seferber edebilme becerisine sahip görünüyordu."

Bruinessen, a.g.y., sy. 37

Bruinessen yine aynı kaynaktan Barzani ve Talabani aileleriyle ilgili şu bilgiyi de veriyor:

"Irak'taki iki tanınmış şeyh ailesinden Talabaniler Nakşibendilik'le, Barzaniler Kadirilik'le ilişkilidir. Kendileri şeyh olmayan önemli milliyetçi liderler Molla Mustafa Barzani ve Celal Talabani, ailelerinin geleneksel dini rollerine çok şey borçludurlar." sy. 35

Bir başka kaynak:

Irak Kürtlerinin 20.yüzyıl liderleri Mahmut Berzenci, Molla Mustafa Barzani ve Celal Talabani'nin, hepsinin - açıkça dünyevi olan milliyetçilik mücadelesinde bile bir avantaj sağlayan- şeyhlik geçmişi vardır."

David McDowall, Kürtler/ Uluslararası Azınlık Hakları Grubu Raporu, avesta yayınları, Birinci baskı, İstanbul 2000, sy.36

Türk birlikteliğinin travmatik bir darbe aldığı kesindir. Birçok kaynakta Kürt milliyetçiliğinin babası sayılan Bedirhan Bey'in lideri olduğu isyan da aynı dönemde yaşanmıştır.⁴¹

1830'larda, merkezi yönetimin güçlendirilmesi doğrultusunda emirlikler kaldırıldı ve yerlerine merkezden atanmış idareciler getirildi. Bu yöneticilerin çoğunun bulduğu yönetim biçimi, yakın bulduğu bazı aşiret reisleri ile yetkilerini paylaşmak oldu ve yetkiyle donatılmamış olanların ayaklanmaları bunu izledi. Bölge tam bir kaosa sürüklenmiş, Kürt toplumu, kendine rehber olabilecek yeni siyasal kimlikler arar olmuştu. Bu duruma bir de misyonerlerin Hristiyan azınlığa yönelik propaganda faaliyetleri eklenmişti. Türkiye'nin Doğu'sunda ve Kuzey Irak'ta Kürtler arasında önemli sayıda Hristiyan azınlıklar, başlıca Ermeniler, Nasturiler ve Süryaniler (Yakubiler) yaşamaktaydı. Çoğu çiftçiydi ve aralarında zanaatçılar ve tüccarlar da vardı.⁴² Bu koşullarda, başta Nakşibendiler olmak üzere Nakşibendi ve Kadiri şeyhleri siyasal liderlikler üstlenmeye başladılar. Emirliklerin ortadan kaldırılmasından bile doğrudan Halife Sultan sorumlu tutulmamakta, Hristiyan Avrupa'nın buna mecbur bıraktığı düşünülmekteydi.⁴³

Yalçın Küçük'ün dönemleştirmesi ile üçüncü dönem II. Abdülhamit ile başlamaktadır. II. Abdülhamid, belki de, sözünü ettiğimiz dini birliğin zedelenmesinin sonuçlarını 1877-78 Türk-Rus savaşında, Kürtler arasında Ruslarla birlikte savaşmayı seçen, bir de Rus egemenliği altında Kürt birliği arayanların ortaya çıkmasıyla görmüştür ve Doğu ve Kafkasya'ya İslâmcılık ülküsüyle bakmaya başlamıştır. Bu ülkenin işleneceği 'Aşiret Mektepleri'ni açıyor. Buralarda, Osmanlı'ya bağlı Kürt aydınları yetiştirmek ana hedeftir ve öğrenciler büyük oranda Kürt beylerinin varisleridir.

41) *Kürtler Üzerine Tezler*, Yalçın Küçük, Dönem Yayıncılık, Birinci Baskı, Ağustos 1990, sy. 46

42) *Bruinessen*, a.g.y., sy. 128

43) *Bruinessen*, a.g.y., sy. 110

II. Abdülhamid dönemi, hep olumlu bir yükle ve eğitim seferberliği ile de anılır. İkinci ve etkisi daha net izlenebilen siyasası ise, hemen tamamı Kürtlerden oluşan ‘Hamidiye Alayları’dır. Abdülhamid, İstanbul’da kendi güvenliğini ve Doğu’da ise, özellikle Türk-Rus Savaşı’nın deneyimi ile Ermenilerin yazgısını Kürtlere emanet etmiştir.⁴⁴

II. Abdülhamid, dedesi II. Mahmut’un, nam-ı diğer ‘Gavur Padişah’ın yeni ordusuyla yerle bir ettiği feodal düzeni, Osmanlı için işlevsel yöntemlerle yeniden onarmıştır. Kurduğu Hamidiye Alayları ile dini merkeze alarak ve Ermeni hareketini örnek kabul ederek büyüyen Kürt ulusçuluğunun önünü kesmiştir. Üstelik panislâmist siyasasının neferleri haline gelen Hamidiye birliklerine Doğunun tüm düzenini teslim etmiş ve bu Kürt birlikleri de Doğu’daki Hıristiyanları, özellikle Ermeni ve Süryanileri katledeyerek Hamid’in siyasetinin gereğini yapmışlardır. 1901’de, Ermeni milliyetçilerinin gazetelerinde yayımlanmış bir makalede, “*Ermenileri asan ip Kürtlerdir*” denmektedir.⁴⁵ Söz konusu dönemde

44) “...Hamid, Kürtlerle savaşmak yerine Kürtleri kullanma politikasını başlatıyor. Burada özgün ve önemli adımlar atıyor. Bu adımları atmasında, 1877-78 Türk-Rus Savaşı’nda gönüllü Ermeni birlikleriyle savaşmak zorunda kalması ve Kürtler içinde Rusya yanlısı eğilimlerin güçlenmesi de etkili oluyor. Kürtler arasında, bu savaşta, Rusya birliklerinin yanında savaşanlar ve Kürt otonomisi ya da bağımsızlığını Rusya’nın üst egemenliğinde arayanlar da çıkıyor; bu durum, Hamid’i yeni ve özgün bir Kürt politikası oluşturmaya yöneltiyor. Bu politikanın özü şudur: Kürtlere Kürtlüklerini unutturmak. Hamid’in diğer politikalarında da görülen bir temel çizgi Kürt politikasında da var; Hamid, hep yücelterek ortadan kaldırıyor...”

Yalçın Küçük, *Kürtler Üzerine Tezler*, Dönem Yayıncılık, Birinci Baskı, Ağustos 1990, sy. 48

“Sultan Hamid, Kürtleri ezmek yerine, onları ağırlık merkezi daha Doğu’ya kayacak ‘yeni’ Osmanlı Devleti’nin bir parçası haline getirmek istiyor... ‘Hamidiye Kürtleri’ denebilecek bir yeni halk yaratmayı deniyor.”

Yalçın Küçük, *Kürtler Üzerine Tezler*, Dönem Yayıncılık, Birinci Baskı, Ağustos 1990, sy. 58

45) A.g.y. sy. 60

Kürt feodallerinin insafına bırakılan Ermenilerin köleleştirildikleri, Kürt beylerinin Ermeni kızları üzerinde, Ortaçağ Avrupası'nda görülen "ilk gece hakkı" olduğunu, sarı altınla satıldıkları için köle Ermenilere 'zir-hurli" dendiğini ileri süren kaynaklar da bulunmaktadır.⁴⁶ Bu düzensiz birlikler aynı zamanda Türk, Arap ve Kürt köylerine de baskınlar düzenlemişlerdir. Merkezi erke tabi Kürtler, diğerlerini ezmişlerdir. Yine Türk-Arap ilişkilerinde de, bu dönemin yükü kalmıştır.⁴⁷

Öyle görünüyor ki, Abdülhamid'in panislamist siyaseti, mesele bölgedeki halklar olduğunda İttihatçıların hegemonyasında daha da acımasız hal alıyor. Kürdistan'da bugün de devam eden güç ilişkilerini belirleyen ve coğrafyanın dinamiklerini, özellikle Müslüman olmayan Ermeni ve Süryani halklara karşı, daha önce olmadığına Kürtlerin lehine çeviren bir dönemden söz ediyoruz.

Böyle bakıldığında, Türkiye'de, panislamist Abdülhamid'i 'Ulu Hakan' olarak yücelten ve onunla fikri bağı takip edilebilen bir Yeni Osmanlıcılık fantezisine kapılan yeni sağ ile Kürt siyasilerinin kurdukları ittifakı, dönemsel bir siyasi manevra olmaktan çok, her iki siyasi grup için de yüceltilen bir döneme gerileme olarak da okuyamaz mıyız? Bunun bir yüzünde, Öcalan'ın birleştirici ideolojik öge olarak seçtiği 'İslam bayrağı', üçüncü köprüye verilmesi

46) Lazarev'den aktaran Yalçın Küçük, a.g.y. sy. 73.

47) Yalçın Küçük, a.g.y. sy. 60.

Osmanlı ile Kürt muktedirleri arasındaki bu işbirliğinin şiddet boyutunun bunca ağır olmasının asıl nedenini Bruinessen, tuhaf bir ifadeyle de olsa, belirtiyor:

"Bununla beraber Ermeniler, Batı yayınlarında genellikle gösterilmeye çalışıldığı gibi, Kürt veya İslâm fanatizminin masum ve edilgen kurbanları değildiler. Hınçak ve özellikle Taşnaksutiyun gibi 19.yüzyılın 80'li yıllarında kurulan devrimci Ermeni partileri birçok yerel devrimci komite oluşturdıkları Doğu'da giderek etkin olmaya başladılar... Kürtler bu girişimleri Ermenilerin var olan düzeni yıkma ve Hristiyan egemenliğini kurma çabaları olarak görüyorlardı."

Bruinessen, a.g.y. sy.134.

düşünülen Yavuz adı, toplumsal yaşamın Abdülhamid'in despotizmini ve döneminin ünlü jurnalleme furyasını anımsatırcasına cendereye alınması varsa, diğer yüzünde, söz konusu dönemlerde bu coğrafyanın belleğine kazınmış katliamlar ve acılar var.

Kanımca, Kürt siyasetinin Gezi Direnişi'ne mesafeli duruşu ve gösterdiği dirençte, güncel bir basiretsizlik veya algı sorunu değil, bizzat Kürtler'in tarihini biçimlendiren dinamikler saklıydı. O dinamikler ki, başta da söylediğim gibi, barışın hakiki zemini olan birlikte mücadele zeminini paradoksal bir biçimde hem kuran hem de kararsızlaştıran bir diyalektiğe evrildi.

Bunun bir başka görgü yaratıp yaratmayacağını ayrıca göreceğiz. İşaretler olduğunu söyleyebiliriz. Mesela Şerafettin Halis'in, Başbakan Tayyip Erdoğan'ın 'bin yıllık kardeşliğimiz' açıklamasından bir gün sonra, BirGün'de yayınlanan 'Yeni Osmanlıcılık ve Demokrasi' yazısı. En azından geleceğe yönelik bir temenni de içeren şu cümle ile dikkate değerdi: *"AKP ve Erdoğan'ın tüm sinsî politikalarına rağmen, Selçuklunun ve Osmanlının bin yıllık günahlarına ortak edilmiş Kürtler, artık yeniden bir din kardeşliği üzerinden gelecek aramayacak, AKP'nin bu kanlı hayal dünyasına olanak sunmayacaklardır..."*⁴⁸

48) Şerafettin Halis, *Yeni Osmanlıcılık ve Demokrasi*, BirGün, 22 Eylül 2013

O ağaç büyüyecek...



X

“BU DAHA
BAŞLANGIÇ”

Bu yazının, ‘belgesel bir metin’ olmasını engelleyecek kuramsal dert içerdiğinin ve bir kuramsal metinden beklenemeyecek denli de serbest yazıldığının farkındayım ve bu kararsızlığın Gezi’nin ruhuna ve arayışına uygun olduğunu düşünerek bir gönül rahatlığı yaşadığımı gizlemeyeceğim.

O ruhun gereği olarak, “*Bu daha başlangıç*” diyebilirim ve Gezi Direnişi ve sonrasına dair düşünmeye devam etme arzumu da belirtebilirim.

Bu ruha kattıklarını ve verdikleri emeği, sözümüzü tamamlamak için mutlaka anmamız gerekenler var...

çArşı.

‘Halkın takımı’ Beşiktaş’ın bu cesur insanları, Gezi Parkı’na komşu İnönü Stadı’nda ve o güzel semtte yıllardır temrin ettikleri dersleri birkaç günde topluma bir ruh olarak ektiler. Kitaba da aldım, 2006 yılında futbol üzerine yazdığım bir yazıyı onlara nice selamla yazmışım. Buradaki çözümlemeye denk düşecek biçimde, özellikle seyirci gruplarının davranış biçimlerinde ve takım armalarının sıklıkla totemik hayvan figürleri olmasıyla, kara kartal, epey arkaik öğeleri bugüne taşıdığını da belirtmişim. Gezi Parkı Direnişi’ndeki çapulcularda dile gelenin bozkır-göçebe mitoslarla ilişkisine dair çözümlememizle birlikte, Eliade’den şunları okumak hiç de şaşırtıcı değil: “...göğе yükseliş ve “büyülü uçuş”la (kannatlar, avcı kuş –kartal, şahin-tüyleri) ilişkili mitlere, destanlara ve ritüellere bütün dünyada rastlanmaktadır. Bu mitler Şamanizme özgü düş ve esrime deneyimleriyle uyum içindedir ve arkaik olduklarına kuşku yoktur.”⁴⁹

Kadınlar.

28 Şubat’ta ‘türban sorunu’ ve mücadelesiyle nasıl İslami siyasetin yükselmesinde başat rollerden birini üstlenmişlerse ve Tayyip Erdoğan’ın siyasi yükselişinde daha il başkanlığı yaptığı dö-

49) Mircea Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi-1*, Çev. Ali Berktaş, *Kabalcı Yayınları*, Birinci Basım, Nisan 2003

nemlerde, ak saçlıların itirazına rağmen kadınları siyasete sokmasının büyük payı varsa, kadınlar, Gezi Parkı Direnişi'nde de çok güçlü bir rol üstlenmişlerdir. Üstelik bozkır-göçebe birikiminin içerdiği anacıl özellik çok daha belirleyici ve güçlü olduğu için bu rol de çok daha yaratıcı ve belirgin olmuştur. Bu yaratıcılığın, şükran duyma ve onarma yeteneğinin en güzel işareti, bizzat Gezi Parkı halkının öfkesini de iyileştirebilmeleriydi. Mesela duvarlarda gruplara, kimliklere, kişilere karşı değersizleştiren dili, küfürleri, ellerine boyalar alıp geçersizleştirmeleriyle...

Gezi Direnişi boyunca meydanlarda, parklarda, caddelerde toplanan ve yan yana durarak 'ne çok kardeşim' varmış, kardeşlik duygusu ne güzelmiş diyen toplumun, yukarıda andığımız yapay kitlelerden farkı ise, grup ruhsallığı üzerine yazılanları ve toplumsal sistemin kötülüklerini aşağılayıcı bir dille halkın eksikliklerine yorma alışkanlıklarını yeniden düşünmemizi zorunlu kılıyor. Bu fark; kendi için bir toplum olmakla, yüce Lider, yüce ideoloji, yüce inanç gibi bir yücenin gölgesinde, o yüce için kitle olma arasındaki farktı. Bu farkı daha iyi ifade edebilmek için bir tanıklığı-mı paylaşayım:

Meydandaki sosyalist gruplara müdahale edilip meydanın boşaltıldığı günün akşamı, bu süreçte hekimliğin ödevbilgisine dair dersler veren İstanbul Tabip Odası da müdahaleyi protesto etmek için üyeleriyle oradaydı. Oradaydık. Akrep denilen polis aracı, meydanın hemen yanından Gümüşsuyu'na doğru giden yolda kalabalığın arasında yavaşça ilerlemeye başladı. Herkesin tedirginliği yüzündeydi. Bir genç adam, elindeki kaldırım taşıyla bu anı bekliyormuş gibi, taşı araca doğru kaldırdı. Herkes hep bir ağızdan, "Atma! Atma!" diye bağırdı. O, attı. İkinci bir genç adam, atletik bir çeviklikle diğerine yaklaştı. Aralarında birkaç metre vardı. Yine nerden geldiği belli olmayan bir taşın bulunduğu kolunu yay gibi gerdi... İnsanlar bu kez ona bağırmaya başladılar: "Atma!" Diğeri durmadı ve fırlattı.

Kalabalıktan bir ses yükseldi: “*Polis bu!*”

Taşı atan, sesi duyar duymaz, profesyonel bir koşucu gibi kalabalığın arasında koştu, yakalama hamlelerini ustalıklı atlattı. Nereye koşacağı sanki bedenine kodlanmış gibi, saniyeler içinde, meydanın kenarında bekleyen resmi üniformalı polislerin arasına girdi ve gözden kayboldu.

Bunlar oldu.

Grupların, toplulukların olumsuz ‘kitle davranışları’na eğilimlerini yalnız grup üyeleri ile açıklamaya meyilli psikoloji açıklamalarının ne denli sorunlu olduğuna dair nice ders vardı, Gezi’de ve Türkiye’nin her köşesinde. Çöken kuramsal alanlardan biri de bence, liberalizmin ‘insan insanın kurdudur’ savsözünü kanıtlamak istercesine, saldırganlıkla, hasetle yüklü ‘insan doğası’ bulmaya ant içmiş evrimsel psikoloji çalışmalarıydı.

Bu kitapta yer alan yazılar ve söyleşiler, Gezi Parkı Direnişi öncesindeki üç ay içinde ve hemen sonrasında, toplum ruhsallığı üzerine yazdıklarım ve söylediklerimden oluşuyor. Okur, gazete ve dergi yazıları olması nedeniyle zaman zaman kuramsal tekrarlarla karşılaşacaktır. Yazıların kendi iç bütünlüğü nedeniyle bu bölümleri çıkartmak istemedim. Tekrarlar için bağışlanma diliyorum.

Kitapta sıralamayı yayınlanma tarihine göre değil tematik bütünlüğü gözeterek yaptım.

Bastırılmış olan döner. Bastırılan, olanca yaşama arzusunu kuşanarak, geri döndü. Halen şehrin parklarında yönünü arıyor ve buradaki arzunun, libidinal enerjinin günlerdir mahallelerdeki şaman davullarını yansılayan tencere tava seslerinden kuramsal tartışmalara kadar hayli güçlü olduğu görülüyor. Bu sunuş yazısını, toplumların olmasa da baskıcı muktedirlerin dünyadaki ‘baş belası’ olduğu anlaşılan twitter diliyle ve Gezi Ruhu’na uygun bir biçimle bitirelim: **#direnlibido!**

EK: LIBİDO VE 'DİRENLIBİDO'

Libido, söz konusu olan Freud'un kuramı ise, nerdeyse konuşma diline girecek denli ünlenmiş, bu üne rağmen, kuramda nitelikleri en belirsiz kavramlardan biri olarak kalmıştır. Hakkında çok az şey biliriz ve yine de, kavramın işaret ettiği her neyse, hem kuramın bütünlüğünde hem de hayatın akıp gidişinde önemli olduğunu sezeriz.

Kavramın, Freud külliyyatında zuhur ettiği ilk çalışma "*Bunaltı Nevrozu' Olarak Tanımlanan Belli Bir Sendromun Nevrasteniden Ayır Değerlendirilmesinin Gerekçeleri Üzerine*" adını taşıyor ve 1985 yılı içinde yazılmış. Yani henüz ortada ne *Rüyaların Yorumu* ne de diğer kurucu metinler var. Erkeklerde yaşlılıkla artan kaygıdan söz ederken şunları yazıyor: "*Kadınlardaki menopoza benzer bir şey yaşayan ve cinsel güçlerinin azalmasına rağmen libidolarında artış gözlenen dönemde kaygı nevrozu geliştiren erkekler vardır.*"⁵⁰ Aynı makalede kavram arzuya bağlanmış: "...*olayların tamamında kaygı nevrozuna cinsel libidodaki veya ruhsal arzudaki belirgin bir azalma eşlik eder...*"⁵¹

Başlangıçta kuramın nerdeyse laytmotiflerinden olan "*nevrotik bunaltı, dönüştürülmüş libidodur*" savı, klinik görgü arttıkça önemini yitirmişti. Bu sava göre, libido, büyük bölümüyle biyolojik bir niteliktir ve belli bir niceliğe sahiptir. Eğer uyarımlar bo-

50) Sigmund Freud, *Psikopatoloji Üzerine*, Çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınları, Dördüncü Basım, Eylül 2007, İstanbul, sy. 44

51) A.g.y. sy. 50

şaltılamazsa, boşaltılmaları ruhsal yaşantılar nedeniyle engellenirse, bastırılırsa, libido bunaltı yaşantılarına dönüşecek ve kendine böyle bir çıkış yolu bulacaktır. 1920 tarihli *Cinsellik Üzerine Üç Deneme* 'de düştüğü bir dipnotta bunaltı ile libido arasındaki ilişkiyi sirkeyle şarap arasındaki ilişkiye benzetmiştir.

Kuramının ana çatısını kuran üçlemeler; önce bilinç-bilinçöncesi-bilinçsiz, daha sonra ben-üstben-o ile birlikte temel ruhsal zorlanmalara dair açıklamalarda libido işlevsel bir kavram olmaktan çıkmıştır.

Freud'un kuramını dönüştürme hamlelerinde klinik gereksinimler kadar, buna bağlı olarak, psikanaliz cemaati içindeki tartışmalar ve kopuşlar da etkili olmuş gibi görünüyor. Libidonun kuram içinde uğradığı değişimlerin de böylesi bir 'cemaat içi' tarihi var: Adler'in toplumsal olana vurgusu, bu süreçte 'aşağılık kompleksi' kabulüne bağlı saldırganlık ve 'şefkat ihtiyacı' diye iki ayrı güdü önermesi, Freud'u ikinci bir güdü kabulüne yönlendirmiş gibi görünüyor.⁵² Jung'un şizofreni hastalarıyla çalışmalarından da libido kuramına bir itiraz geldiği biliniyor. Yine de onunla girilen düello asıl insanbilimleri alanında ve *Totem ve Tabu* çalışmasıyla sonuç vermişti.

Freud'un başka metinlerinde de geçen kavramla ilgili son özet değerlendirmesi ölümünden bir yıl önce, 1938'de yayınlanan *Psikanalize Toplu Bakış*'tadır. Freud, bu kısa özette, kişisel çabasının başındaki güdü kuramını, son kuramsal üçlüsü olan Ben-üstben-o'ya uygular. Biz de meraklısı için özetin özetini yapalım.

Üçlünün ilki olan O, Freud'un düştüğü dipnotla söylersek "*Ruhsal aygıtın en eski parçası, bütün yaşam boyu ve en önemli parça kimliğiyle varlığını korur. Psikanaliz araştırmaları da bu parçadan yola koyulmuştur.*"⁵³

52) Louis Breger, *Freud/Görüntünün Ortasındaki Karanlık*, Çev. Aslı Biçen, YKY Yayınları, 2.Baskı, Nisan 2005, İstanbul, sy.260

53) Sigmund Freud, *Beş Konferans ve Psikanalize Toplu Bakış*, Çev. Kâmuran

O'nun içeriğinde, öncelikle bedensel işleyiştten köken alan güdüler vardır ve bu güdüler, O'da ilk ruhsal ifadelerine kavuşurlar. Gelişim sürecinde ki bu süreç rahim-içi yaşamı da içerir, O, dış dünya ile etkileşir ve bu etkileşim sonucunda O'nun bir kısmı değişime uğrar. Bu değişimle ortaya çıkan ruhsal yapıya 'Ben' diyoruz ve temel işlevleri; istemli devinimleri düzenlemek, deneyimleri biriktirmek, zorlayıcı uyarılardan sakınmak, dünyayı kendine uygun bir yer haline getirmek için mücadele etmek, güdülerin doyumunu 'en uygun' koşullarda sağlamak için ertelemek veya bastırmaktır. Hazza yönelmek ve acıdan kaçınmak ister.

Anne ve babaya nerdeyse tam bağımlı yaşanan yaşamın ilk yıllarında bu etkileşimin belli izleri Ben'de kalır ve özellikle Ödipal evrede bu izlerden biten yeni bir yapı Ben'in karşısına dikilir. Freud'un deyişiyle bu Üst-ben, "*Ben'in dikkate alıp göz önünde tutacağı bir güç oluşturur.*"⁵⁴ Üst-ben'in yapısında, anne-baba etkileri, onlar tarafından aktarılan gelenekler, yaşanan toplumun yücelttiği değerler yer alır. Türün tarihinin kalıtım yoluyla Es'te, kültürel yolla Üst-ben'de yer aldığı düşünüldüğünde, çok ayrı gibi görünen bu iki yapının, Ben'in karşısında belli bir diyalektik birliği taşıdıkları söylenebilir.

Diyalektik deyince...

Freud, zaman zaman, bir dünya görüşü veya felsefe kurmak derdinde olmadığını ve hekimlikten memnuniyetini anıştıran imalarda bulunmuştur. Burada zamanının ussalcı felsefeleri, özellikle

Şipal, Cem Yayınları, Aralık 1996, İstanbul, Sy. 76

Bugüne değin, Freud'un Almanca 'Es'inin Türkçeye 'O' olarak çevrilmemiş olması, çevirilerin nerdeyse tamamında İngilizce versiyonundaki Latince karşılığının, yani 'Id'in tercih edilmesi, ruhsallık alanındaki mevcut bilginin hali hakkında epey karanlık bir ipucu gibi...

Şipal'in hakkını yemeyelim; hiç değilse Almanca terimi korumuş ve parantez içinde 'O' olarak belirtmiş.

54) Sigmund Freud, Beş Konferans ve Psikanalize Toplu Bakış, Çev. Kâmuran Şipal, Cem Yayınları, Aralık 1996, İstanbul, Sy.77

bir parçası olduğu Alman düşüncesinin kurgusal yapısı ile arasına bir mesafe koyma derdi sezilmiyor değil. Klasik Alman felsefesinin doruğu olan Hegel felsefesinin tüm yapıtına içkin olanla, libido kabulünün ortaklığı dikkat çekicidir. Psikanaliz sınırları belirli, kendi değerlerini oluşturmuş bir uygulama alanına dönüştükçe bu ‘ortak ruh’ün belirsizleşmesi de ayrıca dikkat çekicidir.⁵⁵

Freud, türün ‘kültür tarihi’ ile insan tekinin gelişim öyküsünü aynı sahnede, Ödipus trajedisinde bir açıklamaya kavuşturmasıyla, benzersiz bir kuram geliştirmiştir. Kuramın içeriği, her yenidoğanda türün tarihinin yeniden sahnelendiğini esinleyen nice açıklamayla dolu olsa da, tekil ile tümel, ya da daha doğru deyişle, sonlu birey ile sonsuz tür arasındaki diyalektik kurulmadan kalmıştır. Bunun en iyi örneği, temel iki güdü, sevgi ve yıkıcılık, ya da yaşam ve ölüm güdülerini tanımlansa da, diyalektiğin ünlü kavramıyla, *oluş*’un iki belirleyeni olarak bunların birliği yeterince geliştirilememiştir. O ve ‘yaşam arzusu’nun bedensel ifadesi olarak libido bu sonlu-sonsuz diyalektiğini geliştirmek için bir çıkış olabilirler.

Böylece, O ile üst-ben diyalektiği de daha sağlam kurulabilir.

Bu çalışmanın adı, bu umutla da, ‘*direnibido*’ oldu. Üst-ben’in

55) Mustafa Cemal’in, rastlamaktan nice memnun olduğum Hegel’in Kayıp Mantığı çalışmasından aktarıyorum:

“Hegel’e göre topluca felsefe zamansız, yani sonlu olmayanın kavranmasıdır, bu yüzden zamana saltık bir başlangıç aramaz. İmgelemin dünyasında, yani sonluluk alanında, başlangıç yalnızca görelidir, koşullu bir başlangıçtır. Sonlunun elbette başlangıcı vardır, ama bunun öncesi aranırsa sonsuzca ötelenir ve keza sonlu ölümlüdür ve sonrası da sonsuzca ötelenir. Bu, düz mantığın sonsuz ilerleme ideolojisi veya Hegel’in deyişiyle düz sonsuzdur. Oysa tersine, dünyayı tümlük olarak, yani dört-boyutlu kavramaya başlar başlamaz mantıksal başlangıç sorunu ortadan kalkar. Mantık, dört-boyutluluktan, başlangıç olmayandan başlar, dört-boyutlu çember oluşturarak son olmayanda biter. Hegel’de bir türlü anlaşılmayan onun “en derin gizi,” ötekine bağlanma arzusunun veya güdüsünün (Trieb), yaşam dürtüsünün (Lebenspuls) sırrı budur.”

Mustafa Cemal, Hegel’in Kayıp Mantığı, Belge Yayınları, Nisan 2011, İstanbul, sy. 70

tüm toplumsal temsillerinin başında herhalde devlet ve onun işaret ettiği yapılar gelir. Devlet erkinin bir kişide yoğunlaşması ve o muktedirin, belli bir sosyokültürel yapının ve dilin içine doğmuş olan bireyleri kendi iktidar-bedeninin uzantısı olarak görmesi, yani kişilerin yaşamlarının her alanında söz sahibi olma keyfiyetini yaşamaya başlaması, öncesinde Ben'e yönelik yıkıcılığın temsilcisi de olan Üst-ben'i O'ya yaklaştırıyor. Ben dolayısıyla 'yaşam arzusu'nun savunulması bir toplumsal davranışa dönüşüyor olabilir. Üstelik bu kişiler hiç örgütlü olmasalar da...

Libido'nun mekânı başlangıçta bedene yayılmış bir şekilde ve O'dadır, gelişimle birlikte Ben'i işgal eder ve Ben'in yaşama arzu-nu devindiren enerjidir, diyebiliriz. Artık ruhsal temsillerden de söz ediyoruz. Üst-ben ise saldırganlık güdüsünü harekete geçirir ve bunun karşılık geldiği yıkıcılığın önemli bölümü Ben'e yönelir.

Bir üst-ben temsilcisinin, mesela despotik bir Lider'in, kişilerin cinselliklerini üremeye eşitleme-mesela üç çocuk talebi- ve keyif alanlarını kendi keyfince bastırma, toplumsallaştıkça ve giderek Ben'i hiçleştirilenlerin sayısı arttıkça, bu bastırılanın geri dönüşü ile sonuçlanıyor. Gezi'nin en önemli derslerinden biri buydu.

Bu inceleme boyunca, bireyleri, despotizme karşı yaşamı savunmak için direnişe geçiren bu dinamiklerin çeşitli yönlerini inceleyeceğim ve Türkiye'nin uzak-yakın tarihi ile bağlarını kuracağım.

Sosyokültürel dipakıntılarla, Gezi Direnişi'nin ruhsal dinamikleri arasındaki bağ ve bu bağın 'bin yıllık' tarihimizin dertlerini, 12 Eylül Darbesi'nin yarattığı ruhsal iklimi ve neoliberalizmi anlamada sağladığı imkânlar şaşırtıcıydı...

#direnlibido

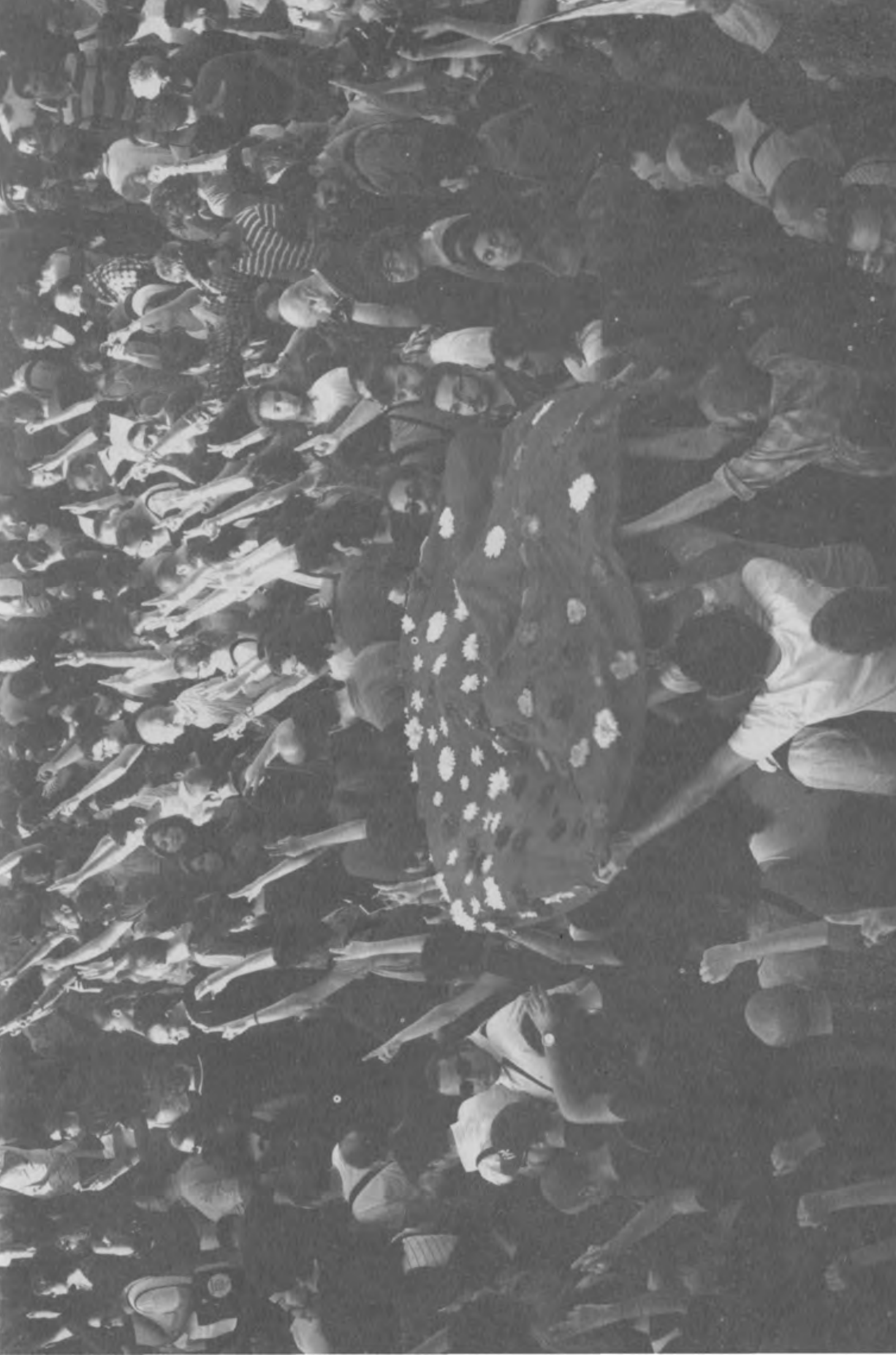
“Diktatörlük Ruhsallığına Karşı Gezi Direnişi Ruhsallığı”

İkinci Bölüm

HABERCİ YAZILAR

Bu bölümdeki yazılar Gezi Direnişi'nden önceki dört ay içinde BirGün gazetesi ve Bağımsız dergisinde yayınlanmışlardı.

Toplum ruhsallığı ve olası bir toplumsal itirazın dinamikleri üzerine yazılarda ortaya çıkmış sezgi nedeniyle “haberci yazılar” başlığında topladım.



ANADOLU:
DEFİNE-CESET
DİYALEKTİĞİ

DUYGULAR HIÇ FOSİLLEŞMEZ

İnanç sistemleri üzerine belki de en kapsamlı çalışmayı yürütmüş olanlardan Mircea Eliade'ın sözüdür: *"İnançlar ve düşünceler fosilleşmez."* Bunlara bağlı duygular ise hiç fosilleşmez. Uygarlığın tüm hoşnutsuzluklarıyla sıçrama yaptığı ya da teklediği coğrafyalarda ise daha da böyledir: şehirlerin toplumsal-tarihsel zihninin bastırılmış kısmıyla düşünce düzeyinde hiç uğraşmadığını düşünürken, o bastırılanın nasıl geri döndüğünü görürsünüz; sokaklarında, caddelerinde akıp giden duyguyla... Bir havadır o: evlerin duvarlarına sinmiş, insan yüzlerine işlemiş, henüz doğmuş bebeğin kundağına nakışlanmış. O caddelerde gezerken bir şey hissedersiniz... Başka bir şehirde hissettiğinizden farklıdır. Özellikle eşrafın bakışından, sokakta yürüyenlerin adımlarından gövdenize yığılır. Bir aşılmazlık duygusu, kaçış özlemi verir.

Son bir ayda iki kez yola çıktım. Biri Doğuda öbürü Batıda iki ayrı ve ayrılmışlıkları iyice belirginleşmiş şehirde aynı nedenle: Bir Zamanlar Anadolu'da filmi izlenecek, ben de ruhsallık ve kültür ilişkisine meraklı, *"Anadolu ruhsallığı"* diye bir kavramın peşine düşmüş bir psikiyatr olarak yorumlayacağım. Söyleştik, döndüm. Döner dönmez de Psikodiyalektik Araştırmalar Derneği'nde Yılmaz Güney Filmografisinde Duygu çalışması için *Acı-Umut-Endişe* üçlüsünü izlemeye başladım.

Endişe'de Şerif Gören'in emeğini de filmi anmışken kaydedelim.

KARAC'OĞLAN- CEMAL SÜREYA-YILMAZ GÜNEY

Öncelikle şu: Türkçe şiirin günümüz Türkçesiyle bağı en kuvvetli-bereketli şairi Karac'oğlan ise modern şiirde bu bereketin niteliksel sıçrama yaptığı şair Cemal Süreya'dır. Dersim sürgünüdür. Altı yaşında bir tren vagonunda babası ve amcasının "Bizi öldürecekler mi?" sorularını vagona sığmaz ettikleri bir çocukluktur,

onun duyarlılığı. Dilin taşıdığı diyalektik ile bu duyarlılığın kendini dile getirmek için kuş gibi çırpınıışındaki tamamlanmamışlık, yani yaratıcı olumsuz, Cemal Süreya'nın şu çocukluk anısında büyükannesinin dilinden dökülüyor:

"...Şimdi çok sevdiğim sürgün sözcüğü beni allak bullak ediyordu. Bir gün büyükanneme sormuştum: "Neyiz biz?" diye. Bir şey anlamadı. "Sürgün ne demek?" diye yineledim. Sürgün "menfi" demekmiş, "menfa"ya gönderilenlere "menfi" denirmiş. Bir an aklima Yavrutürk dergisindeki bir tefrika geldi: "Bir Göçmen Çocuğun Anıları." "Göçmen miyiz yoksa biz?" diye soruyu değiştirdim.

"Evet, işte buldun, göçmeniz biz" dedi. Rahatlamıştı."

Menfa... Menfi... Bu topraklarda kadınlar büyük diyalektikçilerdir.

Bizzat dili bir oyun alanına dönüştürüp oradan Türkçenin dipakıntılarını söze getiren şairin, Papirüs günlerinde Tokatlı Muzaffer İlhan Erdost *"İyi ama Kürtler yok mu?"* diye sorduğunda *"gelin gibi kızaran"* bir Dersimli olması rastlantı mı?

Yetmişlerde, özellikle *Acı*'da, elbette diğer filmlerinde de Anadolu'nun sosyokültürel dipakıntılarını görünür kılan, filmin öyküsü nasıl sonlanırsa sonlansın, mesela Umut'ta, bozkır-göçebe referanslarla -ağaç, su, köprü- hayat aramaya devam eden, siyasal kimliğini hiç sakınmamasına rağmen, giderek kendisi birleştirici bir mitosa dönüşen Yılmaz Güney'in Kürtlüğü rastlantı mı?

Dil yoluyla kültüre sonradan gelenin o kültürün-dilin dertlerini ve dermanlarına duyarlılığının keskinliği ise üzerine ayrıca düşünülmesi gereken bir konu. Yukarıda sözünü ettiğimiz şehirlerde, o şehirlerin geçmişinden gelen yüklerin ahalisince hissedilme olanaklarının da felç edilmesi bu keskinliğin diyalektik tamamlayıcısıdır belki de. Hatta içerlikli olanın bu felci aşma çabalarının zamanın ruhuna kısa devre yapması ve felci sağlamlaştırması da başka bir dert.

UMUT VE BİR ZAMANLAR ANADOLU'DA

Umut 1970 tarihli. Yılmaz Güney bir sosyalist olarak, diğer filmlerinde olduğu gibi, neredeyse ilk karelerde bir çerçeve çizer. Faytonlar kalkacak, taksiler dolmuşlar onların yerini alacak ve varsıllar için bu sürecin tüm olağanlığında, faytoncuların yok oluşları da olağanlık kazanacak. Gelecekte kovulmuş olanın payına da geçmişten, topraktan 'define avcılığı' düşecek. Yani delilik... Yalnız Türkiye'de değil tüm dünyada neoliberalizmin henüz yürümeyi öğrendiği yıllar için büyük bir uzak-görü değil mi!

Bir Zamanlar Anadolu'da 2011 tarihli. Nuri Bilge sinemasının karakteristiği olarak film başlangıçta siyasi ya da öyküsel bir çerçeve çizmekten özellikle kaçınarak başlar. Bir zamanlardır ve şimdi de geçmişe kaydırılır; reno-toros makam araçlarının yanına cep telefonları ve dizüstü bilgisayarlar yerleşir. Hemen hemen *Umut*'taki aynı bozkır-göçebe referanslarla bu kez aranan bir ce settir.

Bu aralar niyeyse Türklükten istifa furyası başladı, Nuri Bilge Ceylan, kendini Türk olarak tarif ediyor mu, bilmiyorum. Şart da değildir. Fakat tüm evrensellik-siyasi yüksüzlük iddiasına rağmen, Anadolu topraklarında ceset aramanın yüce estetiğini kurma işiyle, içerlikliliği, zamanın ruhuna işaret eden siyasi kabullere teslimiyeti arasında bir birlik olduğunu düşünüyorum. Üstelik kaba siyasi göndermelerle.

ZAMANIN RUHU VE İDEOLOJİK OLUMLAMA

Baskı aygıtlarının gücünün günümüzde yer değiştirmesine odaklanan bakış bunlardan biri: filmde askeriye'nin mücavir alan tartışmasıyla hicvini hatırlayalım. İdeolojik aygıtlarda son on yılda yaşadığımız dönüşümün olumlanması da öyle. Muhtarı hiç dinlemeyen, bir halka değil kendi öyküsüne de sağırlaşmış, kendi prostatıyla, gücüyle sorunlu savcı... Ya da, muhtarın kızı örneğin-

de çay isteyene çay kola isteyene kola bulan Kibele haliyle mitolojik bir varlığa dnştrlp yüceltilirken – Cennet anaların ayakları altında, değil mi- gerçekte ilk günahın sorumlusu olduğu asla unutulmaması gereken cinsiyet olarak komiserin özetlediği kadına bakışın günümüzde kemikleşmiş bakışa eklemlenmesi... oğaltılabilir.

Tam da ideolojiler üstü, yüce sanat iddiasının zamanın ruhunun içine çökmesinden söz ediyoruz. Üstelik neoliberalizmin insan anlayışını yeniden üreterek: Yerleşik toprak ceset taşıyor, zehirli, zaten. Toplumsal sistemin yklerimizde ne kabahati olabilir ki! Haşa... Bizler kendi öykülerine iyi davranamamış, birbirinin kurdu olmak için yeryüzüne gelmiş olanlarız... E... İnsan kötüdür.

Yine de 1970 tarihli *Umut* ile 2011 tarihli *Bir Zamanlar Anadolu*'da filmlerini birbirine bağlayan ve toprağın altında bir şeyler aratan ne varsa belki de onun peşine dşmeliyiz. Yani defneye de cesede de, derde de dermana da dönüşene... Dertlerimizdeki ilaca ve ilaç diye sunulanlardaki zehre...

Lütfi Akad'ın çlemesi; *Gelin-Düğün-Diyet* geldi şimdi aklıma... Niyeyse...

BirGün Pazar Eki, 17 Şubat 2013

#direnlibido
“Haberci Yazılar”



TOPLUM RUHSALLIĞININ
ABECESİ: “BU HALK
DÖVÜLMÜŞTÜR...”

Türkiye’de toplum ruhsallığı konusunda kelam edecek olan herkes şu gerçeğe yüzleşmek durumundadır: Türkiye’de halk dövülmüştür. Mecaz olsun diye yazmıyorum, bunu. Kelimenin en çıplak anlamıyla, dayak yemiş ve en az on yıl yediği dayığı anmaması istenmiş bir halkın çocuklarıyız. En az on yıl demem de boşuna değil; 1980’de darbe olup on kişiden biri gözüaltı ve işkence tezgahından geçirilmiş olmasına rağmen psikiyatride işkencenin bir travma olarak anılabilmesi, kaydedilmesi ancak doksanların başıdır.

On kişiden biri! Bu da dönemin resmi kayıtlarına göredir ve gerçekte daha fazla olduğunu düşünmek hiç de yersiz olmaz. Hayatlarımıza kakılmış ve gerçeği örtmek için uydurulmuş yeterince resmi yalana tanıklığımız var, çünkü.

Şiddetin büyüklüğü, toplum ruhsallığında bir niteliği belirlemiştir; pasif-mazoşist konumu.

ZULÜM VE PORNOGRAFI

Seksenlerde baskının öylesine şiddetli olduğu bir dönemde biz-zat kurumların bu zulüm karşısında sessizliğe gömülmesi nedensiz değildi ve diyelim ki anlaşılabilir. Zulme uğrama riskini göze alan uzmanlar olsa da, mesleki rollerini sürdürme konusunda bir tehdit hep hissedildi. Zamanla bu ‘uzman tavrı’nın beyaz yakalıların yaşama pratiğine dönüştürüldüğü de bir vakıa. Mesela, askeri darbenin başarılı olmasını aile babalarının *kenanevrenliğine* bağlayan sözde-aydın tavrı da bu yaşama pratiğinin bir parçasıdır. Bir ortaçağ manastırındaki rahipler gibi duvarların içine hapsedilmiş yaşamlarında, akıp giden hayatın-acının dışında olmanın keyfini süren yeni bir entelektüel türünün bu topraklara ekildiği görülüyor. Zaman zaman teşhirci bir dille ve genelde kendi geçmişlerini suçlamak için o hayata dolaysız değil, ekranlardan, gazete köşelerinden girip çıkıyorlar. Ki sözün bu teşhirci kuruluşu da dönemin bir özelliğidir.

Seksenler boyunca, Özal ve ekibinin mühendisliğinde, toplum yaşanan zulüm karşısında susturulurken bu zulmün diyalektik tamamlayıcısı pornografi oldu. Ki ruhsallık bilgisiyle uyumludur, pornografi bedensel-ruhsal bütünlüğüne değil beden parçalarına odaklanan bakışıyla saldırganlığın cinselliğe kısa devre yaptığı andır. Tan gazetesi vakası, konusu insan olan her bilim dalı için hala bulunmaz nimettedir. Hatırlayanlar olacaktır; bu pornografik deneyimin sonucunun kıyamet habercisi olarak doğan ‘sakallı çocuk’ olması rastlantı değildi. Geleceğin yetişkin dünyasının nasıl bir gerilemeye-güdüklüğe hapsedileceğinin haberci belirtisiydi.

Tan’ın yanına, o güne değin açıkça tartışılmamış ne kadar cinsellik mevzusu varsa yarım-uzman ağzıyla mesele eden zamanın *Nokta dergisi* konulabilir.

Dikkat çekici olan ise yine aynı yıllarda ruhsallık alanında bırakalım işkenceye bağlı ruhsal zorlanmaları konuşmak, bizzat “Türkiye’de işkence vardır” demek yasaklıyken, travma ile ilgilenmek solculukla özdeşleştirilmişken, doksanlı yıllarda yeni sol söylemin indirgendığı ana kavramlardan birinin toplumsal travma olmasıdır.

SEKSENLER: YENİ SAĞ TASARIM

Özal’ın liderliğinde neoliberal politikaların uygulanması ve sağın ideolojik dönüşümü için uygun topraklar böyle hazırlandı.

Türkiye’nin o yıllarını anlatabilecek bir kısa film çekilse anah-tar sahne şudur: Turgut Bey direksiyonda. Semra Hanım’la Boğaziçi Köprüsü’nden geçiyorlar. Köprüden geçiş bu arada paralı olmuş ve Turgut Bey eşine, “*Bir kaset koy da neşemizi bulalım,*” diyor. Ya da buna benzer bir cümle. Kaset de sanırım, İbrahim Tatlıses’indi. Nokta.

Yeni sağın bu kurgusunun, yani siyasi erkin baskının sorumluluğundan azade olduğuna dair bu sinizminin hala güçlü bir şekil-

de devam ediyor olması, Türkiye’de akıl tutulmasının şiddetinin ve orta sınıfın sözünü ettiğimiz dayacağı bir daha yememeye ayarlı bir hayata nasıl kapılandığının ana belirtisidir. Oysa çaresiz, her gün ‘lider ve yüce milletinden’ aldığı ayar bu sinizmin bir başka görüngüsü. Seksenlerde köprüde Tatlıses dinleyerek neşesini bulan Özal’ın keyfi artarak bugünkü sağ kadrolara taşındı.

Son referandumun da asıl işlevi; temeli seksenlerde atılan yeni sağın ideolojik el yıkamasına olanak tanımaktı ve operasyon başarıyla tamamlandı. Böyle giderse onca işkence, onca baskı ile sağın göbek bağını, dahası bizzat yeni sağın bu baskıyla kurulduğu gerçeğini hatırlayacak yeni bir kuşak bulmak güç olacak.

Kadim kural işleyecek. Özal ve prensleri sinik bir akılla uydurdıkları ideolojik kılıfın sınıfsal göndermelerinin ve siyasal iktisatta ne anlama geldiğinin farkındaydılar. Çünkü 24 Ocak 1980’de alınan iktisadi kararlarla Türkiye’nin makas değişikliğini uluslararası şirketler ve yerli taşeronları lehine gerçekleştiren aklın sahibydiler. Sınıfsal tutum alışları netti ve askeri darbenin bu tutum alışın bir gereği olduğunu biliyorlardı. Bunun tamamlayıcısı, yollarda meydanlarda atılan “Ankara’nın şişmanı işçi düşmanı” sloganlarıydı.

AKP kadrolarını dolduranlar ise neoliberal dönemin has çocukları olarak kendi zenginliklerinin hepimizin zenginliği olduğuna inanmamızı bekliyorlar; daha beteri, kendileri buna inanıyorlar. Sosyal yardım adı altında sadaka kültürünün geriye dönmesinde de bunun izleri var.

Kanımca premodern dönemlerin grup ilişkilerinin geriye dönüşünde iki dinamik belirleyici oldu. Sözünü ettiğimiz sistemli şiddetle yaşanan ruhsal-fiziksel dağılma ve modern kimliklerin başında gelen yurttaşlık bilincinin zedelenmesi bunlardan birincisi.

İkincisi ise; Sovyetlerin dağılmasını izleyerek, doksanlarda büyük bölümü postmodern metinlerden türetilmiş yeni sol söylemin aydınlanma düşmanlığı. Yeni-sağın modernite öncesinden getir-

dikleri ile yeni solun postmodernizm sosunun neoliberalizmin yerleşmesinde ideolojik işbirliği bir inceleme konusudur.

YENİ SAĞ VE YENİ SOLUN BÜYÜK KOALİSYONU

24 Ocak-12 Eylül Darbesi ve sonrasındaki siyasi dönüşümle ilgili bir dönemleştirme yapılacaksa seksenler yeni-sağın, doksanlar ise yeni-solun temellerinin atılmasına denk düşer. *Hayata Dönüş* zalimliğini bu sol dönüşümün zirvesi olarak görmek gerekir.

İki binli yıllar ise, özellikle Cumhuriyet ve Türkiye'deki sosyalist hareketlerin geçmişi konusunda ortak tezlere kapılanmış yeni sağ ve yeni solun büyük koalisyonudur. Bu koalisyonun temsil gücü yüksek sahnesi; BDP ve yeni-solun ortak adaylarından Baskın Oran'ın bir önceki seçimlerde kaybettiğinde televizyonda "*Şimdi ne yapacaksınız Baskın Bey?*" sorusuna "*Bodrum'daki güzel hayatıma devam edeceğim,*" benzeri yanıtıdır. Bunu diyen sözüm ona sosyalistlerin adaydır.

Baskıyla, örgütlenme kanalının tıkanmasıyla yığın haline getirilen toplum, benzer her türlü gruptan bekleneceği gibi 'güçlü lider' imgesine tutulmuştur. Bu hipnoz ortamında, özellikle son yıllarda Türkiye Cumhuriyeti'nin sorumluluğundaki toplumsal travmaları tartışmak giderek bir yönetim biçimi olarak cumhuriyet fikrine, aydınlanma birikimine ve modernizme düşmanlığa ulaşan bir boyut kazanmıştır.

Türkiye'de akıl tutulmasının bir başka belirtisi de, cumhuriyet tarihince örselenmiş grupların yeni sağın bu ideolojik yönlendirciliğine gözü kapalı uyması ve gönlünü bu düşmanlığa yatırmasıdır.

Yaşadığımız günlerde, liderin bir özdeşleşme modeli olduğu ve onun kişilik özelliklerinin ülkenin her köşesinde, yukarıda sözünü ettiğimiz hipnoz ortamının da desteğiyle nice kişilikte yeniden üretildiğinin göz ardı edilmesi rastlantı değildir. Bu özdeşleş-

meler, toplumun mayasına ekilmiş olan şiddetle, dayatılmış pasif mazoşist konumla ve bu konumu sağlıklı da olsa herhangi bir yolla aşma çabasıyla uyumludur. Yazının başındaki “*Türkiye’de halk dövülmüştür*” belirlememizle “*Öfke bir belagat sanatıdır*” iddiası aynı akışın iki ayrı anıdır, bir ve aynıdır.

Şöyle veya böyle... Halk dövülmeye devam etmektedir ve daha vahimi; bu pasif mazoşist konum dövenle özdeşleşmek gibi bildik bir düzenele bir kültür haline gelmiş, getirilmiştir.

Düşünmeye devam edeceğiz.

Bağımsız, 29 Mart-4 Nisan 2013



İKİNCİ 12 EYLÜL

Önce şu tezimi paylaşayım: sol eylemin eylemsizlikle bir ve aynı şeye dönüşmesi ve orada donması 12 Eylül referandumuydur. Muktedirin güya darbelerle yüzleşme iddiasıyla yürüttüğü süreç bizzat ‘İkinci 12 Eylül’ün miladı oldu. O süreçte yeni sağı bırakın darbeyi sorgulamayı, 24 Ocak-12 Eylül darbesi ile ideolojik göbek bağını topluma anlatmada yaşanan yetersizliğin bedeli tüm ağırlığıyla henüz ortaya çıkmış da değildir.

Referandum süreciyle ve halen yaşanan ‘*İkinci 12 Eylül*’dür.

Bunu söylerken de temel ölçüyü şöyle alıyorum: cunta günlerinden beri ilk kez erk sahibi kendi keyfiyetini sınırlayan her türlü yasayı fazlalık olarak görüyor ve dahası öyle gördüğünü gizlemek gibi bir sıkıntıya da hiç gerek duymuyor.

İlkinde, 1980’de, önce 24 Ocak kararları alınmış ve Reagan-Thatcher ve bizde Özal kişiliklerinde temsilcilerine kavuşmuş neoliberalizm, Yeni Dünya düzeni için fazlasıyla yerlici olan devleti varsıllığın efendisi olmaktan çıkartmıştı. Köylüler, 24 Ocak Kararları doğrultusunda ve büyük bir göç dalgasıyla köyleri terk edip atölyeleri, fabrikaları doldurunca ‘milletin efendiliği’ dolaysızca sahibine, yani kapitaliste iade edildi. Bunun için önce baskı aygıtlarıyla her türlü itiraz ezilmiş, bunun adı 12 Eylül faşizmidir, sonra Özallı yıllarla ve onun soldan da devşirdiği prensleriyle ideolojik dönüşüme girişilmişti.

İkinci 12 Eylül’de, yaşadığımız günlerde iktisadi ve ideolojik dönüşüm yerleşmiş görünüyor ve bundan sonra baskının daha da şiddetlenmesiyle çemberin tamamlanması beklenebilir. Agamben’in güzel terimiyle bir ‘*istisna hali*’nin başladığımız her güne maya olması bunun işaretidir. Hepsinin özeti; hukukun askıya alınması ve muktedirin keyfiyetidir.

Muktedir keyfiyeti, toplum sözleşmesinin karşısına yerleşen çıplak baskının öteki adıdır.

“MUTLU VE AYDINLIK YARINLAR...”

Referandum sürecinde bizzat Tayyip Bey’in 30 Eylül 2010 tari-

hinde Marmara Üniversitesi'nde yaptığı 'akademik yılı' açış konuşmasında söylediği sözler 'İkinci 12 Eylül'e girdiğimizin ilk işaretleriydi. Tayyip Bey'in konuşmasında konu 12 Eylül ile hesaplaşmaktı ve şunları söyledi:

“12 Eylül 1980 müdahalesi olduğunda ben okulumuzun sıralarında öğrenciydim. İnanın o karanlık günlerin acısını en çok üniversiteler, öğretim üyeleri ve öğrenciler yaşadı. Gençler, görünmez birtakım karanlık ellerin marifetiyle kutuplaştırıldı. Silahlarla demir çubuklarla neler çektiğimizi biliyoruz. Bunları yaşadık. Belki bunlar bizim için aydınlık yarınların o zaman bir vesilesiydi. İşin bu yanını da düşünmekte fayda var.”

Şu beş cümlemin her birinden onlarcasını --darbeye müdahale demek, 'kandırılmış gençler' söylemi, aydınlık yarınlar, huzur ortamı, kutuplaşma - aynı mantık silsilesiyle, Kenan Evren'in Milliyet Yayınları'ndan çıkmış beş ciltlik anılarında yahut Ertuğrul Özkök'ün 12 Eylül'ü anma yazılarında bulmak şaşırtıcı değildir. Şaşırtıcı olan bu aynılığa soldan da epey bir kişi ve grubun aymamasıdır. Hayır, bu da şaşırtıcı değil; zira yeni istihdam olanaklarıyla, güzel bir deyişle; işlerine geldi. Gördüler yine de yaptılar. Gördükleri bahttı.

Yoksa bu toplumun hafızasında travmatik bir çekirdek olarak yerini daha epey koruyacak olan o konuşmanın finali; Kenan Evren'in 12 Eylül 1980 günü TRT televizyonu ve radyolarından daha doğmamışlar da dâhil hepimize seslenişini nasıl bitirdiği unutulabilir mi! İşte Kenan Evren'in memleketin her köşesinin tutuklandığı gün yaptığı konuşmanın son sözleri:

“...mutlu ve aydınlık yarınlar dilerim.”

Dert ettiğimiz kişiler değil, rollerin devamlılığı. O General Kenan Evren değil de menanevren olabilirdi. Şu saatte yeni sağın

temsilcileri o rolün hala işlevsel olduğunu ideolojik olarak gizlemek için Kenan Evren'i yargılayabilir de... Sorun, yönetilenlerin, muktedir değil de muhalif olanların roller işlevsel oldukça efendinin adının değişmesinin durumunda bir iyilik yaratacağını umması... Ve bunun gruplara dayatılması.

Bu beklentinin bir türevi olarak; siyasi bakışın baskı aygıtına ketlenmesi, neredeyse bir kan davasına indirgenmesi, 12 Eylül dendiğinde, önce, biyolojik ömrü nerdeyse nihayete ermiş bir faninin yargılanmasının akla gelmesi... Bu ketlenmeyle, aklın sabitlenmesiyle yaşadığımız körlük ise; o darbe liderinin 'mutlu ve aydınlık yarınlar'ı. Yani Tayyip Bey'in 17 Eylül 2010 tarihinde Adnan Menderes'in mezarı başında yaptığı, yine 'aydınlık yarınlar'ı kendisi ve ekibiyle özdeşleştirdiği konuşma:

"Bu vesile ile Türkiye'nin aydınlık yarınlarının temel taşlarını inançla, sabırla ve hayranlık veren bir öngörü ile oluşturan rahmetli Turgut Özal'ı şükranla yâd etmek istiyorum..."

Benim ise aklıma; okur-yazar olmayan, hayat görgüsü göçebe'nin merkezle bin yıllık geriliminden beslenen rahmetli nenemin televizyonda Özal'ın cenazesini kaldıran kalabalığa şaşırıp onu andığı kelimeler geliyor ki... Allah kimseye öyle yâd edilmeyi nasip etmesin.

HIYERARŞİNİN HAKİKATİ:

VEHBİ BEY-TURGUT BEY-EVREN PAŞA

Bir öykü daha geliyor. Kenan Evren'in anılarında yazdığı bir öykü. "12 Eylül'ün ruhu"nu dert ettiğim, *Darbeci* adıyla yayınlanmış çalışmamdan aktarıyorum:

"Vehbi Koç, 3 Ekim tarihinde Kenan Evren'e bir mektup yazıyor. Kenan Evren de 12 Ekim Pazar günü gelmesi için haber gönderiyor. Vehbi Koç, geliyor. Kenan Evren'in zorlu görevinde

sağlığına dikkat etmesi gerektiğini belirtiyor ve bu konuda, özellikle öğle yemeklerinden sonra uyku tavsiye ediyor. Sonra Türk burjuvazisinin görüş ve dileklerini içeren 15 maddelik bir mektubu Kenan Evren'e veriyor. Ordunun yanlış kararlar alması halinde komünizmin gelebileceği endişesiyle başlayan mektubun ikinci maddesi 'Batılı ülkeler ve onların kuruluşları'nın endişeye sevkedilmesi, 'Hür Demokratik Parlamenter' sisteme dönüleceği inancının sarsılmamasının gerekliliği, eğer bu sarsılırsa Batılıların taahhütlerini yerine getirmeyebilecekleri uyarısını içeriyor. Vehbi Koç, oğullarının uzun dönem TUSİAD başkanı olarak gördüğü işlevin ilk prototip eylemini gerçekleştiriyor: demokratik taleplerin tül işlevi gördüğü bir ideolojik söylemle yürüyen, uluslararası sermaye ile ilişkilerin bozulmaması gayreti. Sonrasında uzun uzun ve tam bir sınıfsal saf tutuşla, yeni toplumsal sistemin emekçilerin aleyhine ve kendi sınıfının lehine nasıl dizayn edilmesi gerektiğini vurguluyor. 12 Eylül'ün, 24 Ocak Kararları ile başlayarak iktisattan popüler kültüre koşulladığı dönüşümün sembol ismi olacak olan kişi, bu talepler içinde 'korunan ve kollanan' tek isim olarak öne çıkıyor: "Turgut Özal bir dâhi değildir. Onun da hataları olabilir. Fakat bu nazik dönemde, mevcudun içinde, meselelerimizi en iyi bilen insandır. Dedikodulara bakmadan kendisini tutmakta fayda vardır." Zaten Vehbi Koç da, Özal'ı işaret ettikten sonra mevcut iktidarın geçiciliğini ince bir cümle ile belirtiyor: "Bugünkü yönetim kadrosunun 'iktidar hastalığı'na yakalanmasına... imkân verilmemelidir."

Ve bununla mektup bitiyor.

RUTUBET EHİLLERİ...

Bu sahne darbeden tam bir ay sonra yaşanıyor. 30 Mayıs 1981'de ise dönemin Tercüman gazetesinin fıkra yazarı Güneri Cıvaoglu, aşırı gerçekçi bir belirlemede bulunuyor. Benzetmesi *İkin-*

ci 12 Eylül kadroları için de yerindedir:

"... 8. ayın sonlarında, vardığımız çizgiye bakıyoruz ve yine insaf ile teslim etmekte fayda görüyoruz ki, Özal tartışmasız bir başarının altındaki imzadır. Özal için eleştirilen bazı uygulamalar sadece ayrıntılardadır. Ayrıca her iyinin daha iyisi olabileceği bir gerçektir.

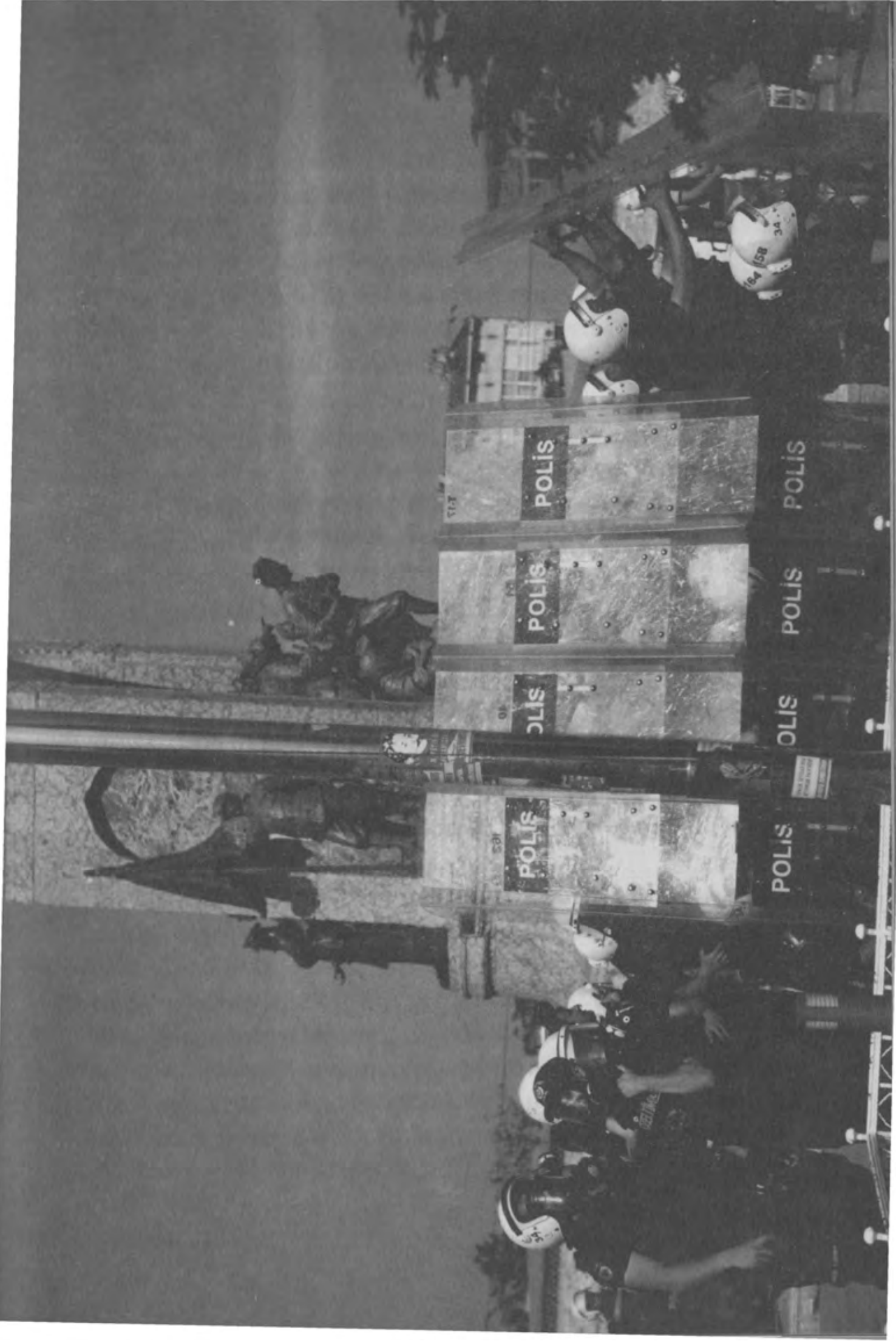
Özal da insan faktörünün başarıdaki rolünün aktüel örneğidir. Hiç karamsar olmayalım. Her alanda her kesimde iyi yetişmiş insanlarımız var, onlar rutubet gibidir."

Rutubet gibi...

Bu sürçmelerle birlikte nenemin sözlerini de bir daha düşününce... Cemal Süreya'nın Afyon Garındaki şiirinde andığı küçük kızın trene binerken pabuçlarını çıkarması ve 'uzun Anadolu'nun hangi vakitlerde yaratıldığına dair soruyu ikinci kez soruşu da aklıma geliyor:

"Tanrım, gerçekten çocukluk günlerinizde mi?"

BirGün Pazar Eki, 24 Mart 2013



1 MAYIS 2013,
İSTANBUL:
“LİDERİNİZİN
TÜRKİYESİNE
HOŞ GELDİNİZ!”

1 Mayıs günü başımıza gelenleri mesela üç dört yıl öncekilerle bir ve aynı kabul etmek giderek olanaksızlaşıyor. O dönem sosyalistlerin ve emekçilerin Taksim'e, 1 Mayıs Alanı'na çıkmak için verdikleri mücadele ve 1980'den beri gelmiş göçmüş her hükümetin iştahla uyguladığı çıplak baskı, haklı görülme de bir mantığa, ideolojik tepkiye uygundu. Marksist solun, hele de seksen öncesi mitoslarıyla yükselmesi istenmemiş ve bulunduğu her yerde bastırılmaya çalışılmıştı.

Bunda bir tuhaflık yoktur. Bir tuhaflık aranacaksa da devletin bu bastırma işlemlerine asıl ideolojik desteğin yeni-soldan gelmiş olmasıdır. Neoliberalizmin yerli taşeronu yeni-sağın özellikle yetmişlerdeki sosyalist eylemliliğe, mesela 15-16 Haziran günlerine karşı duyduğu ürpermeyle karışık tiksinti duygusunun eksikliğini değil fazlasını 'liberal sol'un temsilcilerinde görmek tuhaf.

Doksanlı yılların emeksiz çevirileriyle pompalanmış postmodern kültürel ortamla koşullanmış liberal sol lafazanlığının bir karakteristiği sosyalist kuram ve pratiği karşıtıyla doldurma ve iptal etmek ise, diğer karakteristiği sevabı günahıyla bir tarihe sahip toplumsal mücadele görgüsü ile kuşakların bağını koparmaktır.

Zamanın ruhu, muhalif dili ve eylemliliği de fena halde damgalıyor. Asıl sorunumuz budur.

DİSK başkanının, olaylar sonrası yaptığı konuşma da yazık ki bunun bir örneğiydi: "*Kardeşlerimizi katledercesine yapılan bu saldırıyı, DİSK adına kınıyorum.*" Bu 'ağbi dili'ni zamanın ruhunu çok iyi temsil eden büyük ağbi-Lider'den iyi tanıyoruz, zaten. Sonra şiddet hak edip etmeme söylemi... Sonra, DİSK'i demokrasi mücadelesi ile özdeşleştiren bir savunma dili... Sonra sözlerini Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu Genel Sekreteri'nin sözde şaşkınlığını aktararak sürdürmesi, haklılık söylemini bu tanıklıkla tamamlaması... Bunlar o kadar bildik ki! Acı da...

İKİYÜZLÜLÜĞÜN İDEOLOJİK BEREKETİ

Nasıl ki Türkiye Cumhuriyeti tarihinde grupların yaşadığı acılar travma söylemiyle devletin tarihinden kopartılıp siyaset diline tercüme edilmişse, Türkiye'deki sosyalizm mücadelesinin tarihi de yine aynı söylemle, bu kez doksanlarda imal edilmiş yeni-solca kimlik siyaseti, demokrasi ve insan hakları diline tercüme edilmiştir.

Yeni sağın, yani toplumsal gruplara yüzleşme çağrısı yapanların, bu travma söylemiyle ve özellikle açılım süreciyle, gerçekte kendi siyasal öncülerinin güdümünde gerçekleşen zulümlerin sorumluluğunu nasıl üzerinden attığını gördük. Açılım sürecinin sağ için bereketi ikiye yüzlüdür. Birinci yüzde sağın elinde epey izi olan-ki mesela en yakını Sivas Katliamı'dır- geçmiş olaylara dair ideolojik bir el-yüz yıkama işlemi yer alır. İkinci yüzde yer alan ise; bir devletin sorumluluk alanında gerçekleşmiş olanları konuşmanın giderek bizzat evrensel cumhuriyet fikri ve modelini olumsuzlamaya dönüşmesidir.

Türkiye'de, AKP döneminde ilk gençliğini yaşamış kuşaklar içinde, eğer ebeveynlerince koşullanmamışsa, ki bu koşullanma da yine AKP'nin yaptığı ile aynı düzleme yerleşir, insanlığın tarihte nice mücadelelerle eriştiği cumhuriyet görgüsüne olumlu değer atfedeceklerin sayısı herhalde bir hayli azdır. Cumhuriyet, bu söylemin 'kötü nesne'sidir ve farklı coğrafyalarda ve sıklıkla neredeyse arı-kötü olarak damgalanmasında asıl olumsuzlanan, karartılan Fransız Devrimi'nin renkleridir.

Hele de AKP ve kadroları için bu damgalamanın ideolojik, siyasi getirisi düşünülürse!

Öte uca da, yukarıda andığım ebeveyn koşullaması yerleşir ki o da arı-iyi nesne'dir. Olan ise, akla olur; kendine de yönelebilen eleştiri becerisi ve düşünme çürür.

KEYFİYET VE SİNİZM

Yeni sağ söylemdeki bu ikiye yüzlülüğün, iki yüzün geçiş anına başkanlık sistemi tartışmaları, kuvvetler ayrılığının iptali ve liderin key-

fiyeti yönünde toplumsal sözleşmenin çökmesi yerleştirilebilir. Son 1 Mayıs'ta yaşananların diğerlerinden farkı budur. Daha öncesinde baskıyı o dönemki hükümet ve liderinden bağımsız bir devlet tepkisi olarak görürken şimdi bunu liderin keyfiyeti meselesi olarak anlamamız, yaşamamızdır söz konusu olan.

Yeni oluşuma dair en özlü tarifin ana muhalefet liderinin dilinde halka yansıması da yeni durumun diyalektiğine uygundur: CHP lideri, bir kişinin bile burnu kanarsa sorumlusu olarak AKP lideri ni işaret etmiştir. Oysa İstanbul'un görünür bir şekilde gün boyunca gaz ve sis bulutu içinde tutuklanması da göstermiştir ki, CHP liderinin olumsuzladığı hal, AKP liderinin keyfini sürdüğü ve gücünü sınıadığı süreçtir. Sağın bu sinizmini, şefi-lideri işaret ederek perçinleyen değil, onu açığa çıkartıp gülünçleştirecek bir duyarlılığa, akla, dile ihtiyaç vardır.

1 Mayıs günü bu şehirde yaşananlar önümüzdeki dönem Türkiye'nin kapatılmak istendiğı deliliğın önemli bir işareti olarak da toplumsal belleğē kaydedilmiştir: yeni sağın öngördüğü Türkiye. İnsanların acılarına siyasal bir sömürüye uygun olmadığı zaman tamamen selamsız olma, insanın has özelliklerinden olan eşduyumu yetisini tamamen yitirmeyle sonuçlanan aşırı kibirle bir şehre boca edilen gaz arasında epey güçlü bir metafor da kurulabilir.

Fakat gazların olduğı kadar kibrin de bir halkın bünyesinde etkili olmasının bitebileceğinin, son kullanma tarihinin geçebileceğinin işareti olarak da okunamaz mı, geçen 1 Mayıs günü?

Liderinizin Türkiye'si...

Tüm, o demokrasi, toplumsal barış, özgürlük, refah söyleminin özüne yazılı olan sahnelenmiştir. Tül kalkmıştır ve orada yazılı olanlar gaz bulutu dağılınca okunur haldedir: despotizm, başka halkların-grupların dirlik ve düzenine kastetmeye ayarlı sahte birlikler, gözaltına alınmış bir ülke ve 800 TL'nin herkese yettiğı bir itirazsızlık...

Liderinizin Türkiye'sine hoş geldiniz!

BirGün Pazar Eki, 5 Mayıs 2013



ZULMÜN GAZ HALİ,
KATI HALİ

Bir toplumsal sistemin bünyesinde var olan eğilimleri, yani mevcut erk sahibi sınıfın hükmünü sürdürmek için işi hangi sınıra, had bilmezliğe dek götürebileceğini en belirgin nerede yakalayabiliriz? Cezalandırma yöntemlerinde.

İdam cezasının olduğu yerlerde bu özellik belirgin biçimde idamda aşıklaşır. Hatta yakın çağlara kadar bu biçim, meydana toplanan kalabalıklara da onaylatılarak bizzat sistemin meşruiyeti ayinine de dönüştürülürdü.

Doğunun darağacında kadim zamanların insan ve hayvan mistik birliğinin anısı da yaşamış olmalı. Bir av anlaşması gibi... Av hayvanının beden bütünlüğüne saygılı olunur, özellikle kemik bütünlüğü korunursa ruh gelip canlandırarak ve yeni bir av sunacaktır. Sultanı halife de olsa, Osmanlı'nın namı zindan boğazlamalarında bu kadim inanç yaşamıştır. Bir çeşidi de Evrenli-Özallı günlerdeki IV. Murat rolünde Cihan Ünal'ın eline niyeysel pek yakışmış olan gürzdür ve bozkırda bu inanışa uygun olarak en yaygın ve belli ki gözü pek avlanma biçimi kan akıtmadan 'başını ezmek'tir.

Elektrik sandalyesi Amerikandır ve Amerika'dır. Teknik, Amerikan olanın meşruiyetinin ön koşulu gibi. Öykünün laboratuvarlarda işleminden geçirildiği adli tıp dizilerini de bu geleneğin devamı olarak okuyamaz mıyız?

Giyotin Fransız. Öyle bilinir. Daha öncesinde bu yöntem Britanya nüfuzu altında soylulara verilen idam cezalarında, bir sınıfsal ayrıcalık olarak uygulanmış. Fransızlar devrim döneminde, deyim yerindeyse devrim makinesinin temsilcisi olarak Ulusal Meclis'lerinde bu yöntemi oylamışlar, onaylamışlar ve giyotinle idam edilmek soylu sınıfın 'ayrıcalığı' olmaktan çıkmış. Bir toplumsal dönüşümü var-yok, ölüm-kalım aralığında halka onaylatma süreci olarak o gün o mecliste nasıl tartışıldı, neler konuşuldu acaba?

KURŞUNA DİZMEK YAHUT GAZ SIKMAK

Zehirleme deyince niyeysel aklıma Ortadoğu geliyor. Anlatıla-

mamış öteki Binbir Geceler de var, bunda. Yine de hep muktedirler arası oyunun bir aracı gibi zehir. Saray işi. Günümüzde özellikle hastalanmış liderlerin başına gelenleri onunla açıklamak, çağdaş komplo teorilerinin başaktörlerinden biri olarak zehirleri konuşmak da bekli dünyada demokrasi anlatısının bir saray oyununa dönüştüğünün belirtisi olamaz mı?

Kurşuna dizmelerde savaş koşullarının sembolik zafer provaları da vardır. Goya'nın savaş gravürlerindeki dehşet gizli o provalarda.

Bir de başka bir coğrafya... Rusya. Andrej Walicki'nin anlatımıyla:

"22 Aralık 1849'da St. Petersburg halkı acayip bir olaya tanık oldu; yirmi bir siyasal tutuklu, St. Petro ve Pavlus Kalesinden alınıp, Semenovski Alanı'na getirildi ve siyah bir bezle örtülmüş darağacı platformunun önüne dizildi. Bir memur haklarında verilen ölüm cezalarını okudu; bir rahip tutuklulardan tövbe etmelerini istedi ve askerler her birine, idam cezalarında gelenek olduğu üzere, beyaz gocuk ve başlık (kapşon) giydirdi. Tutuklulardan ilk üçü direklere bağlandı; yüzleri örtüldü; trampetler çalmaya başladı ve askerlere "silah omuza" komutu verildi. İşte tam bu sırada, İmparatorun yaverlerinden biri, elinde idamı son dakikada erteleme kararıyla göründü."

Ölüm cezaları Sibiry'a'da küreğe çevriliyor. Hiçbir ceza mekanizması başladığı işi yarım bırakmayı sevmez: "... Perdenin önünde diz çökmeleri buyruldu ve renkli giysileriyle cellatlar, simgesel bir törenle, tutukluların kafaları üzerinde kılıçlarını kırmaya başladılar."

Kurşuna dizilmek için sırada olan gençlerden biri Dostoyevski'ydi. Sibiry'a'nın OMSK şehrinde dört yıllık ağır çalışma cezasını tamamladı ve Dostoyevski'nin o dört yıl boyunca yanında bulundurmasına izin verilen tek kitap İncil olduğuna göre, belli ki Çar I. Nikola'nın kafasında da tek müspet nesil dindar nesildi.

Bugün Sibirya'nın belli başlı şehirlerinden olan OMSK adı bir tarifiñ baş harflerinden oluşuyor: "Отдалённое Место Ссылки Каторжниковъ". Belki şöyle çevrilebilir: Mahkûmlar için uzak yerleşim.

Genç Dostoyevski'nin de içinde bulunduğuş ve Fransız sosyalistlerinin etkisinde olan Petraşevski Çevresi tek örnek değildi. Benzer durumlarda kurşuna dizilmişler de olmuştur. Konumuz cezalandırma biçimleri olduğuna göre, Walicki'nin anlattığı sahnede bir ayrıntı dikkat çekici değil mi; darağacı perdeyle kapatılıyor ve onun önünde daha çok savaş koşullarının yöntemi olan kurşuna dizme uygulanıyor. Çarlığın nazarında sosyalist fikirleri olanların kesinlikle kendi nesil kabulünden dışarıya atıldığını ve düşman konumuna yerleştirildiğini göstermiyor mu, bu sahne?

ŞEHİR VE TOPLAMA KAMPI

Zehir bir saray enstrümanıdır demiştik. Niyeyse bir muktedirin başka bir muktedire reva gördüğüş zehrin katı, en azından sıvı olması gerektiğüş gibi bir kabulle yan yana bu yargı.

Oysa gaz hali?

İşte o kalabalıklara, toplumsal bir bağla kitle, kütle olma, bir ağırlık kazanma eğilimi olanlara uygulanıyor ve yukarıda sözünü ettiğümüz komplo teorileri yapbozundan daha görünür olmasına rağmen, enstrümanın doğasına uygunluğuyla, sanki olağın bir şehir macerasına dönüşüyor. Oysa yalnız Türkiye'de değil, dünyanın dört bir yanında halkları meskûn mahalde susturma, huzura kavuşturma, iradesizleştirme, kendi erkinin onaylanmasına hizmet etmedikçe tanımama ve mekansızlaştırmanın temsili olarak gaz, günümüz dünyasının halklarına biçilen rollerin önemli bir metaforu olarak şehirlerin sokaklarını dolduruyor. Kitlesele bir itiraz-irade kırımı...

Kırım. Banyo şeklinde düzenlenmiş odalar. Günlerce bir yük

treninde ya da bir toplama kampında her şeyin yükünü teninde taşımış çocuklar, kadınlar, erkekler, yaşlılar, hastalar. Çırılçıplak bu bembeyaz, hijyenik odalara dolduruluyorlar... Sonrası... İşte o an, gaz bir metafor olmaktan çıkıyor ve mekanda kim, ne varsa onun içini dolduran, yaşamının karşısına yerleşen tek gerçek şeye, ölüme, Azrail'in nefesine dönüşüyor. Belki de, mobeseleriyle, big brother'ın gözetleme kulelerine benzeyen gökdelenleriyle, şunuyla bunuyla bir şehirde değil toplama kampında yaşıyoruz artık. Üstelik güle oynaya... Ciğerimize çektiğimiz gaz bulutu üzerine gazın sahibini değil, gaza itiraz edeni suçlaya suçlaya...

Şöyle bir tahterevalliden bile söz edebiliriz; zehrin katı hali tek kutuplu dünyanın gereklerine göre davranmayan liderlerin, mesela mekânı halkların kalbi Chavez'in hastalığı ve ölümü ile ilgili söylencelere ayrılırken, gaz hali bu gereklere göre davranan muktedirlerin tebaasının dışına zayıf olarak kalanlara, tebaa olmaya itiraz edenlere düşüyor.

Gazın zehir haliyle bir grubu değil bireyi hedef aldığı bir örneği de biliyoruz işte. Meğerki sözüm ona bir Pax Amerika çağında yaşıyoruz, hikâyenin başlangıcı, ilk gaz odası 1924'te Nevada'da kuruluyor. "*Mahkûm derin nefes alırsa anında ve acı çekmeden ölür.*" Bu soğuk cümle de bir dönemler fasikül fasikül abone olduğumuz 'genel kültür ansiklopedisi' AnaBritannica'nın 'gaz odası' maddesinden.

Yıllar önce bugünlerde göçüp giden Mahzuni'nin uzaktan bir selamı niyeyse tam da şimdi... "Amerika katil... Katil!"

Bizden de bin selam.

BirGün Pazar Eki, 19 Mayıs 2013

#direnlibido
"Haberci Yazılar"



TÜRKİYE'NİN YENİ
SAĞ ÇIKMAZI

İKİ EKSEN

Ruhsallıkta temel olarak iki eksen vardır. Bunlardan ilki ve en çok çalışılmış olanı *ebeveyn-çocuk eksen*i. Buna dikey eksen ya da gücün belirlediği hiyerarşik eksen diyebiliriz. Diğer de, yatay eksenidir. Yani *kardeşler eksen*i.

Dikey eksenin tipik sahnesi, ödipal sahnedir. İnsanın insana olumlu ya da olumsuz eylediklerine dair temel dinamiklerin buradan bittiğini, filizlendiğini, buraya döndüğünü, saklandığını, yeniden ve hep yeniden hemen her türlü ilişkiye bu sahnenin gölgesinin düştüğünü... Freud'dan beri biliyoruz.

Kederin de sevincin de sahnesinden, hatta kendi kaderimizin biçimlendiği aile dramasından söz ediyoruz.

Başlıca Freud'un metinlerinden ve izleyicilerinin de büyük bölümüyle tekrarladığı tezlerden anladığımız o ki, anne-baba-çocuk üçgeninde ilk yedi yıl içinde yaşananlar insan tekinin ruhsallığını kurucu kıymettedir.

Freud'un asıl dehası ise, sonluyla sonsuzu, bireyle türü bağlayan sahneyi keşfetmiş olmasıdır. Daha bebek anne rahmindeyken başlayan serüvende, insan türünün yaşadığı binlerce yılın bireyde yinelenmesi ve böylece türün devamlılığının garanti altına alınmasından söz ediyoruz. Nasıl ki o bebek büyüyecek, babayla ve onun düzeniyle karşılaşacak ve karşılıklı tanıma ve müzakere gerçekleşecekse... Freud, *Totem ve Tabu*'da, ilk insan gruplarında kültürü başlatan kurucu şiddetin her şeyin sahibi Şef'in katli olduğunu ve sonrasında bir daha başımıza tam-güçlü Şef geçmemesi için kardeşler arasında bir toplumsal bağ ve sözleşme inşa edildiğini yazar. Hepimiz ruhsal gelişimimizin önemli uğrağı olan ödipal sahnede bu kökensele sözleşmeyi de imzalarız. Babamızı tanırız.

Juliet Mitchell, Freud'un kuramının temeline yerleştirdiği bu söylenin anlatıcısının kahraman-büyük birader olduğunu belirtir. Freud'un ilk cinayet olarak öne sürdüğü bu anlatının karşısına

bizde ve hemen tüm Yakındoğu'da Habil-Kabil mitosu, yani kardeş katli yerleşir. Peki, bu söylenin anlatıcısı kimdir? Baba mı? Ya da *"Hayır, babamı değil, onu öldürdüm..."* diyen bir kahraman-biraderin sesi, dahası bakışı mı gizli?

Bu iki ucu birliğinde ve ayrılığında bağlayacak bir kuramsal çalışma için uygun topraklarda yaşadığımız kesin.

BABA YASASI-ANNE YASASI

Freud'un tezine dönersek, üstat şunu da ileri sürer: Ta baştan beri iki tür ruhsallık vardır; şefin-liderin ruhsallığı ve yönetilenlerin ruhsallığı. Ki bunlar farklı dinamiklerle işler. Bu verimli tezin Marksistlerce bile neredeyse hiç çalışılmamış olması ilginçtir. Bunun sebeplerini belki de Avrupa solunun Bolşevizm ile arasına mesafe koymak için günlük yaşamın politikopatolojisine odaklanmasında ve bu odaklanmada psikanalizi kötüye kullanmasında aramak gerekir. Sovyetik blokta psikanalizin neredeyse yasaklı bir kuram kertesince değerden düşürülmesi de ayrı bir vakıa.

Bu arada, yukarıda andık, Freud'u karşısına alarak, Freud'dan 'budanan parça'nın peşine düşenlerden birinin ikinci kuşak feminizmin kurucu adlarından Juliet Mitchell olması da ayrıca dikkat çekicidir ve Türkçeye de çevrilmiş güzel kitabının adı, rastlantı değil, *Kardeşler*'dir.¹

Mitchell, 'baba yasası'yla kültürlenen, ekilen hiyerarşiyi de önceleyen bir anne yasasından söz eder ve *"çocukların aynılıklarıyla babalarının gözündeki eşit olmalarından önce, farklılıklarıyla annelerinin gözündeki eşit oldukları ihtimali"* üzerinde durur. Baba yasasının aynılaştırma eğilimine karşı annenin farklılığa rağmen sevgiyi esirgemeyen yasasıdır söz konusu olan.

Mitchell'in asıl üzerinde durduğu kardeşler arasındaki etkileşimlerin ruhsal gelişimdeki yeridir. Kuramsal bir özet için bile yerimiz dar. Yine de bugünlerde başımıza ne geldiğini anlamak için

iki tezini analım: Baba yasasının aynılaştırarak oluşturduğu gruplarda dağılma kaygısının yoğunlaştığı süreçlerin diyalektik tamamlayıcısı 'sahte birliktelikler'dir. Savaş süreçlerinde olduğu kadar 'coşkulu barış' süreçlerinde de, kardeşler birbirlerini farklılıklarında değil, ancak aynılıklarında kucaklamaya ya da affetmeye gönüllüyse, ortaya çıkan her daim gerçekliğin iptali ve olası bizlikleri de kurutan yeni bir sahte birlikteliktir.

Bu gerçeklik ilkesinin iptaliyle ve liderin arzusuna-keyfine ayarlı bir barış söyleminin nasıl da savaş diline kısa devre yaptığı, üzerinde yaşayan bizler unutsak da coğrafyanın ezberindedir. Çünkü Mitchell'in zihin açıcı teziyle; "*Yatay denetimin yokluğuna dayanan toplum sözleşmesindeki erkek kardeşliği idealinin gerisinde tiran erkek kardeş vardır.*" Yatay denetimin yokluğunda, başka deyişle kapalı kapılar ardında ve yasal denetimden irak yürütülen, kardeşler arasından sıyrılmış ve lider olmuşların sözleşmesi...

YENİ SAĞIN ÇIKMAZI

Neoliberalizm dönemi, hemen her alanda bir *deus otious*, zorunlu emekliye ayrılmış tanrı yaratma dönemi de olmuştur. *Deus otious*, yani; yaratılmış olanlardan elini eteğini çekmiş ve yeni kuşaklarca yüce bir yere yerleştirilirken yetki ve otoritesine yine aynı kuşaklarca el konulmuş olan.

İlksel Şef'in güçlü bir şekilde dönmesine'karşı bir önlem olarak da görülebilir, bu mitos. Ya da belli tarihsel anlarda, maazallah, genç kuşaklardan birinin cisminde dönebileceğinin işareti olarak da...

Sonuç, o yetki ve otoriteyle özdeşleşme ve öyle eylemedir. Ötekine yönelmiş söz de dâhil her türlü eylem ancak bu otorite ve yetkiden geçerek varlaşır. Hepimizin hayrına olacak her türlü talep, özellikle de muktedir olanlarla eşitlik talepleri, kutsanmanın ve lanetlenmenin mutlaklığına çöker.

Yeni sağ düşüncenin çıkmazı da budur. Burjuva kültürünün parlattığı ve olumladığı ne kadar kavram varsa, önce alır, kullanır ve söze tahammülsüzlükle belirlenmiş bu aralığa tükürür. Sözü-nü ettiğimiz Şef'in hayaleti hep oradadır. Bir de Şeflik otoritesinin belirleyiciliğinde keyfiyet toplum sözleşmesinin yerini aldığında, yani muktedirin iki dudağının arasından çıkan söz ile eylem arasında bir şiddet farkı olmadığında Şefle karşılaşmak mahvınıza da paye almanıza da yol açabilir.

Her şey kendi varlığını çeperleyen karşıtını içermekten kurtulup mutlak karşıtına çöker. 'Hür teşebbüs' denir, bakarsınız iş başa sarar, devlet eliyle oligark yaratılır. Demokrasi denir, yönetilenleri değil de yönetenleri sınırlayan her türlü yasa yük haline gelir. Özgürlük denir, sembollerin özgürlüğüne dair fetişist söylem kişi özgürlüğünü konuşmamanın gerekçesi haline getirilir.

Yenisi eskisi, tüm sağ düşüncelerin ruhsal besini sözünü ettiğimiz dikey eksenin mutlaklaştırılmasından, ülküleştirilmesinden kaynaklandığı için özellikle muktedir olanlarda bu ülküleştirmenin uç noktası: bizim için en iyiyi eyleyen ve dileyen, bizim yüceliğimizin timsali olan 'Yüce Lider' tasarımıdır. Oysa bu tüm uygarlık hikâyesinin başa sarmasıdır.

CEMİL MERİÇ'İN ÇIĞLIĞI

Bu arada siyasal kalıplarla adlandırılmış yapı ve oluşumlardan söz etmediğimi de belirteyim. Kendine solda rol biçen, ama yukarıda sözünü ettiğim dikey eksenle ruhsallığı üyelerine dayatan nice parti veya gruba tarih tanıktır. Ad almak önemli olsa da adıyla zıt yaşamlara düşmüş nice özne bilinir. Sağ düşünce, soldan geçmeden, solun alanını kat etmeden, soldan birilerini istihdam etmeden bu denli güçlenemezdi zaten. Özal'ın 'solcuseverliği' ya da yakın dönem yeni sağ-yeni sol koalisyonunu bir de böyle okumak gerekir.

Böylesi durumlarda solun söyleminde emek, üretim ilişkileri, sınıf gibi kavramlar bastırılır. Yerlerini etik vurgusu ağırlık kazanan, gerçekte moral çözülmeye işaret eden samimiyet, hak, dürüstlük tülleri ve nice melankolik sızlanma sözleri-halleri alır.

Oysa başka kişilikler ve başka dönemler de olmuştur.

Bu Ülke'de...

Nerdeyse ömrü boyunca sağda veya solda var olduklarını hayal ettiği kardeşleriyle, dünyevi karanlığında ve zihinsel aydınlığında karşılaşma ümidini hiç eksik etmediğini yazdıklarından anladığımız Cemil Meriç'e sağcı demek mümkün mü?

O da bu etik vurgusunu yapmıştır. Öğrencilerine bıraktığı mirastır: "Bu memlekette sağcı-solcu, ilerici-gerici yoktur, bu memlekette namuslu ve namussuzlar vardır. Siz namuslulardan olun."

Cemil Meriç'in çaresizliğinden ve hayatı boyunca süren arayışından damıtılan bu çılgılık başka...

Yaşasaydı, bugünlerin kederini de paylaşırdık.

Oysa günümüzün keyfini süren arsızlık başka...

Güzel kitap adı değil mi; Bu Ülke!

Bağımsız, 12-18 Nisan 2013



İSTİKLAL CADDESİ:
BİR EYLEMSİZLİK
MEKÂNI

1977 yılındaki 1 Mayıs Katliamı'nın toplum ruhsallığındaki karşılığı ve hala süren etkilerini konuşacaksak bir uca elbette o gün o meydana gelmiş olan yaklaşık beş yüz bin kişinin iradesini koymalıyız. Diğer uçta ne mi, yer alır? Bugünün İstiklal Caddesi'nde yapılmış her eylemin akıp giden caddede belirir belirmez kaybolan ve katliamın yasına raptiyelenmiş hali.

*"Bin dokuz yüz yetmiş yedi
Unutulmaz yılın adı..."*

Operadan geçmiş biçimciliği, belki bir de Şalyapin etkisi sebep olmalı, sesini sıklıkla halk türkülerinin taşıyabileceğinden daha fazlasıyla, yani sahneyle dolduran Ruhi Su'da bile bu 1 Mayıs ağıtı orta yere toplanmazcasına dökülür. O yılın unutulmazlığı görkeminden değildir, bir milat olmasındandır da. 24 Ocak/12 Eylül Darbesi'nin toplum ölçüsünde somut olarak sahnelendiği ilk sembolik andır, söz konusu olan.

Yasal-yasadışı, militan-sempatizan, sendikalı-sendikasız, emekçi-beyaz yakalı, kadın-erkek, yetişkin-çocuk demeden sola gönlünü yatırmış kim varsa ayırım yapılmaksızın kırılacağıının ilk işareti o meydana toplanmış beş yüz bin kişiye hedef gözetmeksizin ateş edilmesidir. Üstelik meydanın çıkışının, Kazancı Yokuşu'nun kapatılmasıyla bu imhanın o gün ve orada kalmayacağıının, değil mi ki insanlar birbirlerini de ezdiler, hem solun içine sıçrayacağıının hem de artarak devam edeceğinin belirtisiydi de katliam.

68'LİLER 78'LİLER

Bana öyle geliyor ki başka bir ruhsal dinamiğin de tohumu ekilmiştir, o gün.

Evrensel olarak Che, bizde Deniz, 68 kuşağının seçilmiş kurban-kahramanlarıdır. Sağın zihninde bile Deniz Gezmiş'in yeri,

dönemin muktedirlerinin bizden üç kişi asıldı onlardan da üç kişi asılsın hesabı hatırlanırsa, Adnan Menderes'i karşılar, yani başbakanlık mertebesinde. Bunu tersine çevirirsek, Denizler asıldığı için de Anadolu'nun temsilciliği yeni sağın ve İslami siyasetin eline kalmıştır. Burada kastettiğim elbette kişilerden çok temsilileridir.

Sağın intikamcı mantığını bir yana bırakırsak, kim bilebilir; soğuk savaş döneminde Türkiye Cumhuriyeti'nin ideolojik ve baskı aygıtlarının neredeyse yegâne işi solu ezmek olmasaydı, Rize'nin bir köyünden İstanbul'un yoksul bir semtine göçmüş Reis Kaptan'ın sınıfsal konumu da düşünülürse, oğlu, bu arzu ve iştahla pekâlâ sosyalist bir başbakan da olabilirdi.

Bunlar olmadı. Olan ise Marksçı düşüncenin ve özellikle Leninçi pratiğin 'ulusal kurtuluş hareketleri' çerçevesine sığdırılmasından geriye birçok şeyle birlikte bu İsevi mitos kaldı. Tüm kuşak temsiliyle kurban edilen örnek-kahraman.

Meğerki 68'liler, sağın nezdinde bile en az başbakan gücünde bir kahraman yaratmıştır, arzu çemberi tamamlanmıştır, öyleyse onlar için 'olağan hayat' devam edebilir. Bu örnek-kurbanlar, 68'lilerin 68'liliği diğer kuşaklar nazarında da bir anlatıya-güzellemeye dönüştürüp rahatça 'işlerini görmelerinin' en önemli dinamiklerinden biri olmuştur.

78'lilerin kendilerine verdiği kuşak adında bile 68'lilerin bu mitosunun etkisi yok mu? Bir de asıl dikkati çeken adlandırmanın 77+1 olması. Kendi birliğini, o meydanda bir kuşak olarak sembolik katledilişinin hemen sonrasına ve epey parçalı bir beden imgesine, fraksiyonlara tutularak kurma. Darbe sonrasındaki uzun cezaevi dönemlerini, cezaevinde yatmışlığı da bu tutulma haline ekleyelim. Bir de tabi, o meydanda, 1 Mayıs Alanı'nda tüm kuşağın kurban edilişini.

YAS TÖRENİ VE KÖTÜ SONSUZ

78’liler için bunu pekâlâ söyleyebiliriz; içlerinden tüm kuşağı temsil gücü kazanmış bir kurban çıkmaması, hatta 17 yaşında olduğu için yaşı büyütülerek idam edilmiş olan Erdal Eren’de sürecin acısının daha fazla somutlanmış olması... Devletin gözünde tüm kuşağın ‘ölü’ ilan edilmesinin de işaretleridir. Öteki yüzü de, bu ilanın gerçekleştiği meydana yıllarca tabu konulmasıdır.

Birkaç yıl önce en nihayet 1 Mayıs günü barikatlar aşıp alana girildiğinde yaşanan duygu, nice gözyaşı da vardı o gün. Epeyce şuna benziyordu: “*ölmemişim, işte, ölmemişim.*”

Bu hayat belirtisinin kısa bir zaman sonra muktedirlerce geriye püskürtüldüğünü biliyoruz: “*Hayır öldün. Üstelik benim de sorumluluğum yok bunda... Siz birbirinizi öldürdünüz.*”

Benim bir tezim de şu: Yetmişlerin ikinci yarısında ve özellikle darbe sürecinde eyleme-zulme dökülmüş ne varsa son on yılda ve neoliberal politikalara stepne lastiği olmuş yeni solun taşeronluğunda söylemde yeniden sahnelendi. *Buna ideolojik 12 Eylül dönemi de diyebiliriz.* ‘İkinci 12 Eylül’ kavramsallaştırmasıyla kastettiğim de öncelikle buydu.

Solun mahkûm edildiği kötü sonsuzu kavrayacak akli hep olmuştur. Çünkü sol, düşünme eyleminde biçimsel-doğrusal olanı eğerek, karşıtları birbirine bağlayıp kavrama geçerek ilerler. Yoksa ya akli iptal etmiştir ya da sol, soldan vazgeçmiştir, fanteziler, rüyalar gerçekliğin yerini almıştır. Aynı anlama gelmek üzere, bir deliliğe kapatılmıştır.

Burada da, İstiklal Caddesi ile Tünel arasında işleyen kötü sonsuzun, kısır döngünün kırılmamasının sebebi, bana öyle geliyor ki, yapılan eylemlerin yönünün gelecek değil geçmiş olması ve özellikle 77’deki 1 Mayıs Katliamı’nın yasına raptiyelenmesidir. O katliam anının bir türlü yatıştırılıp ard ardalıkta bir geçmişe dönüştürülememesinin peşindeki kendi yitikliğimizdir... İşleyen budur.

TÜNELDEN ÇIKIŞ

İstanbul dışından gelen arkadaşlarımın İstiklal Caddesi ile ilgili kamaşmalarını hatırlıyorum. Bir kere caddeyi, istisnasız, çok seviyorlar. Çoğunun hayranlık duyduğu ise, caddenin iki yanındaki kapital değil, çoğu bildik adlar haline gelmiş ve caddeye açılan sokakların vaat ettiği arzu doyumunu. Bunun dile geliş biçimi ise; doğru değilse de hangisinin yalancısıyım bilmiyorum, bağışlana, hafta sonları bir milyona yakın insanın geçtiği söylenen caddede yitip gitmenin, kaybolmanın verdiği haz.

Birçoğunun sola aşına olduğunu düşünürsek, sözünü ettiğimiz ruhsal dinamik, görünüp kaybolma oyununa düşme hali caddeyle sınırlanmış olmayabilir. Cadde, birçok eylemden sonra sokaklardaki mekanlara dağılıp da düşünülürse, solun mevcut halinin metaforik anlatısıdır da.

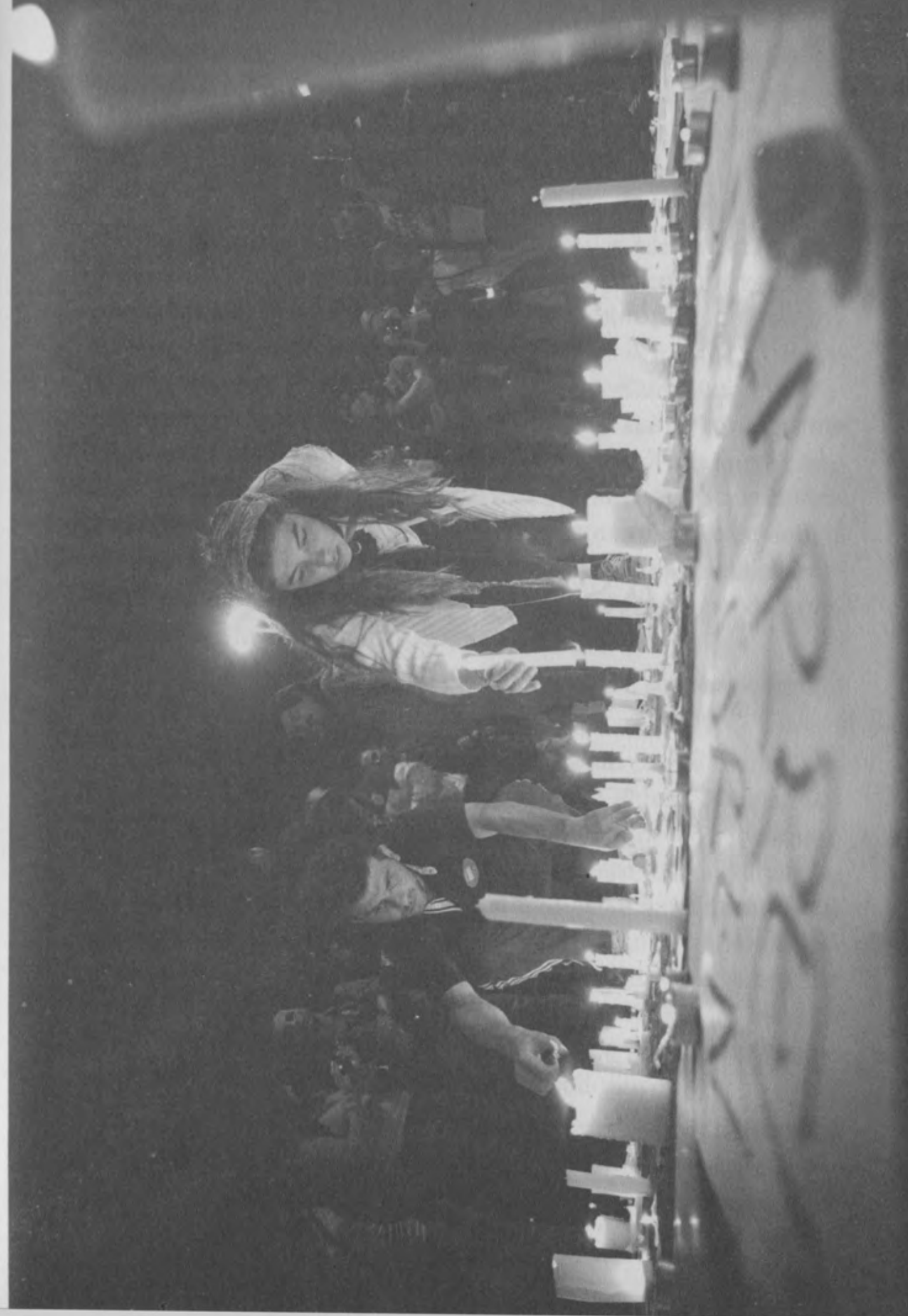
Buna birde sosyalist solun yönünün sıklıkla alandan Tünel'e, yeni sol ve beyaz yakalılarının, mesela meslek odalarının ise Tünel'den 1 Mayıs Alanı'na olduğu düşünülürse... Metafor iyice bunaltıcı hal almıyor mu?

Şimdi ve burada, belirlenmenin belirsizliğe, eylemin eylemsizliğe, gerçekliğin fanteziye, geleceğin geçmişe geçtiği, çöktüğü tünel de diyebiliriz. İstiklal Caddesi'ne...

O tünelden artık çıkmak gerekmez mi?

BirGün Pazar Eki, 7 Nisan 2013

#direnlibido
“Haberci Yazılar”



YAS ve KUŞAK

Bir zamanlar, mesela kırk yıl önce, yeryüzünde, bugüne tuhaf gelecek güzel insanlar vardı. Şimdi anıları romanlarda ve onları tanımış olanların, sahi oldu mu o günler şaşkınlığıyla anlattıkları tarih-öncesi mesellerdedir.

Bazıları, yorgun yüzleriyle hayattadır ve en çok onlar, o günlerin anısına yaban düşmüş olanlardır. Belki o günlerin aşrı iyimserliğini uzun zaman önce hayatlarının kılcal damarlarına zerk edilmiş zehir gibi taşıdıkları için... Yüzlerinde bir umut erozyonu ve gençliklerinin kahkahasının yerini alan bir sinik mesafe. O aralıkta, bir zamanlar kendilerinin çapaladığı gelecekte dönen ve kendilerinden sonra yeryüzü konuğu olan kuşakların kurduğu her iyimser sözü çürümeye bırakıyorlar. Bazen, başka bir dünya hayalini hatırladıkları olsa da, ilk hatırlama anıyla yorulup hüznleniyorlar. O andaki duygu halleri, kendinde zamanın şiirini hissedene, yazmak için boş bir kâğıt ve kalem aldığı anda ilk bir dakika dolmadan o kâğıdı buruşturup mekânın boşluğuna fırlatan, her daim yeniyetme şairin haline benziyor.

Zaten yaşadıklarını en çok hissettikleri an da, sanırım, o buruşturup fırlatma anı.

Ağbilikte ve ablalıkta donmuş gibiler. Kendi çocukları için bile. Öyle. Eylem, Devrim, Deniz, Sinan, Ulaş, Çiğdem, Nergis, Güney... Çocuklar bu adlarla, bir kuşak olarak anne ve babalarının hayatlarından kim ve ne alınmışsa onun yasını yükleniyorlar. Bu yas ve melankoliyi aşabilenlerin kendi anne ve babalarının ağbi-leri veya ablaları haline geldiği de oluyor. Hayatları, müebbet yatan ve dışarı çıkmanın ancak ve ancak muktedirin çıkartacağı aflu mümkün olduğunu düşünen mahkûmların bedbahtlığından izler taşıyor. Önümüzdeki beş yıllık planları içinde duvarların ötesine işaret eden bir eylemin, sorunun izine rastlanmıyor.

Bazen dışarıdan gelen ve umut içeren bir mektup gibi yeni kuşaklardan birilerinin sözleriyle karşılaştıklarında, çok örselenmiş, çok ürkmüş, çok korkmuş olmanın anısıyla üşüyorlar. Turgut

Uyar'ın o acı mısrası, “*Çok üşüdük, hep üşüdük, üşümekti bütün yaptığımız,*” bedenlerindeki her hücrenin duvar yazısı gibi. Toplantılarda, sofralarda hiçbir şeyle olmasa bile bu üşüme ve titreme halleriyle saygı uyandırıyorlar. Bir de, bir görünüp bir kaybolmalarıyla. Hem katıldıkları toplantıda, hem de zaman içinde tekrarlayanlarda hem orada hem değil halleri de bu titremenin bir temsili gibi... Katılmaları her daim bir kalp titremesi. *En çok, duyulandıklarında canlanıyorlar.* O an, ikili sohbet ile devrim nutuklarının atıldığı meydan arasındaki mesafe kayboluyor. Tam da bu mesafenin çökmesine katlanamadıkları için, nihayet, bir had bildirmeyle tamamlanıyor söylevleri.

Yeni kuşakların acemi sözlerine tahammüllerinin tek bir koşulu var. *Kendi öykülerinin yüceltilmesine koşulsuz biat.* Ya da şöyle veya böyle bir başarı öyküleri olmuşsa ki bu öyküler sıklıkla popüler kültürün onayından geçmişse onlar için başarıdır, yeni kuşakların da “bizim abla-bizim ağbi” sesiyle bu başarıya teyellenmesi gerekiyor. Fena halde kırılğanlar. Bilgiyle muhabbetleri, geçmişten anekdot biriktirmekle neredeyse sınırlı. Kurdukları cümleler, andığımız beş yıllık planları; evin taksiti, çocukların eğitimi, yazlığın bakımı, işin aksak ritmini tedirgin ettiği için solun asli sorusunun üstünü toprakla örtmeye ayarlı gibidir: “*Nasıl yapmalı?*” Gelecekle bağları, yeni kuşaklarla değil, asıl bir türlü bitmeyen kendi yeniyetmelikleriyle sakatlanmış. Zamanın ruhuyla olumlu veya olumsuz özdeşleşmelere ayarlı ruhsallıkları, şu bizim garip şiirsiz şairin yazılmamış şiirine benziyor.

Freud'un ünlü mazoşizm makalesine verdiği ad, durumlarını pek acı özetliyor: “*Bir çocuk dövülüyor.*” Kendi dövülmüşlüklerini bir direniş öyküsü olarak güzellemeyi seviyorlar. Freud'un, başından geçenleri başka çocukların dövülmesi olarak düşleyen mazoşistini aşan bir çekirdek de var. Bu acı yüceltmesi başkasıyla, kendi geçmişleriyle, popüler kültürle temas etmelerinin biricik düzeneği gibi. En çok kendilerine kıyıcılar. Sanki yeterince dövülme-

miş olmaya... Yaptıkları filmlerde bile kendilerini yaşatmayı beceremiyorlar. Bakınız: iki binli yıllarda yapılmış sol filmler. *Babam ve Oğlum, Sonbahar, Beynelmilel*. Hepsinin finalinde niye o güzel insanlar ölüyor? Sinemanın, tam da 'Hayata Dönüş' zalimliğini izleyen günlerde sola düzenlediği bu cenaze merasimi neyin nesi ki-min düşü oluyor?

Bir zamanlar, mesela çok değil kırk yıl önce, güzel insanlar vardı. İçlerinden biri, Yılmaz'dı, Adana'dan film bobinlerini sırtlanır, Siirt'e kadar taşır, insanlara düşler taşırdı. O filmlerin yolda yanan bölümlerini, sahneye çıkar, sözle onarırdı. Bir zamanlar halka temas, acı yüceltmesiyle değil geleceğe yönelmiş duygu-akıl birliğiyle olurdu. Bir zamanlar, Agamben'in önerdiği kavramla, hayali kapasiteydi, hayatın çekirdeğindeki. Savunulan pamuk tarlalarındaki, fabrikalardaki emektir. Orta sınıfın nostaljisindeki emek veya profiterol değil.

Devam etmek için gerekli olan ama tüm hayata dönüştüğünde de bizzat hayatı kurutan yas ritüeline saplanmak.

Freud'un güzel deyişiyle, '*yasın cenaze takımları*'nı duygunun ve düşüncenin üzerinden çıkartmanın vaktidir.

BirGün Pazar Eki, 21 Nisan 2013



“KATI OLAN HER ŞEY
BUHARLAŞIYOR”
YA DA
ÖCALAN TUTANAĞI

Moskova Devrim Meydanı'nda bir çember içinde zemine yerleştirilmiş bakır levhalarda hayvan figürleri var. İhtimal Çin takvimi etkisinde... İnsanlar çemberin etrafında sıra bekliyorlar. Sonra ortasında dikiliyor, gözlerini kapatıyor ve ellerindeki bozuk parayı arz ettikleri hayvan figürünün üzerine getirmek, dileklerini olur kılmak için atıyorlar. Yere düşen bozuk paraları ise, belki bir kilise birliğinden, iki yaşlı kadın topluyor.

Böylece dün dünyaya kutup olan bir meydanının girişinde umut bu kez animistik bir ritüele kitlenmiş ve oradan kilisenin kâr hanesine yazılmış oluyor.

Bu gerilemeye üzülebiliriz, elbette.

Yine de benim gönlüm, öyle veya böyle, umudun bastırılmazlığına, bastırılrsa da dönüşüne bağlanma eğiliminde. İnsan olmanın tarifindendir umut. Sevgiyle birlikte, sonlu-ölümlü bireyi, sonsuza, türe bağlayan ana duygudur. Bizi ötekine bağlar, zamana bağlar. İsterse animistik bir törende sahnelensin. Orada mayalanır. İnsan mayasına yerleşir ve bastırılrsa da döner.

Nice bölümü umuda sövgüye ayrılmış olan postmodern metinlere bakışımız bir de bu nedenle kuşku doludur.

KATI OLAN HER ŞEY...

Resmin boyutlarını biraz küçülttüğünüzde ana çizgiler değişmiyor. Türkiye'de önce, yetmişlerin ikinci yarısı ve seksenlerde, gelecekte dönüp devrim pratiğinin içini doldurabilecek ne varsa linç edildi. Elitler, vasat bilince ve hayata mecbur ettikleri halkla aralarına ayırım çizgisi çizmenin yeteceğini düşündüler. Oysa artık karşılarında Jean Hyppolite'in deyişiyle "*daha gerçek bir güç*" vardı ve tüm özgürlük talebinin temeline kendini, yani sağın amen-tülerinden şu kavramı yerleştirmişti: hür teşebbüs. Kısa zamanda, özellikle son on yılda, *katı olan her şeyin buharlaştığını*, yeni kuşaklar için paranın neredeyse tek anlamlı nesne haline getirildiği-

ni, devlet gücüne dayalı kültürel-elitist bakışın yerini zenginliğin ahlaki sorgulanamazlığının ve yeni-sağın kibrinin aldığını gördük.

Bir şey daha oldu: animistik inançlar, büyü, dinsel, çöken modernist kabullerin tortularıyla birlikte sorunsuz aynı bünyede yaşar hale geldi, getirildi. Bunun tamamlayıcısı olarak politika, anlık vur-kaçların, araya alınmış parçaların şiddetinin, bütüne değil de imgelere tutunmuş seyrin, özellikle güç sahibiyle bedensel-eylemsel özdeşleşmelerle beslenen zevklenmenin sahnesi oldu. Elitlerin vasata kapattıkları halkın vasatı söz konusu elitliğin de sonunu getirdi.

Bu iki ucu birleştirirsek, yalnız Türkiye'nin değil dünyanın ruhunda güç artık iki biçimdedir: aşikâr haliyle pornografik, bastırılmış haliyle mitolojik.

İkisi de dünyanın kapatıldığı deliliğin semptomlarıdır; geçmiş bir bitpazarı muamelesine tabi tutulurken ve herkes kendi aile öyküsünün kayıp nesnelerini o pazarda arama işine girişmişken, gelecek hala kör bir belirsizlik. Hepimiz bizi belirleyecek, ötekinden ayrılığımızı görünür kılacak çizgilerin peşindeyiz. Bunun yönetilenlere bedeli ise ağırdır: ötekiindeki bizi bizdeki ötekine bağlayacak aklın iptali...

Bitpazarı deyişimiz boşuna değil; bir şehrin bilinçsizidir oraları. Ve bilinçsiz, akıl tutulmuşsa, araya bilinç girmezse, hiç de sorunlu bir alan değildir, yani.

Toplumun ruhsallığının böylesi bir bitpazarına döndüğü günler ise dağılma ve geçiş dönemleridir.

TUTANAK NEYİN SEMPTOMU?

Bir televizyon programı nedeniyle birkaç gün gazeteleri daha düzenli takip ettim. Konu Abdullah Öcalan'ın BDP milletvekillerini kabulü tutanağının Milliyet'te yayınlanması sonucunda ortaya çıkan tabloydu. Hem tutanağı kuran dil, hem de verilen tepki-

ler ve yarattığı karmaşa toplum olarak bir ruhsal dağılma ve geçiş döneminde olduğumuzun güçlü bir semptomu olarak okunabilir.

Tutanağın içeriğinden çıkan; Türkiye'nin yakın tarihini belirleyen başlıca momentlerden birinin Öcalan'ın siyasi aklı olduğu, bu aklın devletle müzakere zeminini epeydir kat ettiği, yalnız Kürtlerin değil tüm halkların ve coğrafyanın kaderinde 'felaket' ile 'hepimiz özgür olacağız' arasında söz sahipliği iddiası...

Bu içeriğe epey odaklanıldığı ve özellikle yukarıda sözünü ettiğim elitin "n'oluyor yahu?" şaşkınlığı yaşadığı gazetelerden anlaşılıyor.

Öncelikle tutanaktaki ifadelere Türklerin alınması herhalde içerikle ilgili değildir; çünkü içerikte Türkler bir halk olarak zaten yoklar. Alınganlık bunaysa da iyidir. Söz konusu metinde tüm mesaj İstanbul üzerinden Diyarbakır'a ve Kandil'e, Kürtlere verilmiş gibi görünüyor ve özeti: "Çadırın direği hala benim... Yeni bir Türkiye kuruluyor ve bizler de kurucu ögeyiz. Kimse de buradan vaaz ettiklerime karşı gelmesin."

Bu keskinliğin, belirleyicilik gücünün en çok başkanlık yoluna çıkan Başbakan'ı rahatsız etmesi rastlantı olmasa gerek.

Bir arkadaşım Cumhuriyet'in yetiştirdiği kıymetli bilim insanı Muazzez Hanım'ın, Muazzez İlmiye Çığ'ın sümeroloji kitaplarını en çok Kürtlerin okumasına pek şaşırdığını aktarmıştı. Bu şaşkınlık duygusu arkadaşımın abartmasıyla ilgili olsa bile, Şanlıurfa Devlet Hastanesi'nde psikiyatrist olarak çalıştığım 2000-2002 yılları arasındaki gözlemlerime denktir. Milliyet gazetesi yoluyla ki gazetenin adı da bu öykünün kahramanlarındandır, tutanaklarla birlikte Türkiye siyaset sahnesine bir mitoloji öyküsü servis edilmiştir. Kapatılmış, bastırılmış, güçten düşürülmüş ve yerin altına gönderilmiş olanın 'en güçlü' olarak dönüşü...

Bu toprakların ruhsallığına, dipte akan diyalektiğine meraklı biri olarak söyleyebilirim ki, Öcalan'ın hükümlülüğüne mesela iki

ay önce son verilseydi dönüşü bu kadar ‘muhteşem’ olmazdı.

BARIŞ VE DİPAKINTILAR

Yazıyı bitirirken, öyküdeki en iyinin hep barış olduğunu belirteyim. Yönetilenler olarak barışı daha çok konuşmalıyız, üzerine daha çok düşünmeliyiz. Özellikle savaş söyleminin nasıl bitirileceğini ve barış dilinin bu topraklarda nasıl filizleneceğini, bir iki sloganı aşp nasıl ortak bir yaşama görgüsüne evrileceğini dert etmeliyiz. Tanpınar’ın dediği gibi, coğrafya kaderimizse, bu dert hangi siyasi projenin ‘elemanları’ olduğumuzu da aşan bir kader birliğidir de.

Urfa deneyiminden sonra peşine düştüğüm bir kuramsal çaba var: Anadolu’nun iki sosyokültürel dipakıntının bulunduğu coğrafya olduğunu ve bunun hem dertlere hem de dermanlara nasıl dönüşebildiğini çalışıyorum. Biri Sümer’le başlayıp günümüze gelen Mezopotamya uygarlığı. Diğeri de bozkır-göçebe birikimi.

Ülkenin çeşitli şehirlerinden çağırıyorlar ve zaman zaman anlatıyorum. Eğer batıdaysam ağzımdan Mezopotamya, doğudaysam bozkır-göçebe terimleri çıkar çıkmaz yüzlerdeki gerginliği görüyorum. Farklı şehirlerde, farklı yüzlerde aynı gerginlik... Kimi Kürtçülüğe, kimi de Türkçülüğe yazıyor.

Son süreçle ilgili temel kaygım da bu: açılım sürecinde olduğu gibi, bir grubun siyasi geleceğini bağladığı ve bu dipakıntıların arasındaki gerilimini-birliğini görmeden yukarıdan kurduğu bir barış dilinin savaş diline kısa devre yapması o kadar kolay ki...

Biz yine de ardı ardına üç kez içinde barış kelimesi geçen cümle kuranların, muktedir de olsalar, kelimenin duygusundan nasipleceklerini umalım. Moskova Devrim Meydanı’ndaki animistik ritüelle umut mayalayanları takip edelim, dileğimizi tutalım:

Barış olsun.

BirGün Pazar Eki, 10 Mart 2013

#direnlibido
"Haberci Yazılar"



AĞAOĞLU RECEPLER İVEDİK ALİLER

Recep İvedik serisinin ilkinin çıktığı günlerdi. İngilizce öğretmenim, yirmilerinin sonunda, bir üniversiteye misafir olarak gelmiş bir Teksaslı'ydı. Teksas aksanıyla II. Bush'un taklidini yapacak kadar sevimli bir adamdı. Recep İvedik'i izlemiş, çok gülüyordu. Filminden kahkahalar eşliğinde bir sahne anlatıyor, "*Çok seviyorum bu adamı yea...*" diye bitiriyordu.

Niye bu kadar çok güldüğünü '12 Eylül ruhu' üzerine hazırladığım kitabı çalışırken kavradım. Recep İvedik, Amerika'nın 'our guys'larının 1980 Darbesi ile hedefledikleri 'yeni insan' tipinin şahıskasıydı.

Bu tip, Recep karakteri, piramidin tepesindekilerle dibindekileri aynı kişilik özelliklerinde birleştiriyordu: kibirlilik, güçlüye biat ve bunun tamamlayıcısı olarak güçsüzün acılarını anlamada yetersizlik, modernist değerlere ve Aydınlanmacı iyimserliğe, yani bilginin kıymetine dair hor görü...

Gülünç öge ise; filmin otuz yıllık dönüşüm sürecinde klonlanmış orta sınıfın yaşamlarının boşluğuna, hiçliğine işaret eden örtük diliydi. Film seyirci rekoru kırdı, çünkü yoksullar Recep karakteriyle kendilerinin değil orta sınıfın yalan ve duman olduğunu görmeyi sevdiler.

NİYE 24 OCAK/12 EYLÜL ADLANDIRMASI?

Bu arada, 1980 Darbesi demeyi tercih ediyorum. İlla da günle adlandırma alışkanlığını sürdürecekseniz 24 Ocak/12 Eylül Darbesi de diyebiliriz.

12 Eylül adı Kenan Evren'in şahsında baskı aygıtlarına -ordu ve polise- odaklanıyor. Böylece, 24 Ocak tarihi, yani iktisadi ve ardından ideolojik müdahale gözden kaçırılıyor. Turgut Özal ve 'artık gülme sırası bizde' diyen o dönemin işverenler sendikası başkanı, onların şahsında da bir parçası olduğu halka baskıyla sürüleştirmeyi reva gören, darbeyi iştahla alkışlayan Türk burjuvazisi aklanıyor. Bu aklamaların ve ideolojik el yıkamanın finalini ikinci 12 Eylül ile yani referandumla yaşadık, gördük.

Resmi rakamlara göre bu darbeye birlikte on kişiden biri gözaltına alındı. O günün koşullarında gözaltına alınmak işkence demektir. Bu en azı bildiren rakama güvensek bile çıkan sonuç: toplu gözaltıdır.

Edep sınırlarını zorlayan iştah ve zerre itirazsızlığın üzerine biçimlenen yeni sağ, alacalı bulacalı gömlek ve kravatlarla ANAP'ın dört eğiliminden zamanımızın açılım süreçlerine giden bir yolu güle oynaya kat etti. Kendi gücüne güç katması, kendine biat etmesi kaydıyla her şeyi içine alabilen, süreç içinde çiğneyip sonra tüküren bir siyaset pratiğinden söz ediyoruz.

Efendi-köle, yöneten-yönetilen, şef-sürü, lider-kitle diyalektiğinde bunca keyfiyetin muktedirler için de bir bedeli var tabi. Güç devşirdiğin nice kavram, ülkü, söz varsa eylemine kurban etmek. Kendi gücünün kölesi olmak, köleliği, koşulsuz biatı sürdürmek için, sarıldığın ilkelerin içini boşaltıp teneke haline getirmek, gelmek.

CENNET DÜŞÜ: HAFTALIK TATİL

Önce tekstil vardı. Sanırım o işverenler sendikası başkanı da tekstilciydi. Naylon fatura günleri hatırimızda. Sonra bu iştahı ve ülkeye yönelmiş kötücül hasedi temsil gücü turizm sektörüne geçti. Sayelerinde Akdeniz kokan, turuncu kokan bir kıyı şehrimiz var, diyebileceğimiz neresidir?

Recep İvedik'in anahtar sahnesi ilk sahnedir ve o sahne dönemin ruhuna dair bir bildiridir.

İyi giyimli adam cüzdanını düşürür. Bir evsiz cüzdanı alır, kahraman Recep hışımına ortaya çıkar, cüzdanı kurtarır. Cüzdan, yani para, bir turistik otelin sahibine aittir ve gerçekte olan tersine çevrilir; günlük yaşamda şanslıysa o otelde sabah beş akşam sekiz mesaisine gelebilecek Recep'in cennet düşü gerçekleşir: bir haftalık tatil.

Filme en çok gülenlerin yoksullar, en fazla burun kıvrıranların da iyi eğitilmiş beyaz yakalıları olması boşuna değil. Yoksulla-

rın dünyasına yerleştirilen öykünün gülünçlüğü; beyaz yakalıların yaz tatili düşünün ve nice cennet tahayyülünün içinin boşluğunu göstermesinde. Recep'in hikâyesinde saçma olan, beyaz yakalı orta sınıfın hakikati.

Filmin tüm karelerinde varsılın sadakasıyla ve yoksulun bakışıyla gülünç olan her karakter; 'bütün yılın yükünü atmak için' ve muhtemel önceden rezervasyon yaptırarak otele gelmiş olan beyaz yakalı biridir. Doktor, avukat, mimar, mühendis, gazeteci, bankacı...

Belki başka bir yazı konusu, yine de kısaca değineyim; Recep İvedik serisinin gerçekçiliğinin bir boyutu da beden ve atıklarını fütursuzca mizah konusu yapması. 'Başa bela eğitilmiş orta sınıf'ın iptalini içeren bu mizaha- bedenden çıkan seslere gülmek gibi atılan mayanın 24 Ocak/12 Eylül zindanlarında insanlara dışkı yedirilmesine itiraz edilmemesi olduğunu da ayrıca kaydedelim.

Bu mizahın öncülünün Kenan Evren'in nü tablolarının seçkin galerilerde sergilenmesi olduğunu da kaydedelim mi?

Bir de tüm bunlara şu haberi ekleyelim. Kaynağımız 03.03.2009 tarihli Yeni Şafak gazetesi ve başlığı: *"Şahan'dan Başbakan'a büyük gaf."*

Şahan Gökbakar demiş ki: *"Recep şu anda Başbakan. Başbakanımız da Recep İvedik'e çok benziyor. Özellikle Davos çıkışı Recep'i çok andırıyor. Recep İvedik orada olsaydı aynı davranırdı. Hatta daha fazlasını yapardı."*

Her şeyin hayırlısı...

İSTİKBAL GÖKDELENLERDE

Sonra 2012 yılı oldu ve bitmek üzere. Sinan Çetin patentli Ağaoğlu hayalleriyle tanıştık. İstikbal gökdelenlerdedir, diye özetlenebilir.

Reklamın ağırlık merkezinin yine beyaz yakalıların, orta sınıfın değerden düşürülmesi olması tesadüf mü? Drama şu: Ağaoğlu'nun 'emrinde' çalışan mimarlar mühendisler gecesini gündüzüne ka-

tıp çalışıyor, planlar, çizimler hazırlanıyor. Sonra hepsine şöyle bir bakılıyor ve... çöpe.

Bu da rastlantı değil. Öncülü; sahnede, cumhuriyet burjuvazisinin iki büyük ailesinin günümüz temsilcilerinden birinin bir filarmoni orkestrasını yönetme, diğerinin ise en popüler dansörle tango yapma cesareti. Yani Ağaoğlu'nun şahsında aşırılığıyla gözümüze batan ivediklik bir semptom olarak mevcut burjuvazimizin haline işaret etmektedir.

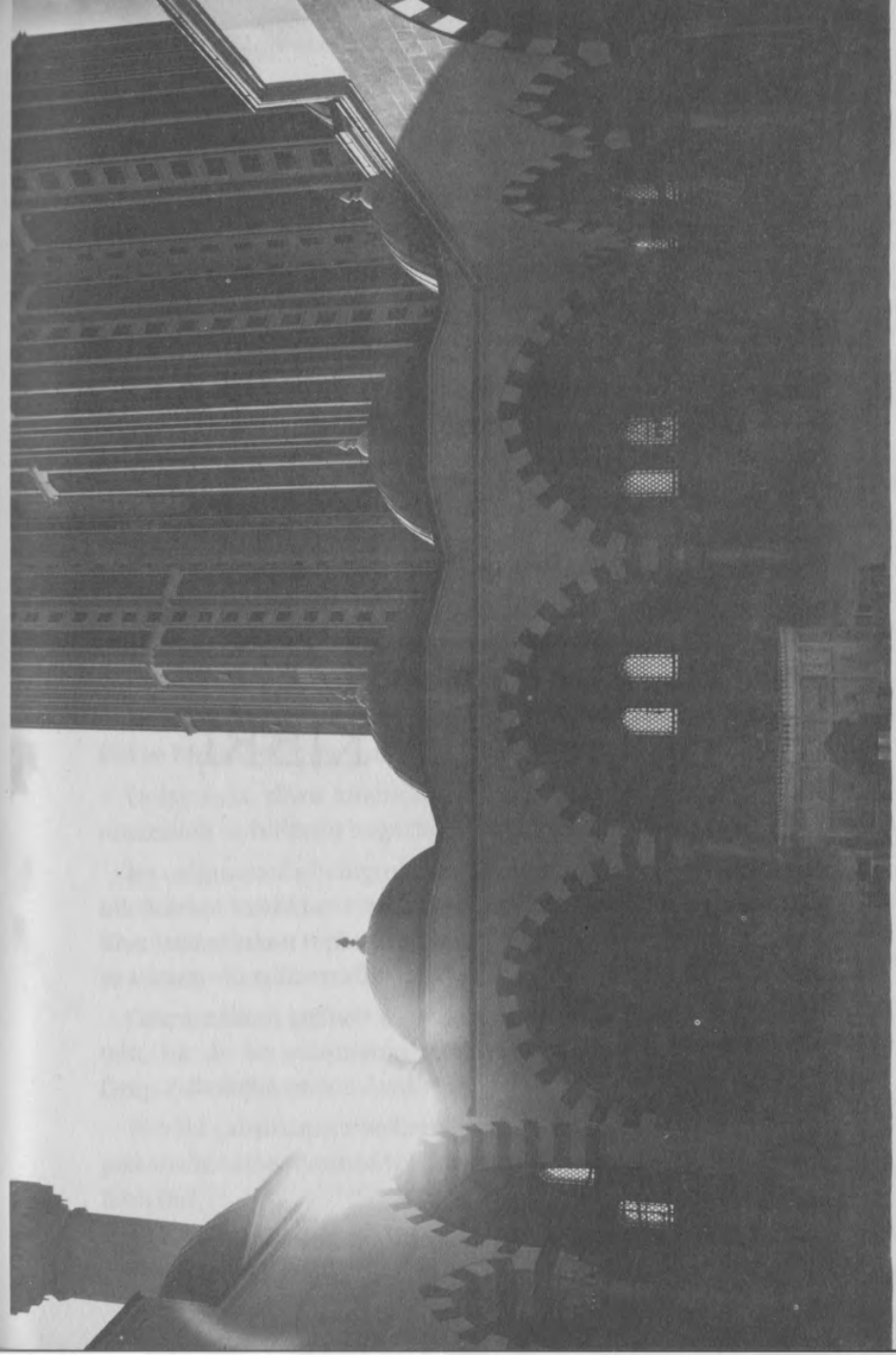
Recepivediklik, bunca kabulünün ve toplumu aynalamasının da gösterdiği gibi, toplum ruhsallığımızın önemli bir özelliği gibi görünüyor ve yazdıkça, nasılsa daha sık değiniriz. Şimdilik bu yazı mevzua bir giriş olsun.

Şununla bitirelim: Orta sınıfın iptali eğer *eşitlikçi bir toplum* adına olmayacaksa tiranlık için uygun topraktır. Vasat, muktediri ve yönetileni aynı ülküde bu iptalle birleştiriyor.

Her sabah uyandığımız hikâye de bu değil mi?

Bağımsız, 15-21 Şubat 2013

#direnlibido
"Haberci Yazılar"



GEÇMİŞİN
MUHTEŞEMLİĞİ –
BUGÜNÜN KIBRİ

Görünür olmak.

Eylediğinin, kurduğunun, söylediğinin karşındaki kişide bir tanıma-tanımama aralığını kat etmesine izin vermemek.

Bunun yerine, herkesi kendine maruz bırakmak.

FREUD: "AMERİKA BÜYÜK... BÜYÜK BİR HATA"

Freud'a Amerika seyahati sonrası fikri sorulduğunda rivayet odur ki "*Amerika büyük,*" der, söze bir es verir ve ekler: "*Büyük bir hata.*"

Kuramsal mirasından önemli payı bu 'büyük hata'nın aldığını ve Amerikan psikanaliz okullarınca bir politik maymuncuğa dönüştürüldüğünü biliyoruz.

Vamık Volkan'ın çalışmaları ve yazdıkları bu maymuncuk işlevinin önemli bir yönüdür. Mesela Türkler ve Yunanlılar: Çatışan Komşular kitabının vaazı; Türkler ve Eleniler birbirleriyle ilişkilerinde bilinçdışı olarak sakatlanmışlardır, sağlıklı bir komşuluk ilişkisi ve birlikte yaşama pratiği geliştiremezler.

Dolayısıyla, diyor kitabında Volkan, iyi ki Amerika var, yoksa maazallah birbirlerini boğazlardı bu iki halk.

Bu çalışmalarda belirgin tutum; Freud'un birey ruhsallığı ve klinik üzerine yazdıkları kimlik siyasetlerinin inşasında gani gani kötüye kullanılırken toplum ruhsallığı üzerine yazdıklarının nerdeyse sümen altı edilmesidir.

Görmezlikten gelinen çalışmaların başında Totem ve Tabu kitabı, bir de bu çalışmanın tamamlayıcısı gibi de okunabilecek Grup Psikolojisi ve Ben Analizi vardır.

Her iki çalışmanın neoliberalizmin yükseliş döneminde bizzat psikanaliz cemaatlerince yok sayılacak denli inkâra uğraması rastlantı mı?

Neoliberal ahlakın çekirdeğinin bireylikler inşa etmek ve top-

lumsal sistemin elini ideolojik olarak bununla yıkmak olduğu düşünöldüğünde... Tüm költür ve uygarlık hikâyesini ve günümüz toplumunu birbirine bağlayan bu iki çalışmanın gözden düşürölmesi kaçınılmazdı.

Bireyleştirilmiş grup kimlikleri inşasının yapaylığı da gösterilebilirdi, pekâlâ bu metinlerle.

Bu inkârın bir nedeni de; her iki metnin din ve kiliseye karşı olumsuz bakışı olsa gerek.

LİDER'İN TALEBİ: "BAKINIZ..."

Türkiye'nin yakın tarihinde, kardeşler arasından çıkmış bir liderin epey kısa bir zamanda nasıl toplumsal yasayı askıya alma ve kendi keyfiyetini her şeyin üstünde görme konumuna geldiğine maruz kaldık, kalıyoruz. Buradaki ruhsal dinamiği anlamak isteyenlere Freud'un kitle psikolojisi üzerine yazdıklarını önerelim.

Kısaca söylemek gerekirse, grubu oluşturan kişiler, benlik ölkülerinin yerine koydukları liderin hipnozuna kapılırlar ve kendi benliklerini, hipnoz sürecinde olduğu gibi, askıya alırlar. Sürecin etkin yönlendiricisi Lider'in sözödür: "Bakınız!" der, hipnozda olduğu gibi, bakışı talep eder ve boyun eğmenin tanınmasını ister.

ŞEF VE YÜCE MİLLETİ

Şu son on yılda toplum olarak fifti –fifti bölünmüş durumdayız ve hangi paydada olduğumuz fark etmiyor: hep birlikte bir şeye maruz kalıyoruz. Mevcut iktidar aygıtını ve toplumsal değişimi tanıyanların tanıma biçimleri de hipnoz tatsızlığında. Nasıl ki hipnozitöre, uyutucuya ancak tam teslimiyetle, kendi benliğini emanet etmekle hipnoz olunabiliyorsa... Belki de toplumun en edilgen ve başına ne geldiğine körleşmiş kesimi bu teslimiyete kapılmış yüzde elli.

Buna 'Şef ve yüce milleti diyalektiği' diyoruz. Sayıların büyüklü-

ğü ile yani kendini demokratik seçim zaferleriyle gerekçelendirip güçler ayrılığını yük gibi yaşamayı aynı bünyede taşımayla yüceleşmiş bir lider ve o liderin keyfiyetine – benliğine katılarak, teslim olarak yüceleşmiş bir toplum.

Sayıların gücü, nicelik, her şey için yeter ölçü olunca, nitelik ölçütleri çöküyor: bilim insanı ve akademiya gereksizleşiyor, yerini 'ideal kuşak' tornası olacak kurumlara özlem alıyor. Sanatın zaten epey önceden 'içine tükürülmüştü.' Estetik yüceliğin yerine ikame edilen bu güç oyununun sanatta karşılığı boyutsal aşırılık ve mekanikçilik, aynı anlama gelmek üzere ruhsuzluk oluyor. Gökdelenlerden yeni camilere, düşü kurulan çılgın projelerden geçmişi yâdetme çabalarına, hemen her hamlede bütünlük kaygısına yer vermeyen ve şöyle veya böyle var olan bütünlüğü de hiçleyen bir yarma, parçalama aşırılığı izleniyor.

Her şey maddi, görünür bir büyüklüğe kavuşsun, bununla yetinsin ve yetinilsin isteniyor.

GEÇMİŞTEKİ MUHTEŞEMLİĞE KETLENME

Kitlenin maruz kaldığı bu süreçte Lider'i belirleyen ise sıklıkla geçmişteki büyüklüğe, muhteşem zamanlara kitlenmiş bir ülküleştirmedir. Sağcı düşüncenin dönüşüm dönemlerinde, hemen hep böylesi bir ülküleştirmenin devreye girmesi bir kuraldır. Bunun en tipik örneği Nazilerin kendilerini III. Reich diye adlandırırken kökene I.Reich olarak Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nu yerleştirmeleriydi.

Bizde yeni sağ dönüşümün temeline Yeni-Osmanlıcılık ülküsünün yerleşmesi, bununla da desteklenen güçlü lider –güçlü millet imgesi yukarıda sözünü ettiğimiz kuralın bu topraklarda bir tarihi an olarak güncellenmesidir.

Yalnız bir ülkünün başına 'Neo'yu kondurunca mesele hallolmuyor.

Nasıl ki neoliberalizm Avrupa düşüncesinin mayasındaki liberal düşüncelerin iptaline dönüşmüşse, neo-osmanlılık da Osmanlı'da güzel olan ne varsa onun iptaline dönüşmek üzere...

Bakınız, İstanbul'un girişine bir gecede kondurulmuş gibi duran ve Mimar Sinan adını vererek Büyük Sinan'ın bu topraklara kattığı ne kadar güzellik varsa iptal eden cami...

Mimari, kuruluş dönemlerinin eserlerini üretir. Bu yönüyle ideolojik kötüye kullanıma maruz kalan sanatların da başında gelir. Estetik yüceliğin yerine eserde büyüklüğün ikame edilmesinin toplum ruhsallığındaki karşılığı muktedirin yönetilenlere boca ettiği kibri ve büyüklenmeci tutumudur. Mimaride dikeyliklerin, yarıkların devasallığı ile despotizm arasında dolaysız bağ vardır. Ki bu bağın arketipi; temellerinde nice kölenin, serfin bedeninin gömülü olduğu ve şimdilerde dünyanın harikaları olarak kabul edilen yapılardır. Mesela Mısır piramitleri...

Yeni sağın gücünün keyfini sürdüğü günlerde en azından bir temenniyi korumak lazım. Sonraki kuşakların, geriye baktıklarında umarız şunu deme şansları olacaktır: *"Büyük... Büyük bir hataymış. Çok şükür geçti gitti..."*

Bağımsız, 22-28 Şubat 2013

#direnlibido
“Haberci Yazılar”

DIKTATÖRÜN ÖFKESİ

Söyleşi: Can Uğur

Emine Erdoğan'a ABD gezisi sırasında İranlı Profesör Fathali M. Moghaddam tarafından demokratik rejimlerin diktatörlüğe nasıl dönüşebileceğinin anlatıldığı Yhe Psychology of Dictatorship (Diktatörlüğün Psikolojisi) kitabı hediye edildi. İranlı profesörün bu hediyesi kamuoyunda Türkiye'deki güncel duruma bir 'gönderme' olarak yorumlandı. Biz de bu durumu Tayyip Erdoğan'ın 'psikobi-yografisini' yazan, Bi'at ve Öfke kitabının yazarı psikiyatrist Cemal Dindar'la konuştuk.

Diktatörlüğün psikolojisi nasıl oluyor?

Dikta rejimleriyle yönetilen ülkelerde toplum ruhsallığının dinamiklerini soruyorsanız, bunun en has halinin sürü modeli olduğu söylenebilir. Başında Lider-Şef'in bulunduğu ve onun ket vuramaz tam güçlü yetkisinin aynı zamanda her türlü toplum sözleşmesini iptal eden keyfiyet olduğu halden söz ediyoruz. Diktatörlüğün, despotizmin, tiranlığın ruhsallığı dediğimizde en azından iki tür ruhsallıktan söz edebiliriz yani. Birincisi tiranın ruhsallığı, iki sürüdekilerin ruhsallığı. Bu iki tür ruhsallığı birbirine bağlayabilirsek, o zaman da başına despotizm belası musallat olmuş toplumların ruhsal yapısını kavrarız. Şef ile sürüdeki bireylerin ruhsallıklarını birbirine bağlayan bağla ilgili Freud'un temel modeli hipnoz. Bu modele göre, sürüdeki bireyler kendi benlerini deyim yerindeyse Şef'e emanet ederler... Hipnozda da öyle değil midir? Hipnozitör, yani uyutucu, sizden bakışınızı talep eder ve sonra telkinler gelir. Artık kendi beniyle hareket eden bir kişi olmaktan çıkar, hipnozitörün telkinleriyle hareket eden bir organizmaya dönüşürsünüz.

Şef bir ben ideali olarak sürüdeki her bireyin yücesi haline gelir ve tek tek bireyler bu Şef'in yüceliğinde birleşirler. Bu yücelikte donarlar. Mesela, Kenan Evren'in meydan konuşmalarından beri çok daha belirgin olarak sağın söylemine yerleşen "yüce millet", bizzat şefin yüceliğinden başka bir şey değildir ve gerçekte halkı

oluşturanların benlik yoksulluğu, yoksunluğuna işaret eder. Peki, tüm bunların bedeli nedir? Bunun bedeli de kendi beninin Şef'te temsilini bulan ben idealiyle işgali, iptalidir. Edindiğin ne varsa senin emeğinin, çabanın sonucu değil, şef'in lütfu olarak görülecek, üstelik bu kabul senin dünya görüşüne de yerleşecektir. İşte tüm sağcı, baskıcı ideolojilerin çekirdek ruhsal dinamiği yutulan bu zokadır.

Diktatörlüğün ruhsallığı derken, politik psikoloji diye pazara sunulan hemen her mal yukarıda andığımız tezin üzerini örtme hamlesidir. Bunu da geçerken söyleyelim.

Türkiye'deki siyasal iktidarın uygulamalarına ve söylemlerine baktığımızda 'diktatörlük psikolojisi'nden bahsedebilir miyiz?

Geçenlerde İstanbul'a da gelmişti, Juliet Mitchell. Kardeşler adında bir çalışması var, Türkçeye de çevrildi. Gerçi burada yaptığı konuşma bir tuhaftı, sosyalizm diye Anglosakson geleneğe uygun bir şekilde "insan insanın kurdudur" deyip liberalizm, feminizm diye "Ana yasası" anlattı. Anacıl olanı mevcut kültürde yasa koyuculuğa bağlamak kadar anti-feminist söylem azdır, herhalde. Kitabındaki bir tezi anayım: *Tiranlar, babalar arasından değil, kardeşler arasından çıkar*, diyor. Çok önemli ve çok yakın, kısa Türkiye tarihini açıklayıcı bence. Merhum Erbakan Hoca, baba olarak, hem de oğullarınca kelimenin tam anlamıyla düşürüldü. Yakın tarihimizin en belirleyici olgularından biridir. Sonraki iktidar, erk, bir kardeşler ittifakı olmadı, giderek kardeşlerden birinin reisleşmesiyle, Şefliğiyle özleşti.

Öfke Dili adlı kitabımda Tayyip Bey'in AKP'nin kuruluşundan beri yaptığı konuşmalardan yola çıkarak yeni-sağ zihniyeti çözümlemiştım. Bir şey, Freud'u da yaşasa tezlerini bu kadar çıplak doğruladığı için çok sevindirecek bir şey dikkatimi çekmişti.

Tayyip Bey nerede konuşma yapsa, "Bakınız..." diye sesleniyordu. Kitleden sürekli bakışını talep ediyordu. Büyük hipnozcludur. Tuhaf olan, bu hipnozitörlüğün soldan bile "büyük lider" nitelemesi alkışı alması.

Öte yandan, önümüzdeki dönem bu tiranlaşma eğilimlerinin artacağıının en önemli işareti yönetici cenahta kibrin artık tavan yapmış olması. Geçen bakan düzeyinde birinin açıklaması vardı: büyük bir kendini beğenmişlikle AKP'nin Türkiye'ye birkaç gömlek fazla geldiğinden filan bahsediyordu. Bunun yönetici kadroda baskın duygu olduğunu görmek zor değil. Yerli olmakla övünüyorlar, Amerikalı olmadıkları için üzülüyorlar.

Türkiye'de despotizmin dozunu belirleyecek iki toplumsal-ruhsal dinamik daha var. Biri savaş havasının Türkiye'ye yayılıp yayılmayacağı. Savaş, erkekliğin anacıl olan her şeyi askıya alması demektir. Öldürme, imha etme konusunda bir erkek sözleşmesidir. İkincisi de Kürt siyasetinin yeni sağla bir sahte birlik sözleşmesi yapmasıdır. Ki bu sözleşme bir önceki sözleşmenin, üstelik barış gibi güzel bir kavramla adlandırılmasıdır. Gerçekte bir savaş sözleşmesidir.

Sizin de Tayyip Erdoğan'ın çocukluğundan başlayarak onun kişilik analizini gerçekleştirdiğiniz bir kitabınız bulunuyor. Tayyip Erdoğan'ın bugünkü otoriter söylemlerini bu açıdan nasıl yorumluyorsunuz?

Goethe, şimdi hatırlayamadım bir yerde kırkını geçince nasıl da bir zamanlar hiç olumlamadığı babasına benzemeye başladığından söz eder, buna şaşırır. Tayyip Bey, kendisi bu anıyı kamuyla paylaştığı için anmamızda herhangi bir ahlaki sorun yok; çocuk yaşta babasınca nasıl tavana asıldığını ve dayısınca kurtarıldığını anlatır. Ruşen Çakır ve Fehmi Çalmuk'un Metis'ten yıllar önce çıkan ortak kitaplarında var. Sözünü ettiğiniz çalışma-

da, *Bi'at ve Öfke*'de çözümledim. Babasını üzdüğü zaman Reis Kaptan'ın ayakkabılarını öptüğünü aktarıyorlar. Sahi o kitap niye basılmıyor? Okunmuyor mu? Goethe'nin deha içeren sezgisine ve ruhsallık alanında bildiklerime güvenerek şunu diyebilirim: Türkiye, Tayyip Bey'in ve partisinin evine ve bizler de o evin yaramaz çocukları kurgusuna yerleştikçe despotizm dozu artmaya devam edecek. Bir de şu baba ve dayı ikiliği önemli. İtiraz edeni tavandan indirecek dayı, yani anacıl damar da belli değil. Vahim olan bu.

Türkiye'deki muhafazakâr-sağ söylemin psikolojik olarak baskıcı otoriter yönelimle bağı var mı sizce?

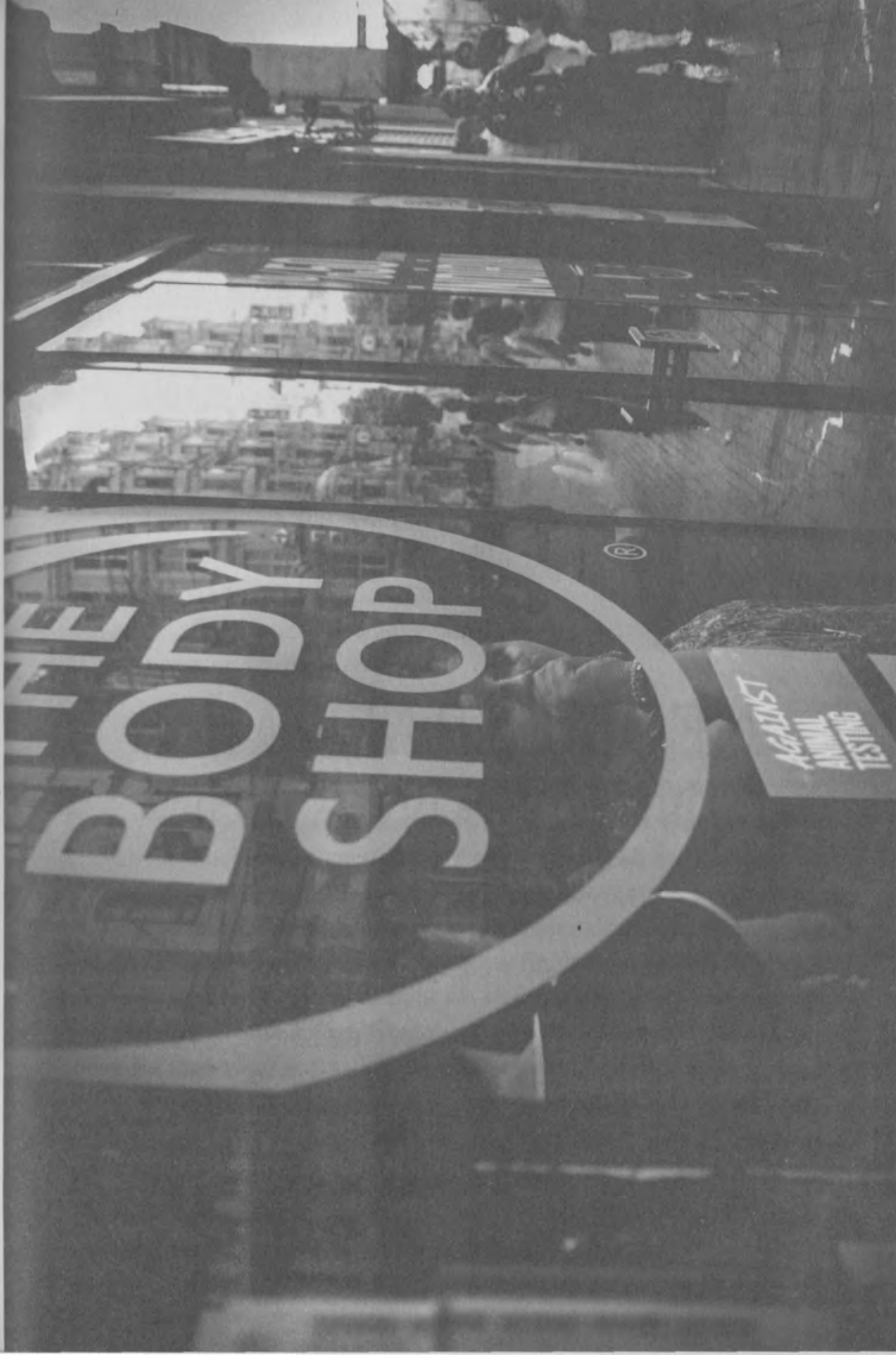
Yalnız Türkiye'de değil tüm dünyada dün ya da bugün sağcılık otorite kabulüne dayanır zaten. Bana sorarsanız sağcılık ve solculuk arasındaki fark, kendini nasıl nitelediğiyle ya da adı sağ ya da sol çağrışım taşıyan bir partiden olmakla ilgili değil. Kendimize ve dünyaya karşı tuttuğumuz yolun iki ana ruhsal dinamiği vardır. Kardeşler ekseni, ebeveyn-çocuk ekseni. Solculuğun ve sağcılığın ruhsallık yönünden tarifleri de basitçe yapılır, bu dinamiklere göre. Solculuk, kardeşler birliği ve sevgi yoluyla bu dünyayı daha yaşanılır bir dünya eyleme çabasının adıdır. Sağcılık da mevcut dünyadan memnun olma ve ondan pay almak için babaya yaranma çabasıdır.

Böyle bakınca, kimin kimi nasıl etiketlediği de önemli olmaz. Solda olduğunu düşündüğünüz nice kıdemli solcu bu nazarla sağcı, sağda olduğu düşünülen nice kişilik de yine aynı nazarla solcudur.

Mitchell'in tezini hatırlarsak; kardeşliği ilke edinen soldan devşirilmiş söylem ve yöntemleri kullanarak muktedir olmuş ve sonra bunun keyfini Şeflikle sürenler ise, işte onlara bu topraklarda binlerce yıldır nemrutlaşmış, firavunlaşmış diyoruz. Kardeşliği tiranlığa tahvil ettikleri için.

Bu söylem ve yöntemleri yeni sağın hizmetine sunan solculara da kim ne derse desin. Gayrı pek önemi kalmamıştır. İşlevleri bitmiştir, çünkü.

BirGün Pazar Eki, 26 Mayıs 2013



THE BODY SHOP

AGAINST
ANIMAL
TESTING

NEOLİBERALİZMİN İNSAN ANLAYIŞI ÜZERİNE

TAPINAK-PAZAR

DİYALEKTİĞİNDE YAZGI HALLERİ

Sümer'de sahne var mıydı? Tabletler çözüldüğünce ve bildiğimizce yoktu. Olması da beklenebilir mi? Düşünme eyleminin mitostan kopmadığı yerde sahne büyüünün ve büyücünündür. Devamıyla; dinsel söylemin baskın ülkü haline geldiği toplumlarda sahne yıkılır. Teokratik sitemlerin tiyatro düşmanlığı, şöyle veya böyle, dini ülküsel bir araç haline getirmiş olan her siyasal grubun yapısına eter gibi sinmiştir.

TAHİL AMBARLARI VE İMAM HATİPLER

Bir kitabı analım: *Tarih Sümer'de Başlar*. Tarihi kendi bütünlüğü içinde kavrayacak her zihnin başucu kitabı olacak değerdedir, Samuel Noah Kramer'in bu yapıtı. Sahne, Sümer'de yaratılmış olan hemen her şeyin yarattığı uygarlık dertlerinin karşısına kurulur. Sümer'de yaratılanlar nedir? İlk tapınak merkezli şehirdir ve tapınak, üçlü evren inancının geçiş figürüdür. Küçük evren-topluluk ile büyük evren-tanrılar katını bağlayan ve temsil eden orta-evrendir, tapınak. Yazgıyı elinde tutandır. Orada dua edilir. Orada tahıl ambarları vardır. Orada yazı saklanır.

Tapınakla ülküsel bağıni kuran varsıllığın bugün de sorgulanmasının güçlüğüünün kökeni derindir. Çünkü tarımcı uygarlığın çekirdeğinde büyük çoğunluğun sorgulamayı aklına bile getiremeyeceği ve tapınakta kurulu o tahıl ambarları vardır. Bu ülküyle işini gören muktedir, ister dünyevi ister uhrevi bir güç karşısında

kendinin biat etmişliğini, büyük kalabalıklardan biat talebinin gerekçesi haline getirir.

Yazı, bu ülkünün teminatıdır. Özellikle de kutsal metin. Tarihte, bildiğimizce, ilk yazarlar rahiplerdi. Türkiye’de sağın Arapça ile ilgili inadında İslamiyet’i de önceleyen bu ülküsel çekirdek saklıdır. Gücün söz konusu ülküce ve günümüz rahip-kâtiplerinin militanlığında belli bir zümrede toplanmasının düzeneğinden söz ediyoruz. Böyle bakıldığında, Yirminci Yüzyıl’ın ilk yarısında önce CHP içindeki sağ kanadın sonra sağ partilerin büyük baskısıyla sayıları hızla artan imam-hatiplerin yerine getirdikleri işlev daha iyi anlaşılacaktır. İmam-hatiplerin yükselişi ve başarısı, köy enstitülerinin düşürülmesinin öteki yüzüdür.

Köy enstitülerine sağın saldırısının temel deyişi olan ‘gominist yuvası’ nitelemesinin bir yüzü dönemin iki kutuplu dünyasına uygun bir şekilde buralardan ortaklaşmacı fikirleri savunanların çıkması ise, diğer yüzü de tapınağın tekelindeki kader söyleminin, insanların ellerindeki yazgıya evrilmesiydi. İnsanlar, dünyayı, başka bir âlemin gölgesi olmaktan çıkartıp kendi hayat sahnelerini kurmaya niyetlendiler. Yukarıda sözün ettiğimiz çarka büyük bir itirazdı ve bu itirazın nasıl bir baskıyla ezildiğini biliyoruz.

KADER-KELAM-TRAGEDYA

Bir de insan ruhsallığında derin bir etkiye sahip teslimiyet koşullu kader inancını Sümer’de buluyoruz. İnsan, tanrıların hizmetçisi olarak yaratılıyor ve ona ‘kaderi kararlaştırılmış olan’ deniliyor. Sümer mitolojisinde “*yaratmak, adını anmaktır.*” Tanrılar, bir şeyi yaratmak istediklerinde adını anıyorlar. Bununla Eski Ahit’teki, “*Başlangıçta kelam vardı*” sözünün kökensel birliğini iddia etmek hiç de güç olmasa gerek.

Batı uygarlık anlatısı tüm kibriyle her şeyi kendiyle başlatma eğilimini taşısa da, bu birikim Troya’dan Eski Yunan’a aktı. Eski Yunan’ın da birbirleriyle mücadele içindeki şehirlerden oluştu-

ğunu biliyoruz. Dünyayı ve hayatı yine dünyayla açıklama gayreti baş gösteriyor ve inanç evreni ile bilgi evreni görece ayrılıyor. Felsefe, bilgi sevgisi yeşeriyor ve ilk ilke araştırması bu dünyadaki gözlemlerle yürütülüyor.

Bu felsefi araştırmanın yanında, kanımca en az bunun kadar önemli bir sıçrama oluyor; pazarla birlikte tapınağın karşısında dünyevi sahne ortaya çıkıyor. Yazgı yine anahtar kavramdır. İnsan, yazgısını Tanrılar katından kopartıp dünyaya bağlamak istediğinde, trajedisi de başlıyor ve derman olarak sahneyi devreye sokuyor. Öncesini, yani tanrılarla aşık atma sürecini, ölümsüzlük sevdasını biliyoruz. Gılgamış vakası. Semptomu, olağandan bir sapma, dahası bastırılmış olanın geri dönüşü olarak görebilsek, tragedya, eski Yunan'da en belirgin semptomdur. Mesele de yeni yazgı yorumunun getirdiği duygusal yükün rahatlatılmasıdır.

Sahne ile gündelik hayat arasındaki sınırın en net ihlali de yine yazgı duygusu ile olur. Seyirci, yazgıdan, yani mesela Ödipus'un babasını öldürüp annesiyle birlikte olacağından ve sonunda bu talihsizliğin cezası olarak gözlerine mil çekip Tebe'yi terk edeceğinden daha tragedyanın başında haberdardır. Kehanet gerçekleşecek ve bunun bedeli ödenecektir. Ödenmiş bedel de her bir seyirciyi edilgenlikten kurtaracak ve katarsise, duygusal bir boşalma ulaştıracaktır. Sınıflı bir toplumda, özgür insanlar ve kölelerin dünyasında yaratılmış eşitsizlikle, tanrısal adaletten, yani tapınaktan görece uzağa, agoraya düşmüş olan insan, ilahi yazgıya, günahın cezasına şahitlik ederek o yazgıyı şimdi ve burada onarmaya çalışacaktır.

Zaten büyük itiraz da bunadır: ilahi olanın şimdi ve burada sahnelenip çözüme kavuşturulmasına, dünyevileştirilmesine...

SHAKESPEARE'DEN PSİKIYATRIYE

Shakespeare tragedyalarında bunun askıda kaldığını, eski Yunan tragedyaları denli katartik tamamlanma yaratmadığını bi-

liyoruz. İlginç olan bilgilerden biri 16.Yüzyıl'ın sonlarına değin İngiltere'de tiyatro gösterilerinin kilise avlularında yapılıyor olmasıdır. İlk tiyatro 1576'da Londra'nın Shoreditch mahallesinde kurulur. Gerçekte bu mahalle batakhaneleriyle ünlüdür. Sanki tarih tekerrür etmektedir ve kiliseden bu kopuş aynı zamanda Shakespeare'in de habercisi olur.

Belki de bu kopuşla ve gelecekteki emek bölüşümünün karmaşıklığının bir habercisi olarak Shakespeare tragedyalarında gerilim tamamen çözülmez. Bu tragedyaların önemli semptomatik özelliklerinden biri budur. Hatta, bizim için ilginç olan noktalardan biri, bu çözülmemişliğin şimdilerde tanı kategorileri olarak kullandığımız birçok semptom gurubuyla havada kalmasıdır. Kral Lear'de bunama, Hamlet'te psikotik bir tablo, Othello'da takıntılar... Hayat sanatı taklit eder özdeyişinin yetkin bir örneği gibidir, söz konusu olan.

Nice sonra psikiyatri kurumu oluşacak, kilise ve tragedyaya karşıtlığını tuhaf bir hamleyle askıya alacaktır: bu tablolarla tanı koyduğu kişileri yazgılarından sorumsuz addedecektir. Her bir tablo Ödipus'un körlüğü değerindedir.

Tragedya duygusunun ve sahnesinin günümüzde bunca acıya rağmen çökmüş olması ile psikiyatrinin kişilerin yazgılarını elinden alan bu işlevi arasında bir bağ olsa gerektir.

Shakespeare halk tiyatroları için oyunlarını kaleme alır. Oyunlar ayakta izlenir, bağırılır, çağırılır, oyun sırasında yer içilir. Antik tragedyalardaki koro geriye çekilmiş ve sanki halk koronun yerini almıştır. Sahne perdesizdir ve dışarıdan üstü açık bir kuyuya benzer. Deyim yerindeyse agora tiyatro salonuna, sahne de kendi içine kapatılmıştır. Hatta sevişme gibi, ölüm gibi sergilenmesi uygun olmayan işler için sahnenin dibinde perdeli bir bölüm vardır. Onun oyunlarında, metalar dünyasında evrensel metanın, altın veya paranın miktarının her türlü insani niteliği hiçleyeceği açıkça ilan edilir:

*Altının bu kadarı karayı ak, çirkini güzel,
Yanlışı doğru, soysuzu soylu, yaşlıyı genç,
Korkağı yiğit etmeye yeter de artar bile.
Niçin yaptınız bunu, tanrılar? Nedir zorunuz?
Bilmez olur musunuz ki bununla
Rahipleriniz, kullarınız elinizden alınabilir;
Sapasağlam insanlar ölüm döşeklerine serilebilir.
Bu sarı köle dinleri yıkar da, yapar da;
Cehennemliği cennetlik eder,
İğrenç cüzamlıları sevdirebilir insana;
Hırsızları başköşelere oturtup
Şanlar, şerefler, alkışlarla senatörler arasına sokar...*

...

*Haydi, git, adı batası çamur!
Sen bütün insanlığın ortak orospusu seni!
Sen değil misin millet sürülerini birbirine düşüren
Doğadaki yerine sokayım yeniden seni!*

(Çeviri: S. Eyüboğlu)

Shakespeare'in huzursuz yaratıcılığı 16. Yüzyıl'ın derebeylikten kapitalizme geçiş dönemine denk düştü. Henüz kapitalizm deryası yaratıcı zihinleri boğmamıştı. Şimdi de *huzursuz kişilikler-yaratıcı zihinler dönemi* başlamış gibi görünüyor.

Günümüzde yazgı var mı ve sahne nerede? Bir sonraki yazıda tartışacağız.

Bağımsız, 19-25 Nisan 2013

ALIŞ VERİŞ MERKEZLERİ: NEOLİBERAL SAHNELER

Shakespeare'in *Atinalı Timon*'da altın külçelerinin sınırsız gücü için yazdıkları, günümüzde özellikle iki para birimine aktarılmış durumda. Amerikan doları ve avro.

Anadolu'da birçok şehirde mevcut moral değerlerin dışına savrulan ve grup içinde seilmeyenlerin düşkünlüğünü belirtmek için "Amerikan çocuğu" nitelemesi yapıldı. Dolar zengini olmak da, türedi zenginliğin bir diğer adı gibidir ve hiç de olumlu bir moral norma işaret etmezdi. Özalizme kadar.

SAKATLANMIŞ DUYARLILIK

Böylesi kişilerin nicel ayrımlar dışında hemen her şeye selamsızlığı, doğayla ve diğer insanlarla ilişkilerdeki nitel öğelere duyarsızlıkları hor görülürdü. Sonra hor görülen ne kadar şey varsa, olumlanmasa bile sessizlikle karşılanır oldu. İnsan insanın kurdudur, sözüyle özetlenen liberal vandallık olağanlaştı ve duyarlılık alanı, sakatlanmış haliyle yakın dostlukların ve ailenin alanına hapsedildi.

Toplumsal ilişkilerin ana belirleyicisi, şeylerin değeri olmaya başladığında mala tapınma, ya da daha klasik deyişle meta fetişizmi de başlar. Bunun doruk noktası da paranın arzu-yasak ilişkisindeki belirleyiciliğidir. Evrensel eşdeğer olarak para, varlığıyla kişinin ruhsal güçleriyle ulaşamayacağı keyfin asıl öznesi haline gelir. Kişi uyusa da, yastığının altına yatırdığı dolarlar bir öyküye ve nice vaa-de sahiptir. Döviz bürosunda satın alınmadan önce belki de binlerce kilometre tepmişlerdir ve bir turistin cüzdanında dünyayı dolaş-

ma hayalini tatmışlardır, ya da yabancı bir pazarda dolaşıma girmiş bir tekstil ürününde toplanmış olan nice konfeksiyon işçisinin iyi bir hayat beklentisini sömürmüştür, hatta, belki de az önce bir seks işçisi o döviz bürosuna bedeninin bedeli olarak teslim etmiştir. Ve aynı dolarlar, geçmişindeki aynı günahları veya arzu doyumlarını yastığa başını koymuş yeni sahibine de vaat etmektedir.

İnsanların parayla yaşadıkları macera, ruhsallık alanında sıklıkla iki yaşındaki çocuğun dışkıyla kurduğu bağa (tutma-boşaltma), benzetilir. Alış-veriş merkezleri... Hem oburcasına yeme, hem de sahip olduğun parayı, hep umduğundan daha fazla harcamayı birleştirmesiyle belki de bu erken dönemlerde ebeveynle girilen mücadeleye büyük bir kitleyi ruhsal olarak gerileten sahne işlevi de görüyorlar.

ŞAİRLER, ÇOCUKLAR, KADINLAR

Lucien Goldmann, henüz neoliberalizmin yerleşmediği ve ortaklaşmacı yaşam umudunun bu denli sindirilmediği dönemlerde duyarlılığı ayakta tutan gruplardan umutla söz ediyor: *"Bu ögelere karşı duyarlı olma gitgide 'şairler, çocuklar ve kadınlar'ın, yani iktisadi yaşamın dışında olan bireylerin ayrıcalığı haline geldi."*

Neoliberal dönemde her üç grubun da tüketim zincirine güçlü bir şekilde dâhil edildiğini görüyoruz.

Çocuklar mevcut eğitim sistemleriyle; popüler kültürle, mesele animasyonlarla pompalanan oyuncak sektörüyle, özel okullarla, gelecekteki başarılarla şimdiden ehil olup olmadıklarının ölçüldüğü testlerle, kalem ve kâğıdın sınırını aşan okul masraflarıyla, sınav ve kurs sistemiyle çoktan bu duyarlılığın dışına çıkartılmış durumdadılar.

Çocukların yeme-içme alışkanlıklarının popüler kültürle nasıl biçimlendiğine, hatta kısıktıldığına dair evrensel yürürlüğü olan örneklerden biri animasyon karakterlerinin oyuncaklarının dağıtıl-

dığı hamburger salonlarıdır.

Bu arada, kadınlar, belki de Goldmann'ın sözünü ettiği iktisadi yaşama geç eklemlenme sebebiyle yukarıda sözünü ettiğimiz duyarsızlaştırma sürecinin en iştahlı destekçileri haline gelmiş, getirilmiş durumdalar. Özellikle emekçi ailelerinde bu dinamik daha belirgin. Şehrin vaat ettiği yaşamaya dahil olma yanılsamasının üretildiği mekanlar *a-ve-meler*.

Gereksinimden, daha doğrusu kullanım değerinden kopartılmış ve tüketerek varlaşma dinamiğine bağlanmış alışverişin, devasa alışveriş merkezlerinde neredeyse kendi ritüellerini yarattığını ve bir keyif alanı haline geldiğini görüyoruz. Yeni kurulanların, eski yaşama alışkanlıklarına saldırarak yerleşmeleri, şehrin sembolü olan mekânları yutmaları bu yanıyla, bir keyif imalatının da devrede olduğunu gösteriyor.

Mesela en son Emek Sineması böyle bir örnekti. Bu dönüşüme karşı direnmeyi bir nostalji savunmasına dönüştürmek de tuhaf bir şekilde dönüşümün gücünü pekiştirmeye yarıyor. 'Yeni hayat'ın birçok nimetine itirazsız, dahası özellikle popüler kültürün üreticileri olarak bu keyif imalatına yeğin desteği olan orta sınıfın talebi ile salonun birebir ölçüleriyle başka bir kata taşınmasına dair çözüm uyumludur. Niye mi?

Çünkü orta sınıf da başka bir hayat düşünüyorsa bir fanteziye dönüştürüp paket ederek kendi ruhsallığında başka bir kata taşımış gibi görünüyor.

Yine alışveriş merkezlerinin, yani postmodern agoraların popüler kültürün en önemli sergilenme ve tüketim alanları olduğunu da biliyoruz.

Önemli semptomatik değişimlerden biri de şu; neoliberal döneme değinsahne asılken, şimdi oyuncunun yerini kompakt disklerle, dvdlerle, afişlerle, mağazalardan dışarıya sızan müzikle bizzat metalar almış durumda.

Daha da manidar olanı ise şu: Dükkânların kapılarının açıldığı meydanda sürekli yemek ve içmeye, bir de söze ayarlı seyirci yer alıyor. Antik tragedya'nın ters yüz edilmiş halini yaşıyoruz ve şimdiye değin söylediklerimiz için anahtar değişim gerçekleşmiş oluyor. Tragedya, popüler kültür vasıtasıyla anti-tragedyaya, yazgı; meta fetişizminin, metaların insanları seyreylediği bir sahneyi yaratmasıyla birlikte insanın değil paranın yazgısına dönüşüyor.

Böylece, bizler kendi yazgılarımızdan çok hiç hisse senedimiz bulunmasa bile borsanın, cebimizde hiç döviz bulunmasa bile doların, avronun yazgısını merak ederken kendimizi buluyoruz.

Şairlerden ise Goldmann kadar umutlu olmaya hiç gerek yok. Bakınız, reklamcılık.

PSİKİYATRİ SAHNEDE...

Burada, Goldmann'ın anmadığı, fakat Shakespeare tragedyalarında, tragedyanın havada kalmasının sorumluluğunu bir şekilde boyunlarına yıktığı bir başka karakteri anmakta yarar var. Psikiyatriye maruz kalanlar. Akıl hastalığıyla damgalananlar. Onlar özne olarak hala iktisadi yaşamın dışındalar ve bunun bedelini, mevcut iktisadın önemli kalemlerinden olan ilaç sanayinin nesneleri olarak ödüyorlar. Meğer ki mevcut psikiyatri bilgisinde akıl hastalığının en önemli kriterlerinden biri toplumsal ve mesleki işlevselliğin bozulması ise, ilaçların bu toplumsal uyumu, işlevi hemen hiç dert etmeden ve minimuma çekerek yeniden biçimlendirmesi bir yana, metafor epey çirkin... Üretim ilişkilerinden kovulmuş olanların damarlarında, kapitalizmin silahtan sonra bildiğimce en karlı kalemlerinden ilacın, üretilen metanın dolaşması!

Shakespeare ile birlikte sözünü ettiğimiz sahnede sapma, yani semptomatik olan şeydu: yazgı ile sahnelenen arasına görece bir mesafe girmişti. Bu mesafenin kapanmadığını, giderek açıldığını biliyoruz. Shakespeare'in bu katartik etkide ve tragedyada bıraktı-

ğı boşluk zamanla bizzat tragedyanın sonunu hazırladı. Trajik öge, yani yazgının tamamlanmışlığından gücünü alan sahne dağıldı. Yerini önce dramın sonra da özellikle sinema çağında melodramların aldığını görüyoruz. Üçüncü semptomatik dönüşüm budur ve popüler kültür tam da bu aşamada devreye girer.

Popüler kültürün bu işlevini başka bir yazıya ayıralım.

UMUT TEMRİNİ

Sümer'in Tanrılara hizmet etmek için yaratılmış ve '*kaderi kararlanmış insan*'ıyla yola çıktık. Sonra, yazgı kavramının antik yorumunu gördük ve bu yazgının derebeylikten kapitalizme geçiş sürecinde trajik yazgının katartik etkisinin havada kalışından geçip, modern agoralardaki alışveriş merkezlerinde, meta fetişizmiyle trajik sahnenin deyim yerindeyse çürüdüğünü ve sahne ile toplumsal yaşamın yer değiştirdiği yorumunu yaptık.

Alışveriş merkezlerinde sahnenin yerini kafeler ve restoranlar işgal etmişken ve insanlar, insan olduklarını, yani kendilikleriyle ve diğer insanlarla ilişkilerinde varolduklarını yeme-içme davranışından geçerek korumaya çalışırken, bu ilişkilerin yerine idame edilmiş metalar seyircilerin yerini almış durumdalar.

Yine de yazgı insanın vazgeçilmezidir. Çünkü insan, doğayı karşısına alan aşkınlığıyla trajik bir varlıktır. Ve bu tragedyanın özü, yine bilince aittir: öleceğimizi biliriz. Yalnız bireysel olarak da değil, bilimin kötümser bakışıyla tür olarak da bu dünyanın yerlisi kalamayacağız gibi.

Trajik sahne, başka bir hayatın olanaklarını sınamak için bir yerlerde hala kendini var kılıyor olmalı...

Umudumuz.

Bağımsız, 26 Nisan-2 Mayıs 2013

POPÜLER KÜLTÜR VE YENİ SOL: KEYİF HIRSIZLIĞI

Epeydir Marksçı düşünceye karşı yürütülen eleştirilerden biri: Beyaz yakalıların rolünü '*küçük burjuva*' kavramının belirsizliğine terk ettiği'dir. Yani ürettiğine yabancılaştırmadan daha çok özdeşleşme imkânına sahip olanların etkinliğini ihmalinden söz ediyoruz.

Doğruluk payı vardır ve ihmal edilen; neoliberalizmin ideolojik beslenme kanallarının başında gelir. Nasıl ki taşeronluk bir sermayedar için bulunmaz nimetse, 'iyi eğitilmiş'lerle kurduğu bağ da arzu ettiği kültürel sürecin garantörüdür. Sınıfların kitleye, yığına dönüştürülmesinde popüler kültür, tam da beyaz yakalıların kurulan olumlanma ve reddiye ilişkisinde, bu aralıktaki gerilimde üretilir. Reddetme de, reddetmenin şiddetine bağlı olmak kaydıyla, en az olumlama kadar, belki ondan daha çok bir pekiştirme işlevi üstlenir.

Beyaz yakalıları istihdam edecek, onlara artı-değerden olduğu kadar artı-keyiften pay bırakacak kadar sınıfı tanıma, hatta tüm toplumsal ülküyü bu sınıfın gereklerine göre biçimlendirmek bu tanımanın ilk hamlesi. Günümüzde özellikle nostalji duygusunun bu ideolojik manivelada rolüne tanık oluyoruz. Kendi keyif mekânlarının; sinema salonlarının, profiterol dükkânlarının savunucusu olanlar kadar ideolojik taşeronluğu temsil eden çok az grup olsa gerektir.

Sinema salonunun adının 'emek' olduğu da düşünüldüğünde...

Beyaz yakalıların bu kültürel taşeronluğun bedelini ağır ödemiştir. Tüm taşeronların başına ne gelmişse onun da başına o gel-

miştir: yoksulların öfke ve hasedinin nesnesi olmak. Recep İvedik filmlerinin yoksullarca bu denli sevilmesinin temelinde de bu olumsuz duygular vardır. Daha önceki bir Bağımsız yazımda çözümlediğim gibi, o filmlerde aşağılanan ne varsa beyaz yakalılarının üzerine konduğu artı-keyiftir.

Bu hikâyede aklananların ise sahneyi kuranlar olduğu kesindir.

“BOLŞEVİZM HAYALETİ...”

Türkiye son on yılda hızlandırılmış bir yarım yüzyıl yaşadı. Sözü-nü ettiğimiz ideolojik dönüşüm dünyada yeni bir şey değil ve siyasal iktisattan kültürel olana, sınıftan kimliklere kaçışın hikâyesi Avrupa solunda bir yüzyıllık tarihe sahip. Bir başlangıç tayin etmek gerekirse, 1917 diyebiliriz.

1917 ile birlikte Marksçı siyasetin merkezinin doğuya kaydığını Sovyet deneyimine dönüştüğünü biliyoruz. Bunun Avrupa’da bir tartışma yarattığını, fakat nihayet Stalin-Hitler özdeşleştirmesiyle birlikte Leninciliğin, dolayısıyla Marksçı tarih görüşünün ana kaldırıcılarından olan sınıf mücadelesi kavramının nasıl tasfiye edileceği tartışmasına dönüştüğü artık aşikâr. Bu tasfiyede psikanaliz özellikle Frankfurt Okulu’ndan günümüzün pop-düşünürü Zizek’e uzanan çizgide önemli işlev üstlendi. Frankfurt Okulu, nam-ı diğer eleştirel kuram, tam da Bolşevik Devrim’i izleyen yıllarda, asıl Birinci Savaş sonrasında Avrupa sosyalist hareketinin çöküşü ve faşizmin yükselişi ile birlikte Almanya’da ortaya çıktı. Eleştirel kuramın eleştirisini yönlendirdiği alan kapitalizmken, bu eleştiriye eşlik eden duygusal ton çekincesiz bir Sovyet karşıtlığıdır. Bu karşıtlık, giderek Marx’ın erken ve geç çalışmaları arasında bir tercih sorununa dönüşmüş, klasik Alman felsefesi ve psikanalizden beslenen bir bakışla Marx’ta Bolşevik Devrim’e evrilmiş olan ‘kötü’ yanı düzeltme gayretine girişilmiştir. Teorinin sınıfsal tonu yumuşatılırken, kültürel tonu şişirilmiştir.

Böylece ‘sınıfsal’ olanın yerine büyük bölümüyle ‘kültürel’ olan

ikamé edildi. Frankfurt Okulu'nun hemen her düşünürünün kuramsal çabasında ortak olan nokta, gündelik hayatın politikpatolojisini psikanaliz destekli bir kültür çözümlemesi ile açığa kavuştururken sınıf dinamiklerinden kaçıştır.

İlginç olan, Sovyetlerin kuruluşu döneminde belirginleşen psikanalizin bu ideolojik değerinin, yıkılışı döneminde ana resmine kavuşmasıdır. Psikanaliz destekli neoliberal politik psikoloji çalışmaları Balkanlar'da, Kafkasya'da, Ortadoğu'da kavim ilişkilerini psikanaliz kavramlarıyla çözümlemişler, psikanalizi siyasal iktisadın yerine ikame etmişler ve coğrafyaların şimdiki durumu göz önüne alındığında da kendi hesaplarına epey başarılı olmuşlardır.

Psikanalizin köşe başında bu kötüye kullanım için hazır bekliyor oluşunda bizzat psikanaliz bilgisinin doğasıyla ve bilgi kuruluşuyla ilgili sorunlar da olsa gerektir. Freud *Bir Yanılsamanın Geleceği*'nin ilk bölümünde adını anmadan Sovyet deneyimini bir tarafa bırakmaktan söz eder ve tuhaf bir şekilde gerekçelendirir bunu: "*Uzun bir geçmiş temeli olan kendi uygarlığımızın bize sağladığı malzemeyle*" bu deneyime bakmanın elverişsizliğinden dem vurur.

HALA BİR YAZGI VAR MI?

Sümer'in Tanrılara hizmet etmek için yaratılmış ve 'kaderi kararlanmış insan'ıyla yola çıkmıştık. Sonra, yazgı kavramının antik yorumunu gördük ve bu yazgının derebeylikten kapitalizme geçiş sürecinde trajik yazgının katartik etkisinin havada kalışından geçip, modern agoralardaki alışveriş merkezlerinde trajik sahnenin deyim yerindeyse çürüdüğünü ve sahne ile toplumsal yaşamın yer değiştirdiği yorumunu yaptık. Alışveriş merkezlerinde sahnenin yerini kafeler ve restoranlar işgal etmişken ve insanlar, insan olduklarını, yani kendilikleriyle ve diğer insanlarla ilişkilerinde var olduklarını yeme-içme davranışından geçerek korumaya çalışırken, bu ilişkilerle yer değiştirmiş metalar seyircilerin rolüne bürünmüş durumdalar.

Yine de yazgı insanın vazgeçilmezidir. Çünkü insan, doğayı aşkınılığıyla trajik bir varlıktır. Ve bu tragedyanın özü, yine bilince aittir: öleceğimizi biliriz. Yalnız bireysel olarak da değil, bilimin kötümser bakışıyla tür olarak da bu dünyanın yerlisi kalamayacağınız gibi. Trajik sahne bir yerlerde hala kendini var kılıyor olmalı. Popüler kültürün epey revaçta bir bilgi nesnesine dönüşmesi sözünü ettiğimiz yazgının serüveninde başka bir semptom olamaz mı?

TELEVİZYONUN İŞLEVİ

Popüler kültürün ana mecrası televizyon. Ve televizyon, büyük çoğunluğun akşamları karşısına geçip sıklıkla uyku ile uyanıklık arasında epey bir vakit geçirdiği araç. Hepsinden önemlisi evimizin içinde. Pazardan alıp bünyemize kattığımız bir araç. Ve sahneyi tam da bu uyku/uyanıklık aralığına, yani rüya ile çocuksu fantazma alanına kuruyor. Başlangıçta agoraya teslim olan tragedya, böylece toplumsal yaşam alanından kovuluyor.

Antik tragedyada sahne ödipusun sahnesiydi. O sahne yıkıldı. Küllerinden geriye, popüler kültür alanları kaldı. Üstelik inatçı bir biçimde. Tam da rüya ve fantezide olduğu gibi, içeriği hızla unutulabilir, fakat biçimi başka içeriklerle doldurulmak üzere hep bizimle. Böyle bakıldığında pop kültürün ikon ve ikonaları bu uçuculuğun asıl kurbanları... Çünkü özdeşleştikleri yaşam aralığının kalıcılığının tek koşulu onların yaşamlarının uçuculuğu. Egemen sinizmin devamlılığı ve antik tragedyalardan alınan katarsisin çarpık-güdük bir artığı olan artı-keyfin uykuya yatırılmışlara bahşedilmesi için kurban ediliyorlar. Böylece onların bilgisizliği, popüler kültür semptomunun hayatımızın bir parçası olmasının garantisi haline geliyor.

Yine de insan, her şeye rağmen, orada ve buradadır.

Bağımsız, 3-9 Mayıs 2013

#direnlibido
“Haberci Yazılar”



TAKSİM
HALKINDIR!

Keep
Calm
and
Erdoğan
bi sus lan

Keep
Calm
and
Erdoğan
bi sus lan

Keep
Calm
and
Erdoğan
bi sus lan

Keep
Calm
and
Erdoğan
bi sus lan

KENDİ YURDUNDA MÜLTECİ OLMAK

İnsanın duygusu bedeni ile ruhsallığı arasında en sağlam bağdır. Duygu, dile gelir, fakat önce beden diline dökülür ve ötekinin ayna tutmasıyla da tamamlanır.

Bir bebeğe gülümsersiniz. Bebek gülümser.

Bu yedi yaşında da yetmiş yaşında da böyledir; biriyle aranızda özel bir husumet yoksa gülümsemeniz veya başka bir jestiniz hemen hemen benzer bir şekilde aynalanır.

Söz öncesi ifade biçimlerinin büyük bölümünün türe özgülüğü; ağlamanın, gülmenin, sevincin, kederin neredeyse tüm insanlarda ortak ifadelerle dışavurulması... Tarihin tüm dönemlerinin izleri vardır o ifadelerde.

İnsanın sınırlarını görece belirlediği ve güven altına alabildiği yerleşim yerleri kurmaya başlayışının tarihi çok yenidir. Bilinen zamanın ancak bir buçuğu kadar bir süre. Daha öncesi başka tür-
lere yem olmamak için her anında korkunun, 'dövüş ya da kaç' ilkesinin egemen olduğu bir cangıldı, yeryüzü. Türün tarihinde bilinmeze düşmüş olan yüzde doksan sekiz buçukluk dönem ise her birimizin bedeninde ve aklımızın işleyişinde yaşıyor. Fizyolojimiz, tehlike anında hala 'dövüş ya da kaç' ilkesine göre çalışıyor ve ruhsallığımızda o cangılın gümbürtüsü duyuluyor. En çok da yüzümüzde, mimiklerimizde belki de...

YERSİZ YURTSUZLUK

İnsan ruhunun donduğu, bedeni ile ruhsallığı arasındaki bağın, yani duygulanım yetisinin kısıtlandığı bir hal olabilir mi?

Meslek pratiğimde mültecilerle görüşmeler yaptığım oluyor. Birçoğu Yakındoğu ve Afrika'dan.

İki ülkeden, Afganistan ve Irak'tan gelenlerin yüzlerindeki ifade diğerlerinden farklı. Belli ki, bir dönem yoğunlaşmış olan yurt özlemi, sonra o yurda bir öfkeye dönüşmüş ve nihayet Edward Said'in otobiyografisinin acı adıyla; 'yersiz yurtsuz'luk duygusu bir varoluş

halini almış.

Yersiz yurtsuzluk nedir? Bu soruyu, yurt kelimesinin bir zamanlar yaşama birimini, çadırı da karşıladığını düşünürsek yanıtlatabiliriz.

Psikiyatrik başvurusu olan tüm mültecilerde bu yurtsuzluğun ana belirtisi; *huzurlu bir uykunun yokluğu*. Çoğu kâbus içinde yaşıyor, uyuyor. Ama kastettiğim yalnızca bu değil; uyuyabileceğin bir yatağın, başını sokacağın bir damın olmaması da...

Edward Said'in tanıklığı buna dair duyguların kuşaklar boyu aktarıldığını da duyuruyor: "*Şimdi düşünüyorum da onun uymak için verdiği mücadeleye karşı kendi uykusuzluğum, annemden bana miras kalan son şey olsa gerekti...*"(Yersiz Yurtsuz, Edward Said, Çev. Aylin Ülçer, İletişim Yayınları)

YOLDAKİ ACI

'Olağan' psikiyatri pratiğimde hiç karşılaşmadığım bir deneyimle mültecilerde karşılaştım: Öykülerini anlatıyorlar. Ağır deneyimlerden... kayıplardan... söz ediyorlar. Ağlıyorlar. Fakat yüzlerinde neredeyse hiç mimik yok: sanki mermerden oyulmuş bir büstün iki gözünden su sızıyor. Onlar değil de sanki bir kavim ağlıyor ve tüm kavmin acısı bu bedene ağır geliyor, ancak donarak, taşlaşarak karşılayabiliyorlar bu acıyı.

Bir insanın, demek ki, yurtsuzluğu ile yüzündeki anlamın kaybı aynı yere düşüyor. Bu anlam kaybının bir anlam ağına teyellenip görece rahatlama yollarından biri ise 'çocukların geleceği' oluyor. Kimi, iki koluna yapışmış ve kollarını bırakmayan oğullarının bu bağımlılıklarını koltuk değneği yapmış kendine. Kimi, Meriç'ten geçerken nehre kaptırdıkları, çağcıl ilahlara kurban verdikleri kızlarından bir haber alma umuduyla ayakta... Ki sanki bu acı olmasa yarın gidip kendilerini Meriç'in suyuna bırakacaklar gibi...

Yoldaki acıların, kayıpların yola devam etme gerekçesi, yolun anlamı olması...

MADONNALAR ANJELİNALAR

Bir de Birleşmiş Milletler'in görüşme, onaylama, kabul etme sürecine girmiş olanlar var... Umut içindeler. Yine de umutsuzlar. "Afganistan diye bir ülkeyi Allah niye yarattı ki!" diye acıyla ağlar-ken sanki mevsimi şaşırmış ve yanlış yollara düşmüş göçmen kuş-lar gibiler.

Hem kaçak konumunda olup hem de bir ailesi olmayanlar; yani geçmişleri silinmiş ve gelecekleri elinden alınmış olanlar ise... Ruh-sallıkları en çok zorlanan ve dağılma duygusunu akıl-dışılıkla toplama-ya çalışanlar var aralarında. Ailesi, Amerika Bağdat'a girdiğinde katledilmiş. Kendisi de Ebu Garib zindanlarında, belki de gazetele-re düşen o iğrenç fotoğrafların çekildiği günlerde kalmış. Şimdi ise tek umudu: Madonna gelecek ve onu kurtaracak...

Ebu Garib çemberinin dünyayı dolaşan küresel plastik melek-le-re, madonnalara, anjelinajolilere bağlanmış bir umuda evrilmesi...

Kabil'den İstanbul'a, Bakü'den Şam'a, Tahran'dan Nijer'e değin büyük bir coğrafyaya dayatılmış delilikten başka ne anlamı olabi-lir ki, bunun!

KENDİ MÜLTECİLİĞİMİZ

Coğrafyanın belirliliğini, yurt olma, bizim olma niteliğini belir-leyen süreklilikler parçalanıyor. Sürekliliğin olmadığı yerde de en çok kardeşlik duygusu zedeleniyor. Bizzat liderlerin ilişkisinde daha dün olumlu duygularla yürüyen ilişkilerin, hiç de aşikâr olmayan nedenlerle düşmanlıkla donatılması yalnız dışarımızı değil içimizi de kararsızlaştırıyor.

Mültecilerin öykülerini dinlerken; onların hayatlarının, ruhsal-lıklarının, yurtlarının, yüzlerinin dağılmasının daha ince halleri-nin güncel yaşamımızda öncüllerini görmek ağır. Bu, onların acı-larını hafifsemek değil; yersiz yurtsuzluğa meyilli olmanın hepimi-zin hayatına ekilmeye çalışıldığına dair bir duygu. *Hayatın Filistin-*

lileştirilmesi; daha dün yıkılmaz dediğimiz surların karton kutularmış gibi dağılması, ya da durdurulamaz dediğimiz suların önüne bir iki günde barajlar inşa edilmesi ve ancak uyandığımızda fark edişimiz...

Nasıl ki Anadolu'dan göçenler bir zamanlar belli mahalleleri dolduruyorlardıysa, onlar da belli mahallelerde yaşıyorlar. Üst geçitlerde tedirgin bakışlarla açılmış çantaların başlarında, bodrumlarda karın tokluğuna çalıştıkları tekstil atölyelerinde, gündelikçilikte, şehrin meydanlarında, parklarında karşılaşacaksınız. İlk bakışta, sanki hayatınızın tamamen dışında birer eşyaya, sahnenin yabancılaştırma öğelerine dönüşecekler. Sonra...

Biraz dikkatli bakınca, kendi içinizde hayata ve yaşadığınız şehre, topraklara dair şişirilmiş güvenin altındaki tedirginliğin canlı temsilleriyle karşı karşıya olduğunuzu anlayacaksınız: Büyük muktedirlerin, fillerin kurduğu sahnede rolünüzü kaybettiğiniz gerçeğiyle...

Kendi mülteciliğinizle.

BİR SORU

Yurt ile yurttaşlık, coğrafya-beden ile toplum ruhsallığı arasındaki bağın tarifi belirsizleşti, belki de dondu.

Semptomu ise; şeytanın şeytanlığının unutturulmaya alışılması ve sürekli melekliğinden dem vurulmasıdır.

Bu mültecilik duygusunun tedirginliği yerine kardeşlik duygusunun yeğinliği olsaydı; coğrafyanın parçalanmışlığından nemalanan 'büyük projeler' ve onların yerli siyasi-dağıtım şirketleri bunca kabul görür müydü?

Soruyla bitirmek, bugünlerde, en hayırlısıdır: *"Madonna'yı bekleyenlerden misiniz?"*

Bağımsız, 1-7 Mart 2013

#direnlibido
"Haberci Yazılar"

TAKSİM DAYANIM



“KADININ BİR KİŞİ
OLARAK VAROLMASINDAN
FENA ÜRKÜYORLAR...”

Söyleşi: Gökçe Aytekin

Çokeşlilik erkeğin yaradılışına atfedilebilir mi?

İnsan davranışlarına dair fitrata, yaradılışa, doğaya atfın eğer beyinde bir tümör ya da başka bir hastalık yoksa hemen hep bir eşitsizliği gizlediğini düşünmekte bir beis görmüyorum.

Erkeğin yaradılışı gereği çok eşliliğe eğilimi olduğu savı da külli-yen böyle ideolojik bir savdır.

Yaşadığımız toplum, erkekteki erk'in de gösterdiği gibi binlerce yıllık katılaşmış davranış kipleri yaratmış olan ataerkil uygarlığın biçimlendirdiği bir sisteme dayanır. Cinsler arası ilişkiler de bu sistemin ürünüdür.

Bu tür tartışmalarda düşülen temel tuzak; diğer birçok türden farklı olarak insanda cinsellik ile üreme arasında dolaysız koşutluğun olmadığını görmemektir. Hatta cinselliğin büyük bölümü üremeyi karşısına alarak, doğum kontrol yöntemleri vesaire ile yapılır. Bunun yanında emek bölüşümünde kadının ilk üstlendiği iş nedir? Türün, yani çocuğun üretimi. Kadın bedeni ile yurt, toprak arasında kurulan eğretilmeler boşuna değildir. Yakın zamanda kadınlar kürtaj tartışmalarıyla öylesine cendereye alındılar ki en sonunda "*Bu benim bedenim*" çılgınları yükseldi.

Üresin'in kadınlara dair söylediklerinin anlamı...

Üresin ve benzerlerinin ürettiği söylemde bir yenilik yok. Sadece bu kadim erkek erkinin yeni koşullara uyarlanması ve tercümesi var. Bir zamanlar kadınlar ergenliğe girer girmez, doğurganlık yaşı başladığında evlendirilirdi. Hala da örnekleri var. Derebeylik döneminde özellikle erkek çocuk emek gücü, dahası 'canlı silah' demekti. Ta Turgut Bey'den beri sağda bir nüfus güzelleme, bugün 'üç çocuk... üç çocuk' diye meydanlarda kitlelere neredeyse emirler verilmesi boşuna mı?

Sibel Üresin de kendince bu talebi dile getiriyor. Cinselliğin, erosun, yaşama sevincinin kadınlar için erkek hükmünde anne-

lik rolüne indirgenmesinden söz ediyor. Bunun dinle imanla bir ilgisi olduğunu sanmıyorum. Başka örneklerden de bildiğimiz gibi daha çok yeni koşullar için dinin ideolojik kötüye kullanımıyla ilgisi var gibi.

Tarihte erkeğin çok eşliliğinin tek bir koşulu olsa gerek, kabileye mümkün olan en kısa zamanda en fazla çocuğun katılımı.

Cinselliğin erkeğin hükmünde, hatta onun talepleriyle koşulduğu hayatların kadınların dünyasında nasıl zulme dönüştüğünü, vajinismus, haz alamama sorunlarının yaygınlığını psikiyatrist olarak kendi meslek pratiğimden biliyorum.

Niye şimdilerde muhafazakâr çevrelerde bu tartışmalar yapılıyor olabilir?

Bizim gibi toplumlarda evliliklerde yaşanan sorunları kadınların boynuna yıkmak kadar acımasız çok az yargı olsa gerek. Belki ki, Üresin, seslendiği toplumun kayıvaldeliğine, hanım ağalığı rolüne girişmiş. Yaşam koçluğu, ister İslami ister seküler cenahta yapılsın bir de budur: Neoliberalizmin neden olduğu her türlü sorunu toplumsal sistemle bağından kopartıp insan tekinin beceriksizliği, doğasının kusuru, arsızlığı, yetersizliği olarak gerekçelendirmek.

Bu hikâyedeki kusur kadında, fazlalık, hep olduğu gibi, erkekte, bu anlatıya göre.

Ahlak sorunlarının kadın cinsiyle açıklanması...

Sorun, şöyle veya böyle, cebinizdeki paranın bir kâğıt parçası olmakla kalmayıp arzu küpünü de doldurmasıdır. Cebinize, kasalarınıza giren her dolar, avro, altın kapitalizmin bütün doyum vaatlerini de dolduruyor o kasalara.

Paçayı, kadınlara, “Hayır, erkek ister fakat sen isteme! İstersen de dayığı yersin...” diyerek kurtarmak da güç. Bunu anlamak için öyle diyalektik filan da düşünmeye gerek yok. Okullardaki örnek-

le; insan ölümlüdür. Sokrates insandır. O halde Sokrates de ölümlüdür. Uygularsak: İnsan arzulayan varlıktır. Kadın insandır. O halde kadın da arzulayan varlıktır.

Nerede kültür varsa, bu arzunun tanzimiyle varlaşır. Ensest yasağı, zina yasağı... Bu yasakların kadını bağlayan fakat erkeği bundan azade kılan kabulleri ahlakın soyağacını çürütür. Zira bu yasakların, kültürün çerçevesinin dağılmaması için önce erkeği bağlaması gerekir. Çünkü gücün, özellikle de örgütlü gücün sahibi odur.

Benim bu tartışmalardan ve onun dilinden anladığım ise, kadınlar muhafazakâr çevrelerde de eşlerini seçmeyi, seçtiği erkekle sevgili olmayı, aşkla sevişmeyi daha çok istiyorlar. İstedikleri zaman dünyaya çocuk getirmeyi de bu seçimin bütünü değil bir parçası olarak yaşamak istiyorlar. Bu durum, yukarıdaki tartışmalardan çıkan iyi haber.

Üresin ve arkadaşlarının temsilcisi olduğu siyasi-ideolojik yapı da kadını sadece türün devamlılığı için birlikte olmak dışında, ayrıca arzulayan bir cins olarak, yüzü, personası olan bir kişi olarak varlaşmasından fena ürküyor.

Bu ürküntü hepimizin hayrınadır.

**Bağımsız Dergisi'nin 17-23 Mayıs 2013, tarihli 17. Sayısında "Muhafazakâr Kadın da Aşkla Sevişmek İstiyor" başlığıyla yayınlanmıştı.*



YENİDEN
POLİTİK PSİKOLOJİNİN
CİNLERİ

YENİ OSMANLILIK VE TRAVMA: "BİR GÖNÜL MESELESİ"

'Yeni Osmanlılık'a ruhsallık alanından ideolojik besin taşıyanların pazarında bir zamandır iki temel tez çok satıyor.

Bunlardan biri; imparatorluğun dağılmasıyla hep birlikte ağır bir örselenme yaşadığımız kabulü.

İkincisi de, Cumhuriyet devrimlerinin Osmanlı'yı karşısına almasının kültürel devamlılığı kopardığı ve bir 'kültür travması'na yol açtığı tezi.

Bu ikincisi için de özellikle Dil Devrimi sorumlu tutuluyor. Yani başka dillerden geçmiş kelimelerin Türkçedeki karşılıklarının konuşma dilinde araştırılıp bulunması, derlenmesi ya da dilin kendi diyalektiğini dert ederek türetmeler yapılması nerdeyse tartışmasız kültürel örselenme örneği olarak veriliyor.

ATAÇ VE TANPINAR

Bu arada, bu oluşumların simge kişiliklerinden Nurullah Ataç adına, cumhuriyetin bu belirleyici kültür adamının yazılarına bir gönderme yapan bir metne en son ne zaman rastladınız? Yeni-sağın dayattığı sosyokültürel dönüşümün pratisyenleri için değil onların karşısına yerleşen sözün sahipleri için de soruyorum bu soruyu. Modernistlerin Ataç'ı unuttuğu bir kültürel ortamın varlığı, mevcut çözülmede bizzat o modernistlerin sorumluluk ve paylarının ne olduğunu da göstermiyor mu?

Ataç'ı unutmanın bir adım sonrası, yeni kuşakların Tanpınar'a selamsızlığıdır. Ataç ve Tanpınar arasındaki bağı, cumhuriyetin

estetikli kurma çabasındaki birliklerini silip her kuruluş döneminde olan aşırılıkları öne çıkararak yıkıcı bir şekilde toptan yok sayma girişimi... Siyasette olduğu gibi kültürel ortamda da olan bu.

Tanpınar ve Ataç'ın aynı oluşumun iki verimli belirleyeni olduklarını görmek için sigaralı fotoğraflarını yan yana koyup bakmak bile yeterlidir. Gördüğümüz o ki, Tanpınar da giderek akademik araştırmalar için bir figüre dönüşmek üzere.

DİL-DERİ-GÖNÜL

Dil, bedendir. Bunu en somut anlamıyla; yani aynanın karşısına geçip görüntümüzle buluştuğumuz andaki deneyimimizi de içeren bir hakikat olarak da yazıyorum.

Pop-psi'nin (popüler psikiyatri ve psikolojinin) sözel dil-beden dili ayırımına dayanan ve kültürün ruhsallık üzerindeki etkilerini araştırmada tartışılmaz doğru haline getirilen şu kabul: "Batılılar ruhsal zorlanmalarını sözel dille ifade ederken diğer halklar bedenleştirirler." Görünüşte doğrudur; bir İngiliz "Sıkılıyorum," derken bizde sıkıntının en bildik ifade biçimlerinden biri, diyelim ki, "Başım ağrıyor" dur.

Hemen, ruhsallık alanında Türkçe düşünüp Türkçe kuram geliştirecek, bilgi kuracak herkesin başucu kitaplarından olması gereken bir kaynağı açıyoruz: Divanü Lûgat'it-Türk'ü. Ağrı kelimesinin ilk biçimini agrı, agru olarak buluyoruz. Hem bugünkü anlamıyla, ağrı, hem de ağırlaşmak anlamında kullanıldığını görüyoruz. Kelimenin kökenindeki 'ag-'ın; "çıkmaq, belirlemek; aşmaq, yükselmek, ağmaq; değışmek, başkalaşmaq, bozulmaq, meyletmek, dönmek" anlamlarıyla da karşılaşyoruz.

'Baş' kelimesine gelince... Onda daha da bahtlıyız: Günümüzdeki kullanımının yanı sıra, tamamen bastırılmış başka bir anlamla karşılaşyoruz: yara.

Buradaki diyalektiği kavramak için bir başka terime de bakalım:

Gönül. Ya da Kaşgarlı'nın andığımız sözlüğünde ve Neşet Ertaş türkülerindeki sese daha yakın haliyle; köngül: 'gönül, kalp, yürek, anlayış' olarak karşılanmış.

Bu 'yüce' kavramın etimolojik kökeninin de tene, deriye yaslanması rastlantı mı? Kön, "at derisi veya gönü; ham deri, gön," anlamlarındadır. Olasılıkla, zaman içinde bozkırda insan-hayvan ruh birliğinin çökmesi ile kavram da hayvanların derisini ifade etmekle sınırlanmış, fakat bu arada başka bir şey daha olmuştur. Gömlek'e evrilen 'könglek' ile birlikte giyip çıkarabildiğimiz bir şeye dönüşmüştür. Kültürel deri desek mi, buna da?

Karac'oğlan şiirlerinde ve günümüz Karac'oğlan'ı Neşet Ertaş türkülerindeki gönül, özel olarak incelenmeyi bekliyor. Zira psikanalitik kuramın Ben(Ego)'ine Türkçede en iyi açıklayıcı karşılığın 'gönül'de olduğunu düşünüyorum. Bu tezi kuramsal bir çalışma için saklayalım.

TÜRKÇE DÜŞÜNMENİN İPTALİ

Bunları şunun için yazıyorum: dil devriminin bu topraklarda bir kültürel örselenmeye yol açtığına dair tezin, günümüzde hemen her ortamda tartışılmaz doğru haline getirilmesi ile yöntemli düşünme kaygısının, aynı anlama gelmek üzere aklın bastırılması arasında dolaysız bir bağ vardır.

Osmanlı'nın, o koşullarda ve imparatorluğun gerekleriyle anlaşılabilir olan dilindeki melezliğin imparatorluk dağıldıktan sonra terk edilmesini, abecenin de değiştirilerek bu ayrılmanın var ve görünür biçime kavuşturulmasını 'travma' olarak okumak, yalnız günceli değil tarihi de muktedirlerin gözüyle kavramanın şahıkasıdır. Sağcı düşüncenin ne olduğuna dair kilit vakalardan biridir.

İster toplumbilimci isterse ruhbilimci olsun, birisi bu tezlere yaslanarak cümle kurmaya başladığında başına birkaç şey geldiğini düşünmek yerinde olur. Öncelikle, istihdam edilmiştir. Yani

çağrılmıştır ve emeksizce doçent, profesör olma kapısı açılmıştır. Ya da, Batı'da bir Yakındoğu incelemeleri kürsüsünden acente-lik almıştır. Burada montaj yapmaktadır. Yahut da çok fazla çeviri metin okumuştur.

Bu son etken bir hayli önemli: akıl tutulmasının öyle görünüyorki belirleyicilerinden biri, az sayıdaki iyi örnekler bir yana, akla ziyane çevirilerdir. Kendi dilinde düşünmeyi ketleyen, imkânsız hale getiren ve nerdeyse kavramsal bütünlük sağlama konusunda hiçbir bunaltı hissetmeyen çeviriler! Bu emeksizliğin yarattığı yarılmayı aşmanın biricik yolu; yakın zamanda bu sorun aşılacakmış gibi görünmediğine ve ölçü iyice çöktüğüne göre, o metinleri kendi dillerinde okumak.

Sonra da kariyer planı da dâhil kısa vadeli herhangi bir şeye tahvil etmeden sabırla düşünmek ve Türkçede düşünceyi yeniden üretmek.

Hepsinin temeline de yurt ve yurttaş sevgisini yerleştirmek.

DADALOĞLU-DAVUTOĞLU

Neşet Ertaş'ı anmışken, onun bir şiirinde 'gönül delisi' olarak andığı babası Muharrem Usta'yı da analım. Nasıl analım? TRT Radyoları günlerinde 'Ay dost!...' diye her gün tüm Anadolu'yu kateden sesiyle, Avşar Bozlağıyla... Ve onun göğese ağın sesiyle ılgıya dönüşen bu Dadaloğlu şiirindeki ses ile Osmanlının dağılmasının bir toplumsal travma olduğu ve bir türlü atlatamadığımız tezini karşılaştıralım.

Ne demiş ve hala ne diyor Dadaloğlu:

*"Belimizde kılıcımız Kirmani
Taşı deler mızrağımın temreni
Hakkımızda devlet etmiş fermanı
Ferman padişahın dağlar bizimdir"*

Bu ses çok değil iki yüz yıl öncesindendir. 19. yüzyılda girişilen iskân politikalarına karşı isyan bildirisi ve Osmanlı hiç de yası tutulacak bir yere değil, tam karşıya yerleştirilir. Benim çocukluğumda, yetmişli yıllarda, oğlunun deyişiyile 'gönül delisi' Muharrem Ertaş'ın sesinden radyoların açılış nidalarından biri olmasının da bir manası olsa gerektir. *"Kalktı göç eyledi Avşar elleri..."*

"Toplumsal travma" teriminin ideolojik yüklemi ikilidir. Birincisi; hiç de türdeş olmayan bir grubu sanki türdeşmiş gibi kitle ya da toplum belirleniminde aynılaştırır. Mesela, günümüzde Davutoğlu ve ekibinin Türkiye'nin dış politikasına da maya olan Yeni Osmanlıcılık ülküsünü besleyen politik psikoloji tezleri böyle bir aynılaştırmadan yola çıkar ve Dadaloğlu'nun sesini de o aynılaştırmada eritir, çıղlığı suskunluğa dönüştürür.

Sahi, Osmanlı'nın dağılmasına, yasına ağıt düzen bir Anadolu türküsü duydunuz mu?

"MERHAMETSİZ PADİŞAHLAR ASKERİ..."

Başta andığımız Yeni-Osmanlıcı tezlere göre, Osmanlı'dan diğer halklar birer birer ayrılıp Ulus-devlet dönemine uygun bir şekilde kendi bağımsızlıklarını ilan ederken hep birlikte tarifsiz bir travmaya uğradık. Hatta yine bu tezlere göre, öyle bir benlik zedelenmesine uğradık ki, bu zedelenmeyi onarmak için büyülenme bir tutumla acı çekiyoruz. Çıkan karikatür şu: Osmanlı'nın benliğimize düşen gölgesi Türkiye Cumhuriyeti sınırlarına sığamayacak denli büyük ve hepimiz bunun acısıyla baş başa kalıyoruz... vesaire ...vesaire...

Soruya tekrar dönersek, Anadolu'da, Osmanlı'nın son dönemi ve dağılmasıyla ilgili, Osmanlı sevgisiyle yazılmış bir türkü duydunuz mu? Balkan Savaşları döneminde Balkanlardaki Türklerin acılarını, yurtlarından olmuşluklarını ayrı bir yerde tatalım. Fakat Anadolu'da yükselen ses, iskân edilmiş Dadaloğlu çocuklarının uzun savaşlar ve seferberlikler nedeniyle Osmanlı'ya ve muhte-

şem ecdada ilenmesidir. İşte daha az bilinen bir Yemen Türküsü:

*“Merhametsiz padişahlar askeri
On sene bekletiyorlar Hicaz’da
Genç iken kocaldım yitirdim yâri
Soyka Yemen yiğit koymadı bizde
Hiç mi merhamet yok Sultan Aziz’de.”*

Günümüzün Yeni-Osmanlıcılarının üç çocuk talebi ile Osmanlı’nın Anadolu’yu asker deposu olarak görmesi arasında bir bağ yok mu, dersiniz?

Bu kez mekân Sivastopol: *“Aman da padişahım izin ver bize
/İzin de vermez isen dök bizi denize...”*

Yine bir Yemen türküsündeki şu mısralar: *“Zenginimiz bedel verir / Askerimiz fakirdendir.”*

Müslüman olmayan halkların özellikle de ‘millet-i sadıka’ Ermenilerin ağıtları:

*Tuzsuz olur Arabistan fıstığı
Taştan imiş Ermeni’nin yastığı
Böyleymiş Osmanlı’nın dostluğu
Dini bir uğruna giden yiğitler
...
Ermeninin yoktur asla dermanı
Padişah’tan gelmiş kırım fermanı*

Türküler, ağıtlar yalan söylemez. Her ne kadar bugün ki söylem Ermeni kardeşlerimizin bu topraklardan tehcirini, Türk modernistlerinin omuzlarına yıkma konusunda nice iştahlı olsa da bu ağıt; sorumluya, Hamidiye alaylarına ve aşiret mekteplerine dolaysız işaret etmiyor mu!

Osmanlının son dönemi bizzat Osmanlı'dan yorulmuş halkların tarihi olarak da okunabilir. Cumhuriyet'in kuruluşu da hiç de öyle travma filan değil, ruhsallıkta bir soluk alma, yeni bir gönüle kavuşmadır. Tekrar şu belirlemeyle: ne gördüğünüz, nasıl –nereden-neyle baktığınıza göre de değişir.

FREUD, KAŞGARLI VE KARACOĞLANLAR

Mademki başta gönül dedik, Karacoğlan dedik, kendi alanımdan bir örnek vereyim.

Freud'un kuramında iki üçleme ağacın iki ana dalı gibidir. İlki bilinç-bilinçöncesi- bilinçdışı üçlemesi. İkincisi ise Türkçede yerleşmiş haliyle; Id-Ego-Superego. Almancaları: das Es, das Ich, das Über-Ich. Terimlerin Türkçe karşılıkları Freud'un Yas ve Melankoli makalesinde melankolik çekirdek için söylediği güzel ifadeyi ödünç alırsak Latincenin 'cenaze takımlarıyla donatılmış' değildir. Fakat Freud metinleri büyük bölümüyle İngilizceden çevrildiği için Türkçede kuram için bu cenaze töreni düzenlenip durur; halk olarak neredeyse hiç temas etmediğimiz ölü bir dile, Latinceye mahkûm ediliz. Terimlerin karşılığı: O, Ben ve Üstben'dir.

Böylece Freud'u şimdi Kaşgarlı'yla buluşturabiliriz:

Men, bugünkü biçimiyle, Ben. Ayrıca tek, tane anlamları var. Karac'oğlan'ı da çağıralım, 'benli dilber'li bir türkü için. Bu 'ben' ile böylece, gönül yine ten ile bir olsun.

Köngül-gönül varsa bir de tabi bunun ötekisi, köngüz var. Ruh-sallık için bir kitap konusudur köngül-köngüz karşıtlığı. Zira köngüz; gübre yığını, demek.

Bunları çalışacağız. Bu kadarla bile şunu diyebiliriz: dil devrimi, egemenlere ne yarattı ayrı konu, bu halkı kendi diliyle, Karacoğlan Türkçesi ile buluşturmuştur.

Bir de tabi modern şiirimizin Karac'oğlan'ı Cemal Süreya da gelsin bu buluşmaya. Ne derdi Cemal Süreya?

Günümüz saraylarının, konaklarının, rezidanslarının dilini konuşan Yeni-Osmanlıcılık lafazanlıklarına karşı, onun diyeceği söz bir denemesinin güzel adıyla bellidir:

“Türkçe bilen işi rast gider.”

Bağımsız, 5-11 Nisan 2013

YENİDEN POLİTİK PSİKOLOJİNİN CİNLERİ

"MR. DAVID WAS HERE..."

Petersburg'ta psikanaliz enstitüsünün içinde güzel bir *Freud ve Düşler Müzesi* var. Daha güzelinin İstanbul'da kurulması düşlerimden biri.

Üç yıl önce enstitünün başkanı ile tanışmış ve sohbet etmiştim.

Bir önceki Kasım, Dostoyevski'nin Beyaz Geceler'ini bugünle buluşturma gayretinde olan Siyah Günler adlı bir uzun öykü için tekrar yolum düştü şehre. Enstitüye de uğradım. Akıl Defteri dergisinde Freud'un Kurt Adam Vakası ile ilgili yazısını da yayınladığımız Profesör Reşetnikof yine güler yüzle karşıladı ve "*Mr. David was here,*" dedi. Yüzüne epey tuhaf bakmış olmalıyım ki, "*Mr. David... Profesör David...*" diye birkaç kez tekrarladı. Adı Davut olan meslektaşlarımı hatırlamaya çalıştım. Hiç kimse aklıma gelmedi. Profesörün yüzü, söylediği adı şıpınca hatırlamadığım için hayret ve hayal kırıklığı ile doldu. Neredeyse cehaletime üzülen bir ses tonuyla... "*Türk kökenli... Amerikalı... Profesör Volkan,*" dedi.

Ürün Dirier'in yaptığı ve Aktüel'de yayınlanan söyleşiye internetten rastlayınca o an geldi, aklıma.

'Öcalan'ın anne travması' başlığıyla ve "*Dünyaca ünlü çatışma uzmanı, politik psikolojinin duayeni Prof. Vamık Volkan ile "Terörist psikolojisi" üzerine konuştuk.*", spotuyla yayınlanmış söyleşi.

“ÇATIŞMA UZMANI”

Gerçek’i hep derinlerde bir yerde aranız ya, gerçek yüzeydedir ve biçime odaklanmak da verimlidir düsturu için güzel bir soru değil mi: *“Her yerde David de niye bizde Vamık? Üstelik D. kısaltması bile düşüyor, işte...”*

Profesör Reşetnikof, Vamık Bey’e hayrandı. Politik psikolojiye epey yeğin bir iştahla meraklı olduğu her halinden belli, onun tezlelerinden söz etti. O günden bende kalan ise bir İngilizce cümle: *“Mr. David was here...”* Aktüel’deki spotun dediği gibi... *“Çatışma uzmanı”* olarak.

Profesör’ün duvar yazılarından gelen o kalıp cümlesi... was here... Balkanlarda, Kafkaslarda, Ortadoğu’da birçok duvarda, görmeyi bilen için, okunur.

URFA’DAKİ PSİKİYATRİDEN MEKTUP TALEBİ

Vamık D. Volkan, politik psikolojinin kurucularındandır. Psikiyatri asistanlığım ve ilk uzmanlık yıllarımdan hatırladığım o ki; psikiyatri camiasında hayranlıkla temkinlilik arasında - buna Vamık ile David arasında da diyebiliriz- salınan, hemen hep ikircikli bir duyguyla karşılandı adı. İlk Elizabeth Zintl ile ortak yazdığı Kayıptan Sonra Yaşam kitabıyla tanıdım. Bu yazı için tekrar baktığımda, kitabın imzalı olduğunu gördüm: *“Bana Urfa’daki psikiyatri hakkındaki bilgi vermeniz ümidiyle...”* 4 Ekim 200 tarihli ve imza olarak sadece ‘Vamık’ yazmış.

O günü hatırladım; kendisi de Kıbrıs’lı olan Simavi Vahip Hocam yanyana fotoğrafımızı da çekmişti. Bu vesileyle Simavi Hocam’a selam eder o fotoğrafı istediğimi de Bağımsız dergisi aracılığıyla bildiririm.

Gabriele Ast ile birlikte yazdıkları Bilinçdışında Kardeşler ve Psikopatoloji’yi o arada okudum. Bu kitabın üzerinde bir ilaç firmasının *“Türk hekimlerine hizmetidir”* yazdığına göre, demek ki kitap-

çılardan almamışım. Her iki kitaptan da kuramsal olarak yararlandığımı ve yazarlarının emeğine hürmet duyduğumu da belirteyim.

Sonra "Türkler ve Yunanlılar-Çatışan Komşular" kitabı. Vamık D. Volkan'ın Norman Itzkowitz ile ortak çalışmaları. Bu kitabın bildiğim kadarıyla Türkçedeki tek eleştirisini kitabın yayınlanışından bir yıl sonra, 2003'te kaleme aldım ve incelemenin başlığı "Politik Psikolojinin Cinleri"ydi.

BAKİ SELAMLAR...

Vamık Bey'in Kayıptan Sonra Yaşam kitabını imzalarken bilgi almayı ümit ettiği 'Urfa'daki psikiyatri'den itiraz dolu bir selamdı o başlığın öyküsü. Aktarıyorum:

"Urfa'dan Antep'e yol alan bir otobüs. İki kişi sohbet ediyorlar. Tanışma faslından sonra Antepli olan: "Benim oğlanlardan birinin akli diğer çocuklara göre seyrek. Urfa'da Dergâha götürdüm. Birkaç gün sonra dönüp alacağım." diyor. Urfa'lı olan ise şunları söylüyor: "Benim karı da öyleydi. Vurup kırıyordu. Evde çocuklara kıymasın diye bıçakları saklıyordum. Şih'a, ziyarete götürdüm... En son doktor bir ilaç verdi. Öyle sessiz oturuyor, hiç değilse zararı yok..." En son bir tavsiye cümlesiyle sohbetin bu faslını noktılıyor: "Sen oğlunu doktora götür, onda cin değil psikoloji var..."

Türkler ve Yunanlılar-Çatışan Komşular üzerine, ana fikrini "düşmanlığın metafiziği" olarak çözümlediğim incelemeyle birlikte, kuramsal çalışmalarında kıymetli olan ne varsa politik psikoloji uğruna nasıl ziyan edildiğine dair yargım pekişti. Mr. David'den Türkiye'nin kritik dönemlerinde bitiveren söyleşileri dışında tek satır okumadım. Şimdi dönüp bakınca o söyleşilerden de kaçamamışım.

Bu on yıl içinde bir şey daha oldu, Vamık Bey'in yerli tilmizleri ortaya çıktı ve onunla çalışmış olmak kartvizit değeri taşımaya başladı. Türkiye'de acenteleri kuruldu.

Politik psikolojinin nasıl ideoloji yüklü bir alan olduğuna; psikanaliz ve tarih başta olmak üzere nasıl diğer disiplinleri kötüye kullanma ile inşa edildiğine dair gerekçelerimi gelecek haftaki Bağımsız yazımıza bırakalım ve duvarlarda yazılanlara tekrar dönelim...

'DUVARLAR'DA YAZANDIR...

Gerçek, yüzeydedir ve yüzey derindir' tezi, düz mantığa, ayırıp bölmeye, karşıtlıklar-düşmanlıklar kurup öylece bırakmaya alıştırılmış günümüz akli için anlaşılması en güç ilkelerdendir. Petersburg'da ona hayran başka bir profesörün dilinden dökülen ve evrensel duvar yazısı biçimi olan *"Mr. David was here..."*ı tamamlayan yankının bizzat Vamık Bey'den gelmesi rastlantı mı!.. Dirier'in andığımız söyleşisinde Vamık Bey, yeni kitabının adını duyuruyor: *"Divandaki Düşmanlar."*

Divan ve düşman.

Sigmund Freud mezarında ters dönmüştür.

Söyleşi Vamık Bey'in şu sözleriyle başlıyor:

"1977'de Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat, İsrail Parlamentosu'nu ziyaret etmiş ve İsrailliler ile Araplar arasında var olduğuna inandığı meşhur psikolojik "duvar"dan bahsetmişti. O zamandan bu yana uluslararası alanda yer alan pek çok "duvar"ı inceledim, dünya politikasının liderleriyle buluştum. Bu kitap bir yandan araştırma sonuçlarımı özetlerken, bir yandan da okuyucuya bu "duvarlar"ın üzerinde neler yazdığını görme fırsatı veriyor..."

Muhteşem değil mi!..

"Duvarların üzerinde ne yazdığını görme fırsatı..."

Biz o 'duvarlar' da ne yazdığını artık biliyoruz:

"Political psychology was here..."

VAKA SUNUMU: DÜŞMANLIĞIN METAFİZİĞİ

Öncelikle şu soruyu soralım: medyada bunca psikiyatrist ve psikoloğun (ki haklarını yemeyelim, onların günahı daha azdır bu işte) yaşama filozofu havasıyla arz-ı endam etmeleri size de tuhaf gelmiyor mu? Her birinin elinde 'doğru' yaşamının anahtarı var da sanki vakti değilmiş, o yüzden ser verip sır vermiyorlarmış gibi bir söylem, özünde nedir?

İdeolojidir.

Kural olarak bu neoliberal vaazın erdiği tez: *"Toplumsal sistemin bireylerin yaşamındaki belirleyiciliği, bir zamanlar 'işçiden esen yel'e kapılanların ileri sürdüğü gibi hiç de güçlü değildir. İnsanlar, ruhsal zorlanma yaşıyorlarsa nedeni, beyinlerindeki serotoninin vs. azlığı, yeterince zeki olmamaları, verilen fırsatları kullanmamaları, bunlar da değilse şanssızlıkları..."*

Holivud filmlerindeki o ünlü polis repliğini ihmal etmediklerini de söylemek lazım: *"Hey dostum, başarabilirsin!.."*

Allah razı olsun.

Bu ideolojik çekirdeğin, ruhsallık pratiğinin klinik uygulanmasından grup ilişkilerini açıklamaya değin her aşamasında işlediğini belirtmek lazım. Maymuncukların başında da 'travma' kavramı geliyor. Solun neoliberalizmle doldurulması ve yeni sağa stepne lastiği haline getirilmesinde travma ve etrafında örülen söylem çok etkili oldu.

Açılım süreci, bu hikâyenin muktedirce çekilmiş fotoğrafıydı.

Bu tezleri ilerde derinleştiririz. Bu yazıdaki vakamız: Vamık D.Volkan-Norman Itzkowitz'in *'Türkler ve Yunanlılar: Çatışan Komşular'* kitabı. Söz konusu kitapta malum ideolojiyle politik psikologluk yapma uğruna tarih bilgisinin nasıl kötüye kullandığını göstereceğiz.

“ÇATIŞMAYI KULLANMAK İSTİYORUZ...”

Yazarlar daha işin başında şunları yazıyorlar:

“...Farklı etnik kökenleri olan komşuların psikolojisine bir örnek sunmak ve bu psikolojinin nasıl olup da politik, ekonomik, yasal ve askeri etmenlere egemen olan, göze görünmeyen bir odak haline gelebileceğini göstermek için bu çatışmayı kullanmak istiyoruz...”

Muktedirin dili, her zaman kaçak yapmaya yatkındır. Pekâlâ, bu yazı, alıntıdaki “...göstermek için bu çatışmayı kullanmak istiyoruz” deyişindeki kullanıma dikkat çekip, “İşte, bu!” diye de bitebirlirdi. Biz alıntıya devam edelim:

“Bu kitapta ilk olarak büyük grup komşuların psikolojisine genel bir bakış getirecek, sonra da Türkler ve Yunanlılar arasında Türk Selçuklu Sultanı Alparslan’ın 1071’de Malazgirt’te Bizans İmparatoru Romanos Diogenes’i mağlup etmesiyle başlayan karşılaşmaları ve düşmanlıkları ve bunların yanı sıra ortaklıkları tartışacağız.”

17 Ağustos Gölcük Depremi günlerini, insana dair gerçek’in ne olduğunu da hatırlatan o büyük toplumsal travmayı izleyen günler. Yunanlılar da yardım için seferber olmuşlardı. Yazarların deyişiyle, bu ‘insancıllaşma’, “*Türk ve Yunan ilişkilerindeki değişimler bu kitapta incelediğimiz ‘kimlik meselelerini değiştiremez.’*”

Niye? Çünkü çatışma uzmanımız öyle istiyor. Çünkü yazarlara göre önce Malazgirt 1071’de, sonra İstanbul 1453’te Türklerin seçilmiş zaferleri, Yunanlıların seçilmiş travmaları var ve bunlar her iki halk için kimlik kartı değerinde.

Bu tezleri ‘Politik Psikolojinin Cinleri’ adlı incelemede uzun uzadıya tartıştım. Bu kısa yazıda, politik psikolojinin kendi ideolojik tezlerini gerekçelendirmek için tarih bilgisini nasıl eğip bük-tüğüne dair örnekler vereceğim.

TURCHIA... KAYSARŞAHLAR... GÖNÜLSÜZ FATİHLER

Bir: Bizanslılar ile Türkler arasındaki, yazarların deyişiyle 'karşılaşmalar ve düşmanlıkların' tarihini Malazgirt ile başlatmak tarihi politik psikoloji tezleri için eğip bükme hamlesinin ilki. Zira Türkomoğol kavimlere dair ilk imgeler hiç de komşuluk temelli belirli bir tariftten kaynaklanmaz. Bir belirsizlikten köken alır.

İki: Malazgirt, Türk-Bizans karşılaşmaları için bir ilk olmaktan uzaktır. Daha VI. Yüzyılda Orta Asya, Bizans kaynaklarında Turchia olarak kaydedilmiştir. Bizans ile temasa geçen ve Türk adıyla anılan ilk topluluk, bildiğimizce, Batı Gök Türklerdir. İpek ticaretinde Sasanilere karşı Türk-Bizans ittifakı ve dostluğu bilinen ilk ilişkidir. Bunun yansıması olarak; Bizans kaynaklarında Türkler hakkında övgü dolu sözler sıktır. (Yerasimos, 18-19).

Üç: 575'te, yani Malazgirt'ten yaklaşık beş yüz yıl önce, Gök Türklerle görüşme için Konstantinopolis'ten yola çıkan Bizans elçisine şehrin sakinlerinden olan yüz altı Türk eşlik etmiştir. Yerasimos, *"zamanla Türkler uzak kuzey halkı belirsizliğinden çıkınca, onlarla ilgili olarak edinilen bilgilerde bir belirginleşme ve onlara karşı duyulan endişede de bir azalma"* olduğunu belirtmektedir.

Sonrasında çıkar birliğine ya da çatışmasına göre bu imge, 'en yiğit' halktan 'en korkunç' halk sıfatlarına değin bir spektrumda değişir. Türklerin göç yolları Ege kıyılarına dayandığında, dillerinde Anadolu hala Rum diyarıydı. Haçlılar ise 'kutsal toprakları kurtarmak için' yollara düşüp Anadolu'ya girdiklerinde, Anadolu'nun insan dokusunun ve dilinin hızla değiştiğini gördüler ve Türklerin Rum dedikleri topraklara Turchia adını verdiler.

Dört: Selçuklu tarihine baktığımızda da belirleyici olanın bölgesel nüfuz ve ticaret yollarına hâkimiyet olduğu ve bu dönemde de ilk karşılaşmanın Malazgirt olmadığı biliniyor. Selçuklu nüfuzu Bağdat halifeliğini ideolojik yedeğine alıp güçlendikçe Bizans da çaresiz bu gücü kabulleniyor. 1055'te, Malazgirt'ten on altı yıl önce, Bizans-Fatimi ittifakına rağmen Konstantinopolis'teki ca-

mide hutbe, Tuğrul'un isteğiyle ve Bağdat'taki halifenin adıyla okunuyor.

Beş: Malazgirt'te Alparslan'ın gönülsüz fatihliği kaynaklarda vurgulanıyor. Romanos Diyogenes'in temel derdi, Alparslan'ın da kontrol altına alamadığı Türkmen yağmalarını önlemek ve bölgedeki feodallere karşı merkezi gücü onarmak. Yeniliyor. Alparslan Bizans imparatorunu kucaklıyor ve İstanbul'a yolcu ediyor. Romanos'un talihsizliği ise; o yenilir yenilmez Konstantinopolis'te yeni bir imparatorun tahta geçmesi...

Altı: Anadolu Selçukluları dönemi ise bizzat adlarda, yaşama biçimlerinde İran-Bizans bireşiminin izleriyle dolu. I. Kılıçarslan'ın oğullarından birinin adı, Muizeddin Kaysarşah. Bizans'ın kayzerini devlet geleneğinin yaslandığı İran'ın şahı ile bir adda buluşturmak söz konusu 'düşmanlık metafiziği'ne uyuyor mu dersiniz?

KONSTANTİNİYE - İSTANBUL

Yedi: Volkan ve Itzkowitz'in 'ebedi düşmanlık'ı dayandırdıkları başka bir vakıa ise İstanbul'un serüveni. Yazarlar, *"Mayıs 1453'teki o unutulmaz gün bir bağ kopmuştu. Kayıp bütün Hristiyan dünyasına aitti."*, diyorlar.

2002 yılında Türkçe 'de de yayınlanmış bir kitabı öneririm: Konstantinopolis 1054-1261. Ducellier'in belirttiği gibi şehir ilk 1204'te Haçlılarca yağmalandı ve Konstantinopolis'in Hristiyanlıkla özdeşleştirilmesinde ilk ciddi 'travma' bizzat Hristiyanların eliyle oldu.

Volkan ve Itzkowitz, neredeyse pop bir kolaycılıkla bir öneride bulunuyorlar: *"Eartha Kitt'in 'İstanbul, Konstantinopolis değil' şarkısını hep bir ağızdan söylerse Türkiye ve Yunanistan daha iyi komşular olacaktır. Zaten durum 1453 yılından beri şarkıdaki gibidir."* Oyy oyy oy...

Oysa Osmanlılar, şehre Arap-Müslüman geleneğine uyarak

Konstantiniye adını veriyorlar, ancak halk daha önce Bizanslıların yaptığı gibi İstanbul diyor, Arap adlandırmasına karşı Bizanten adlandırmayı tercih ediyor.

2003 Nisan’ında kitapla ilgili eleştiri yazısını aşağıdaki sözlerle bitirmişim. Yargımın doğrulandığına daha bir güvenle, yine öyle bitireyim:

“Volkan ve Itzkowitz... Toplumların tarihine psikolojik mercekten bakıyorlar ve nereye baksalar kendi cinlerini; seçilmiş travmaları ve zaferleri, çözülmemiş yasları ve en sonunda kardeşliğin imkânsızlığını ve ebedi düşmanlıkları görüyorlar. Bilimsel temellerinin çok tartışılır olduğunu gösterdiğim TY-ÇK kitabının ahlaki temelleriyle ilgili yargıyı ise bu yanıyla okuyucuya bırakıyorum.”

KAYNAKÇA

Konstantinopolis 1054-1261, Derleyenler: Alain Ducellier, Michel Balard, Dünya Şehirleri Dizisi-6, İletişim Yayınları, 2002, İstanbul.

Türkler- Doğu ve Batı, İslam ve Laiklik, Editör: Stéphane Yerasimos, Çev. Temel Keşoğlu, Doruk Yayıncılık, 2002, Ankara.

Türkler ve Yunanlılar: Çatışan Komşular V.D. Volkan, Norman Itzkowitz, BağlamYayıncılık, İstanbul, 2002.

Bilinmeyen İç Asya, L. Ligeti, Çev. Sadrettin Karatay, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1986

Bağımsız, 15-21 Mart, 22-28 Mart 2013



DEVLET VE İNTİHAR

*Akıl Defteri dergisinin 2010 yazında çıkan ikinci sayısının
sunuş yazısı... Biber gazı, daha o günlerde, geliyorum demiş...*

Uslu çocuk. İyi vatandaş.

Çocuğun ve yurttaşın olumlu nitelemesinde kullanılan 'uslu' ve 'iyi'nin hemen hemen benzer bir anlam ağını hareketlendirmesi boşuna mı? Akıldan itirazsızlığa, us'tan uslu'ya uzanan mecra-ya yerleşir, Devlet.

Devlet Ana. Devlet Baba.

Hiçbir devlet tahayyülü yoktur ki, temeline ebeveyn otoritesi maya olmasın. Bu mayanın nasıl yoğrulacağı, hangi biçimlerde bireyi karşılayacağı... işte orada siyasal iktisat epey söz hakkı edinir. Bir de biraz toplumbilim, ondan daha az antropoloji. Bunları psikolojik bir mercekte göz ardı etmek de, Devlet'i çekirdek aile dinamiklerinin bir türevine indirger ki, önemli ideolojik çarpıtmalardan biri de budur.

Sıklıkla şu gerçekleşir: Yurttaş-Devlet ilişkisi birey ve toplum, birey ve kültür bağlamına yerleştirilir ve devlet örgütünün her bireyin hayatında hüküm süren etkinliği "görünmez el"e dönüştürülür.

Bu sayıyı hazırlamamızdaki temel gerekçelerden biri buydu: "görünmez el"i tam da bireyin kendini yok etme eyleminde, intiharda aşıkarlaştırmak.

Günümüz siyasası neyi öğretti? Devlet'in işin içinde olmadığı, hem pazarda hem hazarda, hazar barış deşnektir, bireyin işlerinden elini eteğini çektiği iddiası, şu liberal lafazanlık, kendi paradoksunu yaratıyor: yatak odalarına değin uzanan kocakulaklar ve her köşe başında bir tepegöz.

Bunun öte yüzü ki buna da aşınayız, cemaat kültürünün toplumu topluluklar haline dönüştürmesi ve bizzat kültürel örüntülerin Devlet otoritesini kuşanması. Bu tarzın otorite ile 'çıplak' ve göğüs göğüse karşılaşmaya göre daha fazla nüfusu ve nüfuz alanını etkilediğini, ruhsal mirasının çok daha köklü olduğunu söyleyebiliriz. Bakınız: Kafka. Birey, sabredebildiğince veya mevcut

iktisadi-siyasi arenada organik-ruhsal besinlerden nemalandıkça “varlığım varlığına armağan olsun” demeye devam eder. Edemiyorsa, ‘yazgıcı intiharlar’ veya ‘onur intiharları’ o kültürel örüntünün bir parçası haline geliyor. Bu sayıda Japon kültürüne özel dikkatimizin başlıca nedeni de budur.

İktidar bedendedir. Devlet de oraya yerleşir. Oraya yerleşmediği yanılısaması ile birlikte. Kültürün önemli bir bölümü bu yanılısamayı ayakta tutma işlevi ile yaşar ve yaşatılır. Monoteizm de dâhil sistemleşmiş nice inancın intiharı yasaklamasını, mesela İslamiyet’te intihar etmiş kişinin ‘ölü beden’inin bile ritüelin, sistemin dışına sürülmesini, bu arada yine Japon kültüründe neredeyse bir sisteme kavuşmaktan kaçan inanç çok çeşitliliği ile intihar eyleminin yüceltilmesini bir de buradan düşünebiliriz.

* * *

Gaz.

Günümüz devlet otoritesinin tam da en uçucu, görünmez, en karnavalesk, bedene en fazla nüfuz eden halini bir miting alanında göstericileri dağıtmak, aslında mevcut nizamda yeniden toplamak için kullanılan gözyaşartıcı gaz bombalarından daha iyi ne temsil edebilir?

Bildik hikâye; bebek doğduğunda tehdit olarak algılanan uyarıların büyük bölümü bedenseldir, içseldir. Ebeveynle kurulan ilk yatıştırıcı eylemlerden birisi emzirme ise, diğeri ‘bebeğin gazını çıkartma’dır. Yoksa ağlar.

Artık gösteri alanlarında otorite yeni cezalandırma biçimleriyle en ilksel tehdit algılarını yeniden canlandırıyor. Günümüzde hem baskı aygıtlarıyla hem de ideolojik aygıtlarıyla otorite bu denli ince işliyor.

İyi ebeveynliğin bir ölçüsü de bebeğin içinde bulunduğu durumu ‘dile getirme’sidir. Ağlayan bebeğe gülümseyerek yaklaşırken mesela “benim güzel kızım / oğlum acıkmış mı?” demek, duruma

ad koymak. Boşuna değil, Sümer mitolojisinde yaratmanın, adını anmakla, böylece kaderini kararlaştırmakla aynı şey olması.

Yani beden, ancak toplumsal ilişkide ve dilde yatıştır.

Toplumsal sistem onun yükünü yumuşatabilirse, gazını alırsa toplumsal bedenle, yani Devlet ile görece bir müzakere alanında ve birey olarak yerini alıyor. İtiraz edenin üzerine 'göz yaşartıcı' gazlarla yüründüğünde veya olası itirazları önlemek için güdümlü ideolojik 'gaz vermeler'le ve meşru alanlarda birey kıskırtıldığında iki şey oluyor: Devlet, 'iyi yurttaşlar'a da mesajını vermiş, iyi yurttaşlık kriterleri, bireylerin özne olmasının üstü çizilerek bir kez daha ezberletilmiş oluyor. Bir de, zaten gazı olan veya fazla gaza gelmiş birey veya guruplar, kendini veya en çok da bir benzerini yok ederek karşı-mesajı inşa ediyor. Normal uyaranlar bile tehdit algısına hapsediliyor. Ve çember gurupların, bireylerin toplumsal bedeni reddiyle ve yine Devlet'e yönelik bir olumsuzla mayla tamamlanıyor.

Bir benzetmeyle ifade edersek; kişi mesela şiddetli depresyondadır. Bu hayattan göçüp gitmek ister, fakat buna bile enerjisi yoktur. Psikiyatriste gider. Tanı konur ve mutlak olduğu gibi, toplumsal – ruhsal bağlam es geçilir, mesele yalnızca biyolojik yönüyle ele alınır ve ilaç tedavisi başlanır. İlaçlar ise ilk o enerjiyi sağlar. Ve kişi elde ettiği ilk yaşam enerjisi ile intihar girişiminde bulunur. Neyle mi? Sıklıkla psikiyatristin önerdiği ilaçların tümünü içerek.

Günümüzde Devlet'in bireyle ilişkisi, yukarıda andığımız psikiyatrist-'hasta' ilişkisine benzerdir: vaatlerin zehre dönmesi hikâyesi.

Yani, ne kadar bedenine zerk edersen, kendi varoluş olanaklarını o denli budar ve kendinden göçersin...

Bu otoriteye en sert karşı çıkışların bile bir şekilde vicdan-superego'nun gölgesinde dile gelmesi boşuna değil. Mesela, askerliğe gitmeyi reddedenlerin bizzat kendilerini "vicdani retçi"

olarak anmaları.

Tam da en şiddetli sanılan karşı çıkışlarda, işte, birden belirir ve kişinin eyleminin öznesi haline gelir...

Zehre dönüşen ilaç gibi...

#direnlibido
“Haberci Yazılar”

Üçüncü Bölüm

Gezi Direnişİ Ve Sonrası
SÖYLEŞİLER, METİNLER



12 EYLÜL BİTTİ,
NEOLİBERALİZM
TEKLEDİ

Tayyip Erdoğan'ın kişiliğinde somutlaşan neydi?

Kenan Evren ve Turgut Özal kişiliklerinin melezleşmesi. Her iki adın 12 Eylül ve 24 Ocak tarihleriyle, yani Darbe ve neoliberalizm özdeşleşmeleriyle hedefledikleri insan tipolojisi Tayyip Erdoğan'da ete kemiğe bürünmüştü.

AYIRIP BIRAKMANIN BEDELİ

24 Ocak Kararlarının, yani Reagan-Thatcher damgalı neoliberal iktisadın Türkiye'deki mimarı Turgut Özal, darbe olur olmaz kabineye girmesi gereken banko ad olarak seçilmişti. Seksenli yılları tarif etmek için üretilen ilk kavramlardan birinin Özalizm olduğu hatırimızdadır. Sonra olanları biliyoruz. Büyük bir apolitizasyon ve yaşam modeli olarak neoliberalizmin neredeyse pornografik bir fazlalığa yaslanarak popüler kültürden sanata geçerli olan her alana sinmesine tanık olduk. Neoliberalizmin reel siyaset ayağı da, kimlik siyasetleriyle ve siyasal iktisadın paranın serüvenine tercüme edilmesiyle yerleştirildi. Yeni sağın en güçlü olduğu yerde en zayıf anını belirleyen bu kimlikleri ayırıp bırakması oldu. Hiçbir geçişe izin vermeyen, cinselliğin Şef'in arzusuna göre üremeyele denkleştirilmesinden neyin içilip neyin yenmeyeceğine değin uzanan bu ayırma, kendi dışında bıraktıklarına teması imkânsız hale getirdi. Sonra ne mi oldu? Ancak köleci sistemlerde olabilecek bu yok sayma, işte, "ben de buradayım ve ölümüne göze aldım ki, beni tanıyacaksın" talebine dönüştü.

Bir hatırlatma: ağaçlar niçin kesilecekti?

12 Eylül ile ilgili referandum süreci göstermişti ki, akıl tutulmasının başında gelen şey, toplumsal muhalefetin, Kenan Evren'e, yani baskı aygıtının simge kişisine odaklanırken ideolojik olanı es geçmesiydi. Turgut Özal'ı içermeyen bir Kenan Evren karşıtlığı, yine yeni sağın kâr hanesine yazılmıştı. Zaten mevcut muktedirin

bu hamleden sonra artan despotizmi, böyle bakıldığında rastlantı değil. Şefliğin daha fazla içselleştirilmesiyle sonuçlandı, süreç.

Bunları şunun için de yazıyorum; yükselen tepkinin Tayyip Erdoğan karşıtlığına sabitlenmesi ve orada kalması, yeni sağın yeni bir ideolojik el yüz yıkamasına dönüşebilir.

Oysa ağaçlar, AVM alanı için kesilecekti.

BURJUVAZİ HALKIYLA TANIŞTI

Siyasetin, kendine yapılmış olanların çetelesiyle kurulan ve ötekinin acılarıyla merhabalaşmayan kimlikler yoluyla ayrıştırıldığı, Şef'in bile mağduru oynadığı tuhaf sahne çöktü. Başka şeyler de oldu; mevcut muhalif dil ve kimlikler de neredeyse muktedirlerin dili denli bir şaşkınlık yaşadı. Karnavalesk bir yeni dil ve eylemin belirdiğini görüyoruz. Bu neşenin karşısına yerleşen 12 Eylül zindanlarındaki karnavalesk şiddettir. O zindanlar ki, insanlara dışkı yediriliyor, en tuhaf işkence yöntemini bulanlar çarşı izni alıyorlar, ödüllendiriliyorlardı. Özellikle de “şimdi sıra bizde” deyip karnavalesk şiddeti o zamanlar alkışlayan burjuvazi şimdiki neşeyi zor anlayacaktır.

Despotizmin beden kazandığı kişinin kendilerini tanıması talebinin bir yanı da Ciner'in Habertürk'ünün, Şahenk'in NTV'sinin önünde düzenlenen gösterilerdi. Neoliberalizmin yükselttiği sermayedarlar da bu halkla belki de ilk kez karşılaştılar. Türkiye'de burjuvazi, bundan gayrı, ülkelerini kâhya atadıklarıyla işlettikleri ve ara sıra uğradıkları babalarının çiftliği olarak görmeye devam edemeyecekler. Bu halkın bir parçası olduklarını öğrenecekler.

TOPLUM RUHSALLIĞI DERSLERİ

Bu kısa yazıda toplum ruhsallığı ile ilgili alınan dersleri de kısaca anlamaya çalışırsak...

Toplamları darbelerle ve zulümle tarih boyunca nice acılarla elde edilmiş kazanımlarından bir süre mahrum bırakabilirsiniz. Fakat bu baskı, bastırılan hemen her coğrafyada geçmişe dönüp ihtiyaç duyulan ruhsal besini oradan toplamaya vesile olur ve güçlü bir itiraz olarak geri döner.

12 Eylül ile birlikte nelerin yasadışılık ve suç ile özdeşleştirildiğini hatırlayalım: sendikalar, dernekler, düşünceler, kelimeler... Eğer uygarlığın bunca macerasında eriştiği toplumsal ifade-tanım alanlarını suçla özdeşleştirirseniz, toplumların ve coğrafyanın elinde mitoslara yaslanan kadim ifadeler kalır.

Anadolu'nun iki büyük dipakıntının buluşma yeri olduğunu ve bu buluşmayı reddeden her türlü siyaset projesinin toplum ruhsallığında geri püskürtüldüğünü düşünüyorum. Bunlardan biri Sumer'le başlayıp İslamiyet'e değin gelen Mezopotamya birikimidir. Diğeri ise *bozkır-göçebe birikimi*. Anadolu ruhsallığını, bu iki büyük hikâyenin ayrılıklarında birliği oluşturuyor. Ve bir tarafın diğerine selamsızlığı bizzat selamsız kalanı zora sokuyor.

Bunun bir örneği 28 Şubat sürecidir. Tayyip Erdoğan'ın siyasetteki tüm başarısını borçlu olduğu dinamik, kadınların İslami siyasette yer almalarının imkânını açmasıydı. Türban eylemleri, bu sürecin anahtar sembolüdür. İslami olan her şeyin ezilmeye çalışıldığı bir süreç geriye tepti ve Milli Görüş tam karşıya yerleşip biterken AKP güçlü bir şekilde filizlendi. Tayyip Erdoğan'ın şu ünlü şiiri okuduğu Siirt konuşması, *Bi'at ve Öfke* kitabımda da çözümledim, Nemrut'lar-İbrahimiler ayrımı ve nice benzer kadim göndermelerle bir çıkış metnidir de... Sonra olanları biliyoruz. "*Ben bu ülkenin imamıyım*" dedi... Sonra, alkol düzenlemeleri... Üçüncü köprü'nün adı, kanımca bu Mezopotamya-Bozkır göçebe geriliminin taşınamayacak hale geldiğinin asıl semptomu oldu: Yavuz Sultan Selim.

Bu adı açıklayan kişinin Abdullah Gül olduğunu, bir de bu nedenle kişilere odaklanmamak gerektiğini söyleyelim. Bir de,

Gezi’de çadırlar, oba kurulurken, Yavuzgillerin dilinden dökülen niteleme göçebeyi işaret eden ‘*çapulcular*’dı.

Daha önce BirGün Pazar yazılarında muhalefetin eylemsizliğini 1 Mayıs Alanı’nda 1977’deki katliamın yasına bağlamış ve Tünel -1 Mayıs Alanı arasında istiklal Caddesi boyunca yapılan gösterilerin bu yasa raptiyeli olduğunu yazmıştım. Geçtiğimiz 1 Mayıs, bu kısırdöngü bizzat Tayyip Erdoğan’ca kırıldı: artık bu alanın tamamen kapatılacağı belirtildi. Ve işte, mutlak yok saymanın sonucu: Gezi Parkı ile birlikte 1 Mayıs Alanı ile Tünel arasında bitimsiz gibi duran başka bir şeye dönüştü. Ağaçları korumak için bir halk ayaklandı. O ağaçların gövdesine yasını tuttuğu kim ve ne varsa kaydetti.

Muktedirlerin bunu tapınak karşıtlığı olarak okuması ve hep devreye sokulan Alevi düşmanlığı ile özdeşleştirme çabaları da bu iki dipakıntının buluşmasının önemli bir işaretidir.

Gezi Parkı üzerine daha çok düşüneceğiz ve anlamaya çalışacağız, öyle görünüyor. Bu hafta şunla bağlayalım: İhsan Eliaçık Hoca, Kandil akşamında Gezi Parkı’nda Fatih’a’yı, “*ölülerimize değil dirilerimize*” niyetiyle okumuş, okutmuş.

Fransız Jean Paul Roux’a bozkırda birinin söylediğidir: “*Rahipler ölümden şamanlar hayattan söz eder.*”

Baki selamlar.

BirGün Pazar Eki, 9 Haziran 2013

#direnlibido
Söyleşiler, Metinler

HERKESİN YÜCESİ OLMAK HERKESİN KURBANI OLMAYI GETİRİR

Söyleşi: Ulaş Urum Özdemir

*Express Dergisi'nin Haziran-Temmuz 2013 tarihli
136. sayısında "Mitos'un çöküşü" başlığıyla ve kısaltarak
yayınlanmış söyleşinin tamamıdır.*

“Bi’at ve Öfke” kitabınızdan yola çıkarsak, Erdoğan’ın dinmeyen öfkesinin biatla nasıl bir ilişkisi var? 10 yıllık süreçte bu öfkeyi ne besledi ve Erdoğan’ın öfkesi neden hâlâ dinmedi?

Boyun eğme ile bağlanma arasındaki fark söz konusu olan. İlki, yani boyun eğme kişiyi sıklıkla öfkelenmeye çöken ikircikli bir duygu haline hapseder. Bir şeyden emin olabiliriz: Tayyip Erdoğan’ın siyaset yapma biçimini en çok öfke patlamalarıyla anacak bu toplum. Kişilik özellikleri ile siyaset sahnesini yakın tarihimizde bu denli boyamış başka bir lider var mı? “Öfke belagat sanatıdır” sözünü hatırlayalım. Bu sözü duyduğunda sözün Erdoğan’a uygunluğu konusunda toplumun her iki yüzde ellisi de şüphe duymayacaktır. Taraf olanlar da bertaraf olması umulanlar da... Peki, mesela, “Sevgi bir belagat sanatıdır” diye bir söz için ne dersiniz... Böyle bir sözün Tayyip Bey’i nitelemeyeceği konusunda da epey bir fikir birliği olur bence...

Kitapta, Bi’at ve öfke diyalektiğini Erdoğan’ın çocukluk yaşantılarından yola çıkarak kurmuştum. Birçoğu zaten kendinin kamuoyuyla paylaştığı anılardı. Tayyip Bey’in çocukluğunda babasınca epey sert cezalandırıldığını biliyoruz. Tavana asılma ve dayısınca kurtarılma öyküsü, mesela. Öfkesini yatıştırmak için, babasının ayakkabılarını öpmesi... Bu bi’at ilişkisinin önce Erbakan Hoca’yla, 28 Şubat ile birlikte Hoca’nın ve Milli Görüş gömleğinin devreden çıkarılmasıyla birlikte küresel sermaye ve Amerika ile devam ettiği aşıkâr. Öfke Dili kitabına da almıştım. 2010’da Washington’da yapılan Dünya Zirvesi’nde, Obama ile bir fotoğrafı var. El sıkışırken... Obama, Erdoğan’a bakıyor, Tayyip Erdoğan da bize... El aldığını ve bununla mühürlendiğimizi, bu el almanın bizi de bağladığını ve ayağımızı denk almamız gerektiğini bildirir gibi... Bir otoriteye boyun eğen yönetici, bu boyun eğmenin öfkesini otoriteden değil yönettiklerinden çıkarır. Başımıza gelen de bu oldu.

Eylemlerin polisin sert müdahalesiyle başladığı dönemde Erdoğan'ın "çapulcu" tepkisini hangi ruhsal durumla açıklamak gerekir? Evren'in de zamanında benzer ifadelerde bulunduğu ortaya çıktı. Daha evvel Evren ve Erdoğan üzerine yaptığınız çalışmalardan yola çıkarak, bu ruhsal benzerliği nasıl yorumlarsınız?

Sağın söylemindeki terimlerin devamlılığı. Pek çalışılmamış bir alan bu. Öfke Dili'nde Tayyip Bey'in pek sevdiği "aydınlık yarınlar" söyleminin Kenan Evren'in 12 Eylül 1980'de yaptığı konuşmadan kaynaklandığını göstermiştim. Cunta lideri, o konuşmayı hepimize "mutlu ve aydınlık yarınlar" dileyerek bitiriyordu. 'Çapulcu' nitelemesinde de buluşmaları şaşırtmaz bizi. Necip Fazıl da kullanmış, sanırım.

Önce sosyokültürel bir devamlılıktan söz edebiliriz. Benim tezim bu topraklarda toplum ruhsallığını belirleyen iki temel sosyokültürel dipakıntı olduğu şeklinde. Biri Sümer'den bugüne gelen Mezopotamya birikimi. Temel karakterleri yerleşiklik, tapınak merkezlilik ve şehir, ataerkillik, yer bağı, rahip kişiliği, insan-bitki mitosları, tarım kültleri... Diğer belirleyenin de Bozkır göçebe birikimi olduğunu düşünüyorum. Orada da göçebelik, anacılık, doğa kutsallığı, insan-hayvan mitosları, çoban kültleri, şaman kişiliği, kan bağı var... Bunları birbirinden tamamen ayrı dinamikler olarak değil, aksine varlıkları birbirine bağlı bir diyalektik içinde düşünmek lazım. Sağ ne zaman krize girse bu temel karakteristikleri hedef alan suçlamalarla karşı tarafı ayırıp kendini daha belirgin hale getirmeye, krizini aşmaya çalışıyor. Çapulcu da, daha çok göçebeliliğin simgesi ve en az bin yıllık bir ezber devreye girmiş oluyor böylece. Gezi'deki çadırlardan kurulu obayı, ağaç merkezli direnişi düşününce hele... Sağ için bozkır göçebe birikimi hep bir bela kabilinden görüldü. Temsilcisi gruplar da, mesela Aleviler, nefretin yansıtılacağı potansiyel düşmanlar olarak... Yukarıda sözünü ettiğimiz baba-oğul çatışmasına, kardeşler ekseninde-

ki üveylikleri de ekleyebiliriz. Tayyip Bey için belediye başkanlığı döneminden beri “layıklar” ve “sadıklar” ayrımı olmuştur. Dolayısıyla, potansiyel hainler kategorisi de...

Şunu da ekleyelim. 28 Şubat’ta Mezopotamya birikiminin ana temsilcisi İslami yaşam biçimleri tam bastırılmaya çalışıldığında, bir süre sonra nasıl güçlü döndüğünü görmüştük. O dönemin mağdurları kendi başlarına gelenden hiç ders çıkartmamış olmalı ki, aynı şeyi kendi iktidarlarında diğer dinamiğin denk geldiği yaşam biçimlerine yaptılar. Yavuz köprüler inşa etmekten altın nesil peşine düşmeye dek... Sonuç ortada. Bastırılanın bir kez daha güçlü bir şekilde döndüğünü görüyoruz.

Erdoğan’ın, ülkesinde böyle büyük bir sorun varken yurtdışına çıkışını nasıl değerlendirmek gerekiyor? Bu durum, ruhsallık manasında bir kaçış mıdır (ya da nedir)?

Tayyip Erdoğan ve AKP kadrolarının önemli bir bölümü, hangi kadim taşları yerinden oynattıklarının bence yeni yeni farkına varıyorlar. Bilmiyorum, o seyahat önceden planlanmış mıydı, fakat ne olursa olsun, bu on yıl içinde temel güç biriktirme hamlelerinden biri de bu seyahatlerdi. Yurtdışında gördüğü kabul iç siyasette güç kazanmanın yollarından biriydi. Belki yine bu denendi. Bu kez pek tutmuş görünmüyor.

Erdoğan’ın danışmanının “Erdoğan’ı yedirtmeyiz” açıklamasını ya da daha sonra Erdoğan’ın “polisi yedirtmeyiz” açıklamalarını bu bağlamda nasıl yorumlamalıyız? Nasıl bir ruhsal durumu işaret ediyor?

Akdoğan’ın sözü ile Erdoğan’ın sözü aynı söz. Şef, saf güç ise, polis de o gücün bir parçası. Erdoğan’ın cezalandıran eli. Dolayısıyla, yine kendine işaret ediyor. Şefliğe yaklaşan güçlü lider için en büyük tuzaklardan biri de bu. Freud’un kavramıyla, herkesin ‘ben ül-

küsü, yücesi olmak, aslında yüce olmadığınızda dair bir işaret fişeği çakıldığında herkesin kurbanı olmanız anlamına da gelir. Ünlü, totem ve tabu hikayesi; yedirtmeyiz, dokundurmuyoruz... İyi de, toplumu bu ilkel cendereye sokan sizlerdiniz. Yani bir toplumu vasata mahkum ettiğinizde yönetenler de ne kadar ilkel toplumsal bağ varsa hepsinin temsilcisi oluyorlar. Hele de lider. Şef olmanın riskli bir konuma denk düştüğünü öğrendi Tayyip Bey. Gezi Parkı Direnişi ile 12 Eylül'de meydanlarda Kenan Evren'ce nüveleri atılan '*Lider ve yüce milleti*' mitosuna çöktü. Burjuvazinin güçlü lider mitosuna yaslanarak halkı sürüleştirebileceği, güdebileceğine dair yanılsaması da çöktü. Bana öyle geliyor ki, tam da Lider'in yasakladığı, artık toplanma yeri olarak unutulmuş, dediği alanda totem kurbanı çoktan gerçekleşti.

Olaylarla ilgili olarak televizyona çıkan Erdoğan'ın "Bir anne, baba kızının birinin kucağında oturmasını ister mi?" sözlerini; eylemler sırasında İslami basın "camide grup seks bile yapmış olabilirler" yorumunu; Erdoğan'ı havaalanında karşılayanlardan birinin, oyuncu Halit Ergenç için "karını Kenan İmirzalıoğlu götürüyor" pankartı açmasını; vb. cinsellik içerikli açıklamaları nasıl değerlendiriyorsunuz? Bunların, Erdoğan'ın daha evvel söylediği, "Ben aynı zamanda bu şehrin imamıyım. İnsanların günah işlemesine engel olmak da görevlerim arasındadır" sözleriyle nasıl bir ilişkisi var? Bunları ruhsallık bağlamında nasıl yorumlarsınız?

Öncelikle şu: cinsellik, kişinin en önemli arzu yatırımı alanı. Bu arzu ve enerjinin kişisel alandan Lider'in hedeflerine çekilmesi ve o hedefler doğrultusunda yönlendirilmesi her türlü sağcı düşüncenin temel özelliklerinden biri. Bunun en tipik örneği, 3 çocuk 5 çocuk talebi. Üreme ile cinsellik arasındaki mesafeyi iptal eden bir talep. Cinselliği üremeyle özdeşleştirme ve kendi arzumuz değil de Lider'in keyfine göre yaşamamız talep edildi. Kürtaj tartışmalarını,

alkol vb düzenlemelerle yaşam alanlarının sınırlandırılmasını da bunlara ekleyebiliriz. Tam bunun püskürtüldüğü yerde, sağın aklına bu sözlerin gelmesi şaşırtıcı değil. Sağ düşüncenin tabii olduğu ahlakın iki yüzlülüğünü deşifre etmesi de hayrımızdır.

Erdoğan'ın ısrarla aynı üslubu sürdürmesinin, “dedikleri mi yapacağım” tavrının, eylemcilerle herhangi bir empati kurmamasının ya da enginlik göstermemesinin sebebi nedir?

Sanırım son bir gayret tabanını kendi deyişiyle “iri ve diri” tutmaya çalışıyor. Fakat, ister AKP tabanı olsun isterse o sözleri yazanlar, bir halk, şeflik, başkanlık kertesince ve keyfiyetinin kanun hükmünde olduğunu iddia eden birinin adının şehrin kalbinde onca değerden düşürüldüğünü gördüğünde, Lider'in ve onunla bunca özdeşleşmiş olanların kibrinin son kullanma tarihi geçti demektir. Kibrin en berbat sonucu, ötekinin acılarına duyarsızlık ve kendi işine gelmedikçe selam vermemektir.

“Öfke Dili” kitabınızda, AKP'nin millet tasavvuru için “sandık”ın mutlak yaratıcı bir anlama sahip olduğunu söylüyorsunuz. “Sandık” söyleminden yola çıkarak, meydanlarda muhalefetin sahneden silinmesinin simgesel olarak halktan talep edildiği seçimlerin demokrasinin bayramı mı yoksa cenaze töreni mi olduğunu soruyorsunuz. Erdoğan'ın bu söylemi tekrar etmeye başlamasını, eylemcilere “sandıkta görüşürüz” demesini nasıl yorumluyorsunuz? Bu da bir başka kaçış noktası mı?

Önce şunu söyleyelim, seçim sistemi ve partilerin yapısı göz önüne alınırsa, Türkiye’de bir kardeşler sözleşmesine dayalı demokrasiden çok Şef'in-liderin-babanın gölgesindeki sözde demokrasiden bahsedebiliriz. Erdoğan, insanları, gölgesinin silindiği meydanlardan, her daim gölgesinin altında ve kontrol edebileceğini düşündüğü sandığa çağırırken, Gezi Parkı Direnişi'nin bu söz-

de-demokrasi oyununa karşı çıkan gençlerden ve kadınlardan oluştuğunu görmüyor. Ya da bunu görüyor, biliyor, fakat, ona çok yabancı bir dünya ve oyuna giremiyor. *Öfke Dili*'nde yaptığım çözümlemede 'sandık' metafor olarak Tayyip Erdoğan'ın dilinde iki metafora denk. Birincisi, 'yüce millet'le buluşma ve Lider'in onaylanma yeri. Yani deyim yerindeyse 'düğün sandığı'. E, düğün varsa cenaze de olacak değil mi... O da eğretileninin diğer ucu. Yani muhalefetin gömüldüğü yer sandık. Sanduka.

Yine “Öfke Dili” kitabınızda, “gaz bombası”nın AKP döneminin baskı aygıtlarının temsilcisi ve sembolü olduğunu söylüyorsunuz. Bu aygıtın kullanımının artık korku yaratmadığını düşünürsek, buradan çağrışım yaptığınız, Erdoğan'ın konuşmalarında kitleleri etkisizleştirmek için kullandığı “eter etkisi”ni bugün nasıl değerlendiriyorsunuz?

Eter, gaz dendiğinde tüm bunları önceleyen ve 12 Eylül Darbesi günlerinde Tercüman'da yayınlanmış bir Güneri Civaoglu yazısını unutmamak lazım. “Hiç karamsar olmayalım” diyor Civaoglu o günlerde, “her alanda her kesimde iyi yetişmiş insanlarımız var, onlar rutubet gibidir.” Gazın da, Tayyip Erdoğan'ın kitleleri hipnotize eden söyleminden onun iktidarı döneminde popüler kültür ikonu haline gelen Recep İvedik karakterine değin AKP dönemini simgeleme gücü yüksek. Çünkü, bir yanıla 12 Eylül'ün rutubet etkisine bağlaabilir, diğer yanıla da bugün artık toplumsal grupları yok saymaya değin giden bir söylemi aynalar.

Eylemler başlamadan bir süre önce yazdığınız yazılarda ve söyleşilerde diktatörlük psikolojisinden ve otoriter yönetimden bahsediyordunuz. Bunların Erdoğan'daki karşılığı, 31 Mayıs'tan bu yana bir değişikliğe uğramış olabilir mi? Erdoğan'ın bugüne kadarki uygulamalarını göz önüne alırsak, sizce yaşananlar, ruhsallık bağlamında Erdoğan'da neleri değiştirdi ya da

değiştirebilir?

Bence, Erdoğan'ın , yaşadığı bu kastrasyonu onarıp, Şeflik'ten babalığa geçmesi zor. Sürekli yükselen başarı hikayelerinin de riskli olduğu görüldü. Çünkü, tüm iktidarlığı döneminde, hemen hemen ilk ciddi örselenme ve çok hazırlıksızdı. Bunu taşıma becerisi siyasi geleceğini belirleyecek. Son günlerde, görmeme üzerine geliştirdiği söylem ise, bir tür siyasi intihar gibi.

Bitirirken şunu da söyleyelim, Tayyip Bey'in şahsına yönelmiş olan tepkinin bir siyasi muhalefete dönüşmesinin ön koşulu da bence bu ketlenmeden kurtulup Türkiye'de otuz beş yıldır devam eden neoliberalizm eleştirisine yönelmek, alternatifler üretmekten geçiyor. Yoksa, her sistem, özellikle de sağ karakterli olanlar için kurban edilemeyecek değer ya da kişi yoktur. Her şey ve herkes potansiyel kurbandır. Akdoğan'ın andığınız "yedirtmeyiz" açıklaması da, en yakındaki danışmanın bile, bu hikayedeki potansiyel kurbanın kim olacağına işaret etmesiyle ilginç değil mi?



BİRİ, BABAYA
ERGEN İSYANI MI
DEDİ?

Ruhsallık bilgisi, özellikle de psikanaliz bilgisinin toplumsal olayları açıklamada kötüye kullanılması son yarım yüzyılda iyice yaygınlaştı. Geçmiş çok daha eskidir: Avrupa Solu'nun Sovyetik olanla ayırım çizgisi çizmesinde ana bilgi alanlarından biriydi, psikanaliz.

Sovyetler dağıldıktan sonra, tek kutuplu dünyada, ulusal sermaye ile küresel sermaye ve onların karşılık geldiği ideolojik-kültürel yapılar arasındaki mücadele iyice şiddetlendi. Küresel kapitalizmin ve onun ideolojik-kültürel görünümü olan neoliberalizmin sınırları geçersizleştirmesinde yine psikanalitik bilginin kötüye kullanımlarını görüyoruz. Politik psikoloji kabulleri bu konuda nice örneklerle doludur ve Balkanlar'da, Kafkaslar'da, Yakındoğu'da epey vaka örneği sunmuştur.

Bizde, psikanalizin toplumsal süreci açıklama konusunda rastladığım en kaba kötüye kullanım örneklerinden biri Murat Belge'nin *12 Yıl Sonra 12 Eylül* kitabındaki yorumudur. Yetmişlerde yaşanan kıyımlar ve iç-savaş koşulları, 24 Ocak kararlarıyla küresel kapitalizmin rayına geçiş, bu rayların şiddetle yeniden döşenmesi ve yolunun açılması, devletin tüm baskı aygıtlarıyla ve burjuvazinin alkışlarıyla bir halkın üzerine yürümesi... San ki bunlar değil de aile dinamikleri belirleyici olmuş gibi bir anlatı hâkimdir, orada. 24 Ocak-12 Eylül Darbesi'ne getirilen açıklama, kısaca şöyledir: *"12 Eylül başarılı oldu, çünkü her evde bir Kenan Evren vardı..."*

Eyvallah.

Ya da bir eyvallahla bırakmayalım ve halka uygulanmış büyük zulmün sorumluluğunu yine o halkın boynuna yıkan böylesi bir tezin kıyıcılığının karşılanamaması, eleştiriye tabi tutulamaması ile yeni-sağ iktidarlar döneminde galebe çalan vasat arasındaki bağı analım.

Akil adamlıktan tutun da, Gezi Parkı Direnişi'ni yine aynı ebeveyn-çocuk ekseninde açıklamalara değin uzanıp gider, o bağ.

BAŞTAN ÇIKARMA VE GAZ VERME

Çocuklarına zulmeden baba tasarımı ile Kenan Evren'in 'kandırılmış gençler'den söz edişi bir ve aynı şeydir. Çünkü her ikisi de ebeveyn-çocuk ekseninde zulmeden veya kollayan ebeveyn rolüyle açıklar durumu.

Kenan Evren'in dilinde bir hiyerarşi de vardı: dış mihraklar hainleri, hainler genç erkekleri, sonra genç erkekler 'kızlarımızı'... kandırırlar.

Aynı söylemin bugünün muktedirlerinin dilinde dirilmesi boşuna değil. Bir farkla, Kenan Evren'in dilindeki 'masum gençler' söyleminde baştan çıkaran dış mihraklardır. Bugünün muktedirlerinde ise, bizzat 'yavrular' söyleminin kendisinin bir baştan çıkarma tonu taşıması. Vali'nin telefonunu vermesi, kafelerde, parklarda buluşma arzusu benzeri talepler ebeveynlik iddiasındaki birinin yapacağı hamleler mi?

Günlerce sıkılan gazla birlikte düşününce... ironik...

ŞEF VE BABA FARKI

Bu türden açıklamalarda hemen hep gözden kaçırılan Şef ile baba, sürü ile halk arasındaki ayrımlardır. Hepimiz, Gezi Parkı Direnişi'nde direnenlere ve direnme gücümüze nasıl da şükran duymamız gerektiğini zamanla daha iyi anlayacağız. Bir sürü olmadığımızın ve kaderimizi herhangi bir Şef'in dilinden dökülecek sözün keyfiyetine terk etmeyeceğimizin beyanıydı, Gezi Parkı Direnişi.

Şu da söylenebilir; Türkiye 12 Eylül 2012 referandumu ile 31 Mayıs 2013 tarihleri arasında hızlandırılmış bir 12 Eylül yaşadı; otuz üç yılı belirleyen ne kadar şey varsa bir kâbus gibi toplum sahnesine girdi. 1 Mayıs'ta İstanbul tümüyle gözaltına alındığında ve Lider, Türkiye'de solun büyük yasının mekânı olan Taksim 1 Mayıs Alanı'nı 'artık unutun, çünkü keyfim öyle istiyor', dediğinde...

Ne mi oldu? Kenan Evren'in, "beslemeyip de asan' hayaleti bizzat Erdoğan'ın şahsında görünür oldu.

Bu yanıyla bakınca, Tayyip Erdoğan küçümsese de, hemen tüm Türkiye'de çalınan tencere-tavalara onun da hayrına olmuştur. Ona musallat olan bu hayaleti kovma ritüeli gibi de okunabilir. Elbet, işe yaraması için, Tayyip Bey'in de despotizm cininden mustarip olup kurtulma arzusunda olması gerekir. Ki, bu konuda yazık ki, pek işaret yok!

Bildik hikâyedir, fakat tekrarlamak da yarar var:

Freud, tüm kültürün temeline, ilk insan topluluklarında, sürüden kovulmuş olanların birleşip Şef'i düşürmelerini koyar. Tekrar Şeflik'e ve Şef'in keyfiyetine maruz kalmamak için de ensest yasağı ve 'öldürmeyeceksin' emri temelinde bir toplum sözleşmesi yapılır.

Eugéne Enriquez'nin deyişiyle, bu '*ilk cinayet*'le birlikte, Şef baba olduğunu, gençler de kardeş olduklarını öğrendiler. Sonra tarih boyunca bu sahne, tüm sembolleriyle hemen her kuşakta yeni temsilcilerine kavuştu.

ERBAKAN HOCA-YENİLİKÇİLER- GEZİ

Gerçekte, bu sahne Tayyip Erdoğan başta olmak üzere, AKP kadroları için hiç de yabancı değil. Kendi hikâyeleri. Onların, olup bitenleri anlamaya bunca direnç göstermelerinin bir nedeni de, kendi suçluluklarıyla yüzleşme zorunlulukları olabilir. Oysa Erbakan Hoca'dan 'Yenilikçiler' bayrağı ile ayrılma süreçleri de bu '*ilk cinayet*'ten epey renk taşır.

Bu yanıyla düşününce, AKP'yi kuran kadroların kendi kardeşlik hukukunu koruyamadıkları ve parti içinde bunun epey yüksek bir risk alanı yarattığını tahmin etmek hiç de güç değil. Zira kardeşlerden biri, tüm despotizm hikâyelerinde olduğu gibi, seçilmiş oğul olarak damgalanmış, tabu konulmuş ve neredeyse bir kutsiyetle donatılmış durumda...

İşte, Türkiye’de halk, Gezi Parkı Direnişi ile asıl bunu kırdı. Son bir ay içinde, 12 Eylül Darbesi ile ilgili ne kadar kâbus varsa sahnelendi ve bu sahneye direnç, Tayyip Erdoğan karşıtlığıyla somutlandı.

Bunu, babaya isyan gibi okumak yerine, düpedüz, kardeşlerden birinin tiranlaşmasına karşı çıkış olarak görmek gerekir.

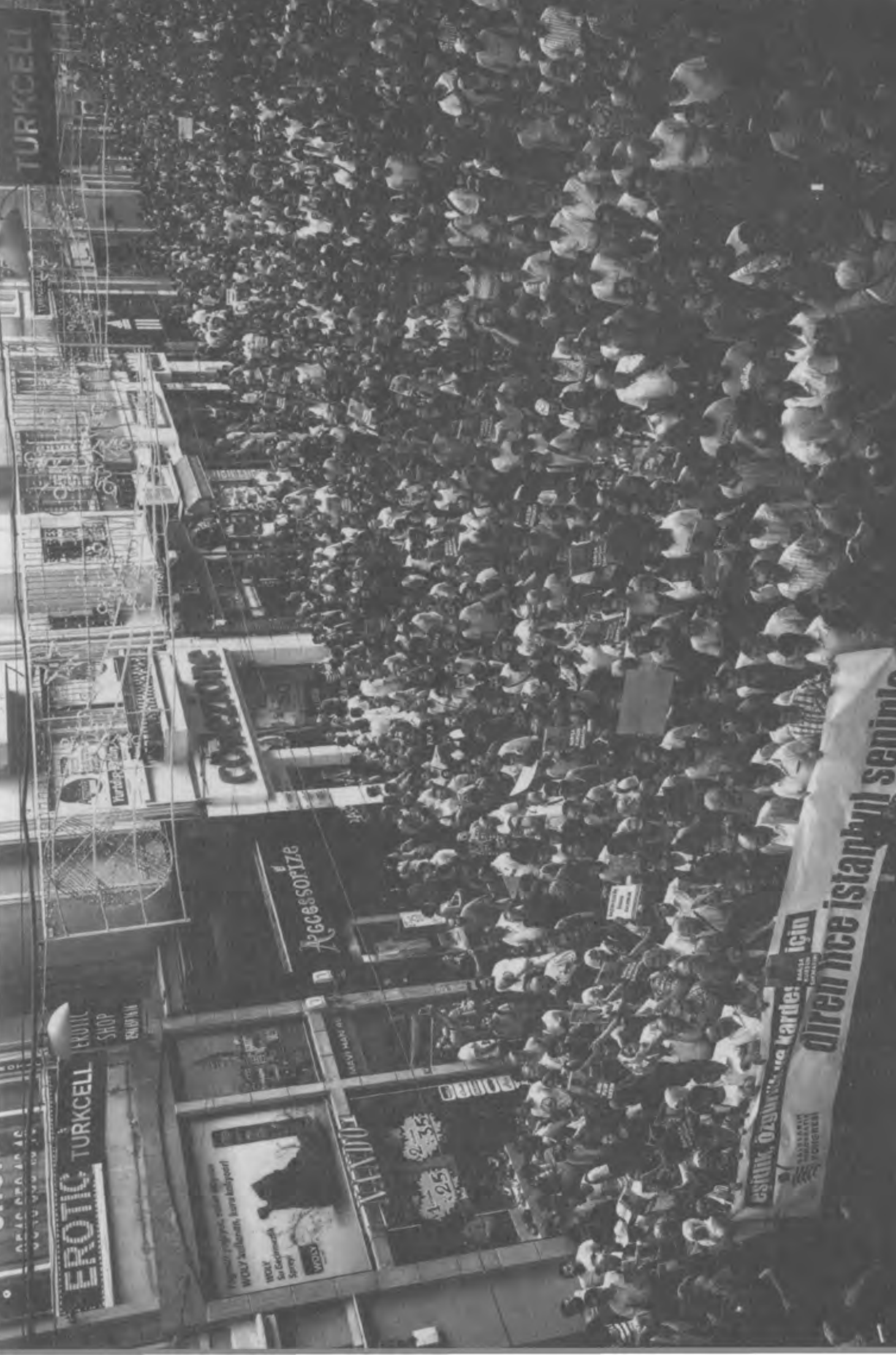
Gezi Parkı Direnişi’ne katılanların büyük bölümünün yirmili yaşlarda olduğunu parkı bir kez gezmekle anlamak güç değil. Onların önemli bir bölümünün babaları, darbenin vurgunundan geçmişlikleriyle ve yeni sağın kurduğu cenderedeki ömürleriyle pek de öyle güçlü despotik babalar olmasa gerek. Yani hikâye, babaya isyandan çok, babaya omuz verme diye de okunabilir.

Bu hikâyede takıntılı bir ergen tutumu aranacaksa... İşte o, tam da Lider’in tutumunda belirdi.

Ebedi delikanlılık söyleminin, siyaset yapma biçiminin çekirdeğine yerleşmesiyle...

BirGün Pazar Eki, 16 Haziran 2013

#direnlibido
Söyleşiler, Metinler



EROTIC TURKCELL

EROTIC TURKCELL

EROTIC SHOP

EROTIC SHOP

WOLFF's...
WOLFF's...
WOLFF's...

WOLFF's...
WOLFF's...
WOLFF's...

WOLFF's...
WOLFF's...
WOLFF's...

WOLFF's...
WOLFF's...
WOLFF's...

WOLFF's...
WOLFF's...
WOLFF's...

WOLFF's...
WOLFF's...
WOLFF's...

WOLFF's...
WOLFF's...
WOLFF's...

WOLFF's...
WOLFF's...
WOLFF's...

WOLFF's...
WOLFF's...
WOLFF's...

WOLFF's...
WOLFF's...
WOLFF's...

WOLFF's...
WOLFF's...
WOLFF's...

WOLFF's...
WOLFF's...
WOLFF's...

WOLFF's...
WOLFF's...
WOLFF's...

WOLFF's...
WOLFF's...
WOLFF's...

WOLFF's...
WOLFF's...
WOLFF's...

CLOZONIC

Accessorize

Accessorize

Accessorize

Accessorize

Accessorize

Accessorize

Accessorize

Accessorize

Accessorize

Accessorize

Accessorize

Accessorize

Accessorize

Accessorize

Bizim için eğitim, özgürlük ve kardeşlik

Bizim için eğitim, özgürlük ve kardeşlik

Bizim için eğitim, özgürlük ve kardeşlik

Bizim için eğitim, özgürlük ve kardeşlik

“YENİDEN BİR HALK
OLUYORUZ...”

Söyleşi: Çağlar TEKİN

Taksim Gezi için toplanan gençler gerçekten apolitik miydi? Bir gün uyanıp da politize mi oldular? Yoksa politika anlayışı mı değişti?

Eğer politika, irade gösterip toplumsal düzenin işleyişine müdahil olmayı içeriyorsa, şu an Gezi Parkı'nda bulunanlar bırakın Türkiye'yi, belki dünyadaki en politik gurup. Bu nasıl oldu? Tek bir nedene bağlamak güç. Bence en önemli nedenlerden biri Türkiye'de siyasetin zaten yapay grup tarifleriyle yürüyor olmasıydı. Bunun önemli işareti parti içi demokrasinin düzgün işlediği bir partinin olmaması... Bu gençler, bu sözde-demokrasi oyununa dâhil olmaksızın mesele, hemen hiç politik değillerdi. Fakat neredeyse tamamen dışarıda kalmaları da, orada bir şeyleri biriktirdiklerini, en azından kendiliğinden bir dilin ortaya çıktığını gösteriyor. O sözde-demokrasi oyununun dışında kalmaya bir de alkol-ayran karşıtlığı, liderin 'dindar nesil' tornası eklenince, olanlar oldu gibi.

Bu haliyle, daha çok, kendilerini kalıba dökeceklerle karşı can havliyle verilmiş bir tepki var ortada.

Bu gençler nasıl bir çağın çocukları?

Neoliberal çağın çocukları. AKP'nin temel hatası, kendisinin de neoliberal çağın partisi olarak ortaya çıktığını giderek unutmaması oldu. Neoliberalizmin sadece küresel sermaye düzeniyle al gülüm ver gülüm ilişkisi olmayıp aynı zamanda bir toplum düzeni, bir insan anlayışı ve kültürü de içerdiğini göremediler, ya da görseler de kabullenmekte zorlandılar. İslamın Protestanlaştırılması tartışmalarını da buraya koyabiliriz. AKP iktidarının bu son döneminde giderek lider despotizminin kökleşmesinde de kendilerini ortaya çıkaran dinamiklerin kendi karşılarına dikilmesinin payı büyük olabilir.

Gezi parkı eylemlerini nasıl görüyorsunuz?

Harekette bereket vardır, deyip enerjisine ve neşesine katılmaya çalışıyorum. Gezi Parkı geçmiş dönemin bir sonucuydu, fakat asıl güzel yanı, bir başlangıç da olması. 12 Eylül'den sonra belki de ilk kez bir kuşak, güçlü bir şekilde buradayım ve beni tanıyacaksınız, dedi. Bu heyecan verici. Önceki siyaset sahnesi bence çöktü. Sırf AKP için değil, herkes için öyle. Bir ay önce ne konuşuyorduk, şimdi ne konuşuyoruz diye bakınca bu daha net anlaşıyor. Yeni siyasetin inşasında Gezi Parkı'nı görmezden gelen herkes yaşayan değil tarihi değeri olan varlıklara dönüşecek. 12 Eylül artık bitti, diyebiliriz. Neoliberalizm de tökezledi. Artık toplumu zapturapt altına alarak kendini onarma şansı da yok. Gezi Parkı'na tahammül etmeyi öğrenecek.

Bu eylemler iktidarı nasıl etkileyecek?

Doğrusu yakın dönem ne olacağını, tam da yukarıda değindiğimiz sahnenin buharlaşması nedeniyle kestirmek zor. Bu, toplumda efendi rolünü icra eden herkesi tedirgin ediyor olmalı. AKP kadrolarının mevcut durumu kavrama ve bunu siyaset sahnesinde yönlendirme konusunda bir yeteneği var mı, sanmıyorum. Başta güçlü lider kültürünün bunca yerleşmiş olması buna engel. Burada hepimizi ürkütmesi gereken asıl risk, bu güçlü lider kültürünü onarmak için ideolojik veya baskı aygıtlarıyla şiddete yönelme riski.

İktidarın bundan çıkartacağı olumlu dersler neler olabilir, Başbakan Erdoğan'ın lehine olabilmesi için nasıl bir davranışı olmalı?

Erken seçim talepleri gelmeye başladı. Bu sahnenin yeniden kurulması için bir yol. İzlediğim kadarıyla AKP de iki miting düzenlemeye karar verilmiş. Gözden kaçırdıkları sanırım şu: yüz binlerce kişi kendiliğinden AKP, hatta onun lideri karşılığında birle-

şiyor ve baskıyla yüz yüze gelmeyi göze alıyorsa, bizzat AKP tabanında da epey bir bölümün ikircikli bir duygu içinde olduğunu varsaymak güç değil. İşleri zor yani...

Bu kadar farklı kültür ve çevrelerden gelip de Gezi’de bir araya gelen insanları bir arada tutan nedir?

Hatırlayalım: 12 Eylül günlerinde Kenan Evren, epeydir kimse asılmıyor dediği için idam sehpası kuruldu. Yani Şef’in iki dudaklarının arasında çıkan söz ile eylem arasındaki mesafe kaybolmuştu. Tayyip Erdoğan ve AKP’nin, 12 Eylül gününe denk getirdikleri referandumdaki başarıları Gezi Parkı Direnişi’ne kadar gelen sürecin başlangıcı oldu. Başbakan’ın söyleminde de hızla bu söz ile eylem arasındaki mesafe kayboldu. Başkanlık arzusu güncel siyaseti belirleyen bir projeye dönüştüğü günler, bu hali daha da belirginleştirdi. Toplum bu süreçte, Tayyip Erdoğan’ın şahsında Kenan Evren’in, Şef’in hayaletiyle karşılaştı. *Tencere-tava, kötü ruhları kovmak için çalınır*. Tayyip Bey’i de bu hayaletten kurtarmaya çalışıyor halk, desek yeridir. Bu çabanın hakkını verir mi? Sanmam...

Bu bir öfke patlaması mı yoksa nedir?

Öfke vardır elbette. Kimi bi’ata mecbur eşseniz birikecek duygu öfkedir. Gezi Parkı’nı şimdi gidip görürseniz neşesi bol bir karnaval havası yerleşmiş. 12 Eylül günlerinde cezaevlerinde karnaval vardı. Şiddet karnavalı. En tuhaf işkence yöntemini bulanlara çarşı izni verilen karnavallar. O şiddet karnavalını gençler neşeli bir karnavala dönüştürmüş durumdalar. Umarız kazasız belasız daim olur.

Başbakan Erdoğan’ın Tunus’ta yaptığı ve dönüşte havalimanında yaptığı konuşmanın kodları nelerdir?

O konuşmada ben daha çok Emine Hanım'a dikkat ettim. Çok daha kararlı, kitleyi yönlendirme, onay ve destek isteme, sahneyi düzenleme konusunda çok daha etkindi. Belki hep böyledir, fakat çok dikkat çekiciydi. Tayyip Bey'in sıkıntılı olduğunun en önemli işareti bence buydu. Öte yandan konuşmanın içeriği ve başbakanın belagatinden çok gelen kitlenin mevcut hikâyenin devam edeceğine inanma arzusu daha yüksekti. Bu, sözle ve bakışla kitlesini neredeyse hipnotize eden bir lider için sorunlu günlere işaret ediyor. Bu kez AKP kitlesi liderini taşımaya ve "durmak yok yola devam" demeye çalışıyordu.

Bu kodlar, Gezi aktivistlerini nasıl etkileyecek?

O konuşma da zaten ana birleştirici etken olan AKP karşıtlığını devam ettirdi. Fakat bu karşıtlık bile bir öfkeden çok bir ironiye dönüşmüş durumda.

Türk burjuvazisinin yaklaşımı nedir?

Özellikle neoliberalizm döneminde yükselenlerde daha belirgin olmak üzere önce bir görmemeyi seçtiler. Kısa sürede de, görmemenin daha büyük risk taşıdığını anladılar. Şöyle özetleyebiliriz, otuz üç yıldır halkla kurdukları ilişki, başına bir kâhya atadıkları babalarının çiftliğine ara sıra uğrayıp işlere ayar vermek şeklindeydi. Gezi Parkı Direnişi ile işlerin yürümesini istiyorlarsa bir halkın parçası olduklarını anlamanın ve artık karşılıklı tanıma, tanışma vaktinin geldiğini gördüler, bence. Bundan sonrasında, Gezi Parkı'nda yükselen sesi de kapsayabilmek için, görece bir özgürlük ortamına rıza gösterecekler ve neoliberalizmin onarımı sürecine gireceklerdir.

Bu eylemlerin AKP'deki yansıması ne olabilir?

Altın kurallardan biridir; dışarıdaki içeridedir de. Yani, toplu-

mun büyük kesiminde böylesi bir tepki yaratacak baskının yalnız dışarıya yöneldiğini düşünmek mümkün değil. AKP içinde de bu baskıdan epey pay almış kesim olduğu kesin. Bu hepimizi ilgilendiren büyük bir risk de yaratıyor. Sırf içerideki birliği sağlamak için dışarıya yönelmiş bir şiddeti devreye sokma riski. Tayyip Bey'in liderlik yapma biçimine hiç de yabancı olmayan bir yöntem. Bugüne değin daha çok ideolojik şiddetti bu. Polisiye önlemlerle yan yana. Umanız daha sert bir sürece evrilmez.

Bu eylemler Batı dünyasındaki diğer eylemlerle örtüşüyor mu?

Neoliberalizmin krizleri ve bu krizlere çözüm arayışlarının bir parçası olarak, evet, bence İstanbul'da olan tüm dünyada olmuştur ve mesela Suriye konusunda Batı'yla birlikte varılan nokta ile şu günlerin bir bağı olsa gerektir. Bunu komplo kuramı olarak değil, çıplak bir ardardalık olarak anıyorum.

Bu eylemlerle birlikte kaybedenler ve kazananlar?

Mevcut iktidarın kaybettiği kesin. 12 Eylül'den beri üzerine giydirilmiş tespit gömleğini yırtan halkın ise kazandığı kesin. Eğer, şu yüzde elli vurgusuyla insanlar birbirlerine kırdırılmaz ve Gezi Parkı'ndaki enerjinin siyasetten sanata, popüler kültürden bilime toplumu dönüştürmesine olanak tanıyacak bir özgürlük ortamı sağlanırsa, hepimizin daha güzel günlere uyanacağımız da kesin.

Yaşayıp göreceğiz.

Bağımsız, 14-20 Haziran 2013

CEMAL SÜREYA'NIN
YAKARIŞI DEVREYE
GİRDİ GİBİ:
“MİTOS YİTME
N'OLUR!”

Söyleşi: Mustafa Öcalan

Bi'at ve Öfke kitabının yazarı, psikiyatr Cemal Dindar'la, Gezi Direnişi sonrasında Tayyip Erdoğan'ın söylemlerindeki öfkeyi, biat etmeyi reddedenleri, bu toprakların mayasını, Gezi Parkı'ndaki şamanik öğeleri, öfkenin karşıtı olarak sevgiyi konuştuk.

Tayyip Erdoğan'ın söylemlerindeki öfkenin ve biat söyleminin Gezi Direnişi sonrasında geçmiş yıllara göre nasıl bir farklılık gösterdi?

Bunca psikiyatrılık deneyimimde hiç hatırlamadığım bir habere denk geldim bugün: Kişi hastaneye yatmak istemezse, bazen polis çağırır yakınları... Belki böyle bir durumdu. Yatış için ikna olmayan o yurttaşımızı kafasına cop vurarak, biber gazı kullanarak öldürüyor çağrılan polisler. Döverek ve biber gazıyla ölümüne sebebiyet vermek... Türkiye psikiyatri tarihinde bir ilk olabilir. Bugünün ruhuna çok uygun. Efsane yazıldığına dair muktedir söyleminin en net semptomudur bu: onun değer yargılarını kabul etmeyen herkes en azından akıl hastasıdır ve dayığı, gazı hak etmiştir. Ölümü de zayıttandır.

Nasıl bir akıl hastalığıdır bu?

Aklın da bir tarihi var değil mi? Bilinçli yanıyla, bilinçsiz yanıyla, zihin de türümüzün bu dünyadaki serüveninin bir ürünü. Özellikle uygarlıkla koşut giden ve yazıyla çok yakın bağı olan bir tarih bu. Gezi direnişiyle insanlar dediler ki; biz insan olmak, irade gösteren varlıklar olmak, akılla yaşamak için bu dünyada kendimize ait olan yeri yeniden istiyoruz. Yani, en ilkel hal olan sürü olma ve başta bir Şef'le yönetilmek haline kapatılmak istemiyoruz. Çünkü gidişat hakikaten, 2010 referandumdan sonra bu ülkede tam güçlü lider ve onun sadık yüce milleti, bunun da en saf hali olan şef ve sürüsü diyalektiğine oturmaya başlamıştı. Bunun dışında kalan herkes; hain, kıymet bilmeyen, her şeyin bir şekilde güllük gü-

listanlık olmasına rağmen şükran duygusu duymayan gruplar ve kişiler olarak damgalanıyordu. Gezi Direnişi'yle birlikte o damgalanmış olanlar, dışarıda bırakılmış olanlar, kendilerine kültürel olarak neredeyse boyun eğmek dışında bir yaşam alanı verilmeyenler dediler ki: Beni tanıyacaksın. Tekrar tanışacağız. Bunu bir tek AKP liderine ve kadrolarına değil, neoliberal dönemde palazlanmış sermaye gruplarına da dediler.

Gezi Direnişi'nin etkilerinin köklü olacağını ve bereketli bir direnme anı olarak tarihimize yazıldığını düşünüyorum. Çünkü üç dinamik, çok ender görülebilecek şekilde denk düştü. Bunlardan ilki neoliberalizm karşıtlığı. Ağaçlar kesilip avm yapılacaktı oraya. Buna ve bunun temsil ettiği herneyse ona karşı çıkıldı... Bu yanıyla Gezi neoliberal saldırıya evrensel bir direnişti. Dünyanın direniş tarihine yazıldı. İkinci dinamik; Gezi, aynı zamanda 12 Eylül'ün bittiği sahneydi. Tayyip Erdoğan, melez bir siyasetçi. Hangi belirleyenlerin melezi? Özal ve Kenan Evren... Yani 24 Ocak-12 Eylül Darbesi'nin iki liderini bünyesinde taşıyan bir kişilik. 2010 referandumunda, yeni solun ve liberallerin aymazca desteklerinin sonucu, bu kişiliğin Kenan Evren temsillerine çökmesi oldu. İki dudağının arasından çıkan kanun hükmünde olan, kuvvetler ayrılığını yük olarak gören bir liderle baş başa kaldık. Gezi'den önce yazdığım bir yazıda 'İkinci 12 Eylül' olarak adlandırmıştım, bu dönemi. Toplum, Tayyip Erdoğan'ın yüzünde Kenan Evren'in hayaletini gördü ve Gezi'de bir de buna direndi. 12 Eylül'ü bitirdi.

Üçüncüsü de şu... Bu topraklarla ilgili bir tezim var. Bu topraklara krallık da gelir, demokrasi de, beylikler dönemi de gelir, Osmanlısı da gelir, Sosyalizm de gelecek... Hani türkü diyor ya; "Urfalıyım ezelden...", bu toprakların sosyokültürel dip akıntısı olarak iki temel belirleyen olduğunu düşünüyorum. İlki; Sümer'le başlayan Mezopotamya uygarlığı ve günümüzde en somut temsilcisi İslamiyet. Bunun tarımdan filizlenmiş uygarlık hikayesi olduğunu da biliyoruz. Tüm dünyada ana hatlarıyla hala Sümer'de

yaratılmış kurumlara dayanan toplumsal sistemlerle idare ediyoruz: devlet onlardan biri, yer bağı ve tapınak merkezli şehirler yine öyle, okul, mahkeme, tabi ki yazı... rahip kimliği, ataerki... Kutsal kitaplarda geçen birçok anlatının ilk örnekleri var Sümer tabletlerinde. Dolayısıyla her dönem kendi büyüklenmecî söylencesini yaratsa, yaşasa da o temel kurumlar hala dört bin yıl öncesinin kurumları. Kötümserlik olsun diye söylemiyorum bunları... Geçerken söylemiş olalım. İkincisi de bozkır-göçebe birikimi. Orada kan bağı, göçebelik, şaman kimliği, anacıl özellikler... Bu iki belirleyenin birbirine geçişliliği, birbirlerini besleme olanaklarının varlığı Anadolu barışının ön koşulu gibi. Gezi'yle birlikte şunu da öğrendik ki; bu topraklarda bir şey yapmak istiyorsan, eli yüzü düzgün kalıcı işler yapmak, insanların hayatını güzelleştirmek gibi, ister Mezopotamya geleneğine yaslanın, ister bozkır-göçebe birikimine yaslanın, karşı tarafa bir saygı duruşuyla yaşıyor ve yaşatabiliyorsunuz. Bu yanıla, bu iki dinamikten birinin bastırılmasının kısa sürede nasıl bastırılmış olanın geri dönüşüne sebep olduğunu görmek için Gezi bir örnekti. Mesela 28 Şubat'ı da öbür dinamığın bastırılmasının sonucu olarak göremez miyiz?

Tayyip Erdoğan karakterine dönersek buradan?

Şimdi AKP lideri ve kadroları, 28 Şubat da dâhil olmak üzere, başlarına gelenlerden hiç ders almamış gibi, karşı tarafa, o bozkır-göçebe birikimi son birkaç yıldır çok belirgin bir şekilde yok saydılar. Tayyip Erdoğan'ın yönetme biçimi, aslında tüm sağ zihniyetlerin malul olduğu temel sorun ile damgalanmış durumda... Ayırıp bölme ve söylemi bu ayrıştırma işlemiyle inşa etme. Kendisine benzediğini düşündüğü kişi ve gruplara selam vermenin biricik koşulu da o kişi veya grubun kötüye kullanılma olasılığının olması. Mesela, Reyhanlı'da kayıplarımız için mezhep göndermeli bir yurttaşlık tarifi yapılması. Deyim yerindeyse taziye evinde bir ayırım yaptı Tayyip Erdoğan. İkincisi, Yavuz köprüsü meselesi. Bu arada bu adı

büyük bir iştahla açıklayanın Abdullah Gül olduğunu hatırlatayım. Bir de, tarafların deyişiyle 'bizi bin yıldır birleştiren İslam Bayrağı' altında yapılan barış görüşmeleri de bana öyle geliyor ki, Yavuz döneminin, sonra Abdülhamit dönemindeki Panislamizm ile biçimlendirilmiş Hamidiye alaylarının, Aşiret mekteplerinin hayaletlerini canlandırdı... Bunun karşısına da Gezi'de sosyokültürel olarak bozkır göçebe birikiminin sembolleri dirildi...

Bunun ne gibi örnekleri var mesela?

Neydi, bir kere ağaç merkezli olması. Ağacın, dilek ağacı haliyle bir kutsallık olarak paranın ve AVM'nin karşısına yerleşmiş olması... Çadır ve oba kültürünün kendiliğinden yerleşmesi. Bir obaya da benziyordu hakikaten, kendine yeterliliğiyle, orada yemekhanesi, reviri... Cemal Süreya'nın yakarışı devreye girdi gibi: "*Mitos yitme n'olur!*"

Peki, bütün bu denklemleri göz önüne aldığımızda, Türkiye siyasetinde Gezi'den sonra öfke ve bi'at diyalektiği nasıl bir şekil aldı?

Birincisi öfke ve baskı dışarıya yönelmişse, içeriye de yönelir. Yani bir grubun lideri, başka gruplara karşı yoğun baskı uyguluyorsa, grubun içerisi güllük gülistanlık değildir. Bunun emarelerini de görüyoruz; AKP'de belirgin bir şekilde tartışmalar oluyor. İkincisi, Gezi herkese ayna tuttu. Sağına da soluna da. Aynadan şunlar okunuyordu: Bu topraklarda, bu coğrafyada eli yüzü düzgün bir barış ortamı olabilir. Yazık ki yeni sağda bunun anlaşıldığını görmek zor. Gezi'ye hala düşmanlıkla bakıyorlar. Bundan sonrası için Gezi, bu ülkenin yaşayabilirliğinin ve bu ülkede yaşanabilirliğin referans noktasıdır. Yoksa çöker. Çökmektedir de. Görüyoruz kimlik ayrışmaları, şunlar bunlar, hepsi ayyuka çıkmış durumda. Kimliklere göre ayrıştırılmış coğrafyanın; yan yana, barış için-

de biraradalığına, birlikte yeni bir toplum sözleşmesi inşa etmesine giden yolun referansıdır Gezi Direnişi...

Biat konusuna gelince Gezi hareketinin yumuşak karnı söz konusu. Meseleyi Tayyip Erdoğan karşıtlığında dondurmak büyük risk. Nerdeyse Gezi'nin liderliğini, negatif bir imge olarak da olsa Tayyip Erdoğan'a vermekle eş değer. Bu zaten onun en önemli avantajı, yıllar içinde yarattığı bir şeydir. Bu avantajı doya doya yaşadı. Neoliberalizm karşıtlığı daha öne çekilmeli. Hareketin daha kalıcı olması için. Tekrar öfkeye dönecek olursak, yönetenlerin öfkeli olması anlaşılabilir, çünkü halk onları yaratan sahneyi iptal etti.

Sevincimiz ise; daha dün ki sahnede nerdeyse boğaz boğaza gelenler birlikte bir direniş pratiği yaşadılar, bir öfke doğmadı. Demek ki Türkiye'de birlikte yaşamaya yönelik bir arayış ve derin bir imkân var. Bu yıkıcı öfkenin karşısında yaratıcı bir sevgi deneyimi de Gezi. Sanki bu ülkede iki temel duygu; saldırganlık ve sevgi bölüşülmüş durumda. Yönetenler öfke duyuyor. Yönetilenler de bir şekilde birbirini sevmeye çalışıyor...

soLKitap, 21 Ağustos 2013, sayı 47

GEZİ'NİN PSİKOLOJİSİ

Söyleşi: Neslihan Güngör

İnsanların onca sert müdahaleye rağmen inatla karşı durmaları nasıl açıklanabilir? Kişi canının yandığı yerde durmak istemez nihayet...

Bunu, mazoşist bir deneyim gibi görmek yerine, özellikle 78'li-ler olarak anılan kuşak başta olmak üzere önceki kuşakların kapatıldığı pasif mazoşizmi aşma ve 12 Eylül'den beri toplumun kılcal damarlarına kadar zerk edilen korkudan arınma olarak değerlendiriyorum. Bu pasif mazoşist konum sadece muktedirlere karşı değil, sonraki kuşaklara karşı da benimsenmişti. Bu aşıldı. Bir özgürleşme mekânıydı, Gezi.

Gezi eylemlerinde şehrin ortasındaki barikatlarda yapılan müziği, sanatı, dayanışmayı, süt ve mide ilacı, deniz gözlüğü gibi malzemelerle kurulan savunma ve ilk yardımı düşünürsek eylemlerde şiirsel, yer yer gerçeküstü bir taraf var mıydı sizce?

Neşemiz de melankolimize dâhildir. Bir yanda müzik, dans, V maskeleri, sözün ironisi, süt ve mide asidine bağlı yangıyı durduran ilaçların solüsyonları, deniz gözlükleri, neşeyle ağlayan insanlar... Öte yanda, gaz maskeleri ile gerçeklikten kovulmuş gibi duran, elinde copuyla polisler, TOMA denildiğini o sahnede öğrendiğimiz ve sürekli burnundan can yakıcı sıvılar püskürten tuhaf canlılara benzeyen araçlar vesaire... Bir karnaval havası vardı, Gezi'de. Sanki bütün yıl zorlu çalışma koşullarıyla boğulmuş insanların nihayet hayatın kıymetini kutsamak için buluşması gibiydi. Burada bu karnavalı belirleyen Ortaçağ'ın derebeylik sistemindeki katmanlaşma değil de, 12 Eylül ile hazırlanmış ve AKP baskısına eklemlenmiş neoliberalizm karşıtlığı oldu. Özellikle sol 1970'lerin ikinci yarısından beri iliklerine işlemiş melankoyi aşmada neşeyi tanıdı ve *neşeye bir övgüydü de Gezi Direnişi*.

Gezi eylemlerine kadar genel tavır polis müdahalesinde dağılmak yönündeydi. Gezide ise çok sağlam bir şekilde bir arada

kalma, parkı, semti ve yanındakini savunma durumu oluştu. Bu ruh hali nasıl kuruldu sizce?

Geziyle birlikte daha önce yan yana duramaz dediğimiz toplumsal gruplar birlikte Tayyip Erdoğan'la özdeşleşen yeni-sağın despotizmine karşı direndi. İki temel duygu, öfke ve sevgi, neredeyse bölüşüldü. Yönetenler pek öfkeli, yönetilenler çok sevgili. Sevgi de birleştirir.

Toplumda görünmez kılınan insanlar, engelliler, kadınlar, eşcinseller gezi parkında kendi talepleriyle sokaktaydılar. Genel anlamda ezilenlerin birbirini tanınması, önyargıların yıkılması anlamında geleceğe dönük bir barışma halinden söz edebilir miyiz?

Elbette edebiliriz. Hatta halk kendini yöneteceklere de bu mesajı verdi: "Beni tanıyacaksın." Şu da oldu, neoliberalizmin peydahladığı sermaye gruplarına da bu mesaj verildi: "Burası ara sıra uğradığınız babanızın çiftliği değil. Bu halkın bir parçası olacak mısınız? Artık tanışma vakti, geldi!"

Bugüne kadar eylemlerde erkekleşerek var olan kadınlar, eylemlerde askılı elbiseleri, makyajı ile yer aldılar. Bu değişimi neye bağlıyorsunuz?

Görünür kadın hallerinden çok daha önemlisi, Gezi Direnişi'nin özü dişildi. Doğuran, esirgeyen, onaran, güzelleştiren, şiddeti yatıştıran halleriyle...

Yazılarınızdan birinde kan dökülen bir coğrafyanın da bir şiddet hafızası olduğundan bahsetmiştiniz? Gezinin şiddet hafızası ne olacak?

Gezi, bu coğrafyada yaşanan bir çok eylemlilikten farklı olarak, bana öyle geliyor ki, şu güce de sahip: yarattığı güzellik ve diren-

me pratiğinin belleklerimizde yarattığı onarma, şiddetin, zulmün panzehiri olarak anılacak. Bir halk, bir ülke yiğitliği olarak anılacak. Artık, kayıplarımızın peşinden hissettiğimiz öğrenilmiş çaresizliğimiz değil, çarelerimiz var.

Hafızasız bir toplum olduğumuz söylenir. Sizce de böyle mi? Toplumsal travmalarımız düşünülürse unutmak üzerinden bir savunma mı kuruyoruz acaba?

Belki bir geçiş coğrafyası olması nedeniyle, bu topraklar boğazına kadar acılı bir tarihle dolu. Cemal Süreya'nın deyişiyle, dirliği de 'acı dirlik.' Dolayısıyla belleğimiz de, mesela aile öykülerinde bile birkaç kuşak sonra unutulan örselenmelerle dolu. Bunun içinde göçler var, bunun içinde ölümler var, savaşlar var, bunun içinde zorla ya da korunmak için kimlik değişimleri var... Çoğu da o zaman kim muktedirse onun elinden, onun zulmünden. Unutarak yaşayabilenlerin de coğrafyası burası. Acılığının temel sebebi de bu. Hani derler ya, niye bizde Batıdaki gibi aile monografı, defterleri yok... İşte, belki de bu yüzden... Yani unutarak ayakta kalılabildiği için. Bir sonraki kuşağa kendi yükünü devretmek istemediği için, insanlar tutmadılar o defterleri... belki de. Fakat şu oluyor; o bastırıldığı, unutulduğu sanılan şey üç kuşak da geçse geri dönüyor... Biz bu travmaları da miras alıyoruz. Söze dökülme de alıyoruz. Ebeveynlerimizin, ne'elerimizin, dedelerimizin bedenlerini taşıma biçimlerinden, hüznlerinden... Üstelik bilinçsiz olduğu, söze dökülmediği için de hayatı daha bir karsızlaştırıyorlar.

Gezi sonrası eylemle ilgili bir şey okuyunca biber gazı kokusu duymak, sakın bir ortamda slogan atıldığını sanmak gibi durumlar gelişti pek çok kişide. Bunları nasıl açıklıyorsunuz?

Bir; zulmün gaz haliyle ve bedene dolaysız zerk edilmesiyle faşizme meyilli günlerde yaşadığımızın en önemli semptomların-

dan biri olarak görüyorum bu örneğinizi. İkincisi; bunu tamamlayıcı bir şekilde, beden, dolaysız bir şekilde bu dili kodladığının ve bu toprakların direnme geleneğine yeni beceriler eklendiğinin işareti olarak...

Bir yaratıcılık patlaması yaşadığı söylenebilir. Normal şartlar altında yaratıcı zekâsını, ifade gücünü bastıran bireyler miyiz?

Hayır. Normal şartlarda yaşamayan bireyleriz. Hayatın neredeyse her alanı Gezi'deki yaratıcılığı bastırmak üzerine kapatılmış durumda... Aksine, Gezi ve direniş bir normalleşme alanıydı.

Park bir süre sonra bir çekim merkezi haline dönüştü. Gerek parasız yeme içme, gerekse sanatsal aktivite ve kendini ifade alanlarıyla. Bu yönüyle parkı bir ütopyanın gerçekleşmesi olarak yorumlayabilir miyiz?

Soğuk savaş döneminin ezberleriyle geçersizleştirilen ve Sovyetler'in dağılmasıyla gündemden iyice düşen bir soru yeniden güncellendi: "Ne yapmalı?" Bu soruyla yakından ilişkili. Gezi Direnişi, neoliberalizme evrensel direnişlerden biriydi de.

Birçok kişi eylemlere vicdani sebeplerle katıldıklarını, dışarıda olup bitenleri görüp duydukça evde rahat oturamadıklarını, uyuyamadıklarını anlattı. Üzerimizdeki ölü toprağından kurtulup vicdan sahibi mi olduk acaba?

"Kral çıplak" anları vardır. Kendi vicdanımızdan çok, devlet gibi vicdanın garantörü olduğunu savlayan yapıların acımasızlığı, vicdansızlığı ile karşılaştık. Kendini muktedirin en değersiz beden parçalarıyla özdeşleştirenler dışında herkes o ana çarptı ve kralın çıplak olduğunu gördü.

Gezi parkı insanlarda sizce bir ezber bozma yarattı mı? Uzun vadede bunun olumlu ya da olumsuz etkileri ne olabilir?

Ezber bozuldu. Yönetenler, artık öyle toplum mühendislikleriyle bir halkın her daim yönetilemeyeceğini öğrendiler. Muhalefet için de öyle... Sahne çöktü. A.Kadir' in güzel çevirisiyle ve Mevlana'nın sözleriyle: "Bulanmadan, donmadan akmak ne hoş /Dünle beraber gitti, cancağızım,/ ne kadar söz varsa düne ait /Şimdi yeni şeyler söylemek lazım." Kısa vadede muktedir veya muhalefet... Herkes kendi iktidar alanıyla yorumlayacak olanları. Uzun vadede ise olan, hayrımızadır. 12 Eylül ile dizayn edilmiş mikro iktidar alanları çökecek.

yeniHarman, Eylül 2013, sayı 176

Aşağıdaki bildiri, Gezi Parkı Direnişİ sonrası yapılan basın duyurularını eleştirmek üzere kaleme alınmış ve ruhsallık alanındaki e-gruplara gönderilmişti. Kitaba yakışacağını düşünerek buraya da aldım.

GEZİ PARKI DİRENİŞİ VE RUHSALLIK ÜZERİNE

Merhabalar,

Gezi Parkı Direnişi'ni, ruhsal dinamiklerini ve ruhsallık alanındaki kurumlarca yorumlanma biçimlerini değerlendirdiğimiz tezleri paylaşmak istedik.

1. Öncelikle, ruhsallık alanında kurumsallaşmış örgütlerin yaptığı açıklamalara dair birkaç söz söylemek yerinde olacaktır:

a. Avrupa Travmatik Stres Çalışmaları Derneği-ESTSS'nin yaptığı açıklama, yalnız Türkiye'de değil tüm dünyada siyasal iktisat ihmal ve kimlik siyasetlerinin onun yerine ikamesinde büyük rol oynayan 'ideolojik travma söylemi'nin yeniden üretilmesine dair tipik örnektir. Gezi Parkı'nı bir kez dolaşan, orada 'travma mağdurları' değil, irade göstermiş, kendinde ve kendisi için bir özne olmayı başarmış kişiler, gruplar görecektir.

b. Türkiye Psikiyatri Derneği'nin 2 Haziran günü yaptığı basın açıklaması da, açıklama boyunca neoliberalizm eleştirisi ile yürürken konu mesleki alan olunca aynı neoliberal teze sahip çıkmakta, kaba bir ebeveyn-çocuk/ hükümet-yurttaş özdeşleştirilmesiyle yine bu neoliberal ideolojiyi meslek ideolojisiyle buluşturmaktadır. Aynı açıklamada "Hükümetler... insanların taleplerini tıpkı biz psikiyatristler gibi dinlemeli..." sözlerindeki özdeşleşme de dikkat çekicidir. Bizim yıllardır tanıklığımız, hükümetlerin insanların taleplerini tam da genel-geçer psikiyatri pratiğinde olduğu gibi dinledikleridir ve benzetme bu yanılla aşırı-gerçekçi olmuş, diyebiliriz.

c. Psikanaliz derneklerinin ortak açıklamasının gövdesini de yine "bireylerde ve toplumda onarılması çok güç hasarlar" deyişiyle aynı söylem oluşturmaktadır. Neoliberal ideolojinin, 'özgürlük' kavramının büyüleyiciliğini yedeklenerek en belirgin ortaya çıktığı bildirinin psikanaliz kurumlarından gelmesi üzücüdür. "Özgür olmadan insan olunamaz" sav sözü binlerce yıldır tutsaklıklarında 'insan olmak' her neyse ona dair nice örnek mücadele vermişlere ve onların geride bıraktıkları doğurgan mirasa

“aşırı ideolojik şiddet” uygulamaktır.

d. TODAP’ın, Gezi Parkı’nda oluş halindeki sürece içerden katılımı ve o içerlikli haliyle süreci kendi dinamikleriyle onarma, güzelleştirme gayreti Türkiye’de ruhsallık alanı için umutlu bir örnek yaratmıştır.

e. Gezi Parkı Direnişi, tüm ruhsallık alanına şu mesajı bir ders olarak vermiştir; toplumlara, gruplara temas etme ve grup ilişkilerini anlamada neredeyse maymuncuk haline getirilmiş ‘travma’ kavramı ve onu merkeze alarak işleyen siyasal-kültürel açıklamalar neoliberal ideolojinin bir türevidir. Bu Gezi dersinin alınmasına dair direnç düşündürücüdür ve ruhsallık alanının, bilgi türüne bakılmaksızın, neoliberalizm ile damgalanmışlığının semptomu olarak okunabilir.

Ruhsallık alanında dikkatimizi çeken diğer “Gezi Dersleri”ne gelince;

2. Gezi Parkı Direnişi, toplumlar bastırıldıkça doğanın dilinin direnme diline eklendiğini; bir halkın duble yolları, gökdelenleri, alışveriş merkezleri ile değil ağaçlarıyla, sularıya, dağları taşlarıyla bir halk olduğunu, olabildiğini göstermiştir.

3. Gezi Parkı Direnişi, Kenan Evren ve Turgut Özal kişilikleriyle özdeşleşen, 24 Ocak/12 Eylül Darbesi’nin özlü bir temsilcisi olan ve her iki kişiliği de kendi ruhsallığında birleştiren Tayyip Erdoğan’a gösterilen yoğun itirazla birlikte 12 Eylül’ün artık bittiğinin nihai belirtisidir. Freud’un Totem ve Tabu ile başlayan ve Musa ve Tektanrılı Dinler çalışmasına değin ısrarla sürdürdüğü tezleri sınama konusunda yeğin bir toplumsal deneyim sunmuştur, bu 33 yıl. Bizat psikanaliz bilgisi üzerinde kurumsallaşanların kendilerine öncelikle sormaları gereken, bunca zaman bu bilgiyi, üzerine düşünme ve anlama konusunda toplumdan niye esirgedikleri, niye böyle bir çabaya girişmedikleridir.

4. Gezi Parkı Direnişi, neoliberalizmin dünya ölçeğinde zora girdiğinin ilan edildiği direnişlerden biri olmuştur. İstanbul’da olan

tüm dünyada olmuş demektir. Yaşadığımız topraklara temel güveni yeniden, güçlü bir şekilde onarmasıyla da yaşayacaktır. Bir halk, endüstri psikolojisi, kişisel gelişim, marketing teknikleri gibi katı ideolojik yöntemlerle güdülemeyeceğini, özcesi sürü olmadığını dünya aleme ilan etmiştir. Halk, bir ağaç gölgesinin dinginliğini yeni sağın zenginlik vaatlerinin karşısına koymuş ve böylece kendini tanımıştır. Daha düne değin apolitik, kendi dünyaları dışında her şeye selamsız kabul edilen yeni kuşaklar yeni ve yaratıcı bir dille geleceğin sahipleri olduklarını görmüşler ve göstermişlerdir.

5. Gezi Parkı Direnişi, yeni sağın Kenan Evren'in meydan konuşmalarından köken alan, Özal'ın alacalı bulacalı, Çiller'in plastik dilinden geçip Erdoğan'ın belagat şehvetine ulaşan Lider ve yüce milleti mitosunu çökertmiştir. Halk, geri dönmüştür.

6. Gezi Parkı Direnişi, Tünel'den çıkıldığını da göstermektedir. 1 Mayıs 1977'de hedef gözetilmeksizin ateş edilen beş yüz bin insanın ve nice kuşakların İstiklal Caddesi boyunca aradığı çıkış, meydanın bir adım ötesindeki parkta kendi temsilcilerini bulmuştur; gençler ve toprağa sımsıkı sarılmış ağaçlar... Ağaç gövdelerine katledilenlerin adlarının yazılması boşuna değildir.

7. Son çeyrek yüzyılda, ruhsallık alanında çalışan uzmanların dili kendileriyle toplum arasında aşılmaz bir mesafe inşa etmiş ve toplum ruhsallığını mekanik bir alan olarak kavramaya çalışmıştır. Gezi Parkı Direnişi, ruhsallık alanında işleyen mekanik dili ve onun türevleri olan, politik psikolojileri, çok-kültürcü kavrayışları, toplum mühendisliklerini geçersizleştirmiştir.

8. Gezi Parkı Direnişi; neoliberalizm ile despotizm arasındaki bağı görünür hale getirmiştir. Yalnız muktedirler değil, sefaletin asıl öznesi olan burjuvazi de halkı tanımak zorunda kalmıştır. Günler sonra gözlerini-kameralarını çevirdikleri Gezi Parkı'ndan ve halktan özür dilemelerinin öbür yüzünde 12 Eylül Darbesi sonrası işverenler sendikası başkanının dilinden dökülen "Şimdi gülme sırası bizde" sözü vardır.

9. Kadınlar, geleceğin dünyasının kurucu özneleri olduklarını bir kez daha göstermişlerdir. Dildeki yıkıcılığı-aşırılığı onarıcı işlevleri üzerine bir akademi kurulabilir. Bu toprakların anacıl dipakıntılarını toptan yok sayan, ezen eylem ve sözlerin reddedilmesinin bir örneği olmuştur Gezi Parkı Direnişi. Ağaçları kesip aveme yapmak, ormanları kırıp yavuz köprüler kurmak o yok saymanın işaretiydi. Gezi Parkı Direnişi ile yok sayılan “ben buradayım” demiştir. Bu yanıyla, 28 Şubat sürecinde Mezopotamya merkezli ataerkil dipakıntının aşırı bastırılması sonrasında İslami siyasetin hızla yükselmesini ve güçlü bir şekilde geri dönüşünü de hatırlatmaktadır. Anadolu, bu iki dipakıntının ayrılıklarında birliğine saygı gösterebilirsek barış içinde bir ruhsallık yaşayıp yaşatabileceğini bir kez daha ilan etmiştir.

10. Gezi Parkı Direnişi, ne olursa olsun, eğer kırım bir devlet politikasına dönüştürülmezse, Anadolu’da hiç kimsenin hak arayan komşusuna saldırmadığını da göstermiştir. Gezi Parkı’ndaki bu kendiliğinden barış, savaş beylerinin anlaşmalarıyla yürürlüğe konulan ve başka halklarla savaşa endeksli sözde-barış dilini de bitirmiştir.

Cemal Dindar, İshak Saygılı, Yücel Yılmaz

Psikodiyalektik Araştırmalar Derneği Üyeleri

BİR ŞEY OLDU...
KİM UNUTABİLİR Kİ?

Bir şey oldu. Hala adını koymaya çalıştığımız, ne denli akli başında sözü ardı ardına dizersek dizelim, hep bir eksiğin, dile gelmeye direnen bir çekirdeğin geride kaldığını hissettiren, bir şey.

Her ne olduysa, asıl güzelliği, asıl doğurganlığı da burada; yeni-nin kuşatılmamışlığı geleceğimiz için ‘hayırlı’ olduğuna dair duyguda beliriyor. Bir de, ne kadar paylaşılan bir duygudur bilemem, fakat yanımda yöremde gördüğüm, bu iyiliğe ruhsal besin taşıyan ikinci bir duygu daha var. Gezi Parkı Direnişi öncesinde, yıllardır derinliğini kaybetmiş, her toplumsal olayda devreye giren ezberlerin, kişiliklerin yorulduğu, hatta geçersizleştiği görüldü. Bu ülkenin düşünce dünyasını bir vasata teslim mecbur bırakan nice emeksiz sözün vasatlığı aşıkarlaştı. Yüzeye vurdu ve orada çöktü. Soldan, sağdan kurulmuş nice ağdalı dilin özüne yazılı olan ideolojik tezler savunulamaz hale geldi. Zeminde Gezi Parkı ve onunla özdeşleşen halk iradesi güçlü bir şekilde durdukça bu dilin ne olduğu, yalan olduğu, bizzat mevcut yönetimin kadrolu aydınlarının söylemlerinde ortaya çıktı.

Bu yalanın en belirgin semptomu; ‘*her yer Taksim*’ halini aldı-ça, muktedirin söyleminin ağırlık merkezini bu ülkeden alıp kendine güç devşireceği başka mekânlar arayışına düşmesiydi. Mısır üzerine yapılan ve günler süren hezeyanlı tartışmaların temel sebebi belki de buydu; yersiz-yurtsuz hale getirilmeye çalışılanların Gezi Parkı Direnişi ve sonrasında kökleştirdikleri direnme, kök salma pratiği bizzat muktedirin söylemini *yersiz-yurtsuzlaştırmıştı*. Bunun bir yüzü, Mısır’daki kalkışmadan günler önce, Gezi Parkı Direnişi’nden hemen sonra bizzat Lider’in Kuzey Afrika topraklarına yaptığı gezidir. Belli ki AKP, kendi emperyal siyasetine dair en güçlü olduğunu hissettiği yer olarak, şu Mısır tartışmaları da gösterdi ki, Kuzey Afrika’yı seçmiş. Yeni sağ söylemin de oraya, kolayca ve bu denli güçlü raptiyelenmesi rastlantı değil yani.

Bu bir başka şeyin de belirtisi olarak kaydedilmeli; sağ, soldan devşirdiklerine dikte ettirmedikçe, ya da mekân kaydırmadıkça

inandırıcı bir ideolojik söylem bile tutturamayacak kadar güdük bir fikriyata teslim olmuş... Sırf güncel siyasetin çerçevesinde düşünen ve eyleyenler için bu güdüklük sevindirici gelebilir. Oysa sağda veya solda her türlü filozofi yoksunluğu sevineceğimiz değil, üzülmemiz gereken bir olgu olarak, orada, gazete köşelerinde, ekranlarda, giydikleri tuhaf ceketlerin desenlerinde, hep o ege-men gözü, kamerayı arayan gözbebeklerinde bir fazlalık olarak sırtıyor. Bunu da gördük.

Dil, söylem yayıldıkça etkinliği artırmıyor, bir de bunu gördük. Hatta Gezi Parkı'nı günlerce görmemekte direten ve büyük bölümü neoliberalizmin ve AKP döneminin parlattığı sermaye gruplarının sahipliğindeki medyaya ihtiyacı olanın muktedirler olduğu da ortaya çıktı. Bunca toplum mühendisliği çalışmalarına rağmen, bu sermaye gruplarının ve muktedirlerin zihinsel kapasitelerinin sınırını da gördük: gözlerini kapattıklarında kendilerinin ya da karşılarındakinin kaybolduğuna inanan bir akıl tutulmasıydı o sınır. Gülünçtü.

'*Kahrolsun bağzı şeyler*' sözü duvarlara nakşedildikçe, başka şeyler de belirdi. Mesela, ruhsallık bilgisinde hep bir körlük, tekinsizlik, şiddete eğilimle damgalanıp 'kitle' olarak adlandırılan toplumsal grupların, güya nice tarihsel deneyimden süzölmüş, sınanmış, bir akılla donatılmış başta Lider ve Devlet olmak üzere üstben yapılarından çok daha yüce bir ahlak ve zihinle davranabildiklerini gördük. Devletlerin, ideolojilerin 'kitleleri'nin yapaylığını, gruplara dayattığı körlükleri ve bunlarla mücadele ede ede bir halk olmanın sahiciliği arasındaki farkı gördük. Nice kışkırtmaya güçlü bir grup aklıyla direnen Gezi Parkı halkı, kitle psikolojilerinden nice politik psikoloji tezlerine kadar toplumları aşağılamaya dönüşen kuramların yetkin bir eleştirmeni olarak da varlaştı.

1 Mayıs Alanı'na yapılan müdahaleyi protesto etmek için İstanbul Tabip Odası kortejine yürürken, akrep denilen aracın kalabalığın arasına yersiz dalışını, genç bir adamın o an sanki elinde ha-

zırmış gibi bir taşı araca doğru kaldırışını, meydanı dolduranların “Atma, atma!” diye ve elinde taş olanı da koruyan bir ses tonuyla bağırışını, o genç adamın kimseyi dinlemeyip o taşı fırlatışını, başka bir genç adamın elinde aynı taşın belirişini ve az önce taş atana yönelişini, insanların bu kez ona “Atma!” deyişlerini, taşın diğerinin omzuna çarpışını, gruptan birilerinin “Provokatör bu!” diye bağrışları üzerine taş atanın, sanki evinin yolundaymış gibi bildik bir güzergâhta, kalabalık arasından meydanın kenarında bekleyen resmi polislere doğru koşuşunu ve onların arasında kayboluşunu... Bir devlet dersi olarak unutabilir miyim?

O anı, o meydanda olan kim unutabilir ki!

BirGün, 14 Temmuz 2013

“USTA” İLE İLGİLİ
AÇIKLAMA...

AKP liderinin süreç içinde belli bir yönetme biçiminde ustalaştığı kesin. Fakat bu, kararlı bir kültürel çerçeveden ve çıraklık-ustalık çizgisinden beklenen, kuşakları ve farklı meslek gruplarını aynı görgüde birleştirmede bir ustalık gibi görünmüyor. Aksine, bölmenin, ayırmanın, biz ve onları iyiler ve kötüler olarak algılamının sözde-ustalığı. Bu sözde-ustalığın en tipik örneği, Freud'un çalışmalarından da biliyoruz ki, yapay kitleler ve liderleridir. Freud'un bu yapay kitlelere verdiği en tipik örnekler ise kilise ve ordu örgütlenmeleridir.

Güya askeri vesayeti bitirme iddiasındaki siyasi kadroların zaman içinde tartışılmaz Lider ve onu ülküleştirme yoluyla birbirleriyle özdeşleşenlere, yani bir yapay kitleye dönüşmüş olması da ayrı bir şansızlığımız. AKP, bugün, içindeki farklı kliklerin tartışmaları bir yana, bir yapay kitledir ve lideri de bir Şef'ten farksızdır.

Buna ustalık diyenler, kendi benlerini Lider'in keyfiyetine emanet etmiş ve o keyiften pay almaya çalışan ideolojik varlıklar.

Yani bu ustalığın, birleştirici bir söylemle coğrafyayı bezeyen ahilikle filan bir ilgisi yok. Hatta onunla ilgili çıkabilecek ustalıkları da bitirici bir yanı var.

Bu da şaşırtıcı değil, zira yeni-sağ bunu hep yapıyor, yerel olarak kıymetlimiz ne varsa, onu neoliberalizmin hizmetine sunmak için biçimsel bir kullanıma tabi tutuyor ve sonra da çiğneyip tükürüyor.

Yine de biz bu toprakların görgüsüne güvenelim ve bu da geçer, diyelim mi?

BirGün, 4 Eylül 2013



DÜNYANIN
KALPSİZLİĞİNİN
NEDENİ FUTBOL
DEĞİLDİR

çArşı'ya

Liverpool ile Milan arasında İstanbul'da oynanan şampiyonlar ligi finalinde Liverpool taraftarlarının açtığı pankart ve söyledikleri şarkı futbola uzak yakın hemen herkeste büyüleyici bir etki yaratmıştı. O maç sırasında, yanımda yöremde sırf bu şarkı ve pankartlar sebebiyle Liverpool'u destekleyenleri anımsıyorum. *You will never walk alone*. Bir umut ve kardeşlik şarkısı. 1963'te Gerry and the Pacemakers grubu eski bir müzikalden alıp tekrar yorumladığında şarkı liste başı olmuş ve bir süre sonra da Liverpool'un efsanevi stadı Anfield'da, Liverpool'un gençlerinin ve emekçilerinin doldurduğu Kop tribünü şarkıyı hep bir ağızdan söylemeye başlamış:

Fırtınada yürürken

Başını dik tut

Ve karanlıktan korkma

Fırtınanın sonunda tan vakti

Mutluluğun gümüş şarkısı var

Rüzgâr demeden yürü

Yağmur demeden yürü

Hayallerin tedirgin altüst olsa da

Devam et yürümeye

Kalbindeki umutla

Asla yalnız yürümeyeceksin

Yalnız yürümeyeceksin, asla...⁵⁶

56) *When you walk through a storm
Hold your head up high
And don't be afraid of the dark
At the end of a storm is a golden sky
And the sweet silver song of a lark*

Liverpool'da uzun dönem oynamış Ian Callaghan birçoğu Anfield'da olmak üzere 843 maça çıkıyor ve bu maçlardaki havayı şöyle anlatıyordu: *"You'll never walk alone her zaman tüylerimi diken diken ederdi. Sahaya çıkarken onu duymak kendimi çok daha güvende hissetmeme neden olurdu. Taraftarlar her zaman takımı desteklerdi ama şarkıyı söylediklerinde atmosfer çok daha farklılaşır... Anfield rakiplerin gözünü korkuturdu. Ama aynısı Goodison'aya da Old Trafford'a gittiğimizde bizim için de geçerliydi. Bu yüzden, taraftarlarımızın you'll never walk alone'u söylediğini duymak sanki Anfield'ın bir parçası yanıımızdaymış gibi hissetmemizi sağlardı."*

Yukarıda yazdığım gibi, İstanbul'da birçok kişi, Callaghan'ın sözünü ettiği atmosferin bir parçası oldu. Liverpool ve taraftarları epey bir takdirin yanında biraz da gıpta ile uğurlandılar.

İLKSEL DİPAKINTILAR YA DA MODERN ARENALAR

Peki, futbolun insanları birleştiren ve bölen, şölen havasına sokan ve zaman zaman tribünlerde bir vahşetin ortasına iten, ne olursa olsun, katartik bir coşkunluktan yıkıcı bir öfkeye değin geniş bir duygusal aşırılığa yakınlaştıran, kuşak aşkın bir mirası- taraftarlığı diri tutan, doksan dakikalık normal süreyi ve hakemin son düdük sesini de aşp televizyon ekranlarında, gazete sayfala-

Walk on through the wind

Walk on through the rain

Tho' your dreams be tossed and blown

Walk on, walk on

With hope in your heart

And you'll never walk alone

You'll never, walk alone

Oscar Hammerstein'in yazdığı bu sözler Carousel müzikali için Richard Rodgers tarafından bestelenmişti. Şarkı, Elvis Presley'den Barbara Streisand'a birçok şarkıcı ya da müzik gurubunca seslendirilse de, asıl Gerry and the Pacemakers ile ve de Liverpool efsanesinin bir parçası olduğunda ünlendi.

rında, fabrikalarda, kahvehane masalarında bitimsiz uzatmalara uzanan gücü nereden kaynaklanıyor?

Evlerde babaların, atölyelerde ustaların, gençlerin hararetli futbol muhabbetlerine rasgelen emekli amcaların dayıların “*Fenerbahçe size ekmeğinizi mi veriyor, akıllı olun, oğlum!*” uyarıları bir yana, sahi futbol insanlara ne veriyor? Futbolun evrensel yaygınlığı ile üstlendiği işlev arasındaki ilişki ne? Hem milliyetçiliğe eklemelenme, milliyetçilikle boyanma riskini bu kadar yüksek tutmayı, hem de, sembolik kalmış ve aynı zamanda tutmamış “kadın hakem” uygulamalarını ihmal edersek cinsiyet farklılığı dışında hemen her sınırı, duvarı zorlayan bir sempati yaratmayı nasıl açıklamalı? Yani hem duygudaşlığın, hem de düşmanlığın ölçüsüzlüğüne sahne olmak, “modern arenalar” olan stadyumlarda zaman zaman kurbanlarını ilahlara sunmak futbolun hangi dipakıntılılarıyla ilgilidir? Niçin erkekler, erkek meclisinin tanımlayıcı öğelerinden biri olmuş futbola, yani stadyumlara, yani naklen maç yayınlarına şölen havasında katılırken, “kadınlar dünyası”nın tanımlayıcı öğesi televizyon dizileri oluyor? Bu, aynı evde iki televizyon bulundurmayı zaruri hale getiren bir gerilime nasıl ulaşabiliyor? Kadının, dolayısıyla yetişkin cinselliğinin şöyle ya da böyle kovulduğu kahvehane, stadyum gibi mekânlarda, onca erkeği, oralitede, yani “ağza alınmayacak küfürler”in orta yerinde buluşturan, hep bir ağızdan hakeme, yöneticiye, rakip takım oyuncularına, topyekûn rakip takıma, hatta “*ortak ruh*”a ihanet ettiği düşünülen kendi takımından bir oyuncuya, üst üste gelen yenilgilerden sonra kendi yöneticisine, antrenörüne küfür etmeye dek savuran dinamik nedir ki? Bu küfürlerde niçin hemen hep kişilerin cinsel kimlikleri ya da anneleri hedef seçilir? Bir kişinin değil de, stadyumu doldurmuş bir taraftar topluluğunun mesela karşı takım lehine verilmiş bir karar sonrasında, yani kendi takımı “cezalandırıldığında” hakeme koro halinde “i.ne hakem” diye bağırması... argoda bir kişinin “takımı”ndan söz edildiğinde kastedilenin cinsel organı ol-

duğu düşünöldüğünde... hangi ruhsal kaygıların, çatışmaların dışavurumudur? Hangi arzu, hangi yasaklarla kol kola vermekte ve binlerce insanı stadyumlarda buluşturmaktadır?

İnsanları bir futbol takımının taraftarı yapan, o takımın renklerine boyayan, yani baştan çıkaran ne ya da kimdir? Futbol denilen ve öyle görünüyor ki, sadece futbol sahalarında değil, televizyon ekranlarından evlerin salonlarına, mafyöz guruplardan siyaset arenasına, etnik aidiyetliklerden, hemşerilikten “dünya markası” olmaya, ilksel avcı toplulukların totemlerinden-kara kartal/kanarya/ aslan- küresel mana arayışlarına... Nice alanda, farklı bağlamlarda yeniden ve yeniden kurulan, oynanan, sahnelenen bu oyunun, bu kitlesel hipnoz durumunun hangi ruhsal dinamiklerle ilişkili olduğunu anlamak mümkün mü?

TERİM-ALPAY-ŞİFO

Freud kitle çözümlemesinde liderlik kurumuna özellikle önem verir. Gerek orduda gerek kilisede, kitlenin devamlılığını sağlayan, çözölmesine engel olan temel yanılsama; “*kitlenin bütün bireylerini ayırın gözetmeksizin seven bir başın bulunduğuna*” inanılmasıdır. Bu rolü kilisede İsa, orduda başkomutan yerine getirmektedir. Lidere bağıllıkla bir cemaat kardeşliği ortaya çıkmakta, bu grup üyeleri arasındaki bağı da güçlendirmektedir. Freud’un önemli katkılarından biri de, bu liderlik rolünü bazen soyut bir düşüncenin, paylaşılan bir amacın, mesela inanmış herkesin ruhsallığında farklı çerçevelerde gerçekleşen fakat kendilik’i hep narsistik bir şekilde besleyen ‘şampiyonluk’un oynayabileceğidir. “Çok sayıda bireyin duyabileceğı bir istek” de liderin yerini tutabilmektedir. Her koşulda bir kitle içinde hem dikey, yani lidere ya da bir ölküye, hem de yatay, yani diğer “kardeşlere” bağıllık oluşmaktadır.

Freud, kişilerarası ilişkilerde duygusal bağlanmanın gerçekleşmesinde özdeşleşmeye ayrı bir kıymet biçer. Özdeşleşme, bağlan-

manın ilk dışavurumu, ifade edilişidir. Erkek çocuk, hayatının erken nesnelerinden olan babaya yönelik özel bir ilgi gösterecek, ona benzemek, onunla özdeş olmak, giderek onun yerine geçmek isteyecektir. Çevresini saran ve özellikle dil aracılığıyla kendini duyurmaya başlayan toplumsal içeriğin taşıdığı cinsel rollerin katkısıyla bu özdeşleşme, babanın cinsel kimliğiyle özdeşleşmeyi, yani erkekçe bir tutum alışını taşıyacaktır. Babayla özdeşleşme ile anneye bağımlılık bir süre yan yana gider ve belki tam da bu özdeşleşmenin eriştiği, yani erkekçe tutumun yerleştiği noktada kaçınılmaz çatışma, ödipal karmaşa ortaya çıkar. Annenin bir başka erkekle, yani babayla olan mahremiyeti, babaya karşı ikircikli duyguların kaynağı olacaktır. Sonuçta ortaya çıkan duygulanım ikliminde “aile reisi”ne yönelik, sevecen bir ilgiden düşmanca tutuma değin değişebilen tonlarda farklı havalar esmeye başlayacaktır. Ödipal sahnede oynanan aile romansına bağlı olarak bu iklim belli bir örüntüye kavuşacaktır. Çocuk makul bir yenilgi ile ve aneden görece bir vazgeçişle baba özdeşleşmesini, yani baba gibi olmak edimini sürdürecektir, bazen de baba “ele geçirilmesi” gereken bir nesneye dönüşecektir. Bu, cinsel kimlikte belli bir değişim, yani kadınca bir tutum alarak babayı “elde etmeye” yol açabileceği gibi, kanımızca Freud’un “eşcinsel sevginin kitlesel bağlarla çok daha iyi uzlaşabildiğine kuşku yoktur; doğrusu açıklığa kavuşturulması uzun boylu araştırmaları gerektirecek dikkate değer bir durumdur bu” diyerek, değini düzeyinde bıraktığı nokta düşünüldüğünde, “ele geçirilmesi” hedeflenenin mesela bir toprak parçası, imansızların kalbi, ya da şampiyonluk kupası ile yer değiştirilmesiyle ve asıl bu uğurda cinselliğin tümünden reddedilişiyle, yerini kimi zaman kardeşlik duygudaşlığına ya da rakibe yönelik saldırganlığa bırakışıyla da sonuçlanabilmektedir.

İki kişinin şimdi ve burada birbirine yeterliliği ile libidinal doyumunu vaat eden cinsel birleşme bir mahremiyeti talep eder ve kitlesel olanın karşısında yer alır. Hatta sırf bu niteliğiyle, toplumsal-

lık karşısında çiftlerin mahremiyetlerinin sözle veya eylemle ihlali, anımsatılması bir utanma duygusu yaratır. Kitleselleşmek sıklıkla cinsiyet farklılığının yoksayılmasıyla ve cinselliğin yadsınmasıyla birlikte gerçekleşmekte, bireyin bu süreçte kendi cinsel arzularıyla bilinçli karşılaşması utanç ve suçluluk yaratmaktadır. Ortak bir amaç için bir araya gelmiş bir kitlede, kişilerin libidinal yatırımlarını o amaçtan çekip, kendi bireysel taleplerine yöneltmeleri, sıklıkla bir cemaatten kovulma sebebi olmaktadır. Freud şunları yazmaktadır: “(Kitlelerde) cinsiyet ayrımı hiçbir rol oynamamaktadır. Kitleleri ayakta tutan libido’nun homoseksüel mi, yoksa heteroseksüel nitelik mi taşıdığını sormak pek bir anlam taşımaz; çünkü libido, cinsiyete göre bir farklılaşma geçirmiş değildir ve özellikle genital örgütlenme evresindeki cinsel amaçlarını pek umursamaz.”

Özetle, görece bir huzurla kitleselleşmemize vesile olan şey ödip öncesi özdeşleşmelerle biçimleniyor gibi görünmektedir ve sonrasını, yani özdeşleşmenin ana eksenini olan baba oğul çatışmasını anımsatan her ketlenme huzursuzluk yaratmaktadır.

Bir şeyi daha eklemeliyiz: Bazen, “elde edilmek” istenen nesneye o denli şiddetli libidinal enerji yatırılır ki, kişi o nesneye “sanki kendi beniymiş gibi” davranmaya başlar. Tüm ülküleştirilme ile nesne kendi gerçekliğinden kopartılıp içe alınır, bireyin narsistik gereksinimlerini doyuran bir yapıntıya dönüşür ve giderek de kişi “benimsenip de erişilemeyen” ben ülküsü(ego ideali)nün yerini almaya başlar. Bu sürecin ruhsal olarak kitle oluşumuna nasıl zemin hazırladığı ile ilgili Freud’un tanımı şöyledir: “Birincil bir kitle, tek ve aynı nesneyi ben ülküsünün yerine geçiren, dolayısıyla kendi benlerinde birbirleriyle özdeşleşen bireyler topluluğudur.” Bu tanımdan yola çıkarak faşist liderlere koşulsuz bağlılığa, ya da, onların ülküleştirdiği toplum sisteminde farklı olana, “öteki”ye yaşam hakkı tanımamaya uzanan nice deneyim silsilesini anımsayabiliriz.

Kitle, üyesi olan bireylerden kendine hâkim olan duyguya uymalarını, hatta o duygunun yüceltilmesine destekte bulunmalarını talep eder. Bu talep doğrultusunda eleştirel zihin geriye çekilirken duygusal ayartılmaya uygunluk ortaya çıkar. Hatta sıklıkla yaratılan duygusal aşırılıklarla, üyelerin ne denli bu havaya katılabildikleri sınanır da... Bu sınama anından geçmiş kişinin o anki ruhsal durumu ile bir gün sonra aynı deneyimi yeniden işlemesi, mesela televizyonda kendini izlemesi ile içine girdiği ruhsal durumu karşılaştırmak önemlidir.

Bu kuramsal çerçevenin üstlenebileceği ideolojik işlev açısından şunu da kaydetmek gerekir: Kitlenin birey davranışını değiştirici gücü, konuyla ilgili hemen tüm literatürde kabul görür. Bu etki konusunda yazılıp çizilenlere bir kötümserlik havası hâkimdir. Kitle sözcüğü ile “sürü” sözcüğü arasındaki çağrışım sıklıkla dile gelir. Burada kalınmaz ve tuhaf bir şekilde, insanın insanlaşmasının temel mayası olan toplumsallığı, evrimsel geçmişinin, yani hayvansallığının ortaya çıktığı bir sahne gibi sunulur. Kanımca buradaki ihmalin kaynağı, türdeş olmayan ve birçok referansla bölümlenmiş olan toplumsallaşmanın bin bir halini “kitle” kavramında toplamaktır. Deyim yerindeyse, insanın toplumsal davranışını anlama yolunda türü “sürüleştirme”- türdeşleştirme hamlesi, bizzat literatürün de katkıda bulunduğu bir mistifikasyon olabilir. Her türden kardeşlik duygudaşlığı ya da kuşak aşkın çatışmalar/ uzlaşmalar bireyi hiçleştirir ve sürünün bir parçası yapar yargısı, insani birikimi hiçleştirmeden yapılamaz.

Bu hiçleştirmenin öteki yüzü, epey sınıfsaldır; ancak birlikte eyleme geçtiklerinde güçlü olanların damgalanması... Ki, o birikimin, bireyin toplumsallık içinde kendi varoluşunu inşa etmesi için epey olumlu malzeme ile dolu olduğuna inanan iyimserlerdenim.

Burada söylenenleri anlamak için bir olayı anımsayalım: Türkiye-İsviçre maçını. Ortaklaşmacı bir oyunu savaş arenasına

döndürmüş agresyon dilini oyunculara şırınga eden Fatih Terim'i değil, bu agresyonu bedenselleştirmiş, yani bedenini agresyonun hizmetine sunmuş ve dolayısıyla şaşırtıcı olmayan bir şekilde daha oyunun başında penaltıya "sebebiyet vermiş" Alpay'ı, ya da herhangi bir oyuncuyu da değil, bu tür ortamlarda hemen hep olduğu gibi "ikinci adam" pozisyonunda olanları anımsamak gerekir. Yani, tüm futbolculuğu döneminde neredeyse tek bir "kart cezası" almamış olan Şifo Mehmet'i. Bu oyunu bu haliyle "ben oynamıyorum" deyip saha kenarına çekilmesi, yani istifa etmesi dikkate değerdi.

ÖLMEYE GELEN 'ON İKİNCİ ADAM'

Sorulara dönersek, önce şunu söyleyelim: futbol sadece bir oyun değildir. Hatta tiyatronun trajedisiyle, dramasıyla, komedisiyle sinemaya teslim olduğu bir çağda, insanın hala özdeşleşmeler, libidinal arzular, katartik boşalımlara "şimdi ve burada" gereksinimi olduğu düşünüldüğünde, sahnenin işlevinin bir bölümü de futbol stadyumlarına düşmüş gibi görünüyor. İnsan olmak yazgısının bir parçası olan arzu ve isteklerin günbegün artan yoksulluk ve adaletsizlik ortamında doyuma ulaştırılmasının güçleştiği, hatta yaşama arzusunun yaşama uğraşısına dönüşümüne araç olabilecek yüceltmelerin, mesela iyi bir eğitim alıp işgüç sahibi olmanın bile geniş "halk kitleleri" için imkânsızlaştığı bir toplumsal sistemde futbol, hayattan daha insafli bir sahnelemeye imkân vermekte, öyle ya seyirci sahadaki "on ikinci adam"dır, hiç değilse bu yanılsamayı cömertçe sunmaktadır. "On ikinci adam" benzetmesi bile, futbol sahasının ne denli kalabalık olabileceğini ve ister istemez o sahanın sınırlarının hayat kadar genişleyebileceğini duyurmaktadır.

Yaşamak denilen macera, aynı zamanda bu macerayı anlamlı kılmak, yani bir mana arayışıysa ve bu topraklar mana için ve mana içinde hiçleşmenin, eriyip gitmenin ilmini binlerce yıl tem-

rin etmişse, şehrin kılcal damarlarında bu manayı çıkaramayanların stadyumlarda “ölmeye geldik” sloganlarıyla ölümden çıkartma çabasını, kendimize yönelmiş bir tehdit unsuru olarak görmenden önce, yoksulların çılgılığı olarak saygıyla anlamaya çalışabiliriz.

Evet, futbol sadece bir oyun değildir ama hayatın kendisi de değildir. Öyle olsaydı, insanlar niye stadyumları dolduracak, gitmeyenler ya da gidemeyenler niye kahve köşelerinde veya evindeki çatışmayı göze alarak televizyonun karşısında aynı hikâyeyi bir daha yaşamak için mazoşistik bir eyleme girişecek ki? Meğerki en çok sevdiğimiz öyküler, çıplak ayakla Brezilya sokaklarında bez topların peşinde koşan çocukların yıllar sonra tüm dünyayı büyüleyen ikonlara dönüşmesi, milyon dolarlara, dolayısıyla dünya nimetlerine sahip olması ise, insanlığın büyük çoğunluğu için Afrika takımlarının kupalardaki maceraları özel bir ilgiyi hep hak ediyorsa, mesela Fransa Senegal maçı, Senegal’li yoksul ayakların çabasına “gönül koymak” anlamına geliyorsa, futbol, isterse yanılma düzeyinde kalsın, hayatta olmayan bir şeyi vaat ediyor olmalı.

İnsan, her şeye rağmen hayata inancını korumak ister. Boşuna mı koyulaşmış kötümserliğin koyulaşmasına verilmiş ruhsal enerjide bile bir umudun barınması!... Tüm manüple edilebilirliğine, doğan çocukların büyük bölümünün gözleri dünyayı görmeye başladığında düşlerine ve düşlemlerine Ronaldinho olmak girdiği düşünüldüğünde, yalnız emeğin değil umudun da sömürülmesine açık kapı bırakmasına, etnik ayrımcılığı körükleme hamlelerine, ya da ırkçı tezahüratları legalleştirmeye sahne yaratmasına rağmen futbol, “kalpsiz dünyanın kalbi” olmasa da, kalpsizliğinin nedeni de değildir.

Futbol ’un bu denli evrensel, yaygın olmasında, bizzat oyundaki rol paylaşımlarının, bir futbol takımının işleyişindeki hiyerarşinin, aidiyetlik hissetmenin kolaylığının, yani bir şehadetin, “Ben Beşiktaşlıyım” demenin yetmesinin ve hayattaki tüm eşitsizlikleri ifade etmeye olanaklar sunmasının payı büyüktür. İyice karmaşık-

laşmış, iyice parçalanmış, iyice adalet, eşitlik, kardeşlik duygularından uzaklaşmış hayatın, kutsal mabetler haline getirilmiş stadyumlarda futbolcularıyla, seyirci guruplarıyla, teknik direktörleriyle, televizyon yorumcularıyla, futbol yazarlarıyla, federasyon yöneticileriyle, hakemleriyle, başkanlarıyla... Yeniden ve yeniden, şöyle ya da böyle sahnelenmesine izin vermesiyle, asıl hemen herkese bu oyunda bir rol biçmesiyle, yani öznelik bahşetmesiyle bu oyun asıl gücünü devşirmektedir.

“Daha uygun pozisyonadaki” arkadaşına pas vermeyen oyuncuyu hep birlikte yuhalayan taraftar kitlesinin öfkesini, herkesin bir ötekine kurt olduğu jungle’da bu pası hiç alamamış bireylerin gerçekliğiyle düşünelim bir. Futbol seyircisi, doğrudur, kitle ruh-sallığına uygun bir şekilde, futbolun aktörlerini iyiler ve kötüler kampına zaten böler. Rakip takıma yönelik duyguları zaman zaman düşmanca olabilir. Hatta son bir iki sezonda gördüğümüz ve ne hikmetse merkezce de desteklenen rakip takımın taraftarlarını stadyuma almamak gibi tutumlarla “*sembolik katliamlar*” da yapabilir. Hakem, cezalandırma olasılığı yüksek “kötü” baba olarak sahnededir zaten. “İyi” baba, başkan, “şeref tribünü”nde yerini almıştır. Onun tamgüçlü yetkesi, sahadaki “kötü” baba’nın cezalandırma kapasitesini sınırlamıştır. Aksi olduğunda, yani takım yenildiğinde, yapılanları hatırlayalım: “kötü” baba’nın cinsel kimliği hedef alınır, yani cezalandırıcı baba iğdiş edilir. “İyi” baba, başkan ise istifaya çağrılır. Freud, *Totem ve Tabu*’da, tamgüçlü otoritesiyle kabiledaki tüm kadınları nüfuzuna almış babaya karşı kardeşlerin birleştiğini ve babayı katlettiklerini, sonrasında bir “toplumsal anlaşma” yaparak karşılıklı haklara riayet etme sözü verdiklerini belirtir. Freud’a göre, bu olayın anısı, insanlık serüveninin her aşamasında yeni sembolik biçimlerle sahnelenmekte, hatta uygarlığın temel taşını oluşturmaktadır.

“NOUMA BİZİ DE DİSKOYA GÖTÜR”

Bir de şunu hatırlayalım. Pascal Nouma, medyanın deyişiyle “tribünlerin sevdiği” bir oyuncuydu. Hatta Beşiktaş’tan gönderildikten sonra yöneticilerin ona benzeyen ama daha kolay kontrol edebilecekleri bir oyuncu arayışına girdikleri biliniyor. Bir ara Beşiktaş yönetiminin Nouma’yı, “gece yaşamı” nedeniyle uyardığı, cezalandırmak istediği hatırlanacaktır. Beşiktaş seyircisi ise maçlarda bağıırıyordu:

“Nouma bizi de diskoya götür...”

Peki, “gece hayatı” nedir?

Disko neresi?

Taraftarlık kimliğinin biçimlendiği ve en şiddetli ifade edildiği yaşlar, ergenliktir. Ergenlik, bir de asıl cinselliğin biyolojik ve ruhsal olarak yetişkin cinselliğine geçiş dönemidir de. “Babalar”ın dünyasında, kadını sahneden kovarak, deyim yerindeyse, ötekiyle duygudaşlığı özdeşleşmeler ile cinsiyetsiz bir dünyaya çekerek varolunan futbol sahnesinde, baba’nın cezalandırma, iğdiş etme, “gece hayatı”na müdahale etme olasılığına verilen bu cevap, kökensei arzuyu diriltiyor, meselenin sahneden kovulmuş olanla ilgili olabileceğini anımsatıyor, belki de tüm bu tartışıklarımızı asıl adresine teslim ediyor... O zaman, belki de, hep bir ağızdan, bu sahneyi tek cinsiyetli yapan biz değil o demek gereği hissediliyor ve “kötü” baba hakeme, “i.ne hakem” diye bağıırılmaya başlanıyor.

Belki de insanlar diskoya gitmek istiyor!

Bağıımsız, 24-30 Mayıs 2013

(Futbolu Neden Sevmeli? Futbolu Neden Sevmemeli? (YGS yayınları, 2006) adlı kitapta ilk kez yayınlanmıştı. Bir sezgiyle, tam da Gezi Direnişi’nin arifesinde yeniden yayınlamışız.)

SONSÖZ: BİTMEK VE 'BİTMEK'

Gezi Direnişi'nin başlangıcından bugüne beş ay tamamlanmak üzere.

İlk başladığı günlerde dünyanın öbür ucunda Brezilya ayakta-
dı. Bugünlerde İtalya ayakta... Halklar kendi direniş dinamikleri-
ni neoliberalizmin insan karşıtlığına karşı küresel bir kalkışmaya
katıyorlar.

Bugün İtalya'da isyan edenler nasıl ki yalnızca İtalyanlar de-
ğilse... İstanbul'da, Gezi'de direnen de sadece Türkiye değildi. Ken-
di özgünlükleriyle başkaldıran her coğrafyada Nazım'ın deyişiyle
'Büyük İnsanlık' direniyor:

"Büyük insanlığın toprağında gölge yok
sokağında fener
penceresinde cam
ama umudu var büyük insanlığın
umutsuz yaşanmıyor."

Mustafa Cemal, Hegel'in Kayıp Mantiğı adlı kitabında diyalek-
tiğin anahtar kavramlarından "die Aufhebung"ın eylem hali "auf-
heben" için esinleyici bir Türkçe karşılık öneriyor: 'bitmek.'

"Tükenmek, sona ermek, tamamlanmak" ve "çıkmaq, filizlen-
mek, yetişmek" anlamlarıyla dile, dolayısıyla düşünmeye içkin di-
yalektiğin yetkin bir örneğiyle 'bitmek', Gezi Direnişi ile biçimle-
nen bu kitabı bitirirken de anılmayı hak ediyor.

Zira Kaşgarlı'nın Divanü Lûgat-it-Türk'ünde sözcük yazı ile de
buluşuyor. 'Bitimek', yazmak ve 'bitig', ise yazı anlamındadır. 'Bi-
tik' karşılığı ise Divan'da "kitap, mektup, yazma, yazı, yazış, yazılı
şey, kağıt" olarak belirtilmiş.

Varlık ile özün birliğinin kavrama iriştğine dair ünlü Hegelci sava çok uygun değil mi?..

Gezi, bu topraklara ekilmiş tohumdur. Tohum bitiyor. Ne tür bir toplumsallığa irişeceğini coğrafyanın ruhu, iradesi belirleyecek.

Bu mektup, bu kitap bitmesi, filizlenmesi umuduyla...

Bitiyor.

İçindekiler

ÖNSÖZ

7

BİRİNCİ BÖLÜM: DİKTATÖRLÜK RUHSALLIĞINA KARŞI GEZİ DİRENİŞİ RUHSALLIĞI

Gerçeğin Çölü	12
Zamanın Şakaları	20
Kurban Ya da...	28
Ben Ülküsü ve Despotizm	40
Sosyoloji de Psikoloji de Bilmek	48
'Mitos, Yitme N'olur'	56
Gelecekten Dönen	70
Bastırılanın Geri Dönüşü: Kam ve Kamu	78
Tarih ve Direnç	88
"Bu Daha Başlangıç"	106
Ek: Libido ve Direnlibido'	110

İKİNCİ BÖLÜM: HABERCİ YAZILAR

Anadolu: Define-Ceset Diyalektiği	120
Toplum Ruhsallığının Abecesi: "Bu Halk Dövülmüştür..."	128
İkinci 12 Eylül	136
1 Mayıs 2013 İstanbul: "Liderinizin Türkiye'ye Hoş geldiniz."	144
Zulmün Gaz Hali, Katı Hali	150
Türkiye'nin Yeni Sağ Çıkmazı	158
İstiklal Caddesi: Bir Eylemsizlik Mekanı	166
Yas ve Kuşak	174
"Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor" Ya da Öcalan Tutanağı	180
Ağaoğlu Recepler İvedik Aliler	188
Geçmişin Muhteşemliği-Bugünün Kibri	196
Söyleşi: Diktatörün Öfkesi	202

NEOLİBERALİZMİN İNSAN ANLAYIŞI ÜZERİNE

Tapınak Pazar Diyalektiğinde Yazgı Halleri	211
Alış Veriş Merkezleri: Neoliberal Sahneler	216
Popüler Kültür ve Yeni Sol: Keyif Hırsızlığı	221
Kendi Yurdunda Mülteci Olmak	228
Söyleşi: Kadının Bir Kişi Olarak Varolmasından Fena Ürküyorlar.	236

YENİDEN POLİTİK PSİKOLOJİNİN CİNLERİ

Yeni Osmanlıcılık ve Travma: “Bir Gönül Meselesi”	243
Yeniden Politik Psikolojinin Cinleri	251
Devlet ve İntihar	262

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: GEZİ DİRENİŞİ SONRASI SÖYLEŞİLER, METİNLER

12 Eylül Bitti, Neoliberalizm Tekledi	272
Söyleşi: “Herkesin Yücesi Olmak Herkesin Kurbanı Olmayı Getirir”	278
Biri Babaya Ergen İsyanı mı Dedi?	288
Söyleşi: “Yeniden Bir Halk Oluyoruz”	296
Söyleşi: “Cemal Süreya’nın Yakarışı Devreye Girdi Gibi...”	302
Söyleşi: Gezi’nin Psikolojisi	308
Bildiri: Gezi Parkı Direnişi ve Ruhsallık Üzerine	314
Bir Şey Oldu... Kim Unutabilir ki?	320
“Usta” ile İlgili Açıklama	324
Dünyanın Kalpsizliğinin Nedeni Futbol Değildir	328
SONSÖZ: Bitmek ve ‘Bitmek’	340

#direnlibido, despotizme karşı yaşamı savunmak
için bireyleri direnişe geçiren ruhsal dinamikler
üzerine bir inceleme.

Bu dinamiklerin Türkiye'nin uzak-yakın tarihi ile
bağlarını kuruyor. 'Bin yıllık' tarihimizin dertlerine,
24 Ocak-12 Eylül Darbesi'nin yarattığı ruhsal
iklime ve neoliberalizme karşı Gezi Direnişi'nin
anlamını araştırıyor.

Bastırılmış olan döner. Bastırılan, olanca yaşama
arzusunu kuşanarak, geri döndü.

Öyleyse...

#direnlibido

